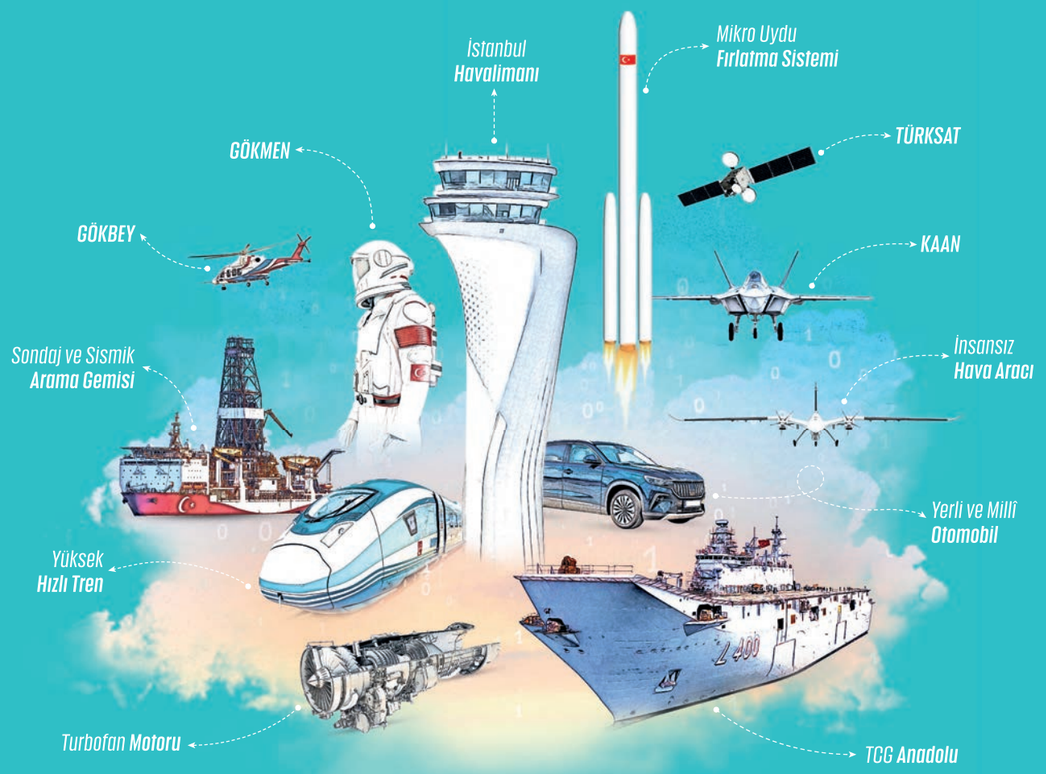
July 15, 2025 15:33:54

Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN: 978-975-11-7088-0

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI **TEZHİP ATÖLYESİ** 11 DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

11

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

TEZHİP ATÖLYESİ

Ders Materyali

MESLEKÎ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

Geleneksel Türk Sanatları Alanı

TEZHİP ATÖLYESİ

11
DERS MATERYALİ

YAZARLAR

Emine GEÇTAN
Gülsemin VELİDEDEOĞLU
Özden AYDIN

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI :.....8521
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ :..... 2413

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin,
soru şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI
Hüseyin YILMAZ

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI
Seçkin Seçil BAŞARAN

GÖRSEL TASARIM UZMANI
Sibel YILMAZ

ISBN: 978-975-11-7088-0

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve
Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

BASKI
Ayrıntı Basım Yayım ve Mat. Hiz. Sanayi Ticaret A.Ş.
Saray Mahallesi 126. Cadde No: 20
Kahramankazan/Ankara
Sertifika No: 49599

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

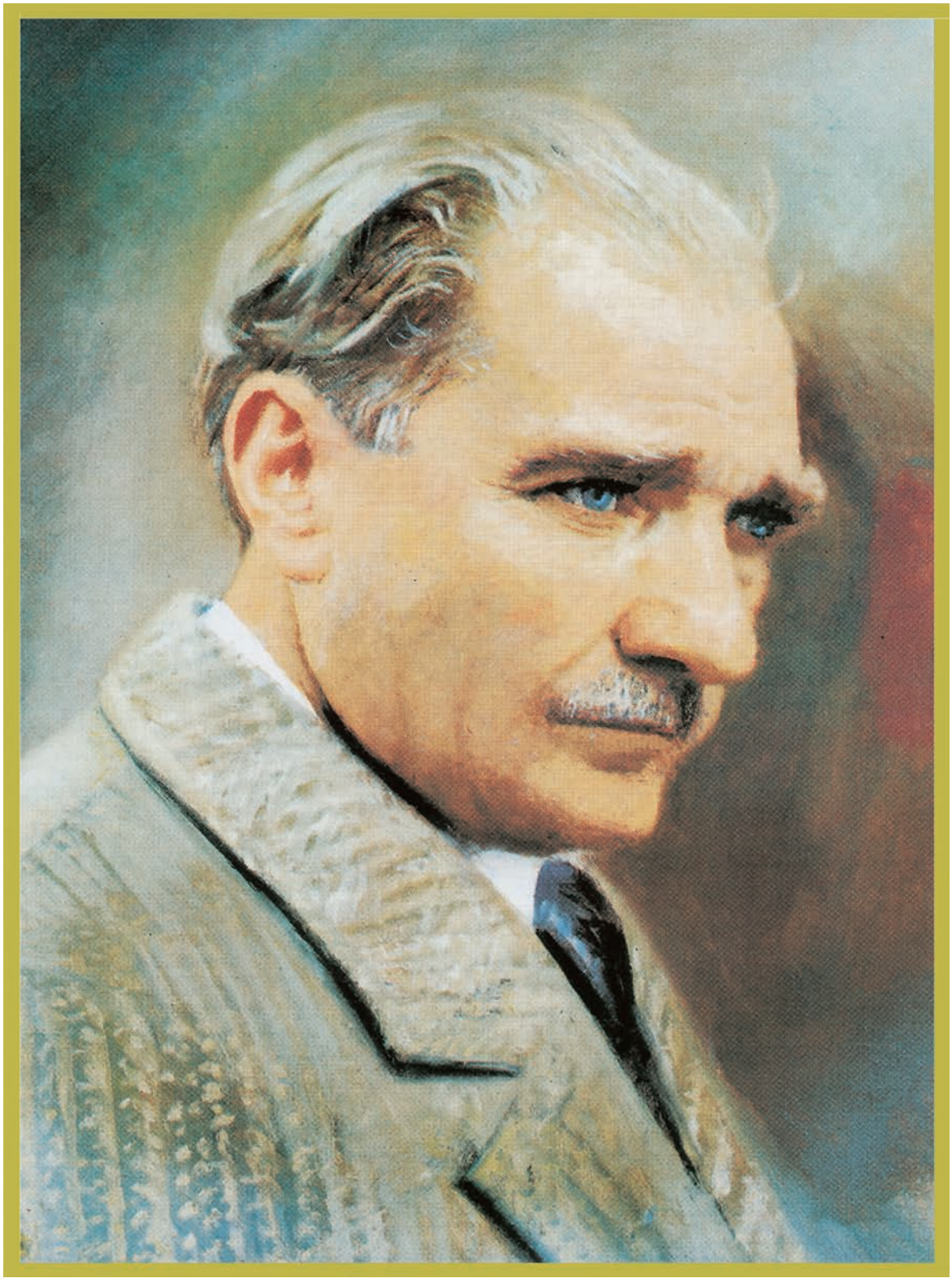
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI 12

1.ÖĞRENME BİRİMİ

BİTKİSEL MOTİFLERLE KOMPOZİSYON

1.1. BİTKİSEL MOTİF ÇEŞİTLERİ 14
1.1.1. Yaprak **15**
1.1.1.1. Sade Yaprak 16
1.1. Uygulama-Sade Yaprak Çizimi 17
1.1.1.2. Dişli Yaprak 19
1.2. Uygulama-Dişli Yaprak Çizimi 20
1.1.1.3. Dilimli Yaprak 22
1.3. Uygulama-Dilimli Yaprak Çizimi 23
1.1.1.4. Kıvrımlı Yaprak 25
1.4. Uygulama-Kıvrımlı Yaprak Çizimi 26
1.1.1.5. Katlanmış Yaprak 28
1.5. Uygulama-Katlanmış Yaprak Çizimi 29
1.1.2. Penç **31**
1.1.2.1. Yalın Penç 32
1.6. Uygulama-Yalın Penç Çizimi 33
1.1.2.2. Katmerli Penç 35
1.7. Uygulama-Katmerli Penç Çizimi 35
1.1.2.3. Çarkıfelek Penç 38
1.8. Uygulama-Çarkıfelek Penç Çizimi 39
1.1.3. Goncagül **42**
1.9. Uygulama-Goncagül Motifi Çizimi 43
1.1.4. Hatâyî **45**
1.10. Uygulama-Hatâyî Motifi Çizimi 46
1.1.5. Şükûfe **48**
1.1.5.1. Lale 49
1.1.5.2. Gül 49
1.11. Uygulama-Gül Motifi Çizimi 50
1.1.5.3. Karanfil 52
1.1.5.4. Bahar Dalı 52
1.12. Uygulama-Bahar Dalı Motifi Çizimi 52

1.2. TEZHİP SANATININ KOMPOZİSYON KURALLARI VE ÇEŞİTLERİ **54**
1.2.1. Kompozisyon Kuralları **55**
1.2.2. Kompozisyon Çeşitleri **56**
1.2.2.1. Serbest Kompozisyon 56
1.13. Uygulama-Serbest Kompozisyon Çizimi 57
1.2.2.2. Simetrik Kompozisyon 60
1.2.2.2.1. Düz Simetrili Kompozisyon 60
1.14. Uygulama-Düz Simetrili Kompozisyon Çizimi 60

1.2.2.2.2. Ters Simetrili Kompozisyon 63
1.15. Uygulama-Ters Simetrili Kompozisyon Çizimi 64
1.2.2.2.3. Akışkan Kompozisyon 67
1.16. Uygulama-Akışkan Kompozisyon Çizimi 67
1.2.2.2.4. Merkezî Kompozisyon 70
1.17. Uygulama-Merkezî Kompozisyon Çizimi 71
1.2.2.2.5 Ulama Kompozisyon 74
1.18. Uygulama-Ulama Kompozisyon Çizimi 74
1.2.2.6 Geometrik Kompozisyon 78
1.19. Uygulama-Geometrik Kompozisyon Çizimi 78
1.2.3. Kompozisyonda Tamamlayıcı Unsurlar 84
1.2.3.1. Cetvel 84
1.20. Uygulama-Cetvel Çizimi 85
1.2.3.2. Zencerek 88
1.21. Uygulama-Zencerek Çizimi 89
1.2.3.3. Tığ 92
1.22. Uygulama-Tığ Çizimi 94

1.3. ÇEŞİTLİ ÖLÇÜLERDE ÇİZİLEN KOMPOZİSYONLARIN UYGULANMASI 95
1.3.1. Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması 95
1.3.1.1. Araç Gereçler 95
1.3.1.2. Boyama Teknikleri 100
1.3.1.2.1. Süpürme (Sulandırma) Tekniği 100
1.3.1.2.2. Kat Kat Boyama (Degrade) Tekniği 101
1.3.1.2.3. Tarama Tekniği 101
1.3.1.2.4. Noktalama Tekniği 102
1.3.1.2.5. Sıvama Tekniği 103
1.23. Uygulama-Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması 103
1.3.2. Klasik Tezhip Boyama Uygulaması 110
1.24. Uygulama-Klasik Tezhip Boyama Uygulaması 111

ÖZ DEĞERLENDİRME 116
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 117

2.ÖĞRENME BİRİMİ
RÛMÎ, ORTABAĞ VE TEPELİK MOTİFLERİ İLE KOMPOZİSYON

2.1. RÛMÎ, ORTABAĞ VE TEPELİK MOTİFLERİNİN ÇİZİLMESİ 120
2.1.1. Yalın Rûmî 121
2.1. Uygulama-Yalın Rûmî Çizimi 121
2.1.2. Kanatlı Rûmî 125
2.2. Uygulama-Kanatlı Rûmî Çizimi 126
2.1.3. Sencide Rûmî 139

İÇİNDEKİLER

2.3. Uygulama-Sencide Rûmî Çizimi 139
2.1.4. Ortabağ 147
2.4. Uygulama-Ortabağ Çizimi 148
2.1.5. Tepelik 153
2.5. Uygulama-Tepelik Çizimi 154
2.1.6. Ayırma Rûmî (Kapalı Form) 159
2.6. Uygulama-Ayırma Rûmî (Kapalı Form) Çizimi 160
2.1.7. Sade Rûmî 166
2.7. Uygulama-Sade Rûmî Çizimi 167
2.1.8. Münhanili Rûmî 176
2.8. Uygulama-Münhanili Rûmî Çizimi 177
2.1.9. Dendanlı Rûmî 178
2.9. Uygulama-Dendanlı Rûmî Çizimi 179
2.1.10. Sarılma Rûmî 181
2.10. Uygulama-Sarılma Rûmî Çizimi 182
2.1.11. İşlemeli (Tezyinî) Rûmî 184
2.11. Uygulama-İşlemeli (Tezyinî) Rûmî Çizimi 185
2.1.12. Hurdeli Rûmî 187
2.12. Uygulama-Hurdeli Rûmî Çizimi 188
2.1.13. Yapraklı Rûmî 189
2.13. Uygulama-Yapraklı Rûmî Çizimi 190

2.2. RÛMİ, ORTABAĞ VE TEPELİK MOTİFLERİ İLE KOMPOZİSYON OLUŞTURMA 192
2.2.1. Serbest Kompozisyon 193
2.2.2. Simetrik Kompozisyon 194
2.14. Uygulama-Simetrik Kompozisyon Çizimi 196
2.2.3. Rûmî ve Bitkisel Motiflerle Kompozisyon 198
2.15. Uygulama-Rûmî ve Bitkisel Motiflerle Kompozisyon Çizimi 201

2.3. ÇEŞİTLİ ÖLÇÜLERDE ÇİZİLEN KOMPOZİSYONLARIN UYGULANMASI 203
2.3.1. Klasik Tezhip Boyama Uygulaması 203
2.16. Uygulama-Klasik Tezhip Boyama Uygulaması 204
2.3.2. Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması 209
2.17. Uygulama-Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması 210

ÖZ DEĞERLENDİRME 217
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 218
TEZHİP ÖRNEKLERİ 220
EKLER 224

TERİMLER SÖZLÜĞÜ 233
KAYNAKÇA 237
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ KURALLAR 239
KISALTMALAR 240
CEVAP ANAHTARI 240

Öğrenme birimi kapak görselini gösterir.

Öğrenme birimindeki temel kavramları gösterir.

Öğrenme biriminde neler öğreneceğinizi gösterir.

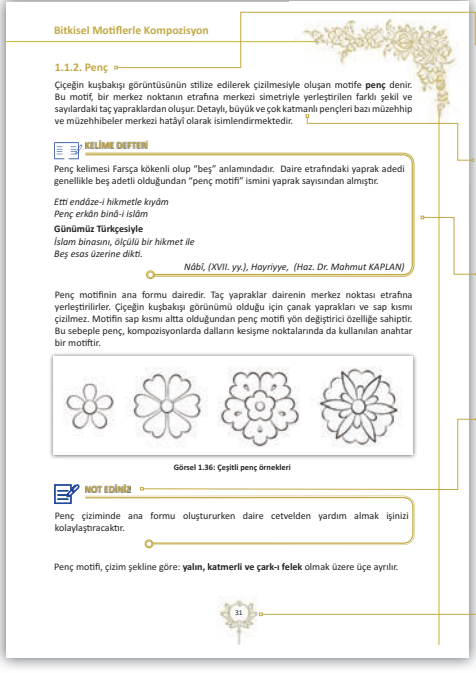
Öğrenme biriminin sayısını gösterir.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan konu başlıklarını gösterir.

Sayfadaki karekod taratılarak uygulamalı video içeriklerine ulaşabileceğinizi gösterir. Detaylı bilgi için http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=17570

Uygulama sayfalarını gösterir.

Konu başlıklarını gösterir.

Konu anlatımlarını gösterir.

Kelime defterini gösterir.

Önemli notları gösterir.

Sayfa numarasını gösterir.

Görsel altı açıklamaları gösterir.

Uygulama sayfalarındaki örnek çalışmaları gösterir.

1. ÖĞRENME BİRİMİ

BİTKİSEL MOTİFLERLE KOMPOZİSYON

ANAHTAR KAVRAMLAR

- Goncagül
- Halkâri
- Hatâyî
- Kompozisyon
- Penç
- Tığ
- Zencerek
- Yaprak

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Bitkisel Motif Çeşitlerini
- Kompozisyon Çeşitleri ve Kurallarını
- Kompozisyon Uygulamalarını

KONULAR

1.1. Bitkisel Motif Çeşitleri
1.2. Kompozisyon Çeşitleri ve Kuralları
1.3. Kompozisyon Uygulamaları

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. "Allah güzeldir, güzelliği sever." Hadis-i şerifini dikkate alarak güzel sanatların ortaya çıkması üzerine düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Bir sanatta başarıya ulaşmayı "Sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas." atasözü bağlamında değerlendiriniz.

1.1. BİTKİSEL MOTİF ÇEŞİTLERİ

Tabiattaki çiçek ve yaprakların stilize edilmesiyle oluşan motiflere **bitkisel motifler** denir (Görsel 1.1). Osmanlı tezyinatının en önemli tasarım elemanlarından biri olan bitkisel motifler, stilize edilme biçimlerinin farklılığı nedeniyle hatâyî ve şükûfe üslubu motifler olmak üzere ikiye ayrılır.

BİLGİ KUTUSU

Hatâyî üslubu motifler, tam stilize edilerek tasarlanmış; yaprak, penç, goncagül ve hatâyî motiflerinden oluşur. Kökeni Doğu Türkistan Uygur bölgesine dayanan bu motifler, bitkisel motiflerin temelini oluşturur.

Şükûfe üslubu motifler, yarı stilize lale, karanfil, gül ve bahar dalı gibi motiflerden oluşur. Bu üslupta tasarlanan çiçekler asıl karakterlerini kaybetmez. Bu üslubu, 16. yy. saray sernakkaşlarından Kara Memi'nin özgün çiçekleri meydana getirmiştir. Şükûfe üslubunun en güzel örnekleri Kara Memi'nin çiçekleriyle bezenmiş *Muhibbi Divanı*'nda yer alır.

Görsel 1.1: Bitkisel motifler, Kanuni Sultan Süleyman tuğrası, detay.

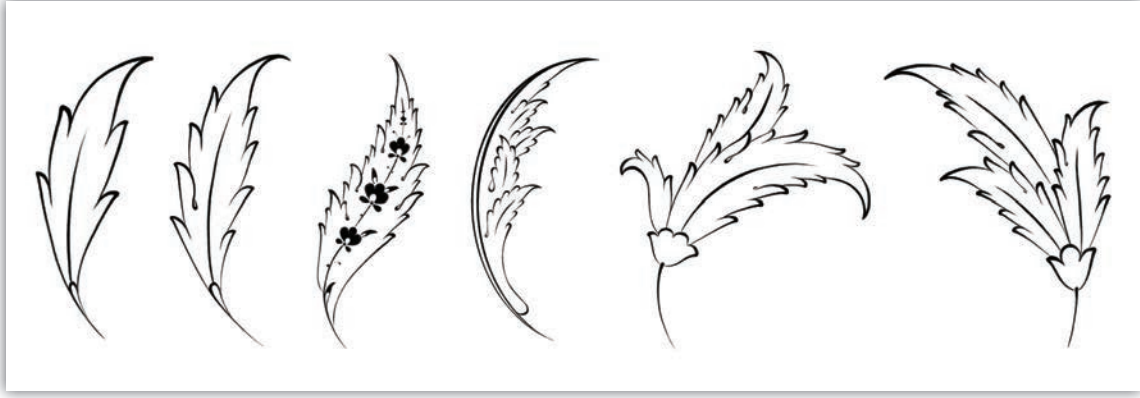
NOT EDİNİZ

Lale, karanfil, gül ve bahar dalı günümüzde en çok kullanılan şükûfe üslubu bitkisel motifler arasındadır.

1.1.1. Yaprak

Tabiattaki yaprakların stilize edilmesiyle oluşan yaprak motifi, bitkisel motiflerin temelini oluşturur (Görsel 1.2). Penç, goncagül ve hatâyî motifleri, farklı biçimlerde yaprakların bir araya gelmesiyle oluşur. Yaprak, desen tasarımında doluluk-boşluk dengesini sağlayan önemli bir motiftir.

Desen içerisinde ağırlıklı kullanımı değişse de coğrafyalara göre oluşan üsluplarda ve İstanbul üslubunda yaprak motifi sıklıkla kullanılır. 15. yy. Baba Nakkaş üslubu yaprak-lar yuvarlak hatlara sahiptir. 16. yy. Şahkulu üslubu yapraklar ise kıvrımlı, bol dilimli ve birbirlerini delen tasarımlar şeklinde karşımıza çıkar. Bu tarz yaprak tasarımlarına özel olarak "saz yolu" denilmiştir. 16. yy.ın bir başka sanatçısı olan Kara Memi'nin üslubunda ise yaprakların tabiattaki formlarına uygun olarak çizildiği görülür.

Görsel 1.2: Çeşitli yaprak örnekleri

Yaprak motifi; sade, kıvrımlı, dişli, dilimli ve katlanmış olmak üzere beş çeşitten oluşur.

DİKKAT

Desen tasarımında yaprak motifinin diğer motiflerle uyumu, desen dağılımındaki dengesi, yaprağın yönü, yaprak çeşitlerinin kullanımı, sap birleşim yerleri, yaprağın boyutları ve desene kattığı hareketlilik bir ahenk içerisinde olmalıdır.

KELİME DEFTERİ

Serberk (Serberg): Birleşik bir kelime olan serberk Türkçeleştirilecek olursa başyaprak anlamına gelir. Serberk, süslemecilikte yaprak biçimi süs ögelerinin en başta bulunanı; baş yaprak, usule göre tezhipte motiflerin çıkmasına yarayan yaprak şekilli ilk motif, ana motiftir.

Desen tasarımında bitki sapı basit formda iki yapraktan çıkar ve devamında helezon oluşturur. Bitkinin topraktan çıkan ilk yaprağına **serberk** adı verilir.

1.1.1.1. Sade Yaprak

Tezhip sanatında, ayrıntı içermeyen ve basit formda çizilen yapraklara **sade yaprak** denir (Görsel 1.3). Sade yaprak diğer tüm yaprak çeşitlerinin ana formunu oluşturur. Bu sebeple tezhip eğitimine, farklı yönlere bakan büyüklü küçüklü sade yaprak çizim alıştırmalarıyla başlanır.

Sade yaprak çiziminin aşamaları şunlardır:

- Çember üzerinde aşağıdan yukarıya doğru nüanslı bir yay çizilir.
- Çizilen yay üç eşit parçaya bölünür.
- Çizgi, yayın bitiminden orta noktasına aşağı yönlü S hareketiyle birleştirilir.

Görsel 1.3: Doğadan sade yaprak örneği

NOT EDİNİZ

Sade yaprak; lale, asma, sümbül gibi ince uzun veya geniş yapraklarda ana form olarak kullanılmaz.

1.1. UYGULAMA

SADE YAPRAK ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Bitkisel motif çeşitlerinden sade yaprak çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

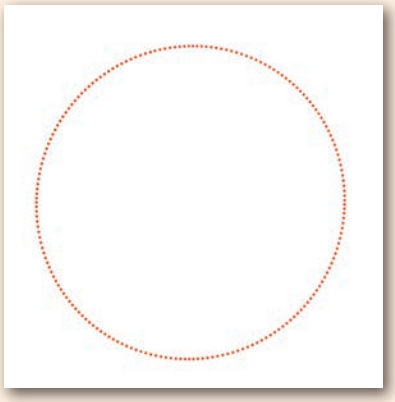
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

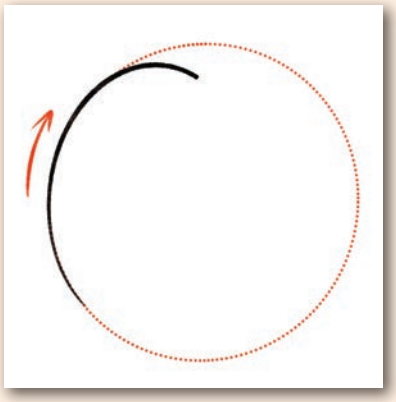
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğadaki sade yaprak örnekleri incelenmelidir.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Sade Yaprak Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. A4 Kâğıdına kalemi bastırmadan daire şablonlu cetvelle bir çember çiziniz. Çember, yaprak çizimi çalışmalarınızda formu anlamanıza yardımcı olacaktır (Görsel 1.4).
5. Aşağıdan yukarıya doğru bir yay çiziniz. Bu yayın nüanslı (inceden kalına doğru) olabilmesi için kaleminizi çizginin sonuna doğru dengeli bir şekilde hafiften serte doğru bastırarak çiziniz (Görsel 1.5).

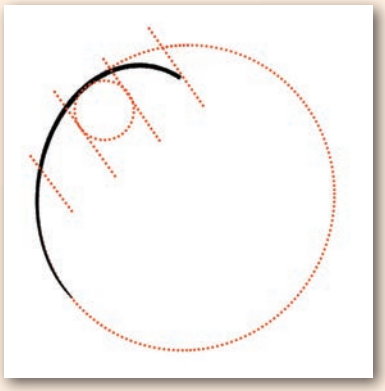

Görsel 1.4: Çember çizimi

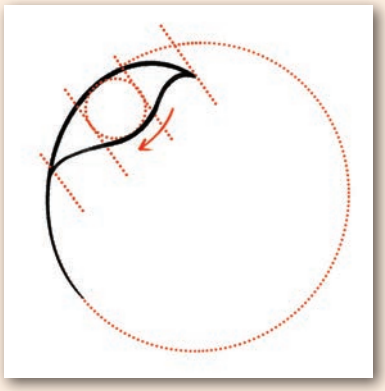

Görsel 1.5: Yay çizimi

6. Yayın bitiminden başlayarak yayı 3 eşit parçaya bölünüz (Görsel 1.6).
7. Yayı bitirdiğiniz yerden aşağı yönde bir S hareketiyle ikinci çizgiyi, **birinci yayın yönü ile birleşecek şekilde çizerek** sade yaprağı tamamlayınız. Çizdiğiniz yaprağın yaklaşık oranları aşağıda görüldüğü gibidir (Görsel 1.7).

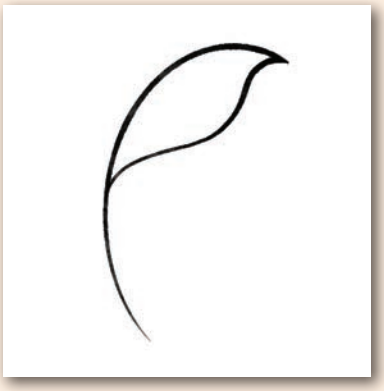

Görsel 1.6: Yayı eşit parçalara bölme

Görsel 1.7: Sade yaprak çizimi

8. Çizdiğiniz yaprağın üzerine eskiz kâğıdını katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak motifi temize çekip tamamlayınız. Sade yaprak bütün yaprak çeşitlerinin temelini oluşturduğu için denemelerinizi çokça yaparak çiziminizi geliştiriniz (Görsel 1.8).

Görsel 1.8: Sade yaprak

Not: Çizim aşamalarında ok ile gösterilen yön elinizin alışkanlığına göre ters istikamette de olabilir.

Değerlendirme

Sade yaprak motifi uygulaması Ek-1'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.1.2. Dişli Yaprak

Dış hattı küçük sivri dilimlerle oluşturulan yaprağa **dişli yaprak** denir (Görsel 1.9). Tabiattaki dişli yaprak örneklerinden stilize edilen motif, tezhip tasarımlarının çok önemli bir unsurudur.

Görsel 1.9: Doğadan dişli yaprak örneği

Yaprak çiziminin aşamaları şunlardır:

- Tüm yaprak çeşitlerinin çiziminde olduğu gibi dişli yaprak çiziminde de önce sade yaprak çizilir. Bu çizim, dişli yaprağın ana formunu oluşturur.
- Diş sayısı yaprağın büyüklüğüne bağlı olarak değişir.
- Diş sayısını belirlerken espas dikkate alınmalıdır.
- Yaprağın sap ve uç kısımlarına yerleştirilen dişler karın kısmına yerleştirilenlere göre daha küçük olmalıdır.
- Yaprak geniş ise içine sapın devamı şeklinde damar çizilebilir.

DİKKAT

Yaprak üzerine yerleştirilen dişler iğne ucu gibi çok sivri veya testere dişi gibi olmamalıdır. Dişlerin formu küçük sade yaprak şeklinde olmalıdır.

1.2. UYGULAMA

DİŞLİ YAPRAK ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Bitkisel motif çeşitlerinden dişli yaprak çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

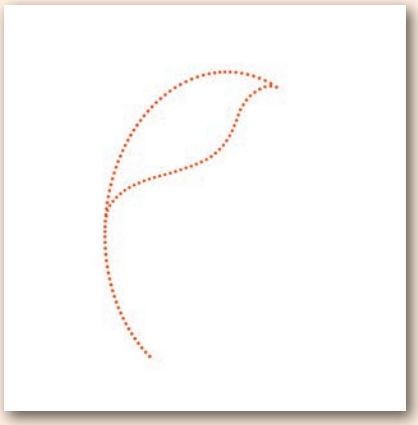
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

Uygulama İçin Öneriler

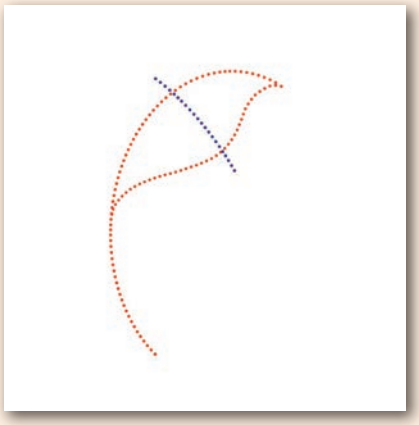
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğadaki dişli yaprak örnekleri incelenmelidir.
- Yaprağın büyüklüğü ve diş sayılarındaki denge incelenmelidir.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Dişli Yaprak Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdınızı yerleştiriniz.
4. Sade yaprak çizimi uygulamasına bakarak eskiz kâğıdına önce sade yaprak çizimi yapınız (Görsel 1.10).
5. Sade yaprağın gövde kısmını ortanın biraz üzerinden hafif kavisli bir çizgiyle ikiye bölünüz (Görsel 1.11).

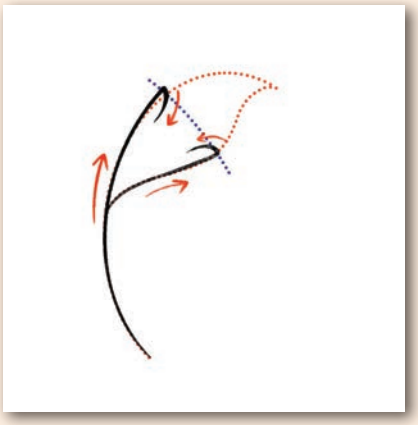

Görsel 1.10: Ana form çizimi

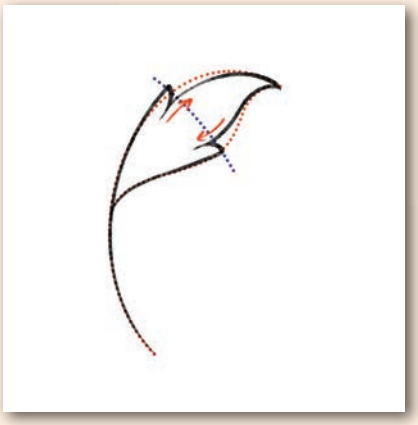

Görsel 1.11: Sade yaprağı ikiye bölme

6. Yaprağın her iki tarafından uçları eğik çizgiye değecek şekilde dişleri çiziniz. Dişlerin sade yaprak formuna benzemesine dikkat ediniz (Görsel 1.12).
7. Dişlerin bitiminden başlayarak sade yaprağın sınırları içinde kalacak şekilde dişli yaprağın uç kısmını çiziniz (Görsel 1.13).

Görsel 1.12: Diş çizimi

Görsel 1.13: Yaprağın uç kısmını çizme

8. Çizdiğiniz yaprağın üzerine eskiz kâğıdını katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak dişli yaprağı temize çekip tamamlayınız. Temize çekme esnasında çiziminizin nüanslı olmasına özen gösteriniz (Görsel 1.14).

Görsel 1.14: Dişli yaprak

Değerlendirme

Dişli yaprak motifi uygulaması Ek-1'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.1.3. Dilimli Yaprak

Büyükçe bir ana form yaprağın dengeli sayıda bölümlere ayrılmasıyla oluşan yaprağa **dilimli yaprak** denir (Görsel 1.15). Özellikle *saz yolu* üslubunda çok çeşitli ve ayrıntılı dilimli yaprak örneklerine rastlanır.

Dilimli yaprağın çizim aşamaları şunlardır:

- Dilimli yaprağın ana formunu belirlemek için büyükçe ve sade bir yaprak çizilir.
- Ana forma yerleştirilecek dilimlerin büyüklüğü, biçimi, sayısı ve dilimlere diş yapılıp yapılmayacağı ana forma göre belirlenir.
- Tüm bu unsurlar tasarımdaki denge gözetilerek dilimli yaprak üzerine yerleştirilir.

DİKKAT

Dilimler, yaprak ana formunun dip ve uç kısımlarında küçük ve seyrek; orta kısmında ise daha iri ve sık olmalıdır. Dilimli yaprak, ana formun dışına taşmayacak şekilde çizilmelidir.

Görsel 1.15: Doğadan dişli yaprak örneği

1.3. UYGULAMA

DİLİMLİ YAPRAK ÇİZİMİ

Süre: 1 saat

Amaç

Bitkisel motif çeşitlerinden dilimli yaprak çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

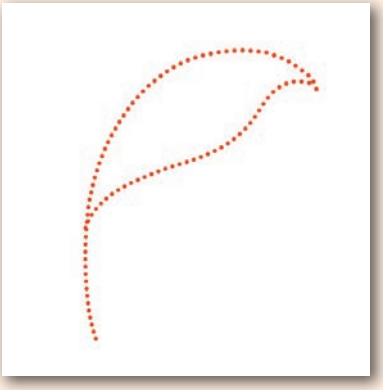
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

Uygulama İçin Öneriler

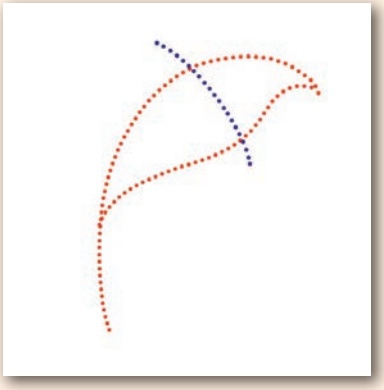
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğadaki dilimli yaprak örnekleri incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.
- Taslak hazırlanırken kalem bastırılmamalı, çizgiler belli belirsiz olmalıdır.

Dilimli Yaprak Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Sade yaprak çizimi uygulamasına bakarak eskiz kâğıdına önce sade yaprak çizimi yapınız. Bu çizim, dilimli yaprağın ana formunu oluşturur (Görsel 1.16).
5. Sade yaprağın gövde kısmını hafif kavisli bir çizgi ile ikiye bölünüz (Görsel 1.17).

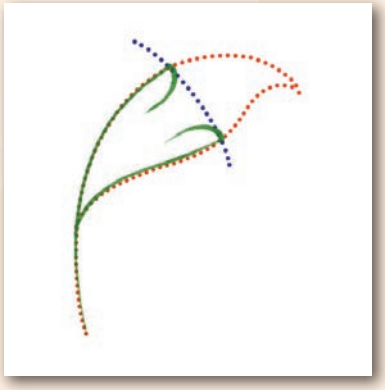

Görsel 1.16: Ana form çizimi

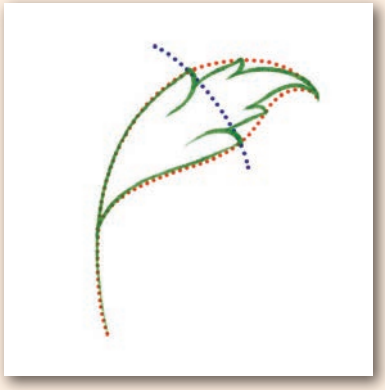

Görsel 1.17: Yaprağı ikiye bölme

6. Ana yaprağın iki tarafına uçları eğri çizgiye değecek şekilde sade yapraklar yerleştiriniz. Bu sade yapraklar ana yaprağın dilimlerini oluşturur (Görsel 1.18).
7. Ana yaprağın uç kısmına birer diş ekleyerek dilimli yaprağın taslağını tamamlayınız (Görsel 1.19).

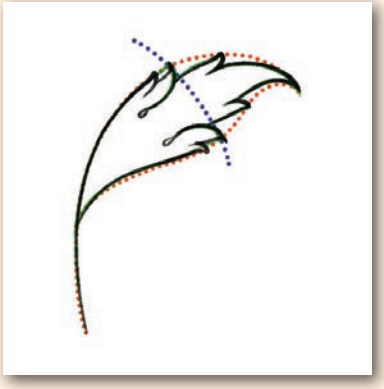

Görsel 1.18: Dilimleri belirleme

Görsel 1.19: Taslağı oluşturma

8. Eskiz kâğıdınızı ters çeviriniz. Ana yaprağın dilimlerine birer diş ekleyerek yaprağınızı detaylandırınız (Görsel 1.20).
9. Çizdiğiniz yaprağın üzerine eskiz kâğıdınızı katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak dilimli yaprağı temize çekip tamamlayınız. Yaprağınızı nüanslara dikkat ederek çiziniz (Görsel 1.21).
10. Yaprağınıza ana damar ve sap detayı ekleyerek çiziminizi zenginleştirebilirsiniz (Görsel 1.22).

Görsel 1.20: Dilimleri detaylandırma

Görsel 1.21: Yaprağı temize çekme

Görsel 1.22: Dilimli yaprak

Değerlendirme

Dilimli yaprak motifi uygulaması Ek-1'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.1.4. Kıvrımlı Yaprak

Uç kısmı aşağıya, yukarıya, sağa veya sola kıvrılmış yaprağa **kıvrımlı yaprak** denir (Görsel 1.23). Bu form, tabiattaki uç kısımları kıvrılmış yaprakların stilize edilmesiyle oluşmuştur.

Kıvrımlı yaprağın çizim aşamaları şunlardır:

- Sade yaprak şeklinde çizilen ana formun uç kısmına, yaprağın baktığı yöne doğru bir yay çizilir.
- Çizilen yaya sade yaprak formu verilir.
- Kıvrımlı yaprakların dönüşü çizilirken sırt kısmından gelen çizgi üstte görünür.
- Kıvrım kısmı bir veya iki noktada başlayıp bitebilir.
- Kıvrımlı yapraklar desendeki dengeye göre sade veya dişli olabilir.
- Nüanslar diğer yapraklarda olduğu gibidir. Kıvrım kısmında nüans yaprağın uç kısmına yapılır.

Görsel 1.23: Doğadan kıvrımlı yaprak örneği

1.4. UYGULAMA

KIVRIMLI YAPRAK ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Bitkisel motif çeşitlerinden kıvrımlı yaprak çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

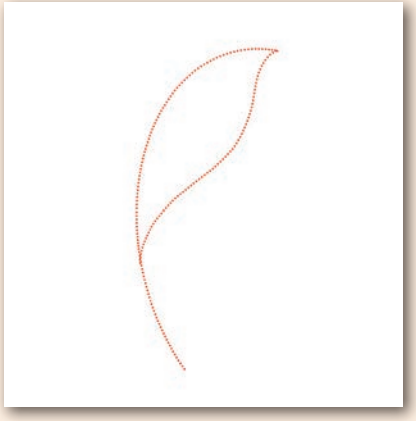
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

Uygulama İçin Öneriler

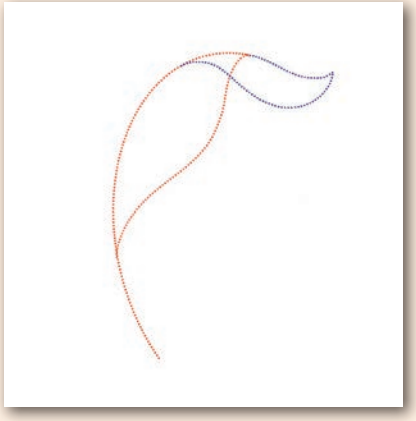
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğada kıvrılmış yaprak örnekleri incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Kıvrımlı Yaprak Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Sade yaprak çizimi uygulamasına bakarak eskiz kâğıdına önce sade yaprak çizimi yapınız. Bu çizim, kıvrımlı yaprağın ana formunu oluşturacaktır (Görsel 1.24).
5. Sade yaprağın ucundan ve uç kısmın biraz gerisinden iki kıvrımlı çizgiyi birleştiren yaprak formu çiziniz (Görsel 1.25).

Görsel 1.24: Ana form çizimi

Görsel 1.25: Yaprak kıvrımı oluşturma

6. Eskiz kâğıdınızı ters çeviriniz. Sade yaprağı aynı şekilde tekrar çiziniz (Görsel 1.26).
7. Yaprağın kıvrımını, kıvrımdan dolayı yaprağın altında kalan kısmı dâhil etmeden çiziniz (Görsel 1.27).

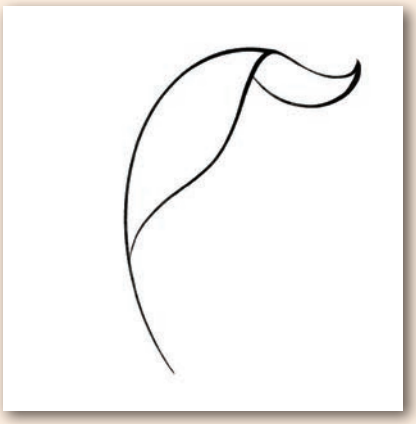

Görsel 1.26: Yaprağı tahrirleme

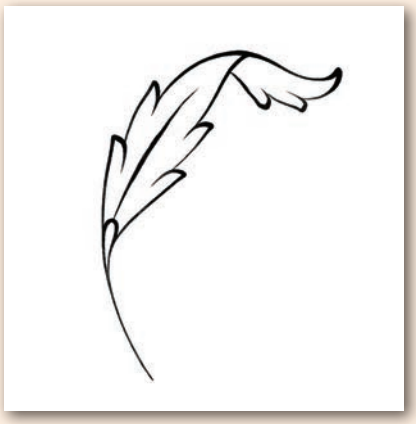

Görsel 1.27: Kıvrımı tahrirleme

8. Çizdiğiniz yaprağın üzerine eskiz kâğıdınızı katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak kıvrımlı yaprağı temize çekip tamamlayınız. Yaprağınızı nüanslara dikkat ederek çiziniz (Görsel 1.28).
9. Yaprağınızı orta damar, sap detayı ve diş ekleyerek zenginleştiriniz (Görsel 1.29).

Görsel 1.28: Yaprağı temize çekme

Görsel 1.29: Kıvrımlı yaprak

Değerlendirme

Kıvrımlı yaprak motifi uygulaması Ek-1'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.1.5. Katlanmış Yaprak

Orta damar kısmından bükülerek katlanan yaprağa **katlanmış yaprak** denir (Görsel 1.30). Katlanmış yaprakta orta damar, yaprağın sırtı olarak görünür ve yaprağa boyutlu bir görünüm kazandırır.

Katlanmış yaprak çizim aşamaları şunlardır:

- Katlanmış yaprak motifinde ana form sade yaprak şeklinde çizilir.
- Çizilen yaprak, sırt kısmına yakın olacak şekilde çizgiyle bölünür ve kat görünümü verilir.
- Nüans, yaprağın sırt kısmında ortada, diğer kısımlarda ise uçlardadır.
- Katlanmış yaprağa denge göz önünde bulundurularak irili ufaklı dişler eklenir.

Görsel 1.30: Doğadan katlanmış yaprak örneği

1.5. UYGULAMA

KATLANMIŞ YAPRAK ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Bitkisel motif çeşitlerinden katlanmış yaprak çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

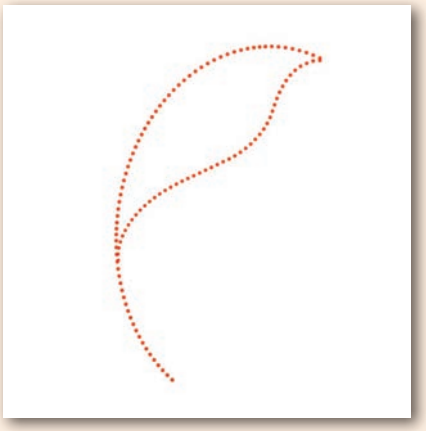
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

Uygulama İçin Öneriler

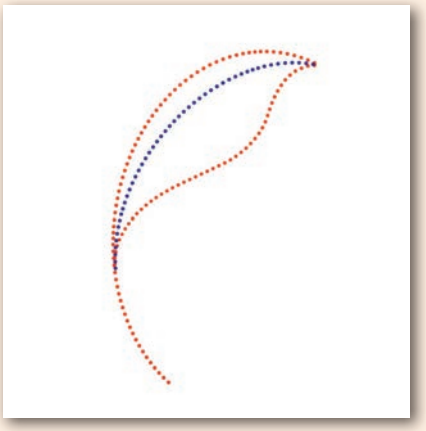
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğadaki katlanmış yaprak örnekleri incelenmelidir.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Katlanmış Yaprak Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdınızı yerleştiriniz.
4. Sade yaprak çizimi uygulamasına bakarak eskiz kâğıdına önce sade yaprak çizimi yapınız. Bu çizim, katlanmış yaprağın ana formunu oluşturur (Görsel 1.31).
5. Yaprağın sırt kısmına yakın olacak şekilde yaprağın sapı ile ucunu birleştiren bir yay çiziniz. Bu yay ana gövdeyi yaklaşık olarak üçte bir oranında bölmelidir (Görsel 1.32).

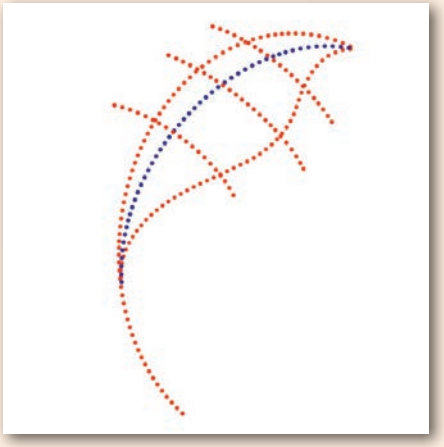

Görsel 1.31: Ana form çizimi

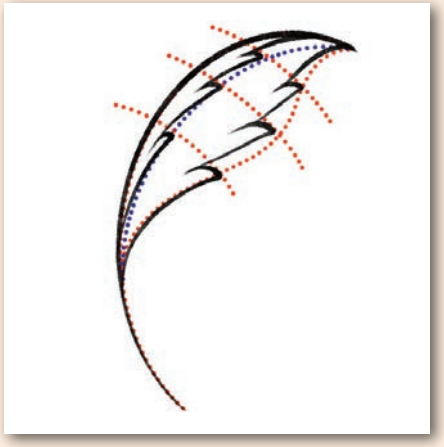

Görsel 1.32: Yaprak katının çizimi

6. Yaprağı hafif kavisli çizgilerle dört bölüme ayırınız (Görsel 1.33).
7. Bu çizgilere değecek şekilde dişler yerleştiriniz (Görsel 1.34).

Görsel 1.33: Yaprağı bölümlere ayırma

Görsel 1.34: Diş çizimi

8. Çizdiğiniz yaprağın üzerine eskiz kâğıdını katlayınız veya yeni bir eskiz kâğıdı yerleştiriniz. Katlanmış yaprağı sap detayı ekleyerek temize çekiniz. Yaprağınızı nüanslara dikkat ederek çiziniz (Görsel 1.35).

Görsel 1.35: Katlanmış yaprak

Değerlendirme

Katlanmış yaprak motifi uygulaması Ek-1'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.2. Penç

Çiçeğin kuş bakışı görüntüsünün stilize edilerek çizilmesiyle oluşan motife **penç** denir. Bu motif, bir merkez noktanın etrafına merkezî simetriyle yerleştirilen farklı şekil ve sayılardaki taç yapraklardan oluşur (Görsel 1.36). Detaylı, büyük ve çok katmanlı pençleri bazı müzehhip ve müzehhibeler **merkezî hatâyî** olarak isimlendirmektedir.

KELİME DEFTERİ

Penç kelimesi Farsça kökenli olup "beş" anlamındadır. Daire etrafındaki yaprak adedi genellikle beş adetli olduğundan "penç motifi" ismini yaprak sayısından almıştır.

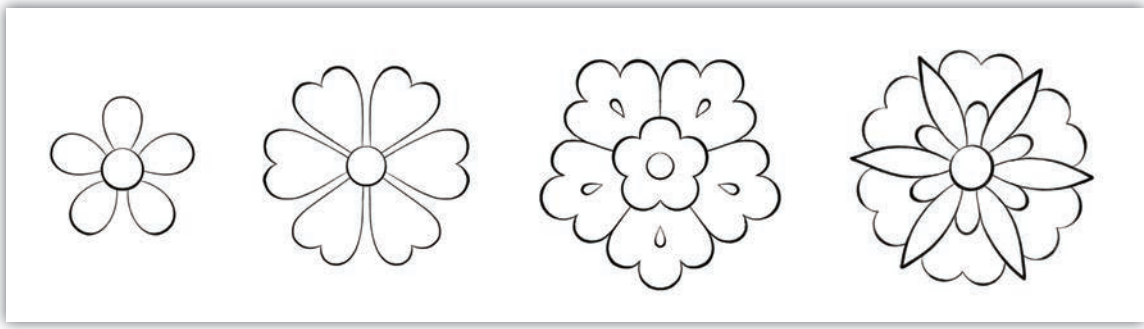
''Etti endâze-i hikmetle kıyâm
Penç erkân binâ-i islâm''

Günümüz Türkçesiyle

''İslam binasını, ölçülü bir hikmet ile
Beş esas üzerine dikti.''

Nâbî, (XVII. yy.), Hayriyye, (haz.: Dr. Mahmut KAPLAN)

Penç motifinin ana formu dairedir. Taç yapraklar dairenin merkez noktası etrafına yerleştirilir (Görsel 1.37). Çiçeğin kuş bakışı görünümü olduğu için çanak yaprakları ve sap kısmı çizilmez. Motifin sap kısmı altta olduğundan penç motifi yön değiştirici özelliğe sahiptir. Bu sebeple penç, kompozisyonlarda dalların kesişme noktalarında da kullanılan anahtar bir motiftir.

Görsel 1.36: Çeşitli penç örnekleri

NOT EDİNİZ

Penç çiziminde ana formu oluştururken daire cetvelden yardım almak işinizi kolaylaştıracaktır.

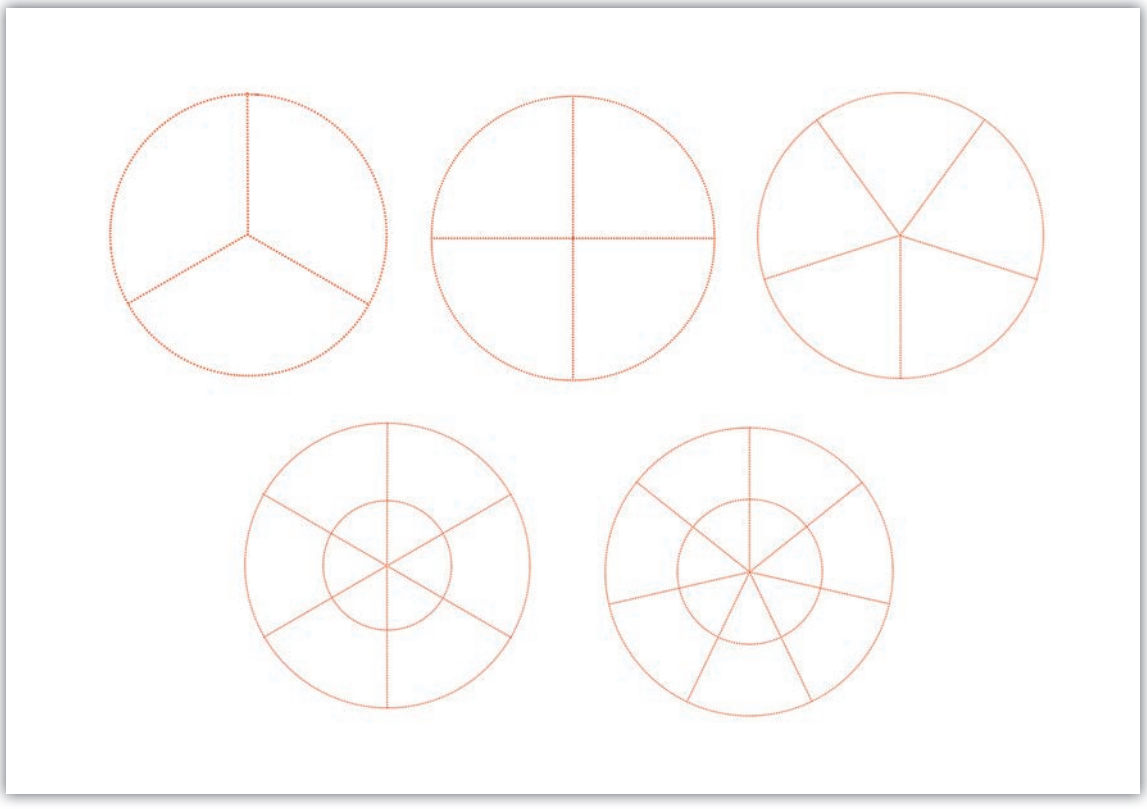
Penç motifi, çizim şekline göre **yalın, katmerli ve çarkıfelek** olmak üzere üçe ayrılır.

1.1.2.1. Yalın Penç

Tek katmandan oluşan ve fazla ayrıntı içermeyen pençlere **yalın penç** denir.

Yalın pencin çizim aşamaları şunlardır:

- Penç çizimine ana formu belirleyecek bir daire ile başlanır.
- Pencin yaprak sayısına göre daire eş parçalara bölünür.
- Her bir taç yaprak bu parçaların içinde kalacak şekilde çizilir.
- Taç yaprakların uç kısımları uzatıldığında bu uçların merkezde merkezde birleşecek şekilde çizilmesine özen gösterilir.

Görsel 1.37: 1/3-4-5-6-7 simetrili daire şablonları

1.6. UYGULAMA

YALIN PENÇ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Bitkisel motif çeşitlerinden yalın penç çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

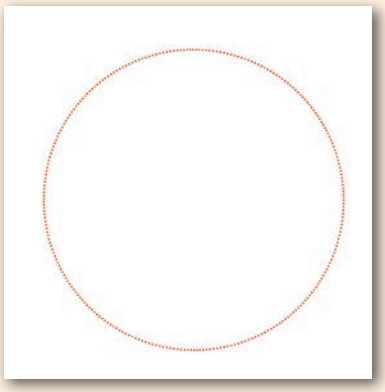
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- 0.3 uçlu kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel
- Pergel

Uygulama İçin Öneriler

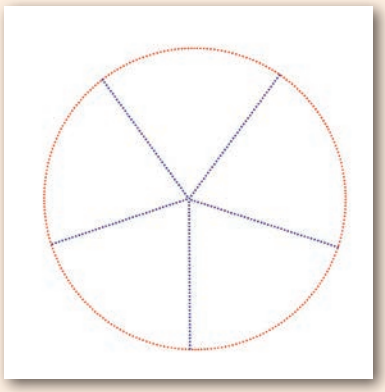
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğadaki çiçek örnekleri üstten bakılarak incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Yalın Penç Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Pergel yardımıyla kâğıda 2 cm çapında bir çember çiziniz. Pergelinizde 0.3 uçlu kaleminizi kullanınız (Görsel 1.38).
5. Çemberi yaklaşık olarak 5 eşit parçaya bölünüz. Bu işlem için görsel 1.37'deki hazır şablonları kullanabilirsiniz (Görsel 1.39).

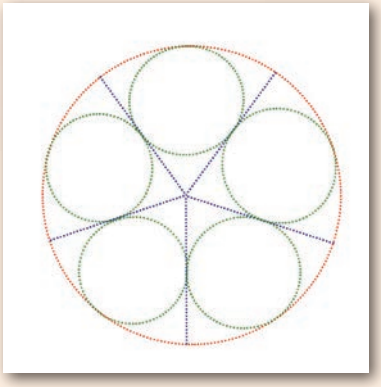

Görsel 1.38: Çember çizimi

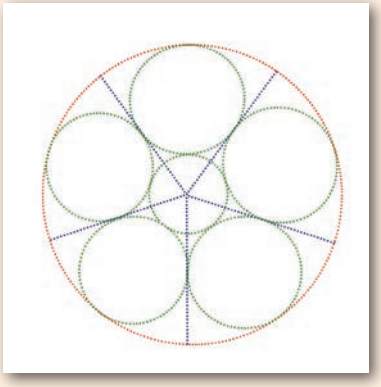

Görsel 1.39: Çemberi parçalara bölme

6. Her parçanın içine bir çember yerleştiriniz. Bu çemberleri daire şablonlu cetvel yardımıyla veya elle çizebilirsiniz (Görsel 1.40).
7. Küçük çemberlerin ortasında kalan boşluğa onlara teğet olacak şekilde küçük bir daire yerleştiriniz. Bu daire, çiçeğin merkezini oluşturacaktır (Görsel 1.41).

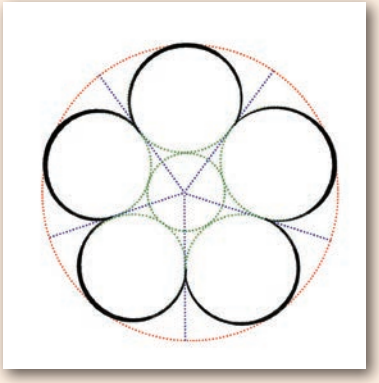

Görsel 1.40: Küçük çemberlerin çizimi

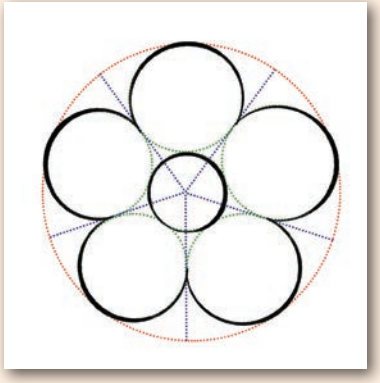

Görsel 1.41: Çiçeğin merkezini belirleme

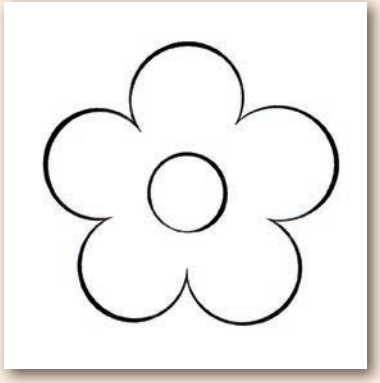
8. Küçük çemberlerin dış hattına çiçeğin taç yapraklarını çiziniz (Görsel 1.42).
9. Çiçeğin merkezini çiziniz (Görsel 1.43).
10. Eskiz kâğıdını katlayıp veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak çiçeği nüanslarına dikkat ederek temize çekiniz. El becerisi kazanabilmek için şablon kullanmadan çizim alıştırmaları yapınız (Görsel 1.44).

Görsel 1.42: Taç yaprakların çizimi

Görsel 1.43: Merkez çizimi

Görsel 1.44: Penç motifi

Değerlendirme

Yalın penç motifi uygulaması Ek-2'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanarak, değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.2.2. Katmerli Penç

Merkezleri aynı, büyüklükleri farklı çemberler çizilerek oluşturulan penç motifi çeşidine **katmerli penç** denir. Motif büyüdükçe katmer sayısı artar.

Katmerli penç; sade, dişli, dilimli, kıvrımlı yaprak motifi ve yalın penç motifiyle oluşturulabilir.

Katmerli pencin çizim aşamaları şunlardır:

- Katmerli penç motifi için aynı merkezden farklı büyüklüklerde çemberler çizilir.
- Merkezden dışa doğru taç yapraklar genişler.

1.7. UYGULAMA

KATMERLİ PENÇ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Bitkisel motif çeşitlerinden katmerli penç çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- 0.3 uçlu kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel
- Pergel

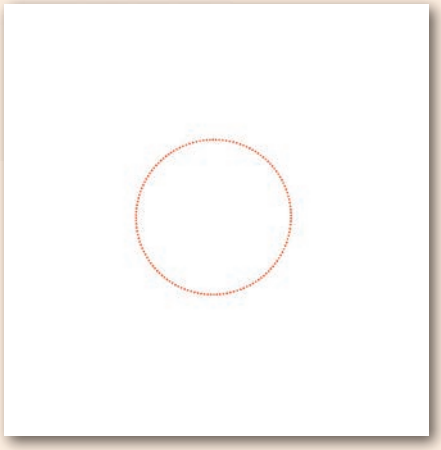
Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğadaki çiçek örneklerinde yaprakların nasıl yerleştiği incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

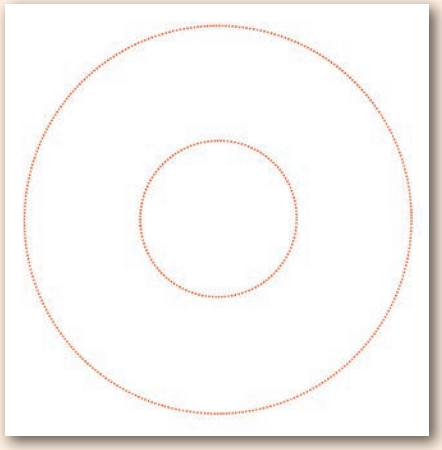
Katmerli Penç Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.

4. Pergel yardımıyla kâğıda 3 cm çapında bir çember çiziniz. Pergelinizde 0.3 uçlu kalemi kullanınız (Görsel 1.45).
5. Aynı merkezli ve çapı öncekinin yaklaşık 1.5 katı olan bir çember daha çiziniz. Bu çemberler motifin katmanlarını oluşturur (Görsel 1.46).

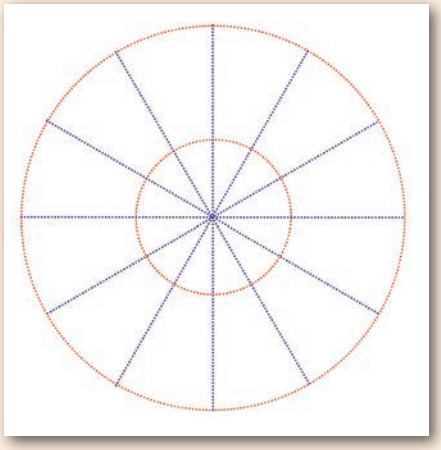

Görsel 1.45: İç çember çizimi

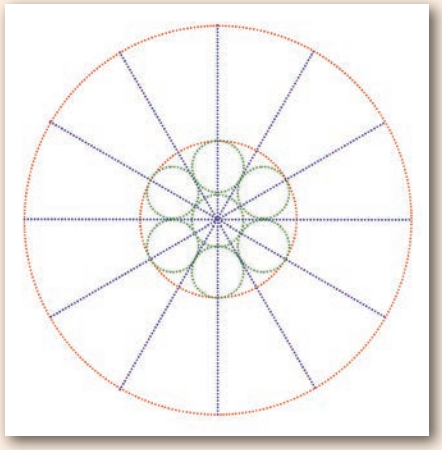

Görsel 1.46: Dış çember çizimi

6. Bu çemberleri 12 eşit parçaya bölünüz (Görsel 1.47).
7. İç katmanın her bir parçasına küçük çemberler yerleştiriniz (Görsel 1.48).

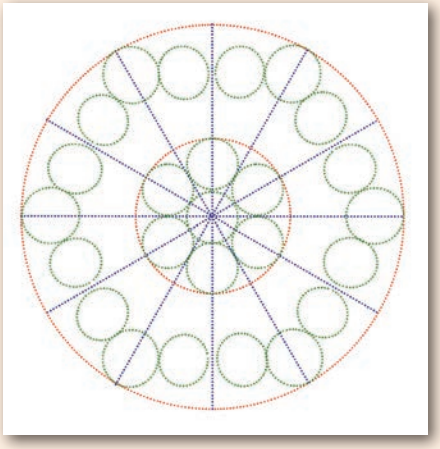

Görsel 1.47: Çemberi eşit parçalara bölme

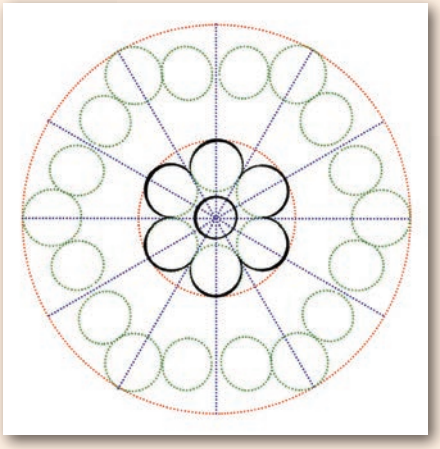

Görsel 1.48: İç katmana küçük çemberlerin çizimi

8. Aynı çemberi dış katmanın uç kısımlarına da çiziniz. Kenarda kalan boşluklara daha küçük çemberler çiziniz. Bu aşamada daire şablonlu cetveli kullanabilirsiniz (Görsel 1.49).
9. Çizdiğiniz şablonu kullanarak iç katmana (yalın penç uygulamasında olduğu gibi) taç yaprakları ve merkez daireyi yerleştiriniz (Görsel 1.50).

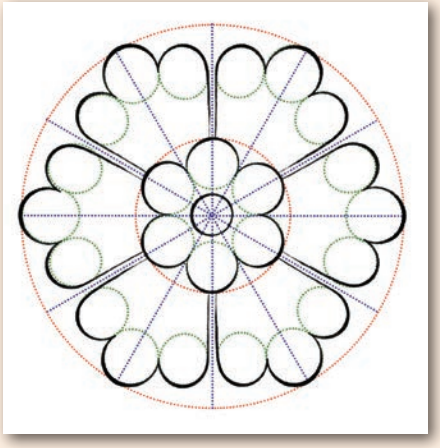

Görsel 1.49: Dış katmana küçük çemberlerin çizimi

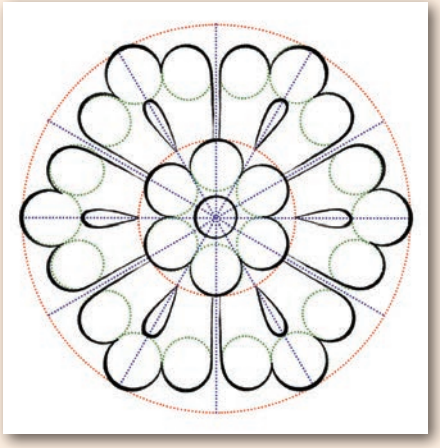

Görsel 1.50: İç katmanın çizimi

10. Küçük çemberlerin üst kısımlarının etrafından giderek katmerli pencin dış katmanındaki taç yaprakları oluşturunuz (Görsel 1.51).
11. Dıştaki taç yaprakların içine şekilde görüldüğü gibi damlalar yerleştiriniz. Bu detay motifi zenginleştirecektir (Görsel 1.52).

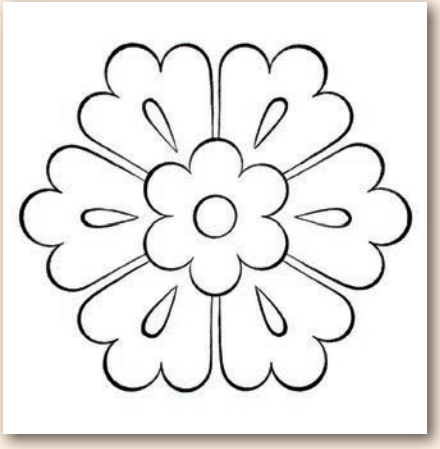

Görsel 1.51: Taç yaprakların çizimi

Görsel 1.52: Damla detayının çizimi

12. Eskiz kâğıdını katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak çiçeği temize çekiniz. Çizimi tamamlama aşamasında nüanslara dikkat ediniz. El becerisi kazanabilmek için şablon kullanmadan çizim alıştırmaları yapınız (Görsel 1.53).

Görsel 1.53: Katmerli penç

Değerlendirme

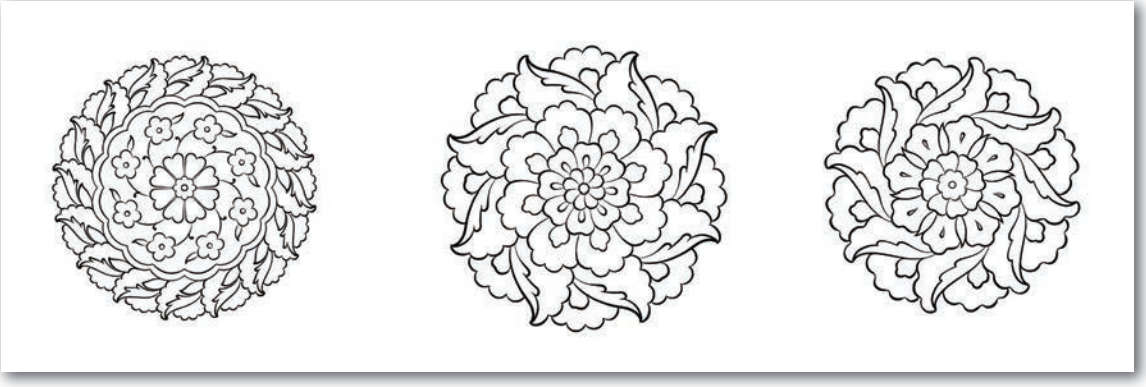
Katmerli penç motifi uygulaması Ek-2'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.2.3. Çarkıfelek Penç

Aynı yöne dönen, eğik ve kıvrımlı yapraklardan oluşan penç motifine **çarkıfelek** denir (Görsel 1.54).

Çarkıfelek pencin çizim aşamaları şunlardır:

- Çarkıfelek penç çizebilmek için önce bir daire çizilir.
- Daire, kaç yapraklı penç çizilmek isteniyorsa o kadar eşit parçaya bölünür.
- Yapraklar aynı yöne doğru kıvrımlı bir şekilde çizilerek çarkıfelek şekli oluşturulur.

Görsel 1.54: Çarkıfelek penç örnekleri

1.8. UYGULAMA

ÇARKIFELEK PENÇ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak bitkisel motif çeşidi olan çarkıfelek penç çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

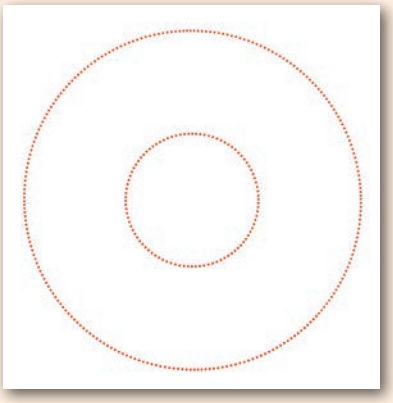
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- 0.3 uçlu kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Pergel
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Doğadaki çiçek örneklerinde yaprakların nasıl yerleştiği incelenmelidir.
- Ders materyalinizde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

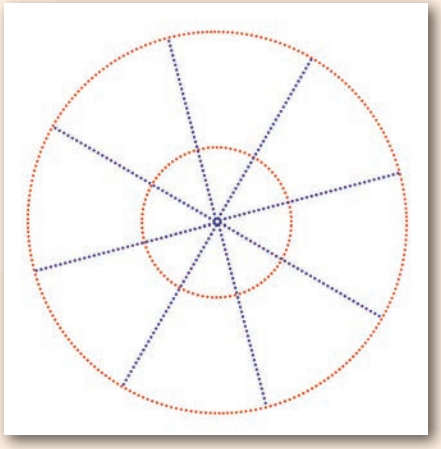
Çarkıfelek Penç Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Kâğıdına büyüğün çapı diğerinin yaklaşık 1,5 katı olmak üzere aynı merkezli iki çember çiziniz (Görsel 1.55).

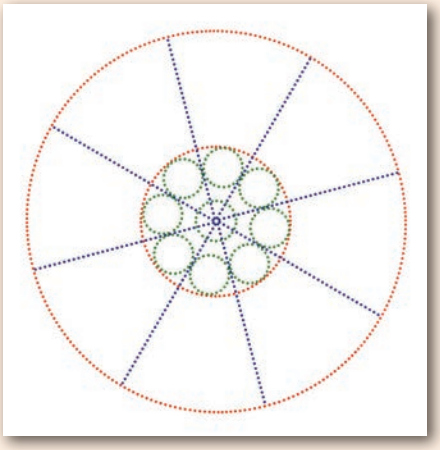
Görsel 1.55: İç içe çemberlerin çizimi

5. Çemberleri 8 eşit parçaya bölünüz. Bu çizgiler aynı zamanda simetri eksenini oluşturur (Görsel 1.56).

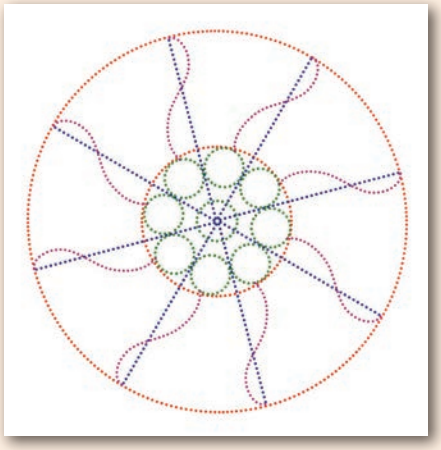

Görsel 1.56: Çemberleri eşit parçalara bölme

6. İç katmanın her bir parçasına küçük çemberler yerleştiriniz. Çiçeğin merkezini ortaya yerleştiriniz (Görsel 1.57).
7. Simetri eksenlerinin üzerine **S** şeklinde geniş kavisli çizgiler çiziniz (Görsel 1.58).

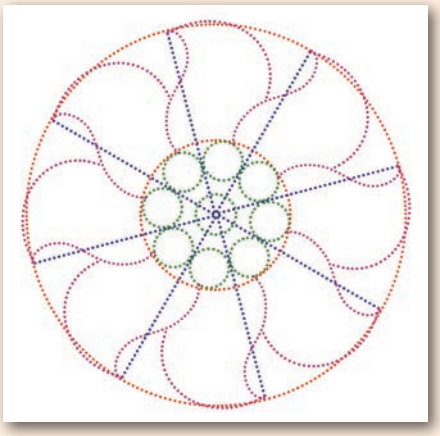

Görsel 1.57: İç katmanın taslak çizimi

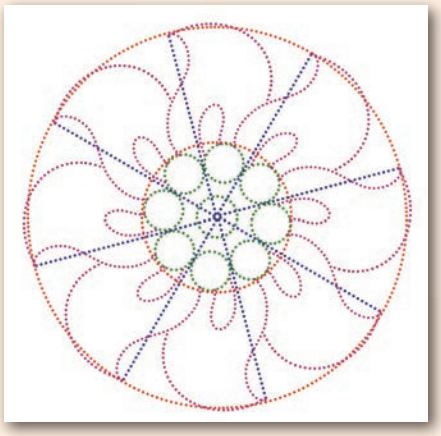

Görsel 1.58: Dış katmanın taslak çizimi

8. Kavisli çizgilerin ucunu bir yay ile şekildeki gibi birleştiriniz (Görsel 1.59).
9. Dıştaki taç yapraklara damla formu yerleştiriniz (Görsel 1.60).

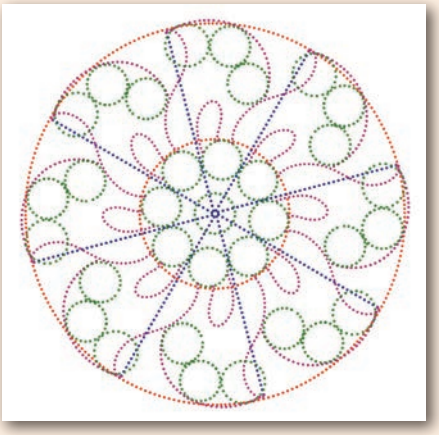

Görsel 1.59: Dış katmanın taslak çizimi

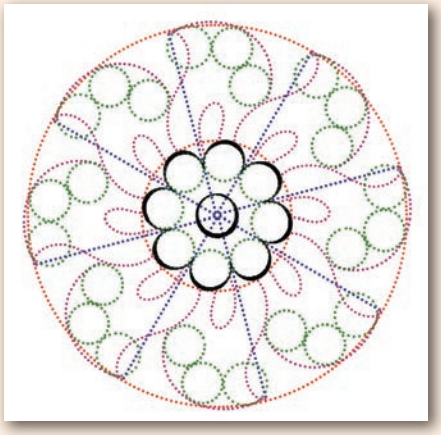

Görsel 1.60: Dış katmanın taslak çizimi

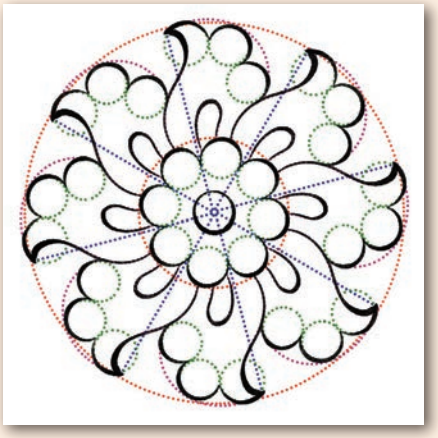
10. Yayın alt kısımlarına şekildeki gibi üçer çember yerleştiriniz (Görsel 1.61).
11. Çarkıfelek penci içeriden dışarıya doğru çiziniz (Görsel 1.62, 1.63).

Görsel 1.61: Dış katmanın taslak çizimi

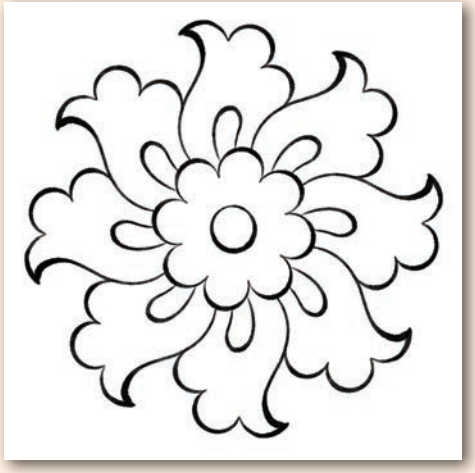

Görsel 1.62: İç katman çizimi

Görsel 1.63: Dış katman çizimi

12. Eskiz kâğıdını katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak çiçeği temize çekiniz. Çizimi tamamlama aşamasında nüanslara dikkat ediniz (Görsel 1.64).
13. El becerisi kazanabilmek için şablon kullanmadan çizim alıştırmaları yapınız.Ders mateyalindeki farklı motif çeşitlerini inceleyiniz. Farklı simetrili çarkıfelek alıştırmaları yapınız.

Görsel 1.64: Çarkıfelek penç

Değerlendirme

Çarkıfelek penç motifi uygulaması Ek-2'de (s.224) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.3. Goncagül

Meşimenin az görüldüğü veya hiç görülmediği, belirgin taç ve çanak yapraklardan oluşan motife **goncagül** denir (Görsel 1.71). Tezhip sanatında kullanılan goncagül motifi basit ve küçüktür.

Goncagül motifi, yarım daire veya oval, simetrik veya yarı simetrik formdadır. Bu nedenle motifin dikey yarısı çizildikten sonra ortasından katlanarak tamamlanabilir.

KELİME DEFTERİ

- Gül kelimesinin aslı Farsçadır. Gül, bütün çiçeklerin genel adı olarak kullanılırdı. Fakat bu kelime zamanla Osmanlı Türkçesinde bugünkü bildiğimiz gül çiçeğinin adı olarak özel bir tür adı olmuştur.

''Ey gönül ah eyleme yüzine karşu ol mehün
Taze gül yaprağıdur bad-ı seherden incinür''

Günümüz Türkçesiyle

''Ey gönül, sevgilinin yüzüne karşı ah etme (şikâyet etme).
O taze (yeni açmış) gül yaprağı gibidir, seher yelinden (bile) incinir.''

Usûlî Divânı, XVI. yy. Gazel, 36

1.9. UYGULAMA

GONCAGÜL MOTİFİ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak goncagül motifi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

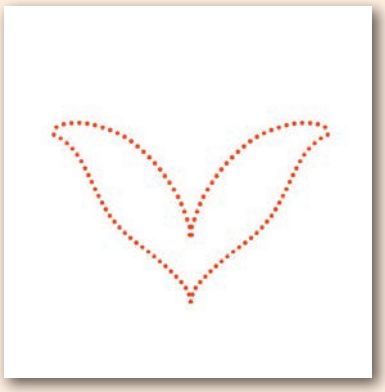
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

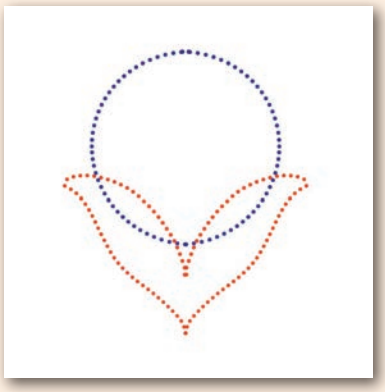
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Doğadaki çiçeklerin goncaları incelenmelidir.
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Goncagül Motifi Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Simetrik olacak şekilde iki tane sade yaprak çiziniz. Bu iki yaprağın arasındaki açı, çizilmek istenen goncagül motifine göre farklılık gösterebilir (Görsel 1.65).
5. Yaprakların üst kısmına bir çember çiziniz. Bunu elinizle yaklaşık olarak çizebilirsiniz (Görsel 1.66).

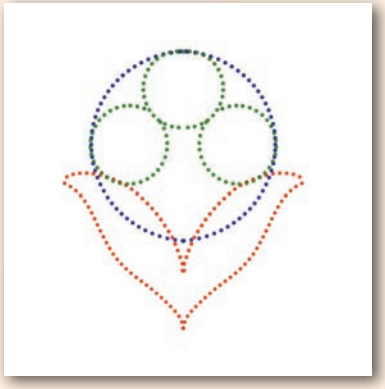

Görsel 1.65: Çanak yaprak formunu belirleme

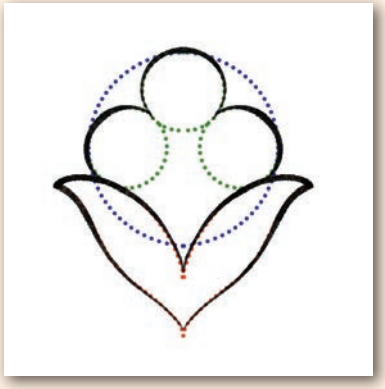

Görsel 1.66: Taç yaprak formunu belirleme

6. Üst kısmın içine yapraklara değecek şekilde 3 eşit çember çiziniz (Görsel 1.67).
7. Sade yaprakları ve taç yaprak kısmını şekildeki gibi çizerek goncagül motifini oluşturunuz (Görsel 1.68).

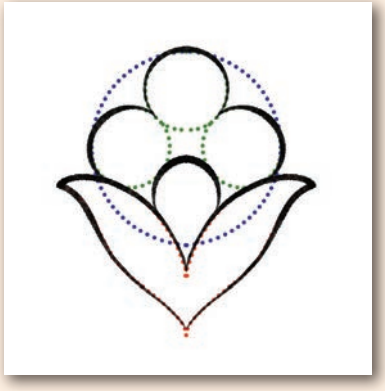

Görsel 1.67: Taç yaprak formunu belirleme

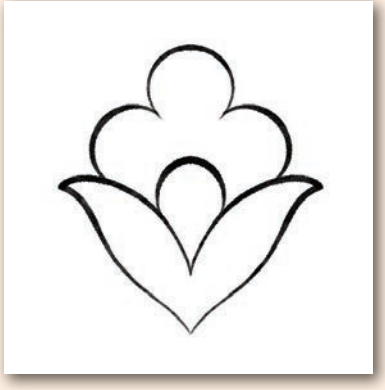

Görsel 1.68: Motifi tahrirleme

8. Çanak yaprakların üzerindeki boşluğa iç detay çiziniz (Görsel 1.69).
9. Eskiz kâğıdını katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak çiçeği temize çekiniz. El becerisi kazanabilmek için şablon kullanmadan çizim alıştırmaları yapınız (Görsel 1.70).

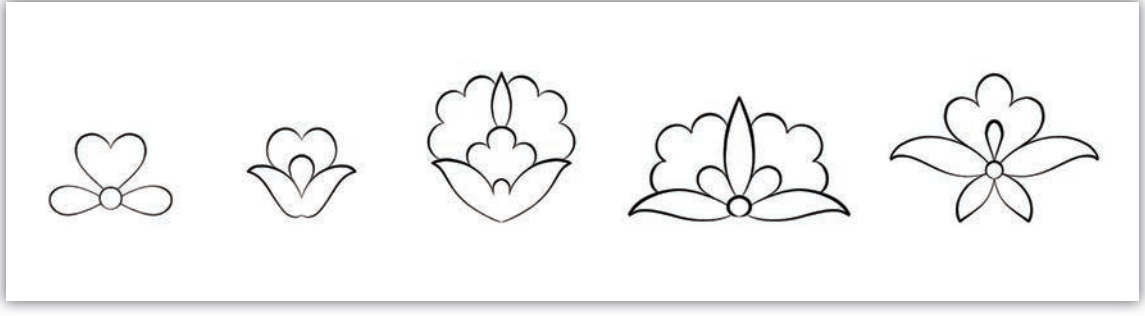
Görsel 1.69: İç detay çizimi

Görsel 1.70: Goncagül

Değerlendirme

Goncagül motifi uygulaması Ek-3'te (s.225) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

Görsel 1.71: Çeşitli goncagül örnekleri

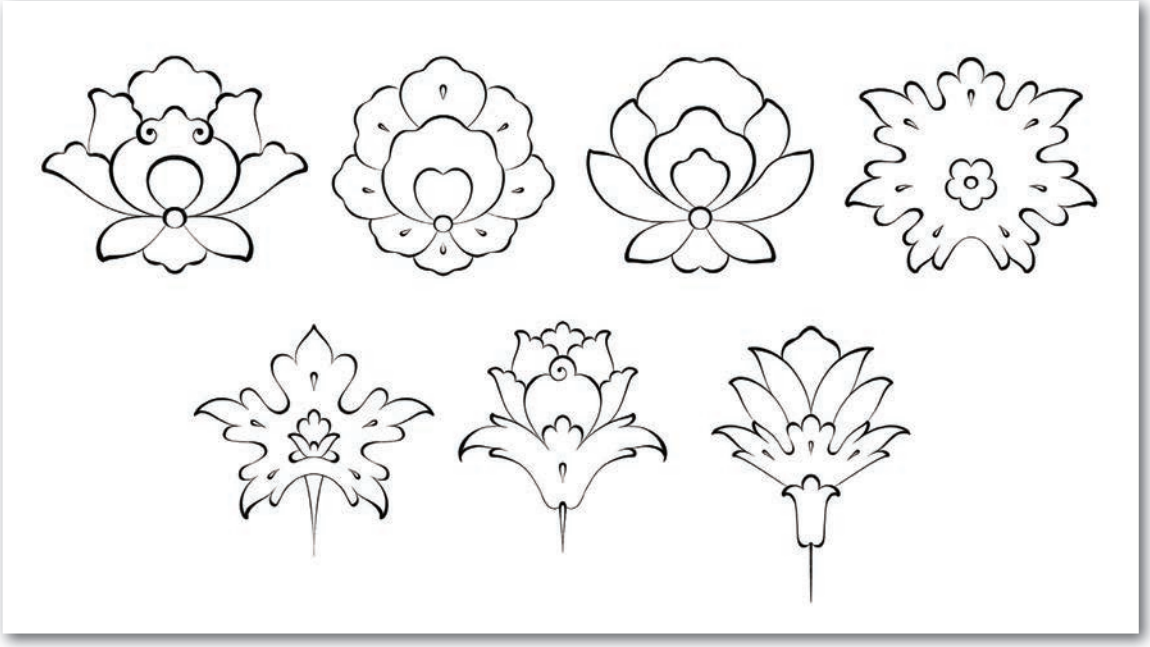
1.1.4. Hatâyî

Bir çiçeğin açılmış hâlinin karşıdan görünüşünün şeffaflaştırılarak çizilmesiyle oluşan motife **hatâyî motifi** denir (Görsel 1.72). Hatâyî motifi, tabiattaki bir çiçeğin ileri derecede stilize edilmesiyle oluşturulduğundan motifin hangi bitkiye ait olduğu anlaşılmamaktadır.

Hatâyî motifi genellikle simetrik çizilir. Fakat bazen orta veya tepe kısmına simetriyi bozacak şekilde yaprak veya kıvrımlar yerleştirilebilir.

DİKKAT

Hatâyî motifinde çizilen bütün yapraklar ve dendanlar merkez noktasında birleşmelidir.

Görsel 1.72: Çeşitli hatâyî örnekleri

HATIRLAYALIM

Uygulamaya başlamadan önce 9. sınıf Geleneksel Türk Sanatları Desen kitabında öğrendiğiniz *Hatâyî Motifinin Kısımları* bölümünü hatırlayınız.

1.10. UYGULAMA

HATÂYÎ MOTİFİ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak hatâyî motifi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

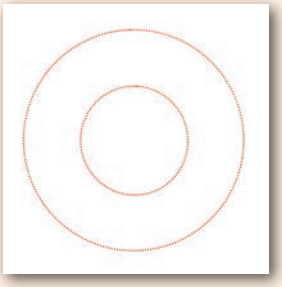
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- 0.3 uçlu kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Pergel
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

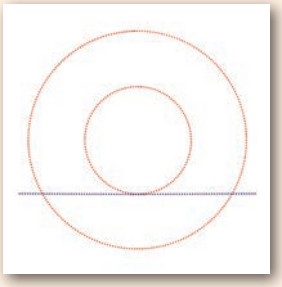
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Doğadaki çiçek örneklerinin dikey kesiti incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Hatâyî Motifi Çizimi İşlem Basamakları

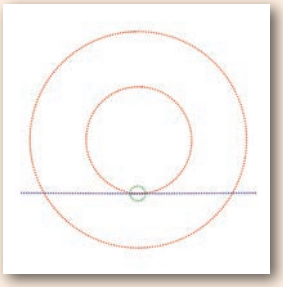
1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Kâğıda aynı merkezli, dışarıdaki çember diğerinin yaklaşık 1,5 katı olacak şekilde iki çember çiziniz (Görsel 1.73).
5. İçteki çemberin altına çiçeğin taç ve çanak kısımlarını ayıracak teğet bir çizgi çiziniz (Görsel 1.74).
6. Çiçeğin merkez noktasını belirleyiniz (Görsel 1.75).

Görsel 1.73: İç ve dış çember çizimi

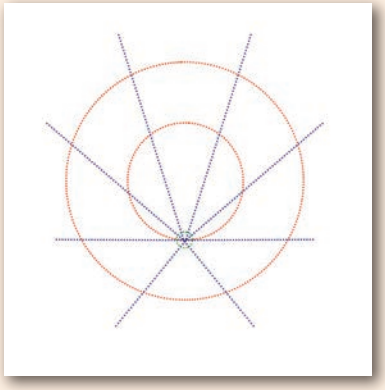

Görsel 1.74: Taç ve çanak yaprak ayrım çizgisi

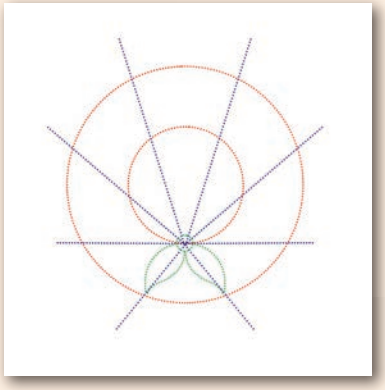

Görsel 1.75: Çiçeğin merkezini belirleme

7. Merkezin alt kısmını üç, üst kısmını 5 eşit parçaya bölünüz (Görsel 1.76).
8. Çiçeğin altında yer alan çanak yaprakları çiziniz (Görsel 1.77).

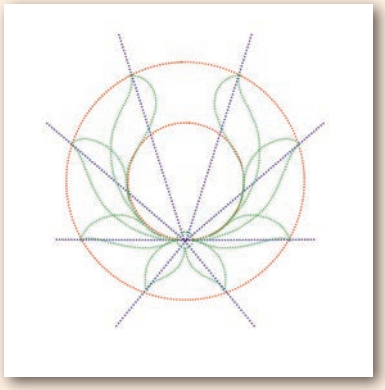

Görsel 1.76: Taç yaprakların yerini belirleme

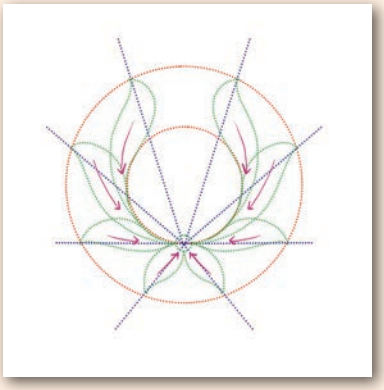

Görsel 1.77: Çanak yaprak çizimi

9. Çiçeğin taç yapraklarını aşağıdan yukarıya doğru, uç noktaları çembere değecek şekilde çiziniz. Taç yapraklar birbirine yakın ölçüde olmalıdır. Yaprakların merkez noktasından çıkmasına dikkat ediniz (Görsel 1.78, 1.79).

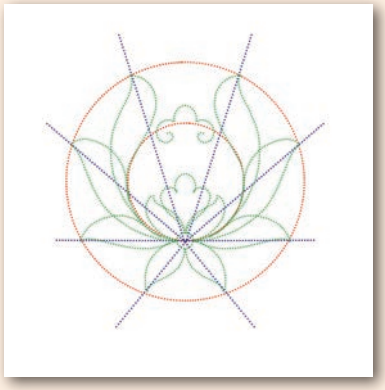

Görsel 1.78: Taç yaprak çizimi

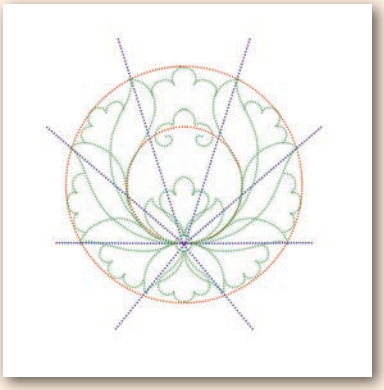

Görsel 1.79: Yaprakların merkez noktada birleşimi

10. Meşimeyi iç detaylarla zenginleştiriniz (Görsel 1.80).
11. Taç ve çanak yaprakların arasındaki boşlukları dendanlarla tamamlayınız (Görsel 1.81).

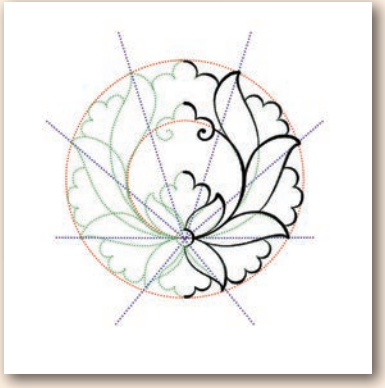

Görsel 1.80: İç detay çizimi

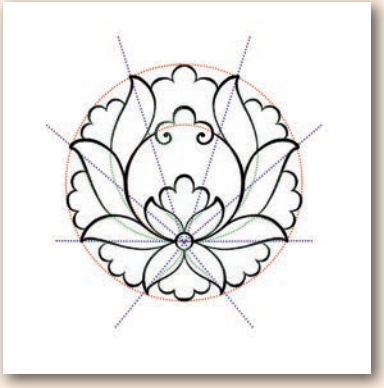

Görsel 1.81: Dendan çizimi

12. Şablonun üzerinde motifin yarısını belirgin şekilde çiziniz (Görsel 1.82).
13. Kâğıdınızı çizdiğiniz kısmın üzerine katlayarak motifin simetrisini diğer tarafa geçiriniz (Görsel 1.83).

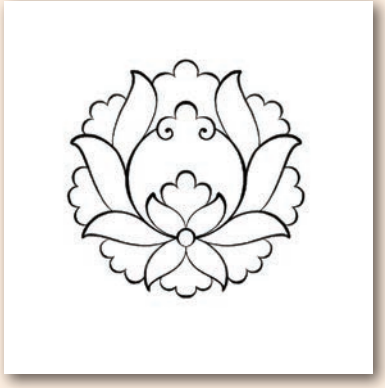

Görsel 1.82: Motifin yarı tahriri

Görsel 1.83: Motif simetrisinin çizimi

14. Motifin tamamını yeni bir eskiz kâğıdında veya aynı kâğıtta nüanslara dikkat ederek temize çekiniz (Görsel 1.84).

Görsel 1.84: Hatâyî

Değerlendirme

Hatâyî motifi uygulaması Ek-4'te (s.225) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.5. Şükûfe

Çiçek anlamına gelen şükûfe, yarı stilize çiçeklerin genel adıdır . Bu tarz çiçekler doğadan gözlemci bir yaklaşımla yalın, sade, şematik ve grafiksel çizilmişlerdir. Gerçek hâlleriyle tabiattan alınan ve yarı stilize edilen bu motifler, kendi karakteristik özelliklerini yansıtır, kendi sap ve yaprakları ile çizilir (Görsel 1.85).

NOT EDİNİZ

Lale, sümbül, gül, karanfil, kadife çiçeği, narçiçeği, bahar dalı vb. motifler şükûfe grubunun en yaygın örnekleridir. Şükûfeler dalında veya vazoda tek çiçek, bazen demet, bazen de hatâyî veya rûmî üslubu motiflerle kullanılmışlardır.

Görsel 1.85: Şükûfe örnekleri

1.1.5.1. Lale

Türk kültüründe bir devre ismi verilecek kadar ilgi gören lale, tezyinî sanatların her alanında oldukça sık kullanılmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Arap alfabesinde her harfin bir rakam değeri vardır. "Allah" kelimesi ile "lale" kelimesi aynı harf değerlerine sahiptir. Bu yönüyle lalenin İslâm sanatında özel bir yeri olmuştur. Bundan dolayı dinî mimaride ve kitap sanatlarında Allah'ın varlığına işaret eden lale motifine çok sık rastlanır.

1.1.5.2. Gül

Gül, tezyinatta en çok kullanılan yarı stilize motiflerden biridir. Tepeden görünümü penç motifine benzese de yuvarlak ve iğne uçlu tombul yaprakları ile pençden kolayca ayrılır.

BİLGİ KUTUSU

İslâm kültür ve medeniyetinde Hz. Muhammed'in (Aleyhisselam) sembolü olarak kabul edilen gül, Türk-İslâm sanatlarında onu tasvir etmek ve anlatmak için kullanılmış olması yönüyle önem kazanır.

1.11. UYGULAMA

GÜL MOTİFİ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak gül motifi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

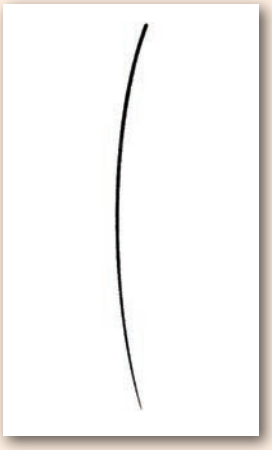
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Doğadaki gül örnekleri incelenmelidir.
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler, sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

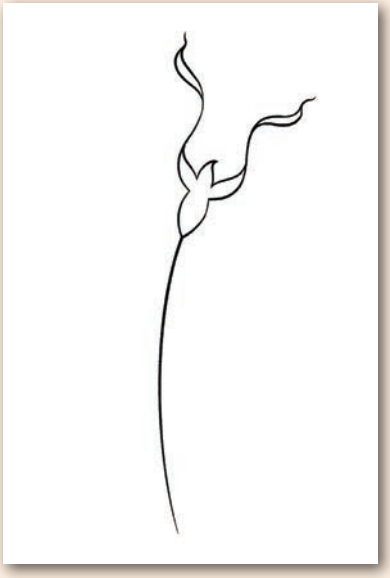
Gül Motifi Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Tabiatta gördüğünüz bir gülü farklı açılardan inceleyiniz ve gülü çizerken hangi kısımları sadeleştireceğinize karar veriniz.
5. Gülün önce sapını hafif eğim ile çiziniz (Görsel 1.86).

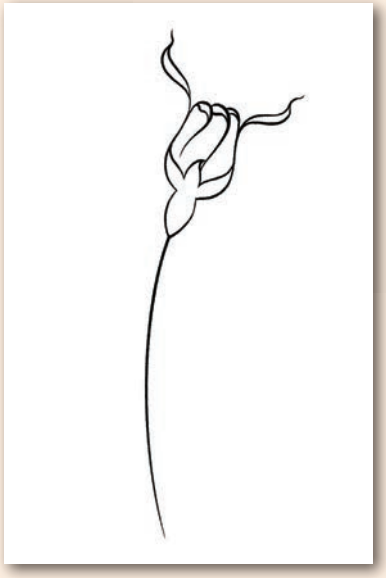

Görsel 1.86: Gül sapı çizimi

6. Gülün çanak kısmını çiçeğin profiline bakarak çiziniz.
   Ardından çiçeğe bakarak çanak yapraklarının uç kısımlarını çiziniz (Görsel 1.87).
7. Çanağın içine gülün taç yapraklarını yerleştiriniz (Görsel 1.88).

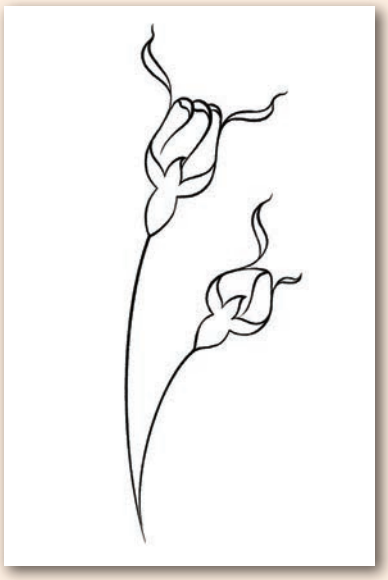

Görsel 1.87: Çanak yaprak çizimi

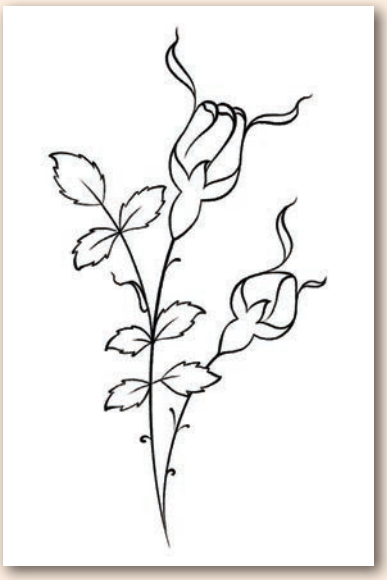

Görsel 1.88: Taç yaprak çizimi

8. Gülün sap kısmından küçük bir dal çizerek ucuna tomurcuk yerleştiriniz (Görsel 1.89).
9. Gülün yapraklarını dengeli biçimde yerleştiriniz. Dallara diken çiziniz. Eskiz kâğıdını katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak çiçeğinizi temize çekiniz (Görsel 1.90).

Görsel 1.89: Tomurcuk çizimi

Görsel 1.90: Gül

Değerlendirme

Gül motifi uygulamaları Ek-5'te (s.226) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.1.5.3. Karanfil

Şükûfe üslubu motiflerinin karakteristik çiçeklerinden biri olan karanfil; sivri yapraklı, ince saplı, tek ya da buket hâlinde çizilmektedir. Çiçeğin dikey kesitinin stilize edilmesiyle elde edilen motif, Kara Memi'nin örneklerinde olduğu gibi genellikle süpürme tekniğiyle boyanmaktadır.

1.1.5.4. Bahar Dalı

Çiçek açmış meyve ağacı motifi, 16. yy. ortalarında Osmanlı süsleme sanatlarında en revaçta olan motiflerden biridir. Bahar mevsiminin simgesi olan meyve ağacı; lale, gül gibi bahar çiçekleri ile birlikte çizildiği gibi servi ağacına dolanmış şekilde de çizilmiştir.

1.12. UYGULAMA

BAHAR DALI ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak bahar dalı çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

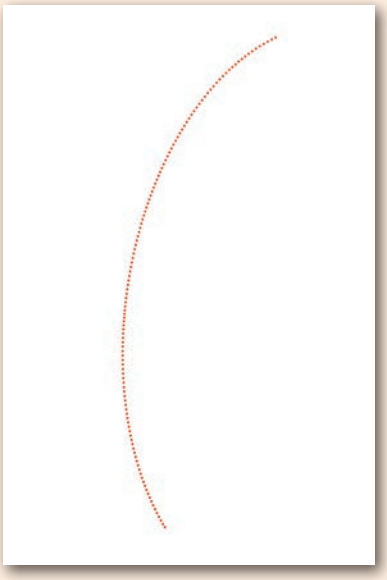
Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Doğadaki ağaçların çiçekleri incelenmelidir.
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler, sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

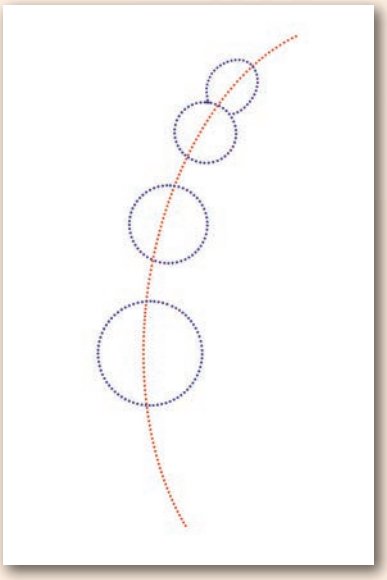
Bahar Dalı Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.

4. Tabiattaki meyve veren ağaçların çiçeklerini inceleyiniz. Bahar dalının sapı için kavisli bir çizgi çiziniz (Görsel 1.91).
5. Sapın üzerine çiçeklerin yerlerini belirlemek için daireler yerleştiriniz. Dalın ucunda tomurcuğun yerini belirleyiniz (Görsel 1.92).

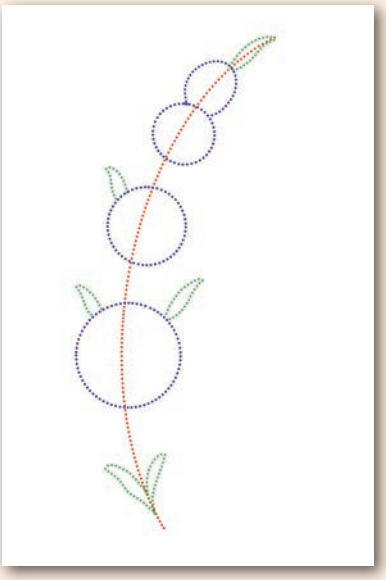

Görsel 1.91: Çiçek sapı çizimi

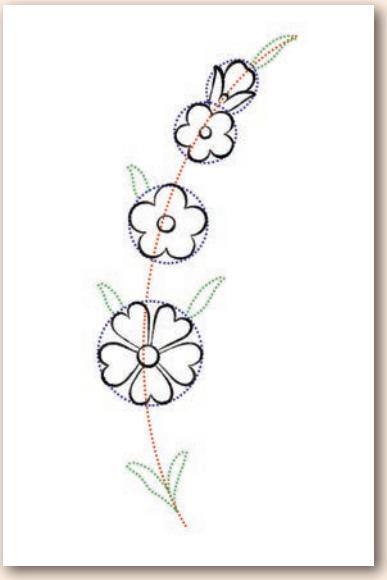

Görsel 1.92: Çiçek ve tomurcuk yerlerini belirleme

6. Bahar dalının yapraklarını boşluk dengesine dikkat ederek yerleştiriniz (Görsel 1.93).
7. Çiçekleri aşağıdan yukarıya doğru belirgin şekilde çiziniz (Görsel 1.94).

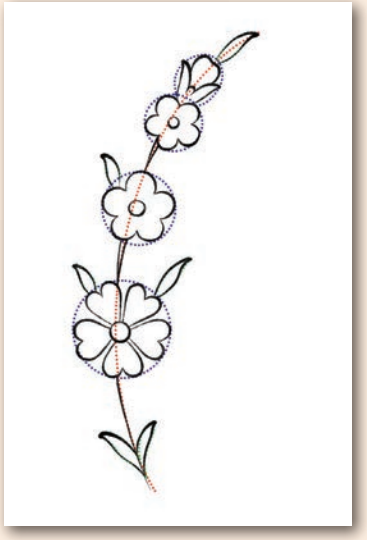

Görsel 1.93: Yaprakları yerleştirme

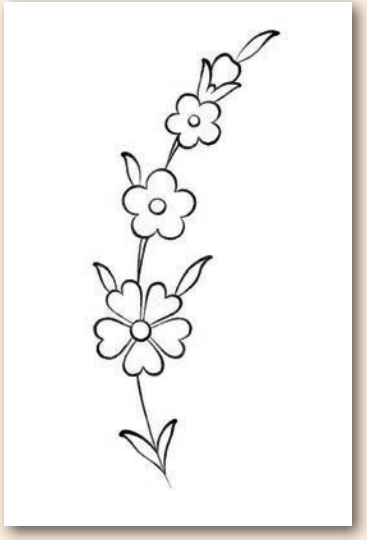

Görsel 1.94: Çiçeklerin çizimi

8. Yaprakları belirgin şekilde çiziniz (Görsel 1.95).
9. Eskiz kâğıdını katlayarak veya yeni bir eskiz kâğıdı kullanarak bahar dalını temize çekiniz (Görsel 1.96).

Görsel 1.95: Yaprakların çizimi

Görsel 1.96: Bahar dalı

Değerlendirme

Bahar dalı motifi uygulamaları Ek-5'te (s.226) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2. TEZHİP SANATININ KOMPOZİSYON KURALLARI VE ÇEŞİTLERİ

Süsleme amacıyla yapılan tasarımın çizgilerle ifadesine **kompozisyon (desen)** denir. Tezhip sanatının ana unsuru olan motifler belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek kompozisyonu meydana getirir. Tezhip sanatında kompozisyon çok önemli olduğu için kompozisyon çizme kuralları çok iyi bilinmelidir. Kompozisyon tasarımı; kabiliyet, azim, bilgi ve tecrübe gerektirir.

DİKKAT

Bir tezhip kompozisyonu kurgulanırken bu sanatın kendine özgü bir matematiğinin olduğu ve belli aşamalara riayet edilerek tasarımın yapılması gerektiği unutulmamalıdır.

1.2.1. Kompozisyon Kuralları

Tezhipte, kompozisyona yol gösterici olması için işe öncelikle tasarım alanı belirlenerek başlanmalıdır. Eğer hüsn-i hat bir levha süslenecekse önce yazı yapıştırılmalı ve yazı esas alınarak tasarım alanında iç ve dış pervaz ölçüleri belirlenmelidir. Pervazın şekli yazının şekline göre oluşur. Şekli belirlenen pervaz eşit paftalara bölünmeli ve simetri ekseni belirlenerek tasarıma başlanmalıdır. Simetri ekseni belirlendikten sonra tasarım yapmak kolaylaşır ve desen katlanarak çoğaltılır.

Rûmî, hatâyî, bulut veya iplikle oluşturulan kapalı formlar yerleştirildikten sonra helezonlar çizilir. Genellikle **S** formunda çizilen helezon ve helezondan çıkan dallar doğadaki gibi hep aynı yöne devam etmeli, ters yönde dal olmamalıdır. Kompozisyonun ana unsuru helezonlardan oluşan desen ipliğidir. Bu ipliğe yerleştirilecek olan bitkisel motifler ve rûmî motifi hep aynı yöne gidecek şekilde yerleştirilir.

Kompozisyonda kalınlığı 1 mm'yi geçmeyen, iki kenarında tahrir bulunan ince şeride **iplik** denir. Helezon üzerine yerleştirilen motif dallarını ifade etmek için de **iplik** kelimesi kullanılır. Kompozisyon bitiminde doluluk-boşluk dengesini sağlayan iplik, eserin çerçevesini renklendirip kuvvetlendirir.

Simetri ekseni dışında rûmî üslubu motiflerden ortabağ, hatâyî üslubu motiflerden penç kompozisyonda yön değiştirici özelliğe sahiptir.

DİKKAT

Kompozisyon içerisinde motif dağılımı yapılırken ana ve yardımcı motiflerin dağılımı dengeli olmalı ve motifler helezonlar üzerinde doğru yöne yerleştirilmelidir. Kompozisyon yönünü başlangıç ve bitiş noktası belirler. Tasarımda boşluk-doluluk oranına dikkat edilmeli ve espas dengesi gözetilmelidir. Tasarımı tamamlanan kompozisyon önce kuru boyalarla renklendirilmeli, renklerde uyum dengesi sağlandıktan sonra kompozisyon murakkaya geçirilerek uygulamaya başlanmalıdır.

Tezhip sanatında çok tercih edilen şemse formu daire veya elips şeklindedir (Görsel 1.97). Kitap ciltlerinde, mushaflarda yer alan vakfe, secde, hizip, cüz vb. yerlerde şemseler kullanılır. Şemse formunun iç tasarımı genellikle simetrik kompozisyonludur.

HATIRLAYALIM

Bu aşamaların detaylarını hatırlamak için *9. Sınıf Geleneksel Türk Sanatları Desen Kitabı'nın 3. Öğrenme Birimi'ni* inceleyebilirsiniz.

Görsel 1.97: Bitkisel motifler, rûmî ve bulut motifleriyle tasarlanmış şemse

1.2.2. Kompozisyon Çeşitleri

Tezhip kompozisyonu tasarlayabilmek için öncelikle klasik ve özgün eserleri incelemek ve çokça desen analizi yapmak gerekir. Bu eserler incelendiğinde pek çok farklı kompozisyon çeşidi olduğu görülecektir. Bu çeşitler, genel hatlarıyla *serbest* ve *simetrik* kompozisyon olarak iki başlık altında incelenebilir.

1.2.2.1. Serbest Kompozisyon

İçinde tekrar bulunmayan, başlangıç ve bitiş noktası belli olan tasarımlara **serbest kompozisyon** denir. Serbest kompozisyonda sanatkâr, alanı istediği şekilde, kendi zevki ve kabiliyetine göre belirli kurallara riayet etmek kaydıyla özgürce kullanır. Başlangıç ve bitiş noktası belli olduğu için dalların ve motiflerin yönü birbirine ters olmamalıdır. Bitkisel motifler ve rûmî motifi hep aynı yöne doğru yerleştirilmelidir.

NOT EDİNİZ

Serbest kompozisyon, keşide üstü, satır arası gibi yazı boşluklarında ve daha çok müstakil levhalarda tercih edilmektedir.

1.13. UYGULAMA

SERBEST KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Süre: 3 saat

Amaç

Tasarım yöntemlerinden serbest kompozisyon çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

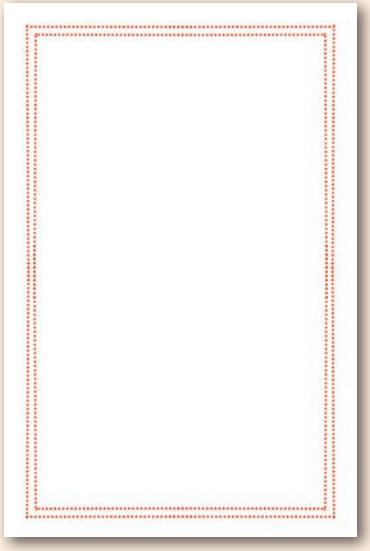
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

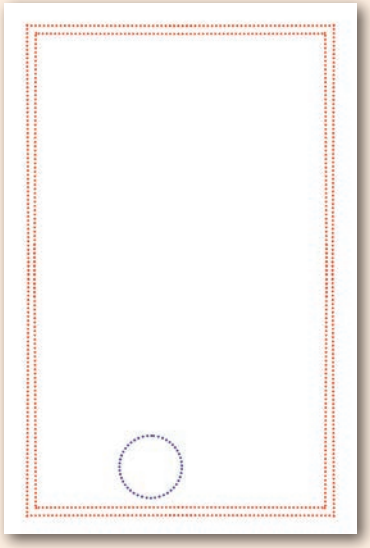
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- Doğadaki çiçek örneklerinde yaprakların nasıl yerleştiği incelenmelidir.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Serbest Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. Tasarım alanını belirleyen sınır çizgisini 9,5x15,5 cm ölçülerinde çiziniz (Görsel 1.98).
2. Dikdörtgen bir desende başlangıç noktasını alt kısımdan seçiniz. Başlangıç noktası kaya, bulut veya yaprak motifiyle oluşturulabilir (Görsel 1.99).

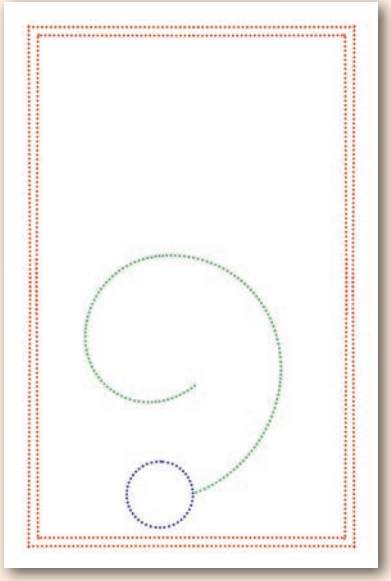

Görsel 1.98: Tasarım alanı oluşturma

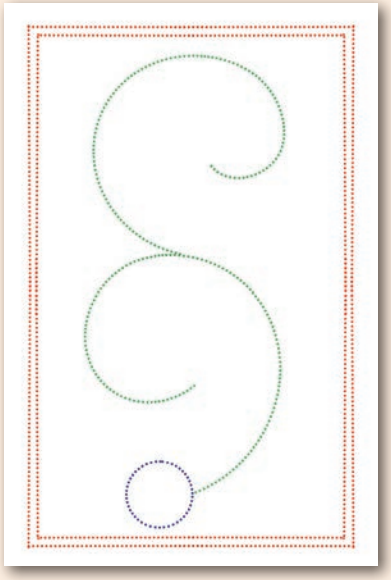

Görsel 1.99: Başlangıç noktası belirleme

3. Başlangıç noktasından alanınızın orta kısmına kadar bir helezon çiziniz (Görsel 1.100).
4. İkinci helezonu tasarım alanınızdaki boşluk dengesine dikkat ederek çiziniz (Görsel 1.101).

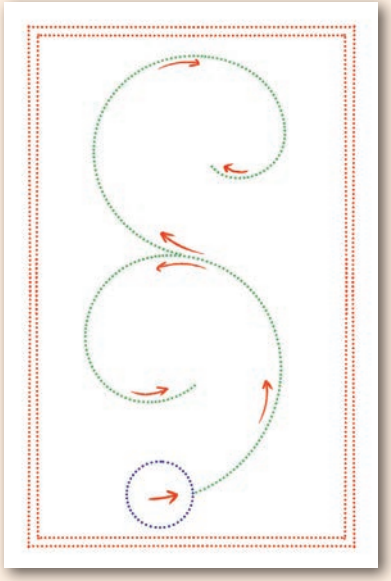

Görsel 1.100: Helezon yerleştirme

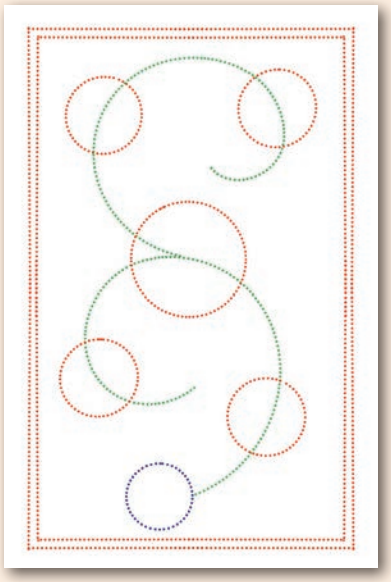

Görsel 1.101: Helezon yerleştirme

5. Motiflerin yerini belirlemeden önce dal yönünü tayin ediniz (Görsel 1.102).
6. İlk önce dal ayrımına çiçek yerleştirmek üzere büyük bir çember çiziniz. Boşluk dengesini gözeterek ölçüleri birbirinin aynı olmak kaydıyla daha küçük çemberleri dal üzerine yerleştiriniz (Görsel 1.103).

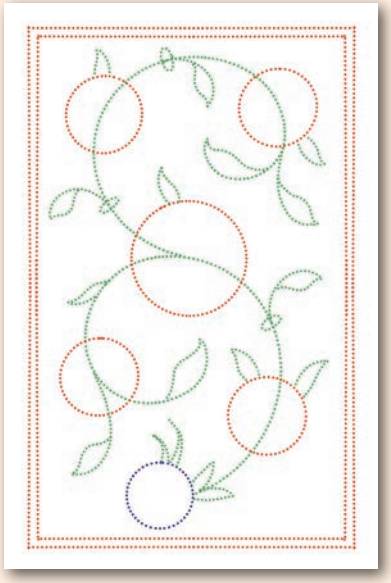
Görsel 1.102: Dal yönünü belirleme

Görsel 1.103: Çiçek formlarını yerleştirme

7. Dal yönünü ve doluluk-boşluk dengesini gözeterek farklı ebatlarda yaprakları yerleştiriniz ve kompozisyon kurgusunu tamamlayınız (Görsel 1.104).

8. Önceki uygulamalarda tasarlamış olduğunuz çiçek ve yaprak motiflerini hazırladığınız bu kurgunun üzerine yerleştiriniz. Bu aşamada çiçeklerin yönü ile dal yönünün aynı olmasına dikkat ediniz (Görsel 1.105).

Görsel 1.104: Yaprak yerleştirme

Görsel 1.105: Motif çizimi

9. Kompozisyonunuzu nüanslarına dikkat ederek temize çekiniz (Görsel 1.106).

Görsel 1.106: Bitkisel motiflerle serbest kompozisyon

Değerlendirme

Serbest kompozisyon uygulamaları Ek-6'da (s.226) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.2.2. Simetrik Kompozisyon

Bir doğru veya bir düzlemin iki tarafında bulunan şekillerin ölçü ve düzen bakımından birbirinin aynı ve eşit olması durumuna **simetri** denir. Tezyinî sanatlarda kompozisyonu oluşturan motiflerin ½ ve ¼ veya daha fazla kesrinin çizilerek simetri eksenlerinden katlanması yöntemiyle oluşan tasarımlara **simetrik kompozisyon** denir.

BİLGİ KUTUSU

Simetrik kompozisyon, tek eksenli olabileceği gibi yatay ve dikey yönde birden fazla eksenli olabilir. Katlama veya kaydırma yöntemiyle çoğaltılabilen simetrik kompozisyon, çoğunlukla el yazması kitapların zahriye, serlevha, sure başı veya fasıl başı tezhiplerinde tercih edilmiştir.

Simetrik kompozisyon genel hatlarıyla düz simetrili, ters simetrili, akışkan, merkezî, ulama ve geometrik kompozisyon olmak üzere altı çeşitten oluşur.

1.2.2.2.1. Düz Simetrili Kompozisyon

Yatay veya dikey simetri eksenlerinden katlama yöntemiyle çoğaltılabilen kompozisyonlara **düz simetrili kompozisyon** denir. Tasarım kurgusu en kolay kompozisyonlardan biridir.

1.14. UYGULAMA

DÜZ SİMETRİLİ KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Süre: 3 saat

Amaç

Tasarım yöntemlerinden düz simetrili kompozisyon çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

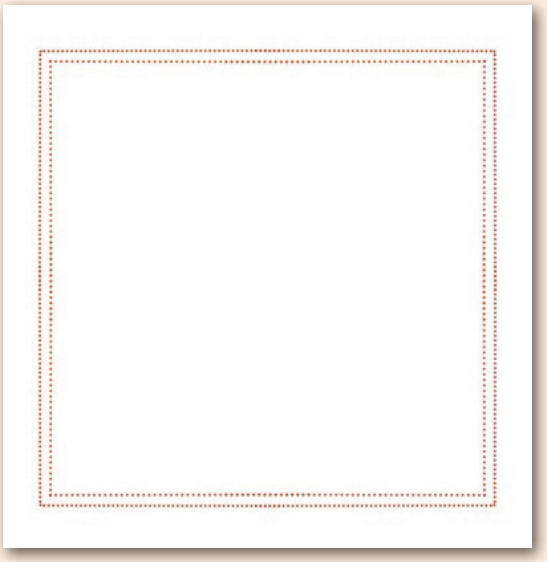
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel
- 15x15 cm yazı
- Murakka

Uygulama İçin Öneriler

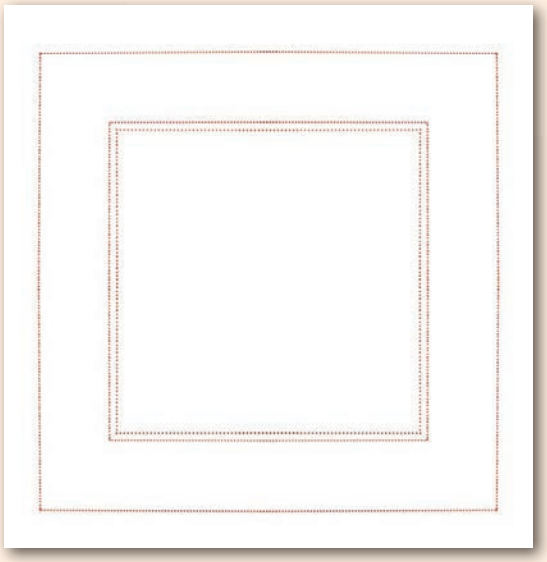
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Düz Simetrili Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. 15x15 cm ölçülerindeki yazıyı murakkaya yapıştırınız.
2. Yazının etrafına 0,4 cm kalınlığında cetvel çizgilerini çiziniz (Görsel 1.107).
3. Desen tasarım alanını belirlemek için 3,5 cm kalınlığında bir tasarım alanı çiziniz (Görsel 1.108).

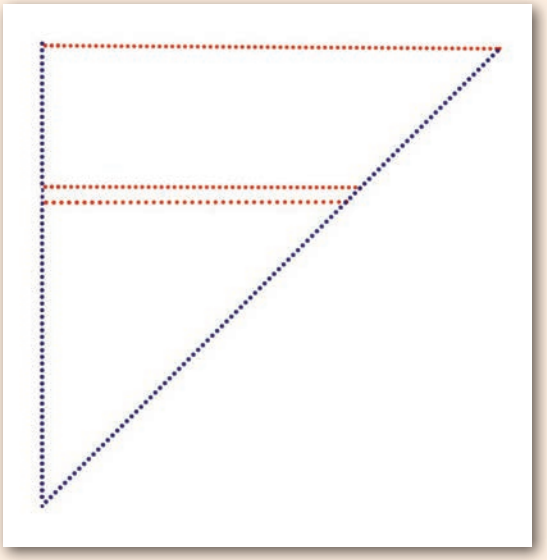

Görsel 1.107: Cetvel çizimi

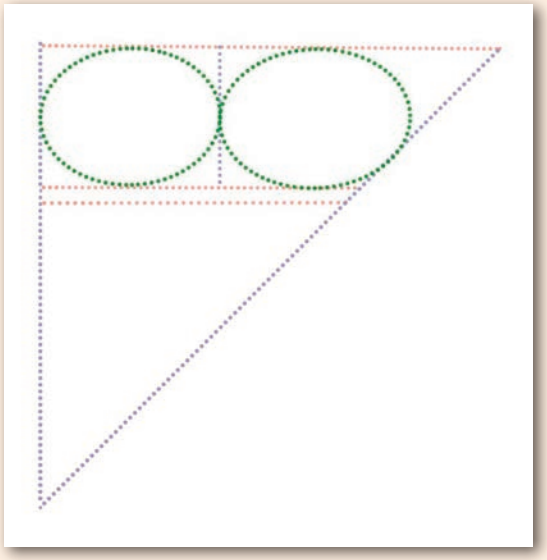

Görsel 1.108: Tasarım alanı oluşturma

4. Çizim yapacağınız birim alanı belirlemek için tasarım alanını 8 eşit parçaya bölünüz (Görsel 1.109).
5. Birim alana dalların alt yapısını oluşturacak oval formlar yerleştiriniz (Görsel 1.110).

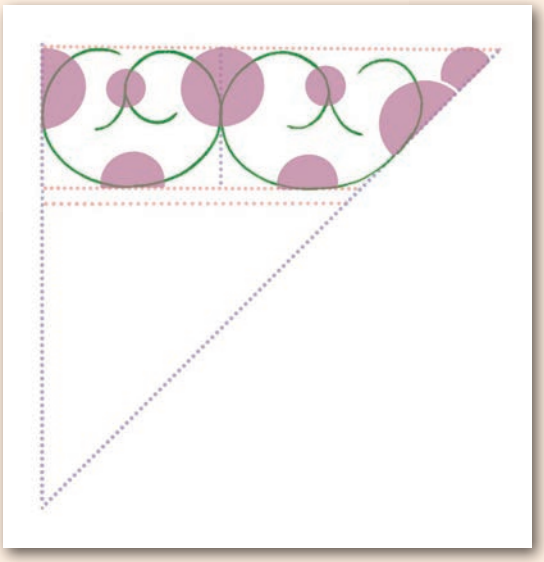

Görsel 1.109: 1/8 birim alan oluşturma

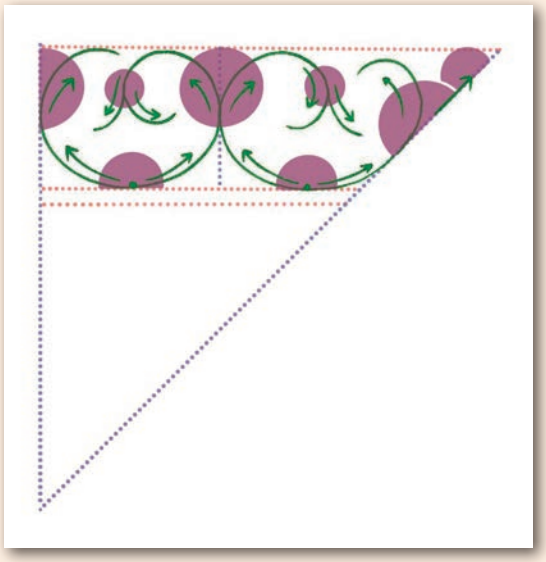

Görsel 1.110: Oval form oluşturma

6. Birim alanın kesişim noktalarına ve oval formun cetvel ile birleştiği noktaya çiçek yerlerini belirleyen daireler çiziniz (Görsel 1.111).
7. Dal yönünü belirleyiniz (Görsel 1.112).

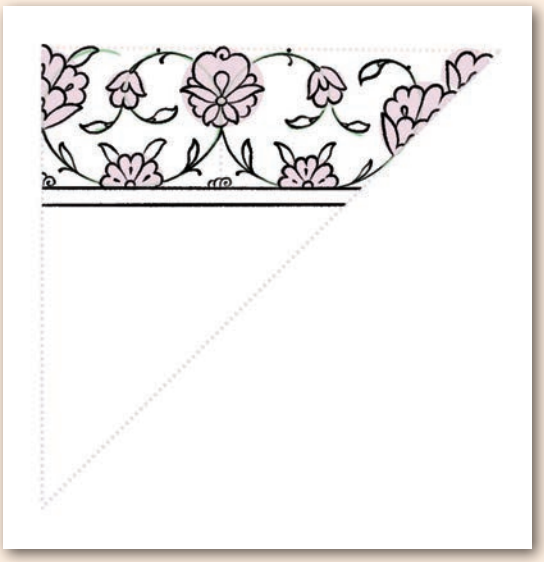

Görsel 1.111: Çiçek formlarını yerleştirme

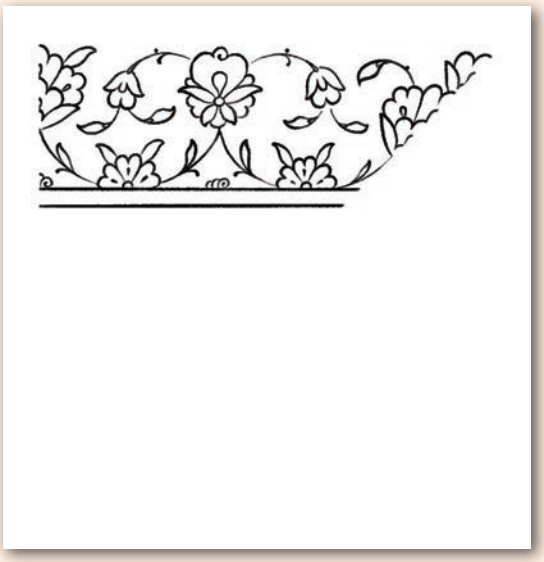

Görsel 1.112: Dal yönü belirleme

8. Seçtiğiniz motifleri kompozisyon kurgusuna yerleştiriniz (Görsel 1.113).
9. Deseni yeni bir eskiz kâğıdına, nüanslara özen göstererek temize çekiniz (Görsel 1.114).

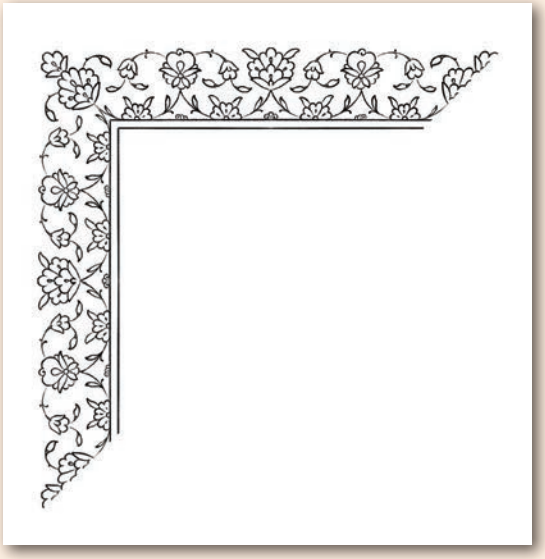

Görsel 1.113: Motif yerleştirme

Görsel 1.114: Kompozisyonu temize çekme ve birim deseni oluşturma

10. Eskiz kâğıdını katlayarak birim deseni çoğaltıp kompozisyonu tamamlayınız (Görsel 1.115, 1.116).

Görsel 1.115: Simetri ekseninden katlayarak birim deseni çoğaltma

Görsel 1.116: Bitkisel motiflerle düz simetrili kompozisyon

Değerlendirme

Düz simetrili kompozisyon uygulaması Ek-7'de (s.227) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.2.2.2. Ters Simetrili Kompozisyon

Yatay veya dikey simetri eksenlerinden kaydırma yöntemiyle çoğaltılan kompozisyonlara **ters simetrili kompozisyon** denir. Bitkisel motiflerle kurgulanan ters simetrili kompozisyonlarda başlangıç noktası genellikle **S** şeklinde çizilen helezonun tam ortasıdır.

KELİME DEFTERİ

Klasik tezyinatta bezenecek alanın dört köşesinde üçgeni hatırlatan simetrili paftalara **köşebent (köşebağ)** denir. Köşebentler, çoğunlukla ¼ simetrili tasarlanmıştır. ½ simetrili köşebentlerde sağ ve sol karşılıklı köşeler mutlaka simetriktir.

1.15. UYGULAMA

TERS SİMETRİLİ KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Süre: 3 saat

Amaç

Tasarım yöntemlerinden ters simetrili kompozisyon çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

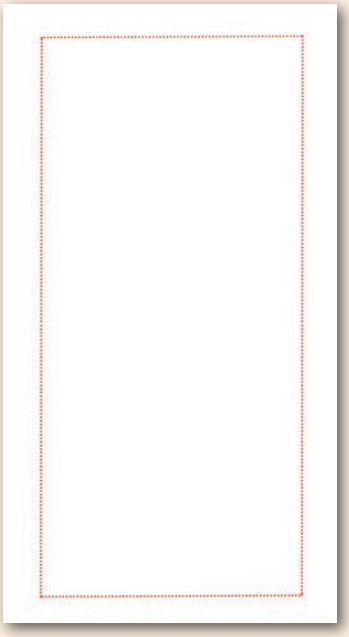
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

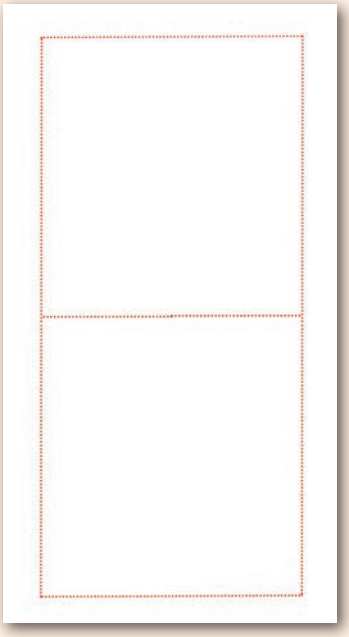
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Ters Simetrili Kompozisyon Çizme İşlem Basamakları

1. 5x10 cm ölçülerinde dikdörtgen bir tasarım alanı belirleyiniz (Görsel 1.117).
2. Eskiz kâğıdını uzun kenarın ortasından ikiye katlayarak birim alanı oluşturunuz (Görsel 1.118).

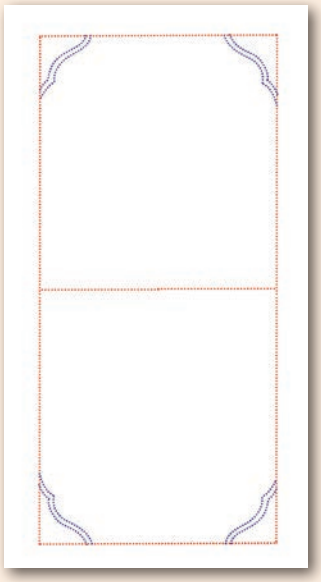

Görsel 1.117: Tasarım alanı oluşturma

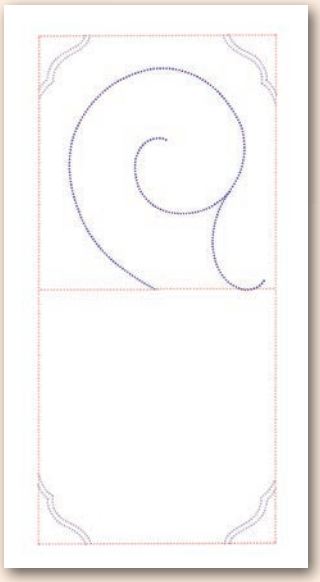

Görsel 1.118: 1/2 birim alan oluşturma

3. Dikdörtgen alanın köşelerine tasarımın estetik görünmesi için köşebentler çiziniz (Görsel 1.119).
4. Tasarım alanının merkez noktasından başlayan bir helezon ve helezondan çıkan küçük bir dal çiziniz (Görsel 1.120).

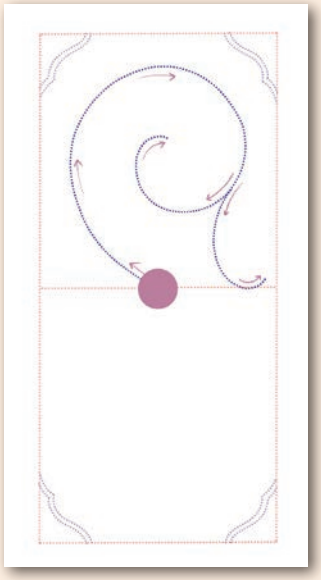

Görsel 1.119: Köşebent çizimi

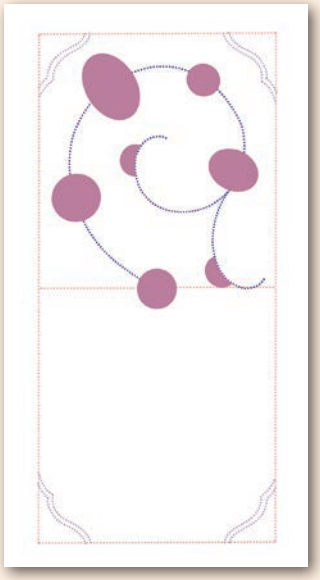

Görsel 1.120: Helezon çizimi

5. Helezonun başladığı orta noktaya yerleşecek olan pencin yerini daire formunda çiziniz ve dal yönünü belirleyiniz (Görsel 1.121).
6. Oval ve daire formunda hatâyî ve penç motiflerinin yerlerini belirleyiniz (Görsel 1.122).

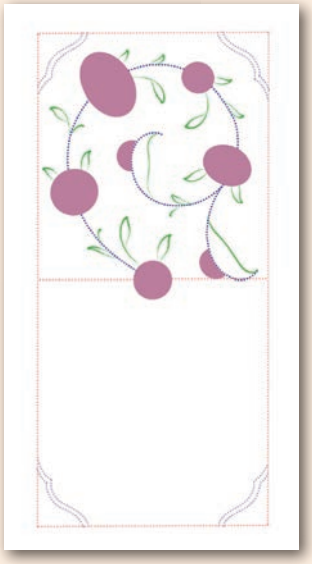

Görsel 1.121: Dal yönü belirleme

Görsel 1.122: Çiçek formlarını yerleştirme

7. Doluluk-boşluk oranlarına dikkat ederek yaprakları yerleştiriniz (Görsel 1.123).
8. Belirlediğiniz alanlara motiflerinizi nüanslı çizerek birim deseni oluşturunuz (Görsel 1.124).

Görsel 1.123: Yaprak yerleştirme

Görsel 1.124: Motif çizimi ve birim desenin oluşması

9. Birim deseni kaydırarak kompozisyonun ters simetrisini çiziniz (Görsel 1.125).
10. Tasarımın tamamını başka bir eskiz kâğıdına temize çekerek ters simetrili kompozisyonu tamamlayınız (Görsel 1.126).

Görsel 1.125: Ters simetri ile birim deseni çoğaltma

Görsel 1.126: Bitkisel motiflerle ters simetrili kompozisyon

Değerlendirme

Ters simetrili kompozisyon uygulaması Ek-7'de (s.227) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.2.2.3. Akışkan Kompozisyon

Simetri ekseninden kaydırma yöntemiyle çoğalan ve sürekli devam eden kompozisyonlara **akışkan (yürüyen** ya da **sürgit) kompozisyon** denir. Bu kompozisyon çeşidinde, belirli motifler eşit aralıklarla tekrar ederek bir akış hareketi oluşturur. Akışkan tasarımlar, ters simetri kullanılarak ve eşit aralıklarla ilerleyerek de oluşturulabilir.

BİLGİ KUTUSU

Akışkan kompozisyon genellikle tek iplik, çift iplik veya üç iplik olmak üzere üç şekilde kurgulanır. Tek iplik, genellikle iç ve dış pervaz tasarımında kullanılır. Tek iplik dalga şeklindedir. Bu iplik üzerine yerleştirilen motifler ve dallar eşit aralıklarla tekrar ederek sonsuza kadar devam eder. Çift iplik, dalga hareketi görüntüsünde iki iplikten oluşur ve üzerinde iki ayrı motif grubu taşıyabilir. Birbirinden bağımsız iki daldan oluşan ve eşit aralıklarla kaydırılarak sonsuza kadar devam eden bu tasarıma iki iplik de denmektedir. Üç iplik tasarımlar ise dalga hareketini hatırlatan üç ana çizginin eşit aralıklarda kaydırılmasıyla oluşturulur. Bu tasarım biçimleri, akışkan kompozisyonun dış pervaz desenlerinde çokça tercih edilmesine sebep olmuştur.

1.16. UYGULAMA

AKIŞKAN KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 3 saat**

Tasarım yöntemlerinden akışkan kompozisyon çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

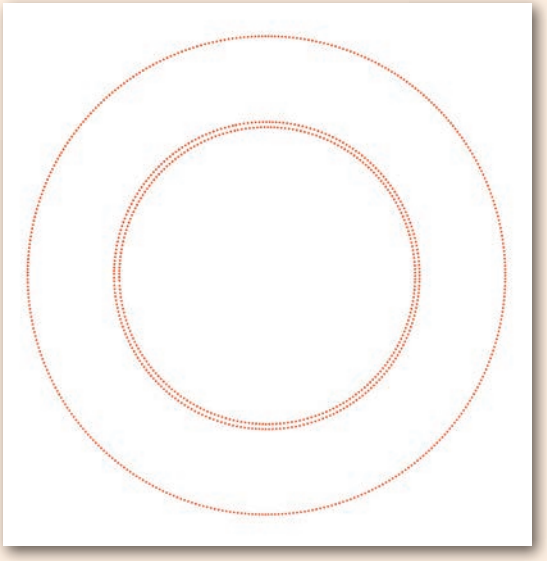
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

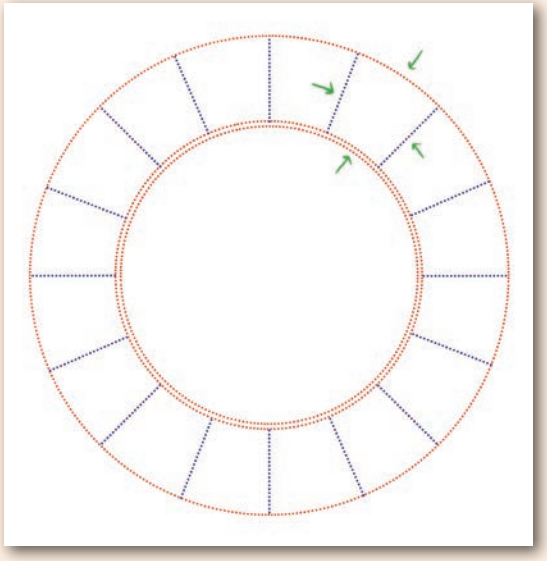
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybı olacağı unutulmamalıdır.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Akışkan Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. Tasarım alanını belirlemek için 10 cm yarıçapında bir çember çiziniz ve cetvel çizgisini ilave ediniz. Ardından pergeli 5 cm daha açarak aynı merkezli bir çember daha çiziniz (Görsel 1.127).
2. Eskiz kâğıdını merkez noktasındankatlayıp, 16 eş parçaya bölerek birim alanı oluşturunuz (Görsel 1.128).

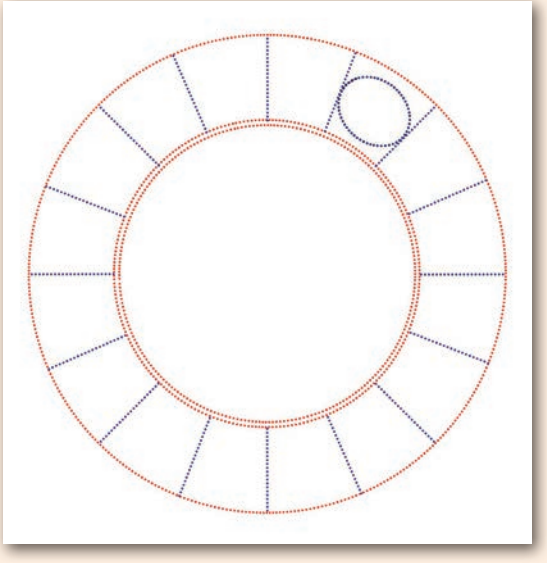

Görsel 1.127: Tasarım alanı oluşturma

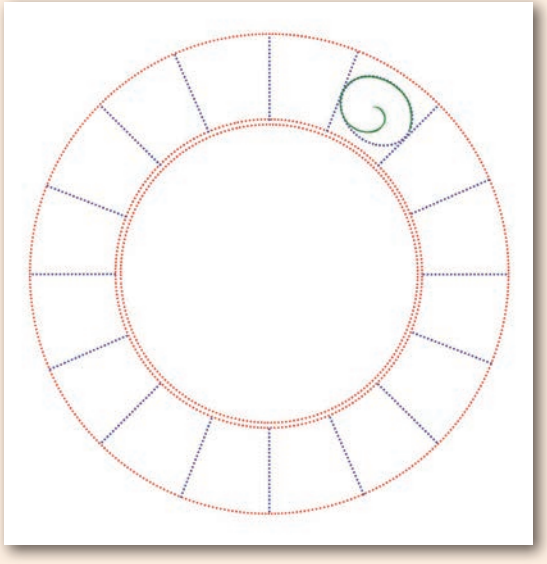

Görsel 1.128: 1/16 birim alan oluşturma

3. Birim alana dalların yerlerini belirlemek için oval form yerleştiriniz (Görsel 1.129).
4. Dalları oluşturacak helezonu, oval formu dikkate alarak çiziniz ve oval formdaki taslak çizgilerini siliniz (Görsel 1.130).

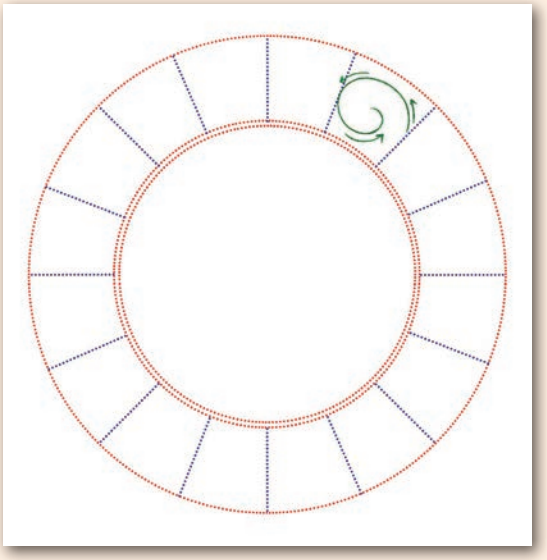

Görsel 1.129: Oval form yerleştirme

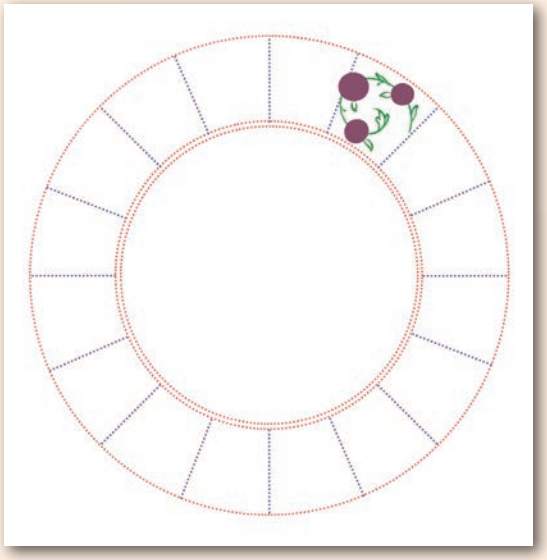

Görsel 1.130: Helezon çizimi

5. Dal üzerinde motiflerin yönünü ok yönlerine dikkat ederek belirleyiniz (Görsel 1.131).
6. Doluluk-boşluk oranlarına dikkat ederek farklı ebatlardaki çiçek ve yaprak motiflerinin yerini belirleyiniz (Görsel 1.132).

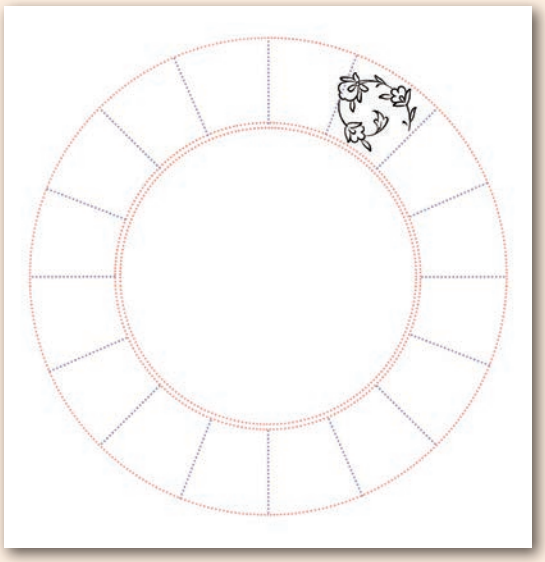

Görsel 1.131: Dal yönü belirleme

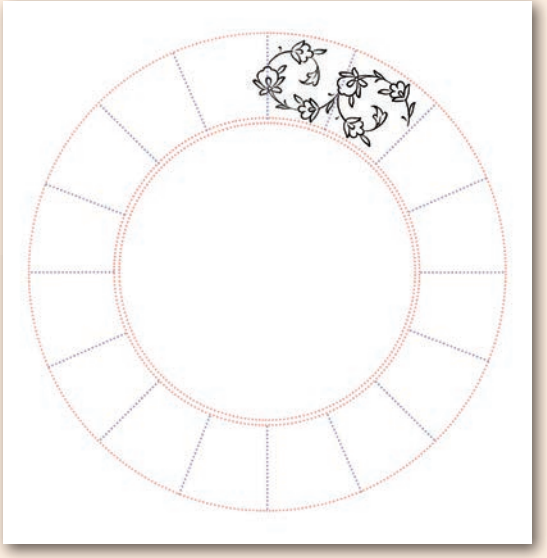
Görsel 1.132: Motif yerlerini belirleme

7. Birim desenin motiflerini nüanslara dikkat ederek çiziniz (Görsel 1.133).

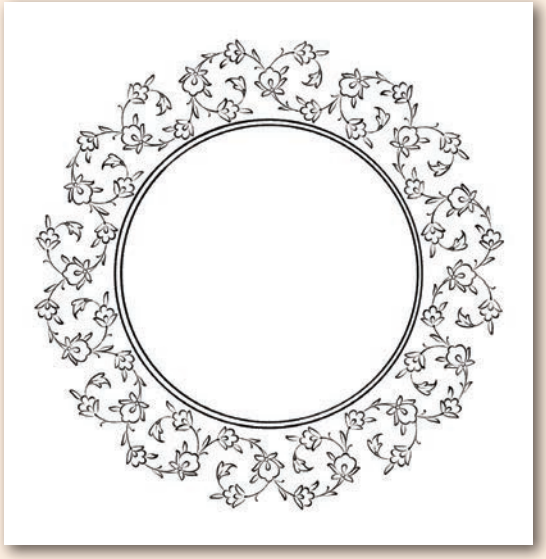

Görsel 1.133: Motif çizimi

8. Temiz bir eskiz kâğıdına birim deseninizi her defasında 22,5 derece döndürerek akışkan simetriyle çizerek deseni tamamlayınız (Görsel 1.134, 1.135).

Görsel 1.134: Akışkan simetriyle birim deseni çoğaltma

Görsel 1.135: Bitkisel motiflerle akışkan kompozisyon

Değerlendirme

Akışkan kompozisyon uygulaması Ek-7'de (s.227) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.2.2.4. Merkezî Kompozisyon

Birden fazla simetri ekseni olan ve merkezden dışa doğru tek yöne ilerleyen tasarım şekline **merkezî kompozisyon** denir. Alanı ideal şekilde kullanmayı sağlayan merkezî kompozisyonlar bir merkez etrafında dönerek daire şeklini alır. En az ¼ i çizilen kompozisyon, katlama veya kaydırma yöntemiyle çoğaltılarak başladığı yerde son bulur.

NOT EDİNİZ

Merkezî kompozisyon tasarımı, daha çok kubbe gibi mimari alanlarda tercih edilir. Daire şeklinde yazılmış yazı kenarı tezhibi, şemse ve madalyon içi tasarımları, merkezî kompozisyonla oluşturulur.

1.17. UYGULAMA

MERKEZÎ KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Süre: 3 saat

Amaç

Tasarım yöntemlerinden merkezî kompozisyon çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

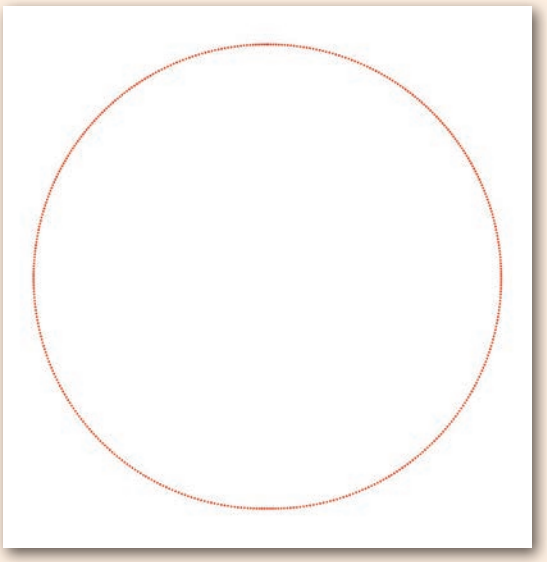
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

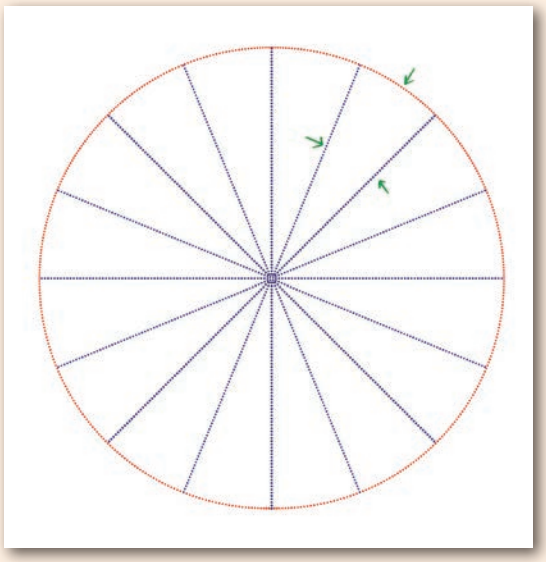
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Merkezî Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. Tasarım alanını belirlemek için pergel yardımıyla 6 cm yarıçaplı çember çiziniz (Görsel 1.136).
2. Eskiz kâğıdını merkez noktasından katlayıp, 16 eş parçaya bölerek birim alanı belirleyiniz (Görsel 1.137).

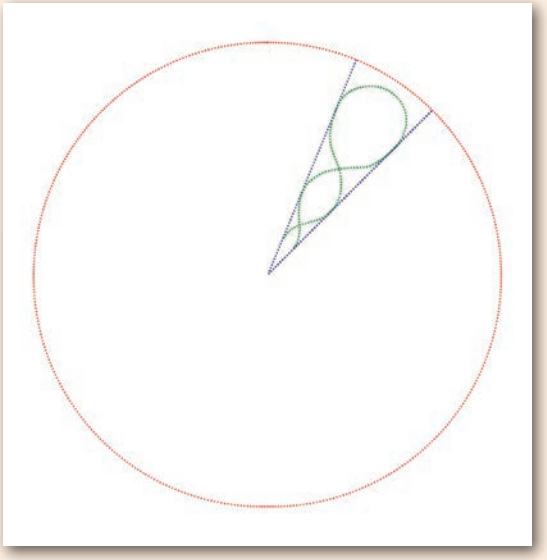

Görsel 1.136: Tasarım alanı oluşturma

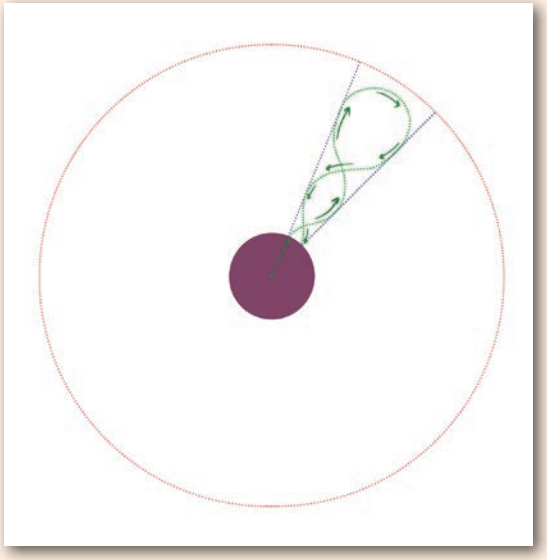

Görsel 1.137: 1/16 birim alan oluşturma

3. Espasa dikkat ederek birim alana dalları çiziniz (Görsel 1.138).
4. Merkez motifin yerini ve dallar üzerinde motiflerin yönünü ok yönlerine dikkat ederek belirleyiniz (Görsel 1.139).

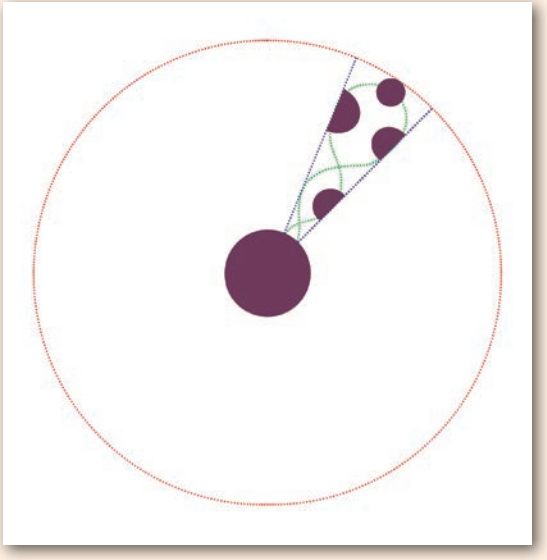

Görsel 1.138: Dal çizimi

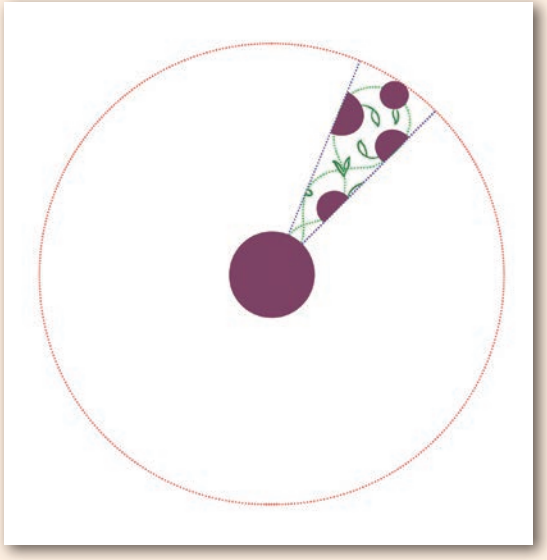

Görsel 1.139: Dal yönü belirleme

5. Dallar üzerinde doluluk-boşluk oranlarına dikkat ederek farklı ebatlardaki motiflerin yerlerini belirleyiniz. Simetri ekseni üzerindeki motiflerin yarısını çiziniz (Görsel 1.140).
6. Tasarımın doluluk-boşluk dengesine dikkat ederek yaprak motiflerinin yerlerini belirleyiniz (Görsel 1.141).

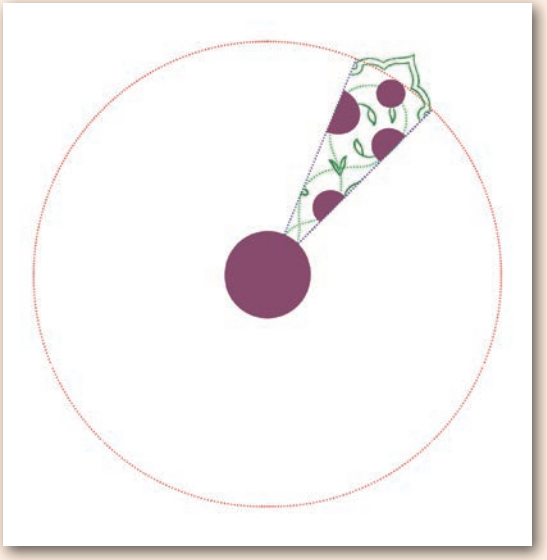

Görsel 1.140: Motif yerlerini belirleme

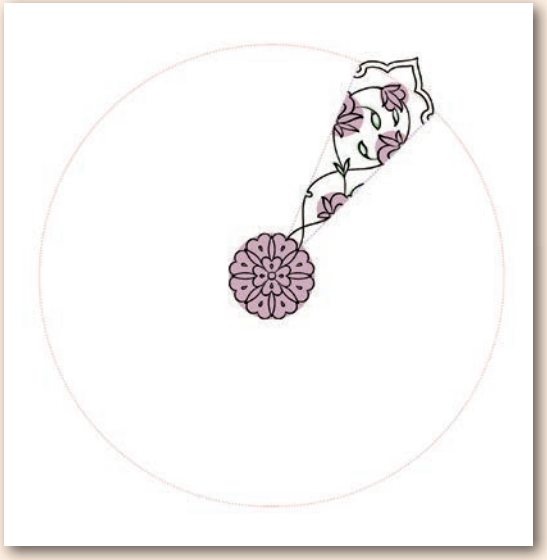

Görsel 1.141: Yaprak yerlerini belirleme

7. Birim desenin bitiş kısmına dendanlı iplik yerleştiriniz (Görsel 1.142).
8. Motifleri ve merkez noktasındaki motifin tamamını nüanslara dikkat ederek çiziniz ve birim deseni oluşturunuz (Görsel 1.143).

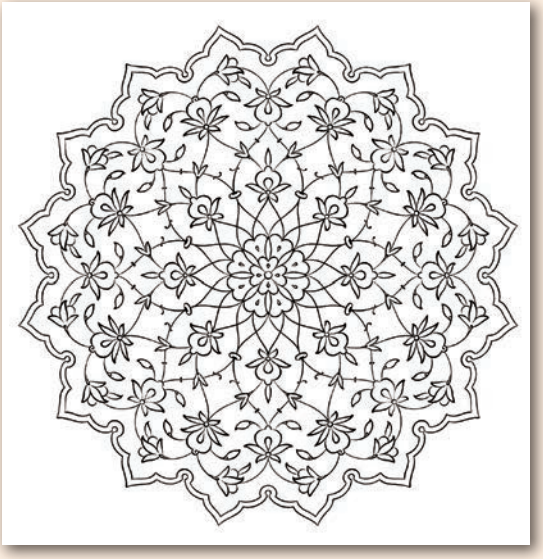

Görsel 1.142: Birim alanın bitiş kısmına dendanlı iplik yerleştirme

Görsel 1.143: Motif çizimi

9. Birim deseni simetri ekseninden katlama yöntemiyle çoğaltınız. Dendanlı ipliği çizerek merkezî kompozisyonu tamamlayınız (Görsel 1.144).

Görsel 1.144: Bitkisel motiflerle merkezî kompozisyon

Değerlendirme

Merkezî kompozisyon uygulaması Ek-7'de (s.227) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.2.2.5 Ulama Kompozisyon

Yatay veya dikey simetri eksenlerinden katlama veya kaydırma yöntemiyle sonsuza kadar çoğaltılabilen kompozisyonlara **ulama kompozisyon** denir.

Tezhip sanatında ulama kompozisyonlar tam simetrili ve kısmen simetrili olmak üzere iki şekilde tasarlanır. Tam simetrili ulama ile oluşturulan kompozisyonların tüm kenarları simetri eksenidir ve kompozisyon bu kenarlardan katlama veya kaydırma yöntemiyle genişletilir. Kısmen simetrili ulama kompozisyonlarda ise sadece karşılıklı iki kenar simetri ekseni özelliği taşır. Diğer karşılıklı iki kenar boyunca kompozisyon simetrisiz ve eşit aralıklarla tekrarlanır.

DİKKAT

Ulama kompozisyonda, katlama yerlerine gelen motifler yarım çizilir ve ek yerleri belli olmayacak şekilde kaynaştırma yapılmasına dikkat edilmelidir. Ulama kompozisyon geniş yüzeyleri bezemede tercih edilir.

1.18. UYGULAMA

ULAMA KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 3 saat**

Tasarım yöntemlerinden ulama kompozisyon çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

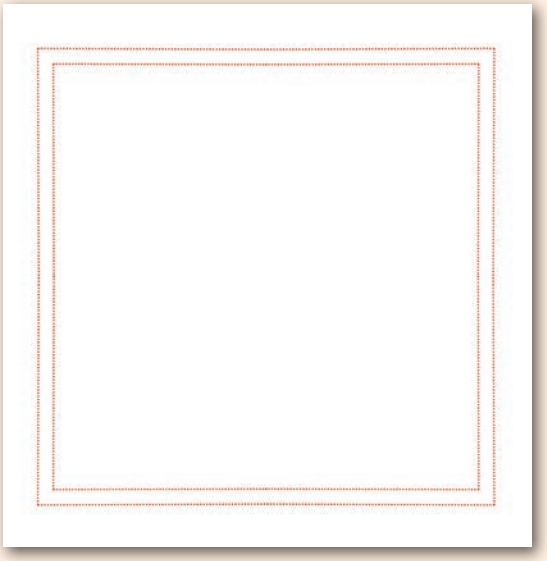
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire cetveli

Uygulama İçin Öneriler

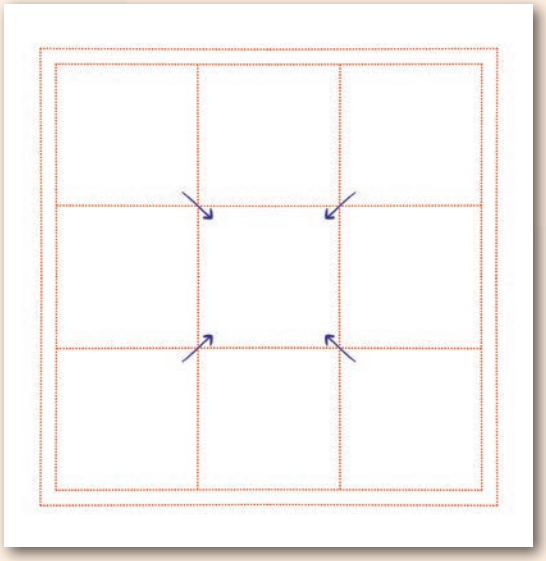
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Ulama Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. 19x19 cm ölçülerinde kare tasarım alanını cetvel çizgilerini çizerek belirleyiniz (Görsel 1.145).
2. Tasarım alanını 9 eş kareye bölerek birim alanı belirleyiniz (Görsel 1.146).

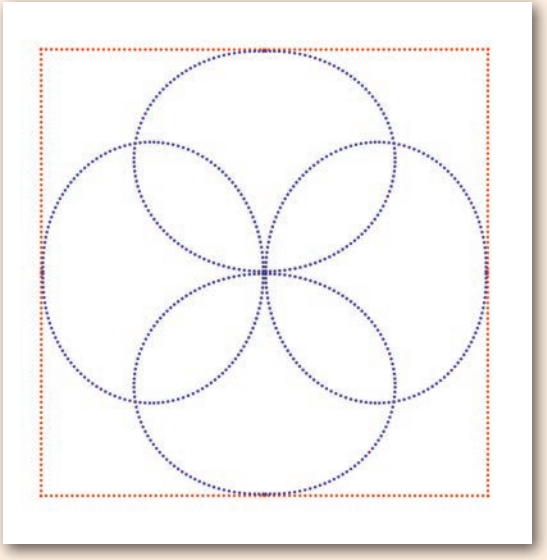

Görsel 1.145: Tasarım alanı oluşturma

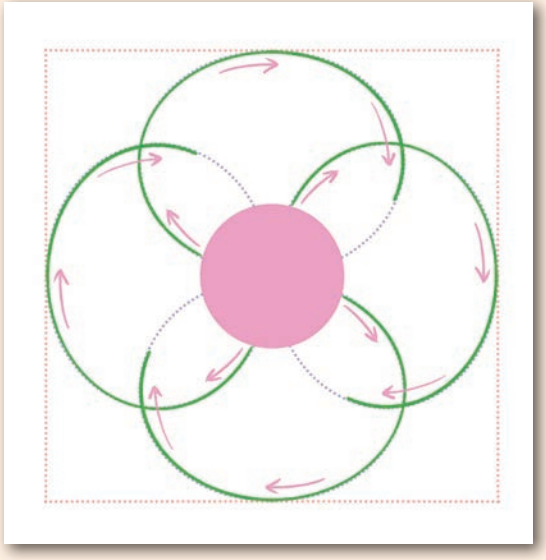

Görsel 1.146: 1/9 yatay ve dikey simetri eksenli birim alan oluşturma

3. Birim alanda dalları oluşturacak oval formda çizgileri karenin merkezinden geçecek şekilde çiziniz (Görsel 1.147).
4. Dalları ve merkez motifi ok yönlerine dikkat ederek çiziniz (Görsel 1.148).

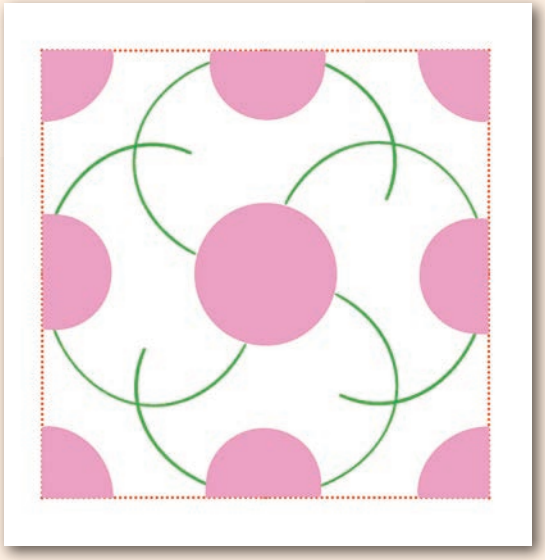

Görsel 1.147: Oval form çizimi

Görsel 1.148: Dal çizimi ve dal yönü belirleme

5. Karenin köşelerine 1/4 ölçüsünde penç, kenarlarına ise 1/2 ölçüsünde hatâyî motifinin yerlerini belirleyiniz (Görsel 1.149).
6. Dallar üzerinde doluluk-boşluk oranlarına dikkat ederek yaprak motiflerinin yerlerini belirleyiniz (Görsel 1.150).

Görsel 1.149: Motif yerlerini belirleme

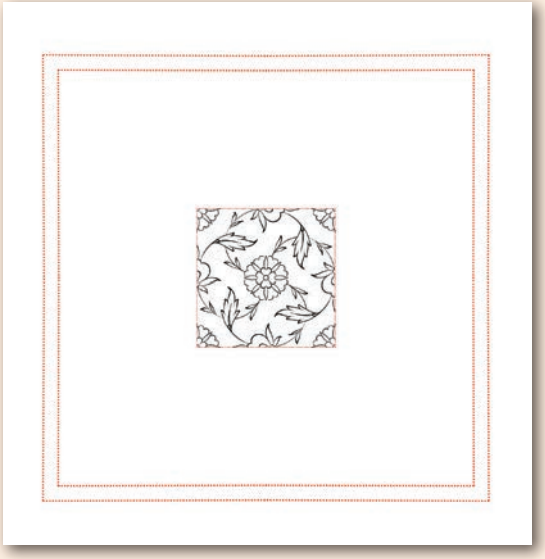

Görsel 1.150: Yaprak yerleştirme

7. Motifleri nüanslara dikkat ederek çiziniz (Görsel 1.151).
8. Aynı kâğıdın ters yüzüne çiziminizi temize çekiniz ve ön yüzdeki yardımcı çizgileri siliniz (Görsel 1.152).

Görsel 1.151: Motif çizimi ve birim deseni oluşturma

Görsel 1.152: Birim deseni temize çekme

9. Kâğıdı; sağ, sol, yukarı ve aşağı yönde katlayarak birim desenini çoğaltınız (Görsel 1.153).
10. Cetvel çizgilerini çizerek deseni tamamlayınız (Görsel 1.154, 1.155).

Görsel 1.153: Ulama simetriyle birim deseni katlayarak çoğaltma

Görsel 1.154: Birim deseni çoğaltma

Görsel 1.155: Bitkisel motiflerle ulama kompozisyon

Değerlendirme

Ulama kompozisyon uygulaması Ek-7'de (s.227) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.2.6. Geometrik Kompozisyon

Tasarım alanı geometrik formlarla paftalara bölünmüş, yatay ve dikey simetri eksenlerinden katlama yöntemiyle çoğaltılan kompozisyonlara **geometrik kompozisyon** denir. Tasarım alanındaki geometrik paftaların içi bitkisel motifler veya diğer motif çeşitleriyle süslenebilir (Görsel 1.156). Geometrinin tasarıma hâkim olduğu bu kompozisyon çeşidi, küçük ve büyük tasarım alanlarını düzenlemek için kullanılabilir.

NOT EDİNİZ

El yazması kitapların cilt tezyinatında; zahriye, serlevha ve sure başı tezhiplerinde geometrik kompozisyon çeşidinin en güzel örneklerini görmek mümkündür.

Görsel 1.156: Bitkisel motiflerle geometrik kompozisyon

1.19. UYGULAMA

GEOMETRİK KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 3 saat**

Tasarım yöntemlerinden geometrik kompozisyon çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

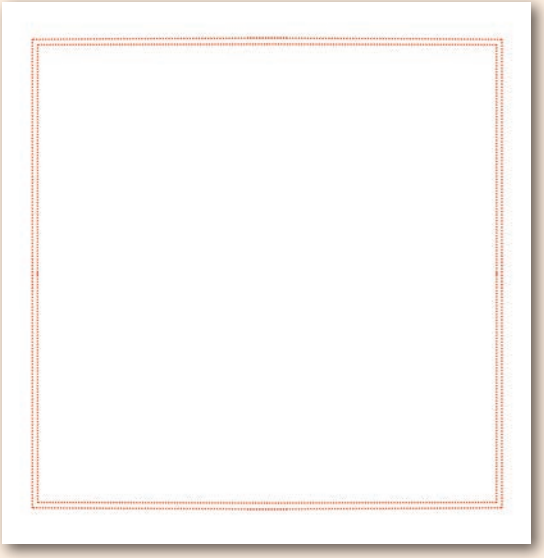
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire cetveli

Uygulama İçin Öneriler

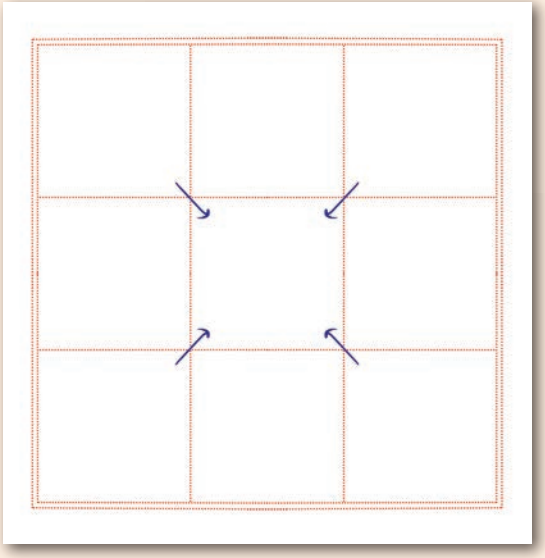
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Geometrik Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. 19x19 cm ölçülerinde tasarım alanını cetvel çizgilerini çizerek belirleyiniz (Görsel 1.157).
2. Tasarım alanını 9 eş kareye bölerek birim alanı oluşturunuz (Görsel 1.158).

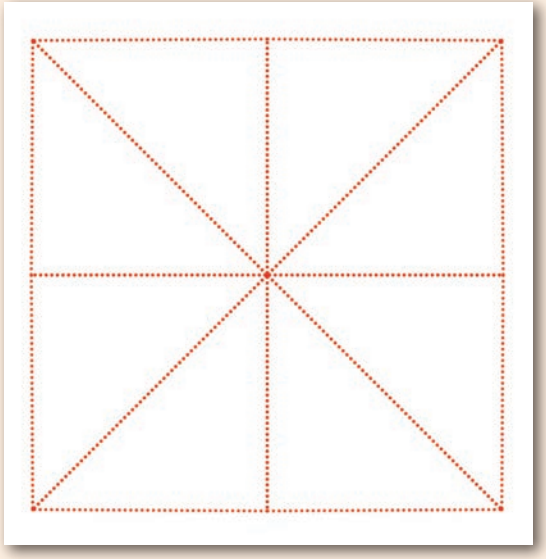

Görsel 1.157: Tasarım alanı belirleme

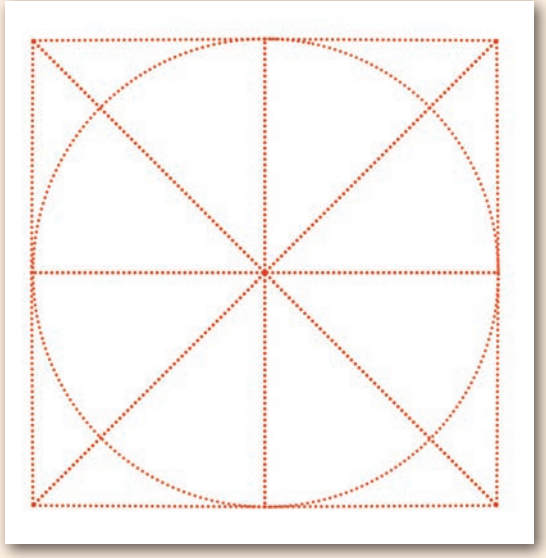

Görsel 1.158: 1/9 birim alan oluşturma

3. Birim alanı kendi içinde 8 eşit parçaya bölünüz (Görsel 1.159).
4. Birim alana çember çiziniz (Görsel 1.160).

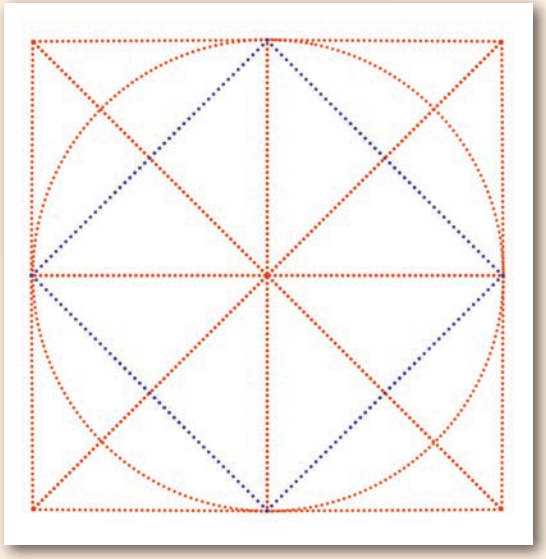

Görsel 1.159: Birim alanı 8 eşit parçaya bölme

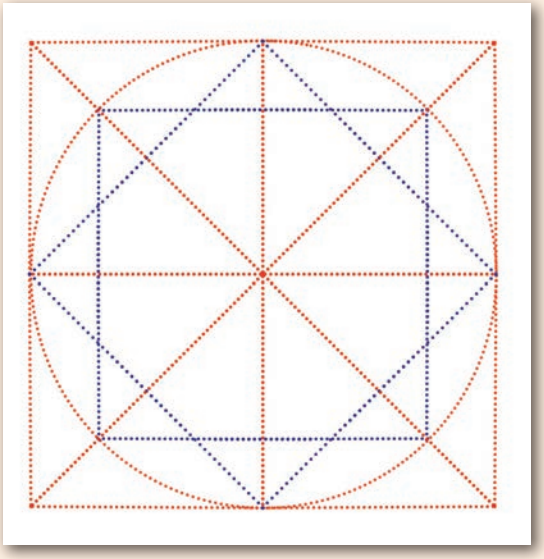

Görsel 1.160: Çember çizimi

5. Birim alana dikey bir kare çiziniz (Görsel 1.161).
6. Köşegenler ile çemberin kesişim noktalarını birleştiren bir kare daha çiziniz (Görsel 1.162).

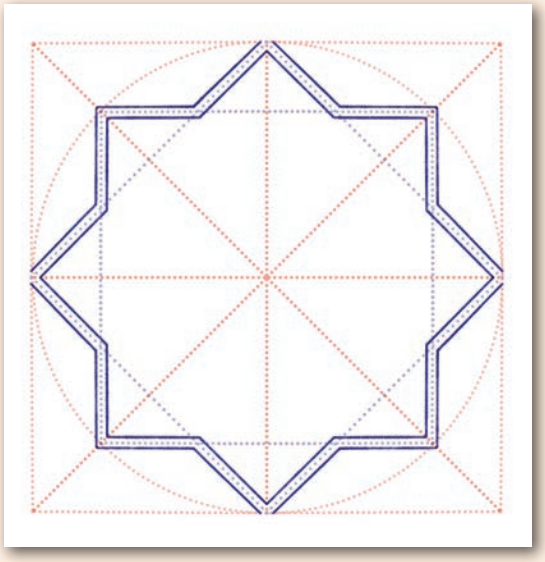

Görsel 1.161: İç kare çizimi

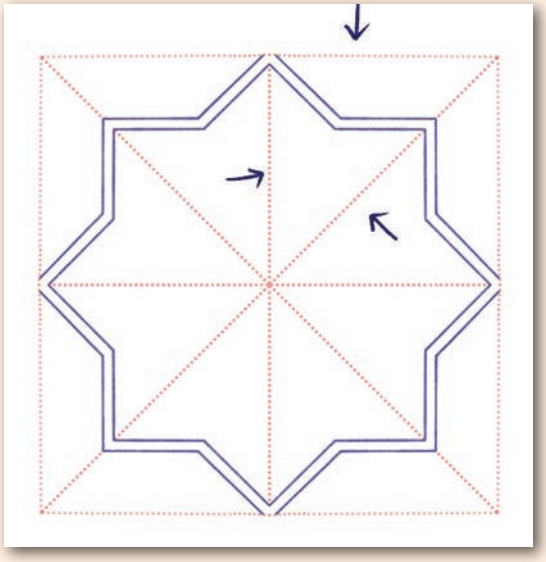

Görsel 1.162: İç kare çizimi

7. Sekiz köşeli yıldızı cetvel çizgilerini çizerek tamamlayınız ve taslak çizgilerini siliniz (Görsel 1.163).
8. Önceden 8 eş parçaya böldüğünüz birim alanın 1/8 lik bölümünü seçiniz (Görsel 1.164).

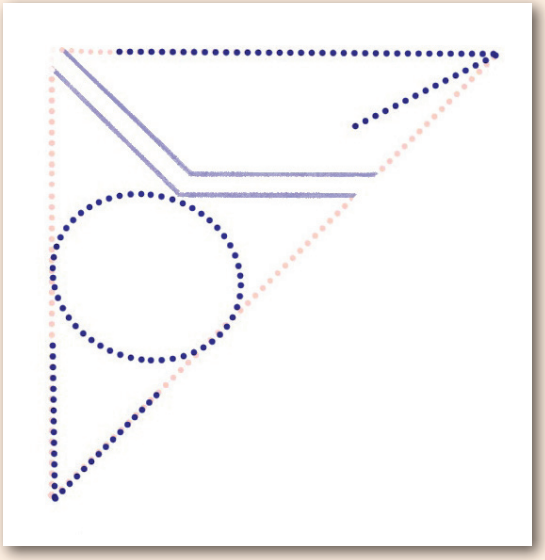

Görsel 1.163: 8 köşeli yıldız çizimi

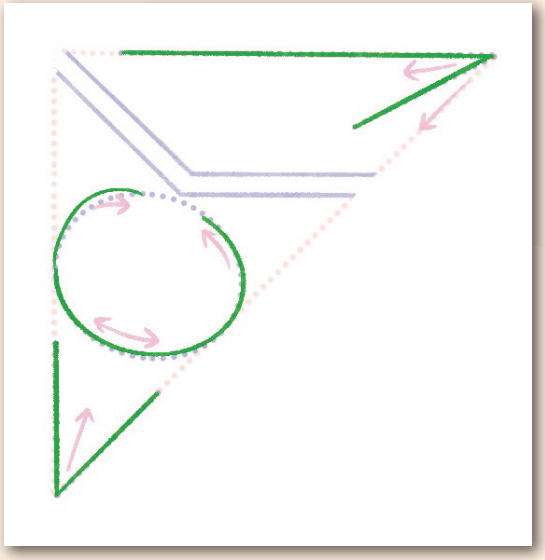

Görsel 1.164: 1/8 birim alan belirleme

9. Dalları oluşturacak çizgileri ve oval formu çiziniz (Görsel 1.165).
10. Dal yönünü belirleyiniz (Görsel 1.166).

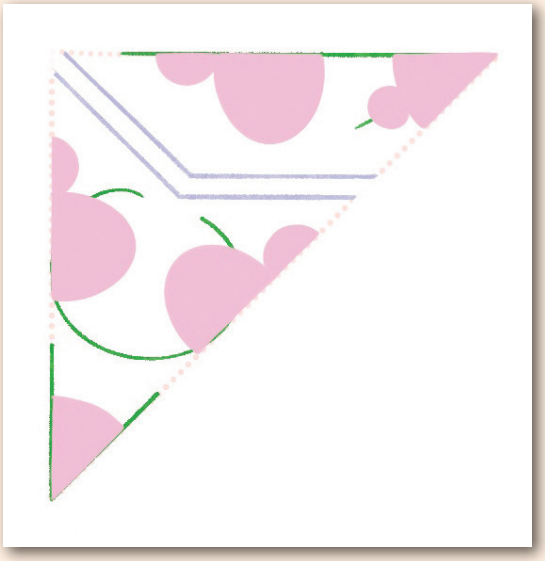

Görsel 1.165: Dal yerlerini belirleme

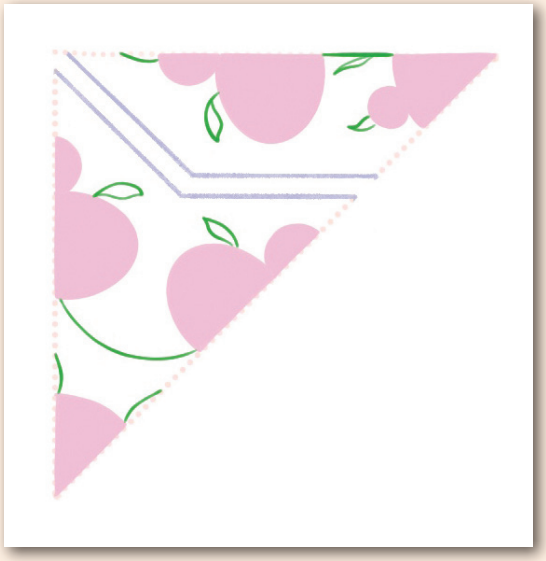

Görsel 1.166: Dal yönü belirleme

11. Simetri eksenindeki motiflerin yarı formunu çiziniz (Görsel 1.167).
12. Boşluk-doluluk oranlarını dikkate alarak yaprak motiflerini dallar üzerine yerleştiriniz (Görsel 1.168).

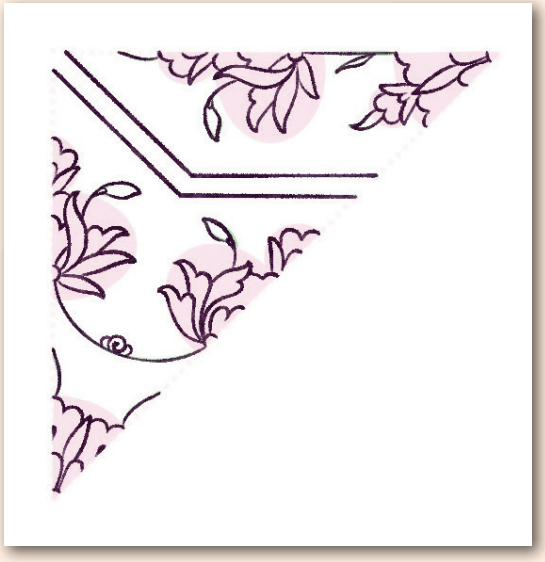

Görsel 1.167: Motif yerlerini belirleme

Görsel 1.168: Yaprak yerleştirme

13. Motifleri çizerek birim deseni oluşturunuz (Görsel 1.169).
14. Birim deseni nüanslara dikkat ederek temize çekiniz (Görsel 1.170).

Görsel 1.169: Motif çizimi

Görsel 1.170: Birim deseni oluşturma

15. Birim deseni katlayarak kare birim deseni tamamlayınız (Görsel 1.171, 1.172).

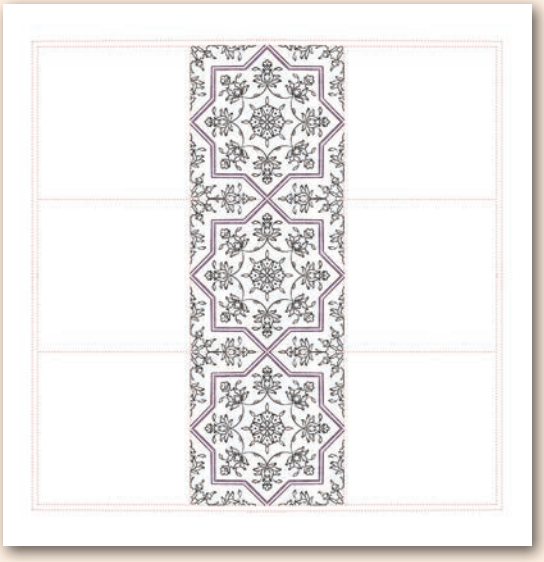

Görsel 1.171: Birim deseni katlayarak çoğaltma

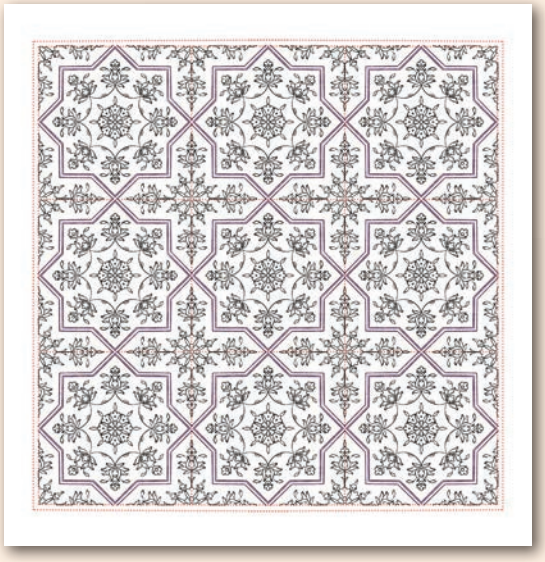

Görsel 1.172: Birim deseni oluşturma

16. Kare birim deseni katlama yöntemiyle çoğalınız. Çizdiğiniz deseni tasarım alanının tamamına yayınız (Görsel 1.173, 1.174).

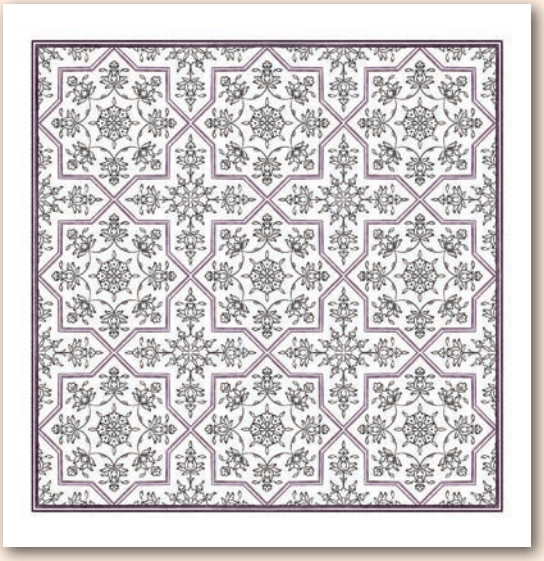

Görsel 1.173: Birim deseni katlayarak çoğaltma

Görsel 1.174: Deseni oluşturma

17. Cetvel çizgilerini çekerek geometrik kompozisyonu tamamlayınız (Görsel 1.175).

Görsel 1.175: Geometrik kompozisyon

Değerlendirme

Geometrik kompozisyon uygulamaları Ek-7'de (s.227) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.3. Kompozisyonda Tamamlayıcı Unsurlar

Tezhip sanatında kullanılan başlıca tamamlayıcı unsurlar; cetvel, tığ ve zencerektir.

1.2.3.1. Cetvel

Tasarım alanını belirlemek veya yazı ile kompozisyon arasında geçiş sağlamak için belli kalınlıkta iki veya daha fazla paralel çizgiden meydana gelen farklı geometrik şekillerdeki (daire, üçgen, kare, dikdörtgen vs.) çerçeveye **cetvel** denir (Görsel 1.176). Cetvel, bezenecek alanın sınırlarını çerçeve içine alarak dikkati süslenecek yere çeker. Tasarıma başlamadan önce ilk iş cetvellerin yeri, sayısı ve kalınlığını belirlemektir. Cetvelin rengi ve kalınlığı, kullanılan alandaki kompozisyona göre belirlenir.

BİLGİ KUTUSU

- Cetveli oluşturan en fazla 1 mm kalınlığındaki şeritlere **kuzu** denir. Cetvele en fazla bir mm mesafeyle paralel çizilen, tahrirden biraz kalınca olan ve tığın taşıyıcılığını üstlenen çizgiye de **kuzu** denir. Kuzu renkli olabileceği gibi altınla da boyanabilir.
- Cetveli oluşturan bir diğer elaman da kurttur. Sade şekillerle süslenen 2 veya 3 mm kalınlığındaki şeritlere **kurt** denir. Kurt genellikle kenarındaki tezhipte yer alan bir renkle boyanır.

Görsel 1.176: Cetvel detay

Cetvelin daha düzgün olması için **tirilin** adı verilen cetvel kalemi kullanılmalıdır. Tirilinin ağız kısmı vidalı olup istendiğinde inceltilip kalınlaştırılabilir. Tirilin ile iki taraftan çizilen cetvelin içi fırça yardımıyla doldurulur. Cetvelde kullanılan malzeme altınsa iki çizginin arası fırça yardımı ile sıvama şeklinde doldurulup mühre ile parlatıldıktan sonra etrafı ince rapido kalemle çizilerek tahrirlenir. Altın boyama ve parlatma işlemi bitikten sonra renkli kurt veya kuzular boyanır.

DİKKAT

Tirilin kullanımında sulandırılarak kullanılan altının ve boyanın kıvamı önemlidir. Mürekkebin, boyanın ve altının kâğıdın üzerine yayılmaması için tirilinin cetvele dayanacağı kenar yüzeye temas etmemelidir. Cetvel çekilmeden önce tirilin mutlaka başka yerde denenmelidir.

1.20. UYGULAMA

CETVEL ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 2 saat**

Kompozisyonda yardımcı unsurlardan cetvel çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

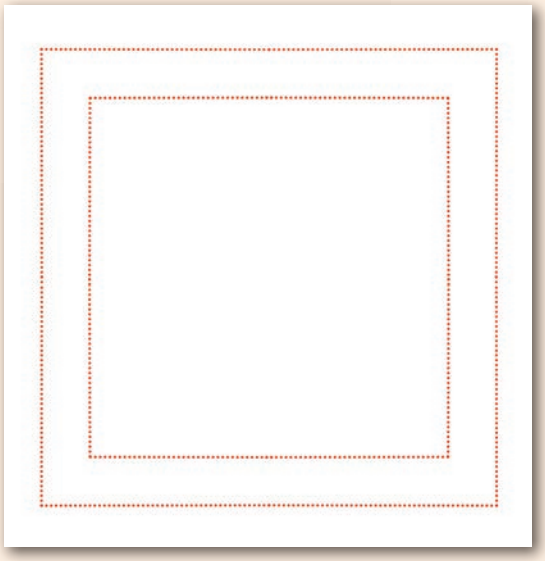
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 0.3 uçlu kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Rapido mürekkebi
- Rapido kalemi
- Tirilin

Uygulama İçin Öneriler

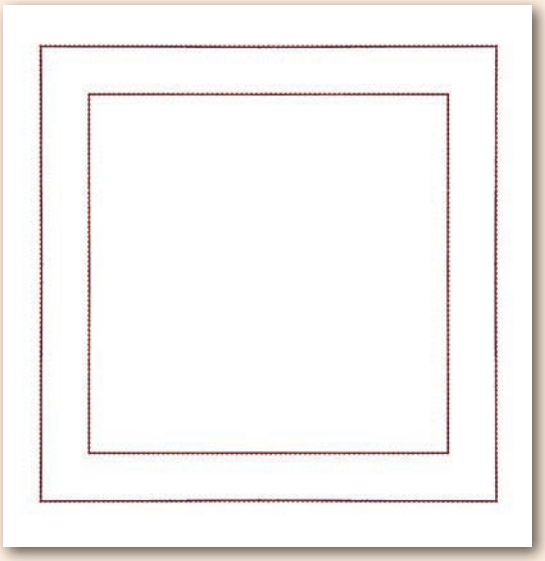
- Ders materyalinizde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinizde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Cetvel Çizimi İşlem Basamakları

1. 1,5 cm'lik cetvel alanının (iç pervaz) dış hattını belirlemek için iç içe iki tane kare çiziniz (Görsel 1.177).
2. 0.3 uçlu kurşun kalem kullanarak dış hat çizgilerini belirginleştiriniz (Görsel 1.178).

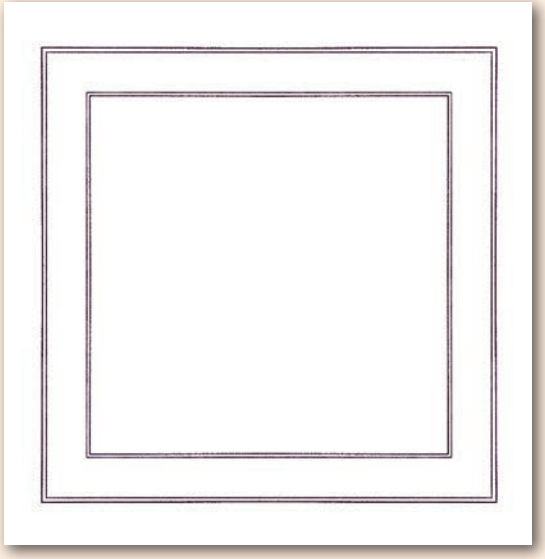

Görsel 1.177: Cetvel kalınlığını belirleme

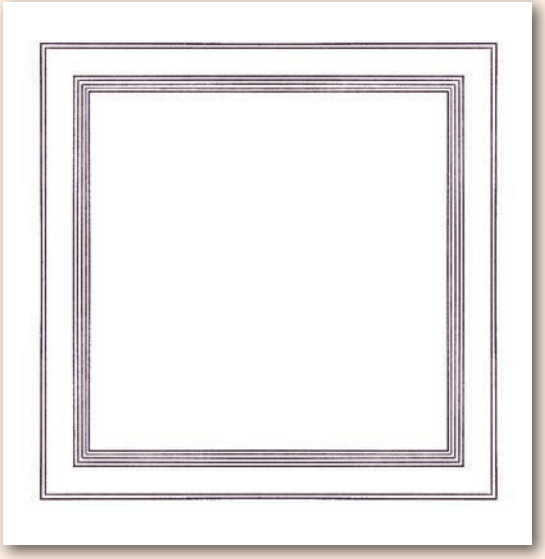

Görsel 1.178: Cetvel çizimi

3. Cetvel alanının içinde kalacak şekilde dış çizgiden içe doğru ölçerek 1 mm kuzu çekiniz (Görsel 1.179).
4. İçteki karenin kenarına en son çizdiğiniz çizgiden itibaren 1 mm ölçerek 1 mm kalınlığında iki adet kuzu çekiniz (Görsel 1.180).

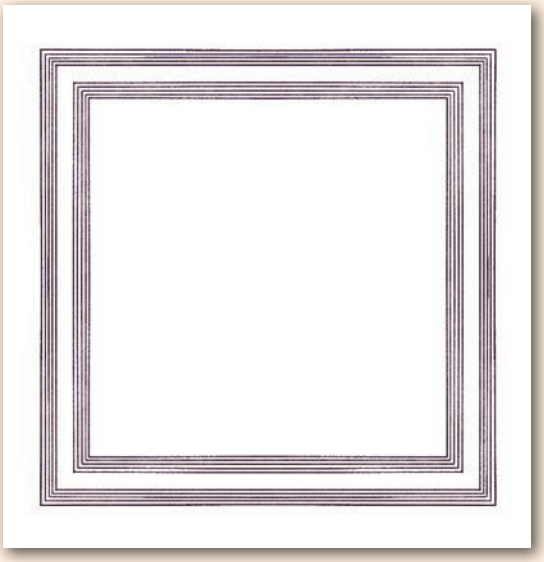

Görsel 1.179: Kuzu çizimi

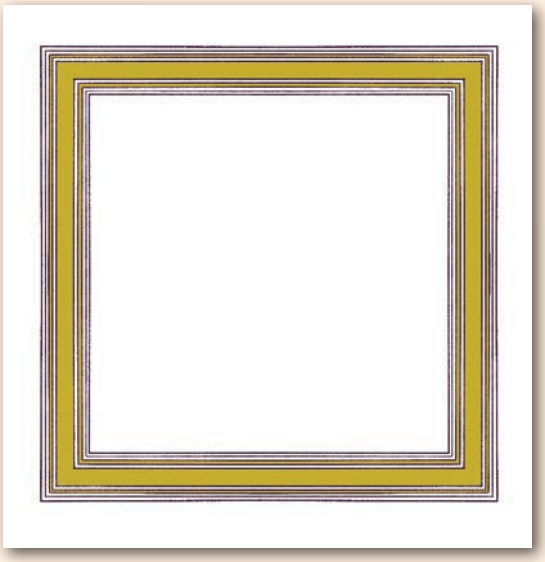

Görsel 1.180: Kuzu çizimi

5. Aynı işi cetvel alanının içinde kalacak şekilde dıştaki kareye de uygulayınız (Görsel 1.181).
6. Şekilde görülen alanların içine tirilin yardımıyla altın çekiniz. Kalın cetvelin kenarlarını tirilin ile çektikten sonra iç kısmı fırça yardımıyla doldurunuz (Görsel 1.182).

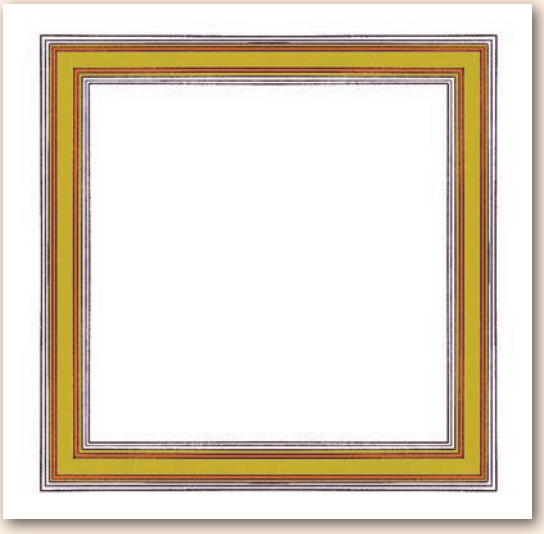

Görsel 1.181: Kuzu çizimi

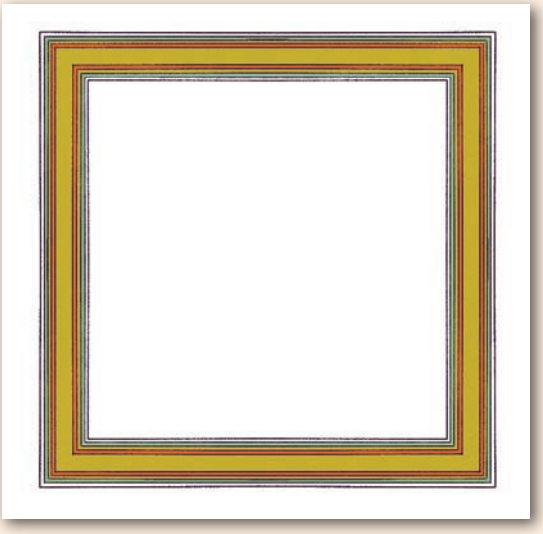

Görsel 1.182: Altın boyama

7. Kalın cetvelin iki tarafındaki kuzuları tirilin yardımıyla mercan rengine boyayınız (Görsel 1.183).
8. Kalan kuzuları tirilin yardımıyla yeşil renge boyayarak cetveli tamamlayınız (Görsel 1.184).

Görsel 1.183: Kuzu boyama

Görsel 1.184: Cetvel

Değerlendirme

Cetvel uygulaması Ek-8'de (s.227) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.3.2. Zencerek

Farsça kökenli olan zencerek kelimesi, birbirine geçmiş küçük halka veya küçük zincir anlamına gelir. Zencerek kelimesi günümüzde geçme veya bordür olarak da bilinmektedir. Halat şeklinden esinlenerek üretilen bu motifin, önce mimaride daha sonra kitap sanatlarında kullanıldığı bilinmektedir.

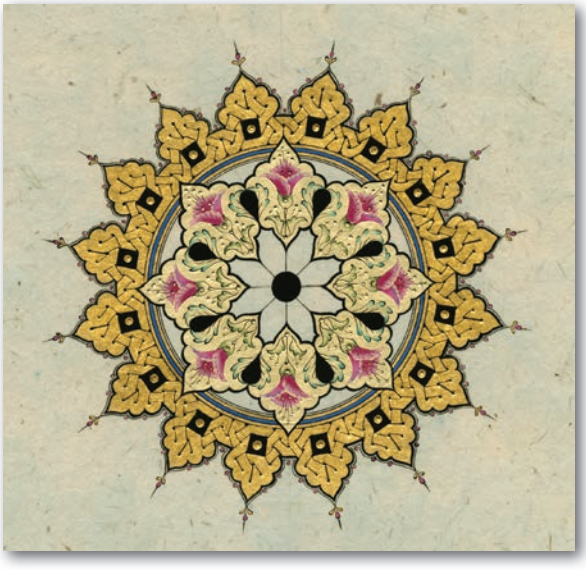
NOT EDİNİZ

Bazı sanat tarihçileri, zencereği geometrik bir formda çizildiği için geometrik motifler kategorisinde değerlendirmişlerdir. Ancak çizim tekniği ve kullanım yeri göz önüne alındığında bu motifin kompozisyonda tamamlayıcı unsurlar içerisinde değerlendirilmesinin daha doğru olduğu anlaşılacaktır.

Zencerek, aynı kalınlıktaki şeritlerin eşit aralıklarla bir alttan bir üsten geçmesiyle oluşturulur. Bu şeritler, önce nokta ve anahtar çizgilerin yerleştirildiği bir taslağın yardımıyla kurgulanır (Görsel 1.185). Anahtar çizgiler iki noktayı merkezinden birleştiren ve zencereğin yön değiştirmesini sağlayan çizgilerdir. Zencerek anahtarlı veya anahtarsız olabilir (Görsel 1.186).

Görsel 1.185: Anahtarlı ve anahtarsız zencerek

Görsel 1.186: Anahtarlı zencerek

1.21. UYGULAMA

ZENCEREK ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 2 saat**

Tasarımda yardımcı unsurlardan zencerek çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

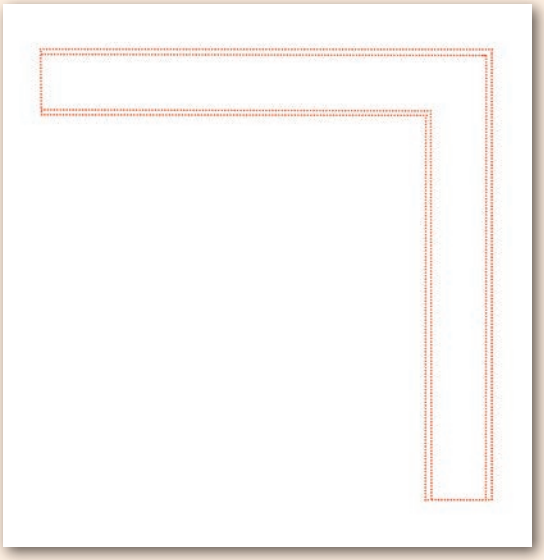
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

Uygulama İçin Öneriler

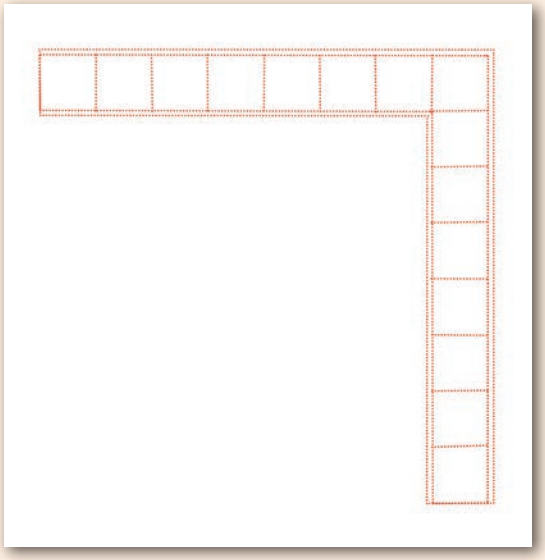
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Zencerek Çizme İşlem Basamakları

1. Zencerek yapılacak alanı 1,5 cm kalınlığında belirleyiniz ve cetvel çizgilerini çiziniz (Görsel 1.187).
2. Tasarım alanını eş karelere bölerek birim alan oluşturunuz (Görsel 1.188).

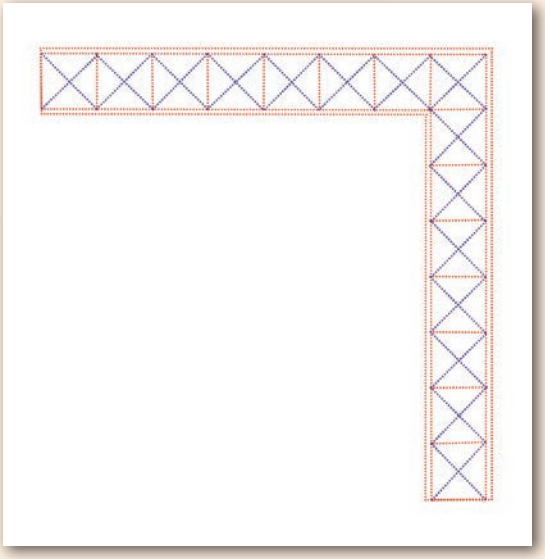

Görsel 1.187: Tasarım alanı belirleme

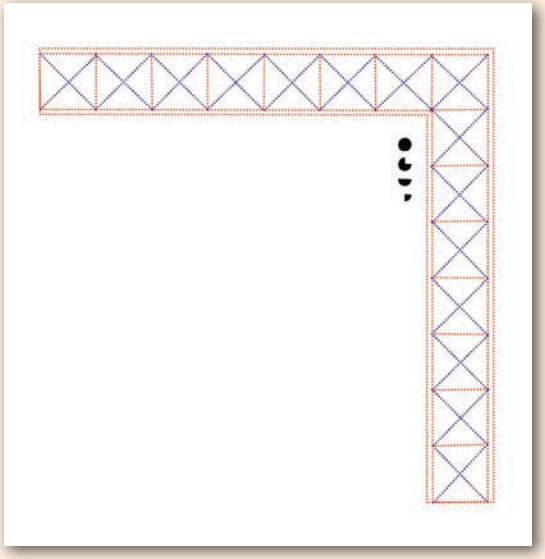

Görsel 1.188: Kare birim alan oluşturma

3. Her bir karenin köşegenlerini çizerek merkezini belirleyiniz (Görsel 1.189).
4. Tasarım üzerine yerleştirilecek noktaların boyutunu ve kesirli oranlarını belirleyiniz (Görsel 1.190).

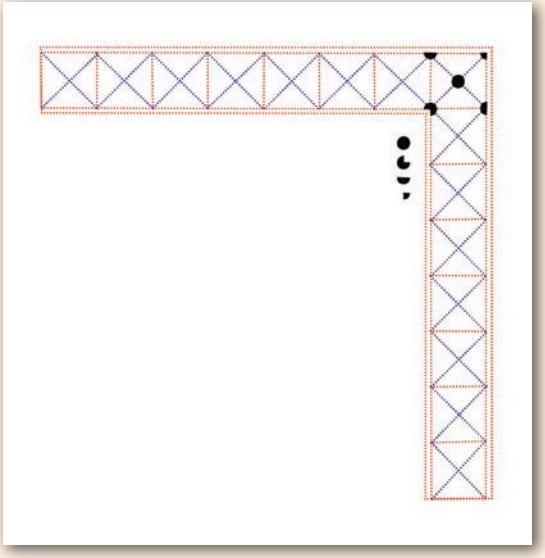

Görsel 1.189: Kare birim alanın merkezini belirleme

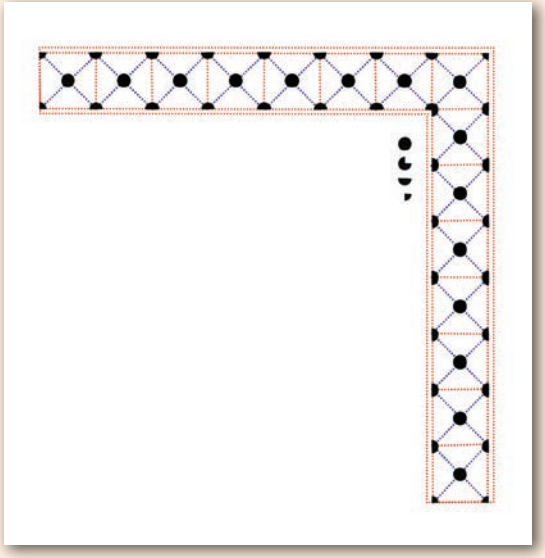

Görsel 1.190: Noktaların şekil ve boyutunu belirleme

5. Zencereğin köşesine uygun olan noktaları yerleştiriniz (Görsel 1.191).
6. Noktaları üst kenarın tamamına yerleştiriniz. Diğer kenara da aynı işlemi uygulayınız (Görsel 1.192).

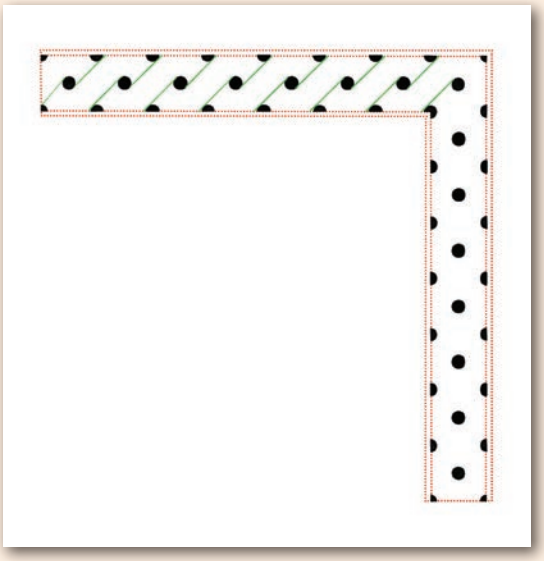

Görsel 1.191: Köşeye nokta yerleştirme

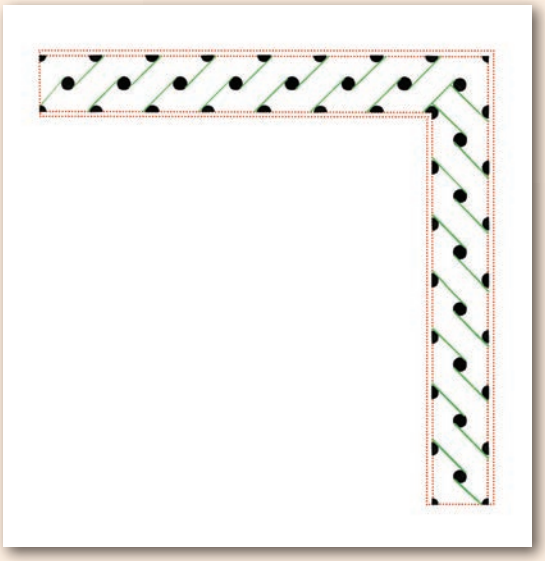

Görsel 1.192: Nokta yerleştirme

7. Yardımcı çizgileri siliniz. Noktaların bir üstünden bir altından olacak şekilde teğet çizgiler çiziniz (Görsel 1.193).
8. Köşeden diğer kenara dönerken çizgilerin yönünün üstteki kenar ile aynı akış yönünde olmasına dikkat ederek çizgileri tamamlayınız (Görsel 1.194).

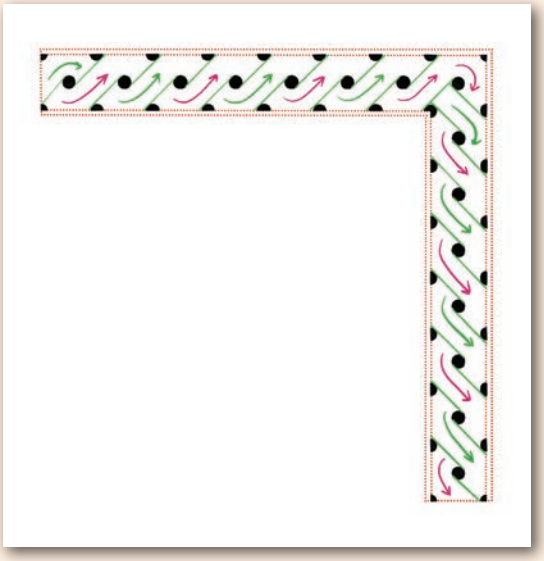

Görsel 1.193: Teğet çizgi çizimi

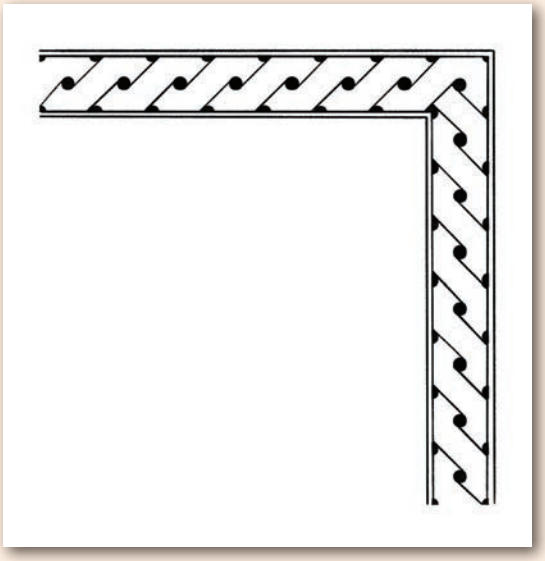

Görsel 1.194: Teğet çizgi çizimi

9. Ok yönlerine dikkat ederek iplik yönünü kontrol ediniz (Görsel 1.195).
10. Zencereği başka bir eskiz kâğıdına temize çekiniz (Görsel 1.196).

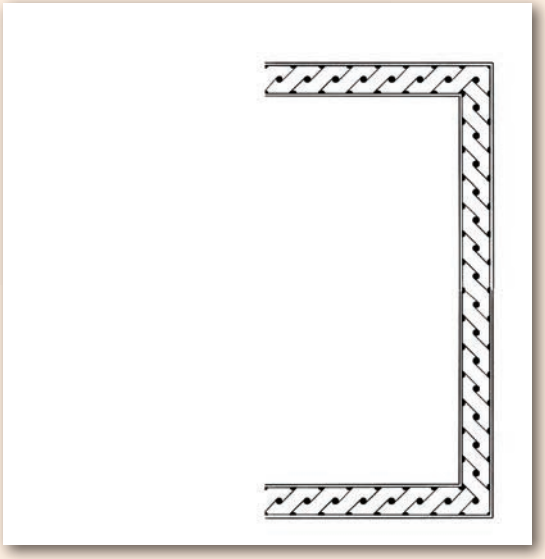

Görsel 1.195: İplik yönünü kontrol etme

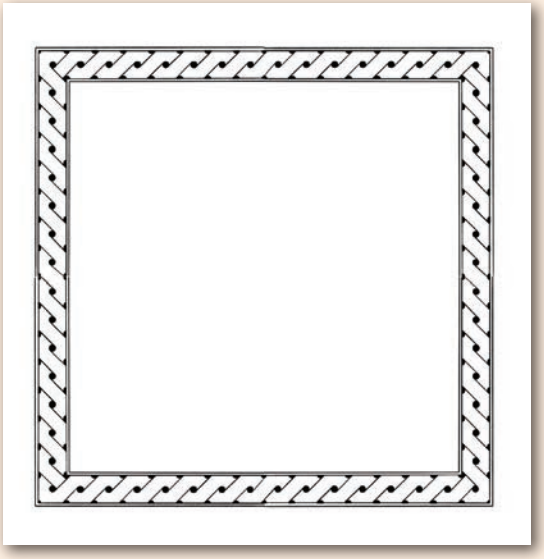

Görsel 1.196: Zencereği temize çekme

11. Birim deseni simetri ekseninden kaydırma yöntemiyle çoğaltarak zencereği tamamlayınız (Görsel 1.197, 1.198).

Görsel 1.197: Birim deseni simetri ekseninden kaydırarak çoğaltma

Görsel 1.198: Zencerek

Değerlendirme

Zencerek uygulaması Ek-9'da (s.228) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.2.3.3. Tığ

Tasarımın en dışına yapılan tığ, desenle zeminin kaynaşmasını ve desenin zarif bir şekilde nihayete ermesini sağlar. Kompozisyon bitiş kısımlarında genellikle tığ tercih edilir. Tığ zarafetiyle eserin estetiğini tamamlayan önemli unsurlardan biridir (Görsel 2.199).

Tığ, kuzu çizgisinden sonra çizilir. Tığın uçları sivri ve ok şeklindedir. Belli aralıklarla dışa doğrudur. Boya ve altınla renklendirilir. Desenin bütünlüğünü korur ve desenin bitişinin habercisidir.

KELİME DEFTERİ

Farsça kökenli bir kelime olan tığ, kılıç anlamına gelir ve keskinlik ifade eden birçok tamlamada kullanılır.

''Kan tamar tîğün ucından öldürür âdemleri
Ten nedür ol demlere canlar nisar itsem gerek''

Günümüz Türkçesiyle

''Kılıcın ucundan kan damlar, insanları öldürür.
Beden nedir (ki) o vakitler canlar feda etmem gerek.''

Üsküplü Atâ, XVI. yy. Gazel, 71

Tığ süslemelerinde; bitkisel motifler, rûmî, bulut veya geometrik motifler kullanılabilir (Görsel 2.200).

Tığ tasarımına başlamadan önce şunlar yapılmalıdır:

1. Kompozisyon daire şeklinde ise tığ merkezî simetriyle çizilmelidir.
2. Kompozisyon kare veya dikdörtgen ise köşeler kareye tamamlanmalıdır.
3. Tığ tasarım alanı belirlenmelidir.
4. Tasarım alanında kompozisyonla uyumlu simetri ekseni oluşturulmalıdır.

Bunlar yapıldıktan sonra çizilen tığ, zemini kirletmeden dikkatlice murakkaya geçirilir. Uygulama esnasında kusursuz bir desen için temiz ve dikkatli bir çalışma yapmak gerekir.

Görsel 1.199: Tığ örneği

Görsel 1.200: Bitkisel motiflerle tığ örnekleri

1.22. UYGULAMA

TIĞ ÇİZİMİ

Süre: 2 saat

Amaç

Tasarımda yardımcı unsurlardan tığ çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

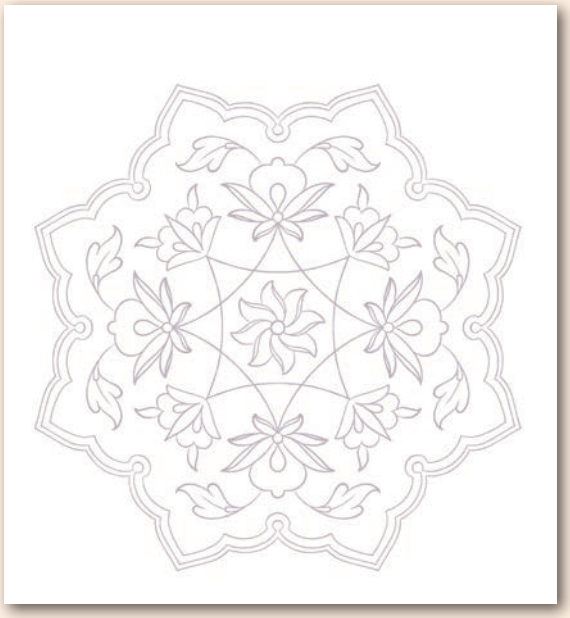
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş

Uygulama İçin Öneriler

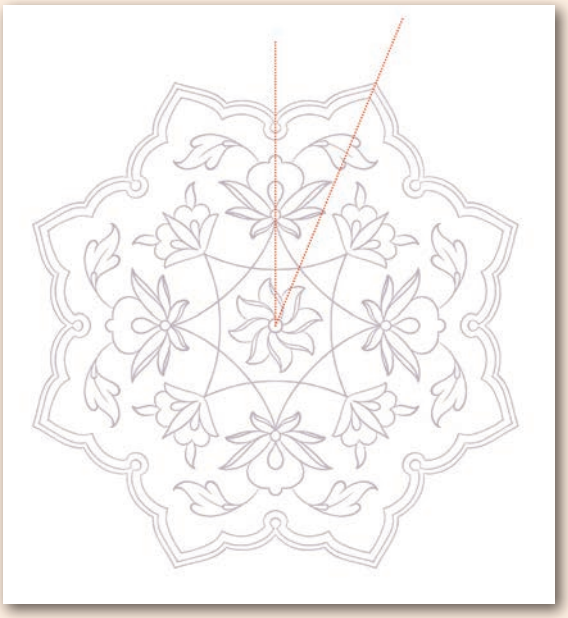
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Tığ Çizimi İşlem Basamakları

1. Önceden çizmiş olduğunuz bir kompozisyon üzerinde tasarım alanı belirleyiniz (Görsel 1.201).
2. 1/16 birim alanı oluşturunuz (Görsel 1.202).

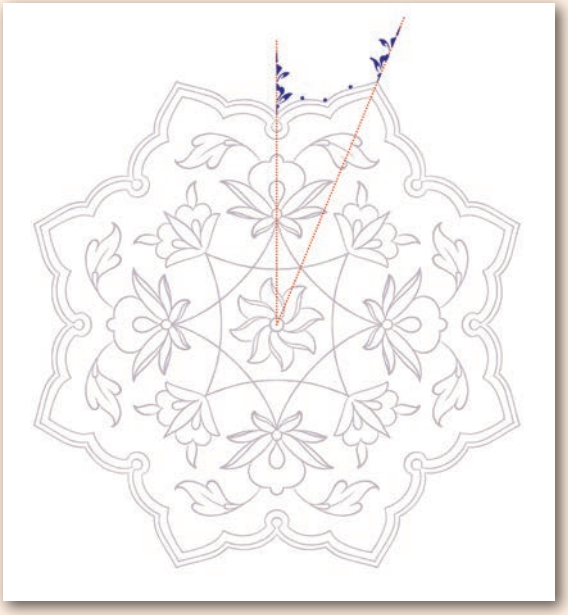

Görsel 1.201: Tasarım alanı belirleme

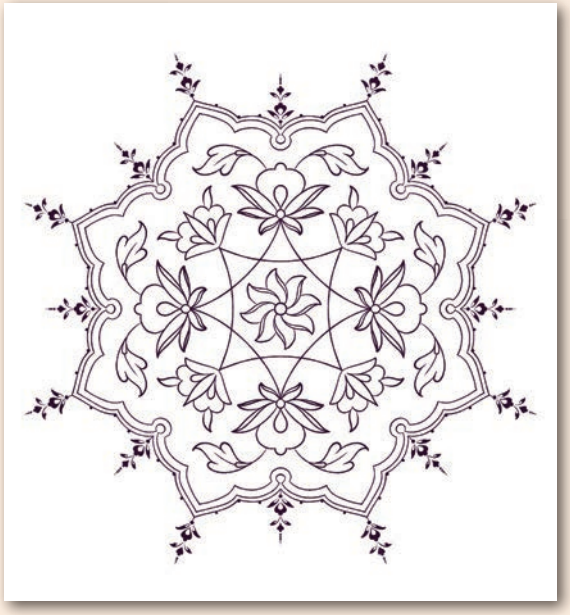

Görsel 1.202: 1/16 birim alan oluşturma

3. Simetri eksenleri üzerinde yarım olacak şekilde negatif motifler çizerek birim deseni oluşturunuz (Görsel 1.203).
4. Birim deseni katlama yöntemiyle çoğaltarak tığı tamamlayınız (Görsel 1.204).

Görsel 1.203: Tığ yerleştirme

Görsel 1.204: Tığ

Değerlendirme

Tığ uygulaması Ek-10'da (s.228) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.3. ÇEŞİTLİ ÖLÇÜLERDE ÇİZİLEN KOMPOZİSYONLARIN UYGULANMASI

1.3.1. Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması

Ezilmiş altının Arap zamklı su kullanılarak gölgeli şekilde boyanmasına **halkârî** adı verilir. Halkârî boyama, renklerle de yapılabilir. Renkli halkârîye **şikâf** denmektedir. Halkârî boyama, genellikle tarama ve süpürme (sulandırma) teknikleriyle uygulanır.

NASIL YAPILIR?

Gölge verilerek yapılan halkârî boyamada Arap zamklı su ile sulandırılan altın, fırçaya yeterli miktarda alınarak yaprak uçlarına doğru sürülür. Altının yoğun olduğu yer motifin uç kısımlarıdır. Desenin her alanında gölgelemedeki geçişler doğal olmalıdır. Tarama şeklinde yapılan halkârî boyamada altın, ince fırça yardımıyla taranır. Yaprak uçtan dibe doğru aynı yöne tarama hareketleri yapılarak ve gölgelendirilerek boyanır.

DİKKAT

Tarama tekniğinde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta altının uçtan uzaklaştıkça soluklaştırılarak doğal bir şekilde dağıtılmasıdır. Bu yöntem, emek ve zaman isteyen bir yöntemdir. Tarama yapılırken fırça izlerinin belli olmaması yapılan işin başarısını gösterir. Halkârînin asıl güzelliği, altın parlatıldıktan sonra ortaya çıkar.

1.3.1.1. Araç Gereçler

Kompozisyon uygulamalarında gerekli olan araç gereç ve malzemelerin başında **altın, fırça, boya, kâğıt ve mühre** gelir.

Altın, ihtişamlı görünümünden dolayı kompozisyon uygulamalarının en önemli malzemesidir. Altın, transfer veya boyar madde olarak iki şekilde kullanılır. Transfer altın, süt miksiyon yardımıyla uygulama alanına yapıştırılarak uygulanır (Görsel 1.205).

Görsel 1.205: Transfer altın

NASIL YAPILIR?

Altının boya olarak fırça ile sürülebilir hâle gelmesi için el ile ezilmesi gerekir. Bunun için önce bir kâseye bir çay kaşığı kadar Arap zamkı konulur. Sonra bu kâseye varak altınlar sırayla ezilerek tek tek konulur. Daha sonra el ile dairesel hareketler uygulanarak bir iki saat kadar ezilir. Ezme işlemi tamamlandıktan sonra üzerine su konulur ve bekletilir. Dibe çöken altının üzerindeki su süzülerek Arap zamkından arındırılır. İpekten süzülerek kurumaya bırakılır ve altın boya maddesi hâline getirilir. Altının zemine yapışması için Arap zamklı su ile sulandırılarak kullanılması gerekir. Arap zamklı su damlalıkla alınarak altının üzerine damlatılır ve fırça ile karıştırılır. İstenilen boyama tekniği ile boyama yapılır ve mühre ile parlatılır. Altın üzerine iğne perdahla benekler konularak esere estetiklik kazandırılır.

Altın ezme işlemi çok önemlidir. Altının iyi ezilmesi, pürüzsüz ve daha parlak olmasını sağlar. Altın oksitlenmediği için parlaklığını her daim muhafaza etme özelliğine sahiptir. Altının farklı ayarlarda; sarı, beyaz, yeşil ve kırmızı tonları vardır (Görsel 1.206).

Görsel 1.206: 18, 22, 23 ve 24 ayar ezilmiş altın

Kompozisyon uygulamalarında kullanılan önemli malzemelerden biri de **fırça**dır. Samur ve sentetikten üretilmiş fırçaların yanı sıra kedi tüyünden yapılmış, ucu ince ve çok sivri fırçalar da kompozisyon uygulamalarında kullanılmaktadır (Görsel 1.207). Kedi kılı fırçalar çok ince olduğu ve boyanın hızlı akmasını engellediği için müzehhip ve müzehhibeler tarafından daha çok tercih edilir.

BİLGİ KUTUSU

Tezhip sanatında, kullanıldıkları yere göre fırça ölçüleri değişir. Bu nedenle farklı ölçülerde fırçalar bulundurulmalı, renge ve yüzeye göre değiştirilerek kullanılmalıdır.

- Tahrir fırçası; çok ince, sivri uçlu ve tek kıl kalınlığındadır.
- Zemin fırçası, boyanacak yere göre kalınlığı artan fırçalardır.
- Altın fırçası, altının sürüleceği yere ve kullanılacak boyama tekniğine göre farklı kalınlıkta olabilir. Altının rengine göre farklı fırçalar kullanılması tasarruf açısından ve altının renginin netliği açısından önemlidir.

DİKKAT

Kompozisyon uygulamalarında kaliteli fırça kullanmak, fırça temizliğini iyi yapmak, eserin güzelliği ve fırçanın ömrü açısından son derece önemlidir. Boyalı fırça, bol su ile yıkanmalı, fırçanın uç kısmı yıkanırken yıpratılmamalı ve fırça ucu kapalı bir şekilde muhafaza edilmelidir.

Görsel 1.207: Farklı kalınlıktaki fırçalar

Kompozisyon uygulamalarının ana malzemelerinden bir diğeri de **boya**dır (Görsel 1.208). En çok kullanılan boyalar; akrilik, guaj ve sulu boyadır. Bu boyalar, su bazlı olup zararsızdır ve çabuk kurur. Su ile karıştırılarak inceltilir.

Akrilik boya parlak ve kapatıcı özelliğe sahiptir. Uygulandığı zemine yapışır ve kuruduğunda su ile çözünmediği için üzerinde birkaç defa işlem yapılabilir. Bu özelliği sayesinde akrilik boya, çoğunlukla zemin boyası olarak tercih edilir. Guaj ve sulu boya su ile çözünebilen mat boyalardır. Guaj boyanın kapatıcılık özelliği vardır. Bu özelliğinden dolayı motif zemini boyamada daha çok tercih edilir. Buna karşın sulu boya, şeffaf yapısı nedeni ile kapatıcılığı az olan bir boyadır. Çabuk kuruduğu için çok hızlı çalışma yapılmalıdır. Süpürme, tarama ve noktalama tekniklerinde sulu boya tercih edilir. Çiçeklerden, topraktan ve köklerden elde edilen doğal boyalar ise tezhip sanatında genellikle zemin kâğıdını renklendirmede kullanılır.

Görsel 1.208: Farklı renklerde guaj boyalar

Kâğıt, kompozisyonun üzerine nakşedildiği ana malzemedir. Uygulamalarda el yapımı veya hazır kâğıt kullanılabilir (Görsel 1.209). Sanatkârlar, zemin kâğıdı olarak kullandıkları murakkaları geleneksel yöntemlerle hazırlarlar. Murakkanın üzeri yumurta veya nişasta aharı ile aharlanarak kâğıt daha kullanışlı ve sağlam hâle getirilir. Kâğıt, kuruduktan sonra mührelenerek yüzeyi düzleşir ve rengi parlaklaşır. Terbiyelenen zemin kâğıdı, tezhip yapmaya uygun hâle getirilmiş olur.

Görsel 1.209: Farklı renklerde murakkalar

Mühre de tezhip sanatının kendine özgü malzemelerindendir (Görsel 1.210). Mühreler; akik taşı, yeşim taşı ve camdan yapılır. Kâğıt mühresi ve zer mühre olmak üzere iki çeşit mühre vardır. Kâğıt mühresi murakka için kullanılır. Zer mühre ise altın parlatmada kullanılır. Altın, parlak ve mat olarak iki şekilde parlatılır. Mühre direkt altının üzerine sürülürse altın çok parlar. Altının üzerine aydınger kâğıdı konularak mührelenirse altın, mat parlamış olur.

Görsel 1.210: Mühre

Kompozisyon uygulamalarında kullanılan diğer malzemeler; ince uçlu kurşun kalem, tirilin, rapido kalemi, mürekkep, Arap zamkı, cetvel ve gönye, aydınlatma aracı, boya hazırlama ve saklama kabı, palet vb. malzemelerdir.

1.3.1.2. Boyama Teknikleri

Kompozisyon uygulamalarında farklı boyama teknikleri kullanılır. Bu boyama teknikleri uygulanma şekline göre isimlendirilir. Süpürme (sulandırma), kat kat boyama (degrade), tarama, noktalama ve sıvama tekniği başlıca boyama tekniklerindendir.

1.3.1.2.1. Süpürme (Sulandırma) Tekniği

Boyanın sulandırılarak fırça ile süpürür gibi sürülmesi **süpürme tekniği** olarak adlandırılır (Görsel 1.211). Süpürme işleminde dikkat edilmesi gereken husus koyudan açığa doğru giden tonlamanın dengeli olmasıdır. Süpürme tekniği tek renk veya tek altınla uygulanabileceği gibi altın ve renk (şikâf) birlikte de uygulanabilir. Tahrirleri, altına altın tahrir olabileceği gibi boyaya kendi renginin koyu tonu boya ile tahrir çekilebilir. Sanatkârın tercihine göre boyaya altın tahrir veya altına boya tahrir de uygulanabilir.

Görsel 1.211: Süpürme tekniği

1.3.1.2.2. Kat Kat Boyama (Degrade) Tekniği

Degrade de denilen kat kat boyama tekniği, açıktan koyuya doğru bir rengin en az birkaç tonunun hazırlanarak kat kat sürülmesidir (Görsel 1.212). Tonlar açıktan koyuya doğru eşit aralıklarla zemine uygulanır.

Görsel 1.212: Kat kat boyama tekniği

1.3.1.2.3. Tarama Tekniği

Fırçanın tarama şeklinde kullanılmasına **tarama tekniği** denir (Görsel 1.213). Koyudan açığa doğru üç farklı tonu hazırlanan renk, açık tondan koyu tona doğru sırayla sürülerek motife gölge verilir. Hazırlanan koyu ton ile uç kısımlar koyulaştırılır. Motife en koyu tonla tahrir çekilerek işlem tamamlanır.

DİKKAT

Motifin taç veya çanak yapraklarının uç kısmından dibine doğru gittikçe inceleşen ve rengi açılan tarama çizgilerini yaparken fırça hareketinin esnek ve yumuşak olması gerekir. Tarama hareketi ne kadar çok ve doğru yapılırsa boyama o kadar başarılı olur.

Görsel 1.213: Tarama tekniği

1.3.1.2.4. Noktalama Tekniği

Motiflerin irili ufaklı noktalarla koyudan açığa doğru gölgelendirildiği tekniğe **noktalama tekniği** denir (Görsel 1.214). Kısa ve kuru bir fırçaya alınan boya, desenin en açık görülmesi gereken yerinden başlanarak küçük küçük nokta darbeleriyle desene uygulanır. Fırça dik tutulur. Taç ve çanak yaprakların uç kısımlarına doğru noktalar çoğaltılır ve uç kısımlar koyulaştırılır.Noktalama tekniği çok zaman aldığı için sabır gerektirir.

Görsel 1.214: Noktalama tekniği

1.3.1.2.5. Sıvama Tekniği

Desende zemin görülmeyecek şekilde hiç boşluk bırakmadan yapılan boyama tekniğidir (Görsel 1.215). Boyanın kıvamı çok sulu olmamalıdır. Boya, zemini kapatacak ve fırçanın rahat hareket edebileceği kıvamda olmalıdır. Boya, fırçanın ucu zemine fazla bastırılmadan yayılır. Bu boyama şeklinde önemli olan boyanın veya altının dalgalı görünmemesidir.

Görsel 1.215: Sıvama Tekniği

1.23. UYGULAMA

HALKÂRÎ KOMPOZİSYON BOYAMA UYGULAMASI

Amaç **Süre: 10 saat**

Halkârî boyama tekniğiyle kompozisyon uygulamak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Desen kâğıdı
- Kuru boya
- Sulu boya
- Pudra
- Pamuk
- Tebeşir
- Murakka
- 0.3 uçlu kalem
- Cetvel
- Arap zamklı su
- Altın
- Tahrir fırçası
- Mühre
- Hamur silgi
- Rapido kalemi
- Palet

Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dahilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması İşlem Basamakları

1. İri motifli bir kompozisyon çiziniz. Önceki uygulamalarda çizdiğiniz iri motifli bir kompozisyonu kullanabilirsiniz (Görsel 1.216).
2. Altın ile boyamayı planladığınız yerleri sarı kuru boya ile kalemi bastırmadan renklendiriniz. Tezhipte genellikle yapraklar, sap çıkmaları, çiçeklerin merkez noktaları ve bazı taç ve çanak yapraklar altın ile boyanır (Görsel 1.217).

Görsel 1.216: Kompozisyon belirleme

Görsel 1.217: Kuru boya ile renklendirme

3. Biri sıcak diğeri soğuk iki renk belirleyiniz ve bunları çiçek motiflerine dengeli şekilde dağıtınız (Görsel 1.218).

Görsel 1.218: Kuru boya ile renklendirme

4. Eskiz kâğıdının arka yüzünü çeviriniz ve tebeşir ile tüm desen alanını boyayınız sonra pamuk yardımıyla tebeşiri kâğıda yediriniz ve fazla tebeşir tozlarını temizleyiniz (Görsel 1.219, 1.220).

Görsel 1.219: Tebeşir sürme

Görsel 1.220: Pamuk yardımıyla tebeşiri yüzeye yayma

5. Önceden hazırladığınız murakkayı alınız ve üzerine bir pamuk veya peçete yardımıyla pudra sürerek zemini yağdan arındırınız. Pamuk yardımıyla kâğıt yüzeyindeki fazla pudrayı temizleyiniz (Görsel 1.221).
6. Murakkanın tam ortasına, tebeşir sürdüğünüz kısım altta olacak şekilde, desen kâğıdınızı kenarlarından bantla yapıştırarak sabitleyiniz (Görsel 1.222).

Görsel 1.221: Pudra sürme

Görsel 1.222: Kompozisyonu murakkaya kenarlarından bantlama

7. 0.3 uçlu kalemle desen çizgilerinin üstünden geçerek deseni murakkaya aktarınız. Cetvel çizgilerini uygun ebatta bir cetvel yardımıyla çizerek aktarınız. Bu aşamayı kaleminizi bastırarak çiziniz (Görsel 1.223, 1.224).

Görsel 1.223: Kompozisyonu murakkaya geçirme

Görsel 1.224: Cetveli murakkaya geçirme

8. Eskiz kâğıdını murakkadan ayırınız. Murakka üzerindeki fazla tebeşir tozlarını hamur silgi yardımıyla bastırmadan tampon yaparak temizleyiniz. Bu işlem sırasında murakkanın yağlanmaması için elinizi yüzeye değdirmemeye çalışınız (Görsel 1.225).
9. Arap zamklı su hazırlayınız. Altını ilk seferinde bu su ile açınız. Daha sonra kuruyan altını açmak için sadece su kullanınız (Görsel 1.226).

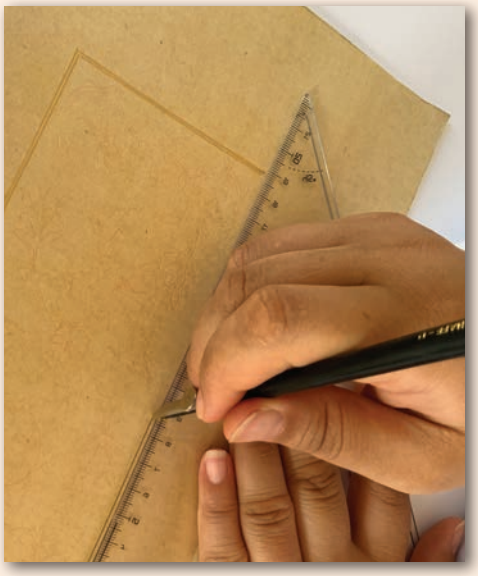

Görsel 1.225: Fazla tebeşir tozunu alma

Görsel 1.226: Arap zamklı su kullanımı

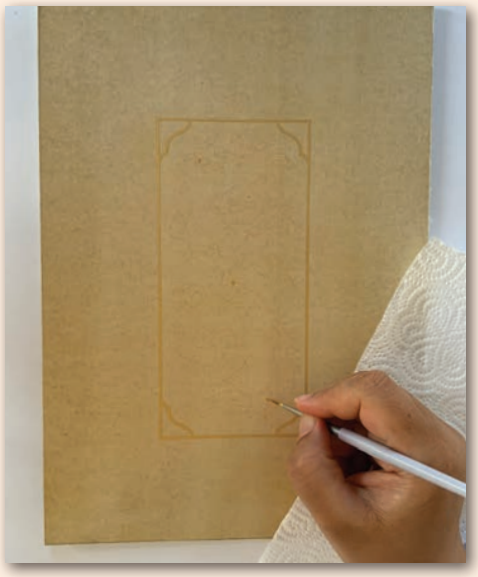
10. Cetvelin kenar çizgilerini tirilin yardımıyla çekiniz ve çizgilerin içini altınla doldurunuz. hatâyî ve penç motiflerinin merkez noktalarını altın sıvama tekniğiyle boyayınız (Görsel 1.227, 1.228, 1.229).

Görsel 1.227: Tirilinle cetvele altın çekme

Görsel 1.228: Cetveli altınla doldurma

Görsel 1.229: Sıvama altınları sürme

11. Tüm yaprakları altın süpürme tekniği ile boyayınız (Görsel 1.230).
12. Desende altınla boyadığınız her motifi ve cetveli mühreleyerek parlatınız (Görsel 1.231).

Görsel 1.230: Süpürme tekniğiyle altın yaprak boyama

Görsel 1.231: Altın mühreleme

13. Çiçek motiflerini boyamak için belirlediğiniz renkleri sulu boya ile hazırlayınız. Tahrir çekmek için koyu kahverengi bir renk hazırlayınız (Görsel 1.232).
14. Eskiz kâğıdında belirlediğiniz renkleri murakka üzerinde süpürme tekniği ile uygulayınız (Görsel 1.233).

Görsel 1.232: Suluboya renk hazırlama

Görsel 1.233: Süpürme tekniğiyle motif boyama

15. Tahrir fırçası yardımıyla tüm desene, nüanslarına dikkat ederek, koyu kahverengi boya ile tahrir çekiniz. Tahrir işlemi bittikten sonra fırçayı güzelce temizleyip kurulayınız (Görsel 1.234).
16. Cetvel çizgilerini ince rapido kalemi veya ince uçlu mürekkepli kalem ile çizerek deseni tamamlayınız (Görsel 1.235).

Görsel 1.234: Tahrir çekme

Görsel 1.235: Cetvel çekme

17. Altın mühresinin ucuyla hatâyî ve penç motiflerinin merkez noktasına iğne perdaht yapınız (Görsel 1.236, 1.237).

Görsel 1.236: İğne perdaht uygulama

Görsel 1.237: Bitkisel motiflerle halkârî desen

Değerlendirme

Halkârî desen uygulaması Ek-11'de (s.229) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

1.3.2. Klasik Tezhip Boyama Uygulaması

Zemini boyalı tezhip veya düz tezhip olarak da bilinen bu uygulama, müzehhip ve müzehhibeler tarafından çok tercih edilen ve ilk akla gelen boyama yöntemidir. Bu uygulamada ağırlıklı olarak lacivert ve altın kullanılır (Görsel 1.238).

Tezhip deseninde sanatçının zevkine göre düz tezhip ve halkârî birlikte de kullanılabilir.

NASIL YAPILIR?

Klasik tezhip boyama uygulamasında yapılacaklar sırasıyla şöyledir:

- Dal, yaprak ve motiflerin belirlenen kısımlarına sıvama tekniğiyle altın sürülüp parlatma yapılır.
- Cetvelde belirlenen yerlere sıvama tekniğiyle altın sürme ve parlatma yapılır.
- Zeminde belirlenen yerlere sıvama tekniğiyle altın sürme ve mat parlatma yapılır.
- Motiflerin zeminini belirlenen renklerle boyayıp gölgelendirme yapılır.
- Kompozisyona çok ince, nüanssız tahrir çekilir.
- Cetveldeki renkli kurt veya kuzular boyanır.
- Cetvel çizgileri çekilir.
- Sıvama tekniğiyle lacivert zemin dalgasız bir şekilde boyanır.
- Tığ çekilir.

Görsel 1.238: Bitkisel motiflerle tasarlanmış koltuk tezhibi

1.24. UYGULAMA

KLASİK TEZHİP BOYAMA UYGULAMASI

Amaç **Süre: 12 saat**

Klasik tezhip uygulaması yapabilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

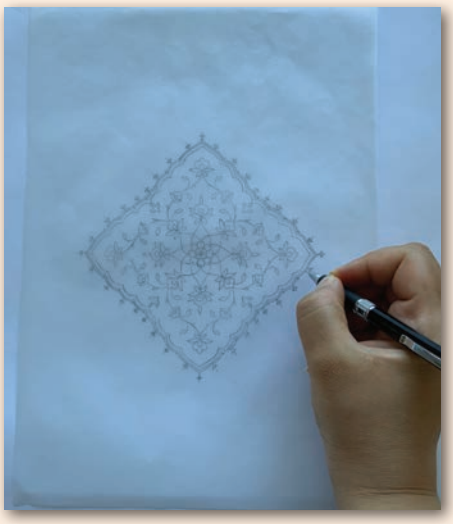
- Desen kâğıdı
- Kuru boya
- Akrilik boya
- Guaj boya
- Pudra
- Pamuk
- Tebeşir
- Murakka
- 0.3 uçlu kalem
- Cetvel
- Arap zamklı su
- Altın
- Tahrir fırçası
- Mühre
- Hamur silgi

Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Ders materyalinde uygulamaya yönelik verilen işlemler sırasıyla uygulanmalıdır.
- İmkân dâhilinde ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Klasik Tezhip Uygulaması İşlem Basamakları

1. Küçük motifli bir kompozisyon çiziniz. Önceki uygulamalarda çizdiğiniz bir kompozisyonu kullanabilirsiniz (Görsel 1.239).
2. Kompozisyonun zeminini renk dengesine dikkat ederek altın ve laciverdi temsilen kuru boya ile sarı ve maviye boyayınız. Yaprak motiflerini yeşil altını temsil edecek şekilde yeşil renge boyayınız. Lacivert ve altın zeminler üzerindeki motifleri renklendiriniz. Lacivert zemin üzerinde sıcak renkler tercih ediniz (Görsel 1.240).

Görsel 1.239: Kompozisyon çizimi

Görsel 1.240: Kuru boya ile renklendirme

3. Eskiz kâğıdının arka yüzünü çeviriniz ve tebeşir ile tüm desen alanını boyayınız. Sonra pamuk yardımıyla tebeşiri kâğıda yediriniz ve fazla tebeşir tozlarını temizleyiniz (Görsel 1.241).
4. Önceden hazırladığınız murakkayı alınız ve üzerine bir pamuk veya peçete yardımıyla pudra sürerek zemini yağdan arındırınız. Pamuk yardımıyla kâğıt yüzeyindeki fazla pudrayı temizleyiniz (Görsel 1.242).

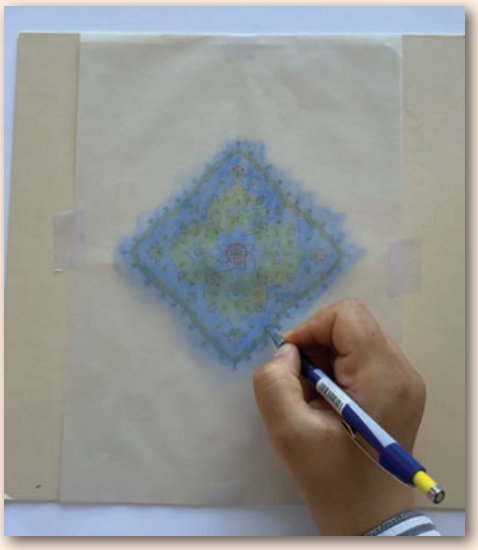

Görsel 1.241: Tebeşir sürme ve pamuk yardımıyla tebeşiri yüzeye yayma

Görsel 1.242: Zemini pudralama

5. Murakkanın tam ortasına tebeşir sürdüğünüz kısım altta olacak şekilde desen kâğıdınızı kenarlarından bantla yapıştırarak sabitleyiniz. 0.3 uçlu kalemle desen çizgilerinin üstünden geçerek deseni murakkaya aktarınız. Desen geçirme işlemini kaleminizi hafifçe bastırarak yapınız (Görsel 1.243).

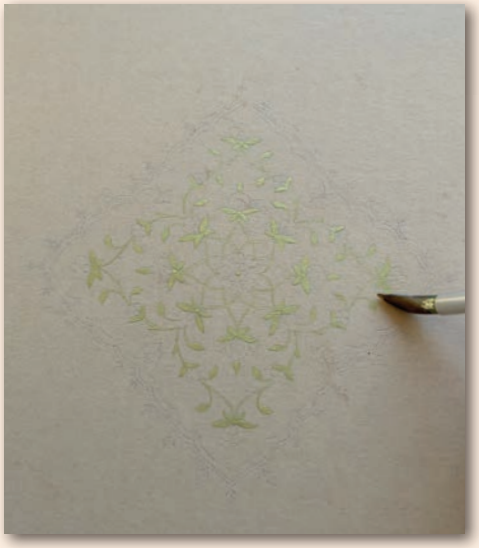

Görsel 1.243: Deseni murakkaya geçirme

6. Eskiz kâğıdını murakkadan ayırınız. Murakka üzerindeki fazla tebeşir tozlarını hamur silgi yardımıyla bastırmadan tampon yaparak temizleyiniz. Bu işlem sırasında murakkanın yağlanmaması için elinizi yüzeye değdirmemeye çalışınız (Görsel 1.244).
7. Arap zamklı suyunuzu hazırlayınız. Altını ilk seferinde bu su ile açınız. Sonrasında kuruyan altını açmak için sadece su kullanınız. Yaprak motiflerini ve dalları yeşil altınla boyayınız. Altınla boyadığınız yerleri mühreleyerek parlatınız (Görsel 1.245).

Görsel 1.244: Tebeşir tozlarının fazlasını temizleme

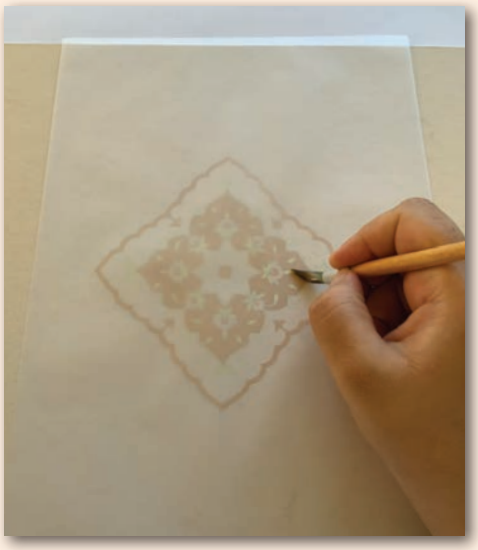

Görsel 1.245: Yaprakları altınlama ve mühreleme

8. Altın zemini boyayınız (Görsel 1.246).
9. Altınla boyadığınız zemini mühre ile mat parlatınız (Görsel 1.247).

Görsel 1.246: Altın zemini boyama

Görsel 1.247: Altını mat parlatma

10. Çiçekleri belirlediğiniz guaj boya renkleri ile boyayınız (Görsel 1.248).
11. Tahrir fırçası yardımıyla tüm desene siyah mürekkep boya ile tahrir çekiniz. Tahrir işlemi bittikten sonra fırçayı güzelce temizleyip kurulayınız (Görsel 1.249).

Görsel 1.248: Çiçek renklendirme

Görsel 1.249: Tahrir çekme

12. Çiçek motiflerini zemin renklerinin koyu tonuyla gölgelendiriniz (Görsel 1.250).
13. Akrilik boya ile lacivert zemini boyayınız (Görsel 1.251).

Görsel 1.250: Çiçek gölgelendirme

Görsel 1.251: Lacivert zemin boyama

14. Altın mührenin ucuyla hatâyî ve penç motiflerinin merkez noktasına iğne perdaht yapınız. Tığlara lacivert renk ile tahrir çekerek kompozisyon boyama işlemini tamamlayınız (Görsel 1.252).

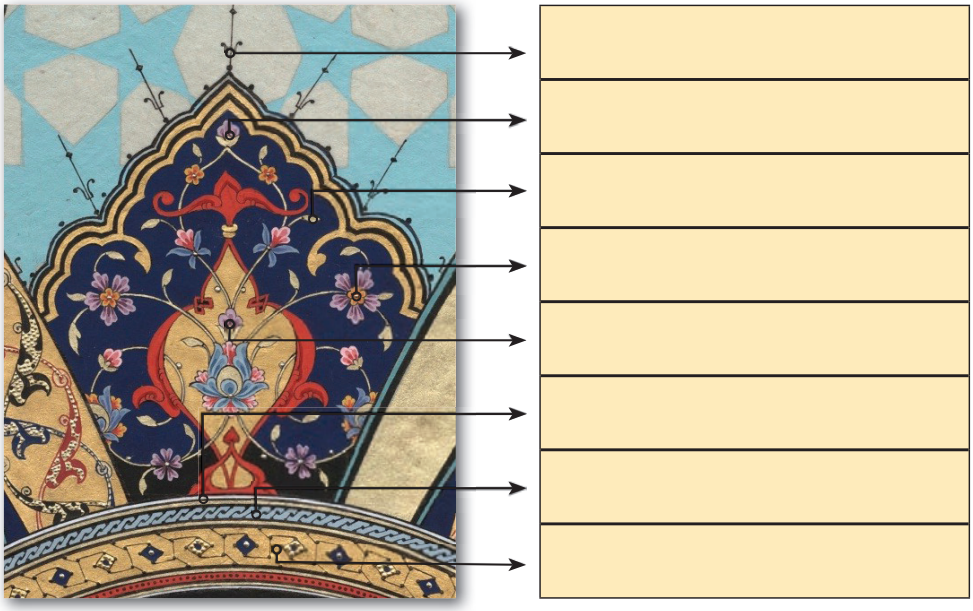
Görsel 1.252: Klasik Tezhip

Değerlendirme

Klasik tezhip boyama uygulaması Ek-11'de (s.229) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

SIRA SİZDE

Görsel 1.253'te kullanılan motif çeşitlerini ve tamamlayıcı unsurları yandaki kutucuklara yazınız. (tığ, yaprak, goncagül, şükûfe, hatâyî, penç, kuzu, zencerek, kurt)

Görsel 1.253: Klasik tezhip örneği

ÖZ DEĞERLENDİRME

"Tezhip Sanatında Bitkisel Motiflerle Kompozisyon'' öğrenme biriminde yer alan konuları öğrenme ve uygulayabilme seviyenizi ölçmek için öz değerlendirme yapınız. Bu amaçla çizelgede **"Evet"**, **"Hayır"** şeklinde belirtilen seçeneklerden size uygun olanı işaretleyiniz. Değerlendirme sonucunda **"Hayır"** cevaplarınız çoğunluktaysa öğrenme birimindeki konuları tekrar gözden geçiriniz.

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	DERECELER	
	EVET	HAYIR
Bitkisel motif çeşitlerini tanırım.		
Bitkisel motif çeşitlerinin işlevini bilirim.		
Yaprak, penç, goncagül, hatâyî ve şükûfe motiflerini bilirim.		
Yaprak, penç, goncagül, hatâyî ve şükûfe motiflerini çizerim.		
Kompozisyon çeşitlerini tanırım.		
Bitkisel motiflerle serbest kompozisyon tasarlarım.		
Bitkisel motiflerle simetrik kompozisyon tasarlarım.		
Kompozisyonda tamamlayıcı unsurları bilirim.		
Cetvel, zencerek ve tığı kompozisyonda uygularım.		
Bitkisel motiflerle oluşturduğum kompozisyonu halkârî boyama tekniğiyle boyarım.		
Bitkisel motiflerle oluşturduğum kompozisyonu, klasik üslupta boyarım.		

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki yargılardan doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ( ) Tezhip sanatında kullanılan başlıca tamamlayıcı unsurlar; cetvel, tığ ve zencerektir.
2. ( ) Tığ, kuzu çizgisinden önce çizilir.
3. ( ) Ezilmiş altının Arap zamklı su kullanılarak gölgeli şekilde boyanmasına halkârî adı verilir.
4. ( ) 16. yy. saray sernakkaşı Kara Memi'dir.
5. ( ) Klasik tezhipte sıklıkla tercih edilen tarama tekniği, zemini boşluk bırakmadan doldurmak amacıyla kulanılır.
6. ( ) Penç, kompozisyonda yön değiştirici özelliğe sahip olan motiflerden biridir.
7. ( ) Zer mühre, kâğıt yüzeyini pürüzsüz hâle getirmek için kullanılır.
8. ( ) Sade yaprak, diğer tüm yaprak çeşitlerinin ana formunu oluşturur.
9. ( ) Yatay veya dikey simetri eksenlerinden katlama yöntemiyle çoğaltılabilen kompozisyonlara akışkan kompozisyon denir.
10. ( ) Tahrir fırçası; çok ince, sivri uçlu ve tek kıl kalınlığındadır.

B) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere tabloda yer alan sözcüklerden uygun olanını yazınız.

tahrir	akışkan	şükûfe	cetvel	tığ	zencerek

1. Kalından inceye, inceden kalına doğru çizilen nüanslı çizgilere ..... denir.
2. Doğadaki aslına yakın biçimde çizilen yarı sitilize motiflere ..... denir.
3. Simetrili kompozisyonlar; düz, ters, merkezî, ulama, geometrik ve ..... olmak üzere 6 çeşittir.
4. Tasarım alanını belirlemek, yazı ile kompozisyon arasında geçişi sağlamak için ..... kullanılır.
5. Kompozisyonun bitiminde kullanılan sivri ve ok şeklindeki tamamlayıcı unsura ..... denir.

C) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Penç motifi; çizim şekline göre yalın, ... ve çarkıfelek olmak üzere üçe ayrılır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?

A) Goncagül B) Katmerli C) Kıvrımlı D) Serberk E) Şükûfe

2. Tabiattaki bir çiçeğin ileri derecede stilize edilmesiyle oluşturulduğundan motifin hangi bitkiye ait olduğu anlaşılmamaktadır.

Bahsedilen motif aşağıdakilerden hangisidir?

A) Goncagül B) Hatâyî C) Rûmî D) Şükûfe E) Yalın penç

3. Çiçeğin kuş bakışı görüntüsünün stilize edilerek çizilmesiyle oluşan motife ..... denir. Bu motif bir merkez noktanın etrafına merkezî simetriyle yerleştirilen farklı şekil ve sayılardaki taç yapraklardan oluşur.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?

A) Espas B) Hatâyî C) Penç D) Rûmî E) Şükûfe

4. **Aşağıdaki malzemelerden hangisi tezhip sanatında cetvel çizim aşaması için sanatçının ihtiyaç duyduğu malzemelerden birisi değildir?**

A) Daire şablonlu cetvel
B) Kalemtıraş
C) Rapido kalemi
D) Rapido mürekkebi
E) Tirilin

5. ..... parlak ve kapatıcı özelliğe sahiptir. Uygulandığı zemine yapışır ve kuruduğunda su ile çözünmediği için üzerinde birkaç defa işlem yapılabilir. Bu özelliği sayesinde çoğunlukla zemin boyası olarak tercih edilir.

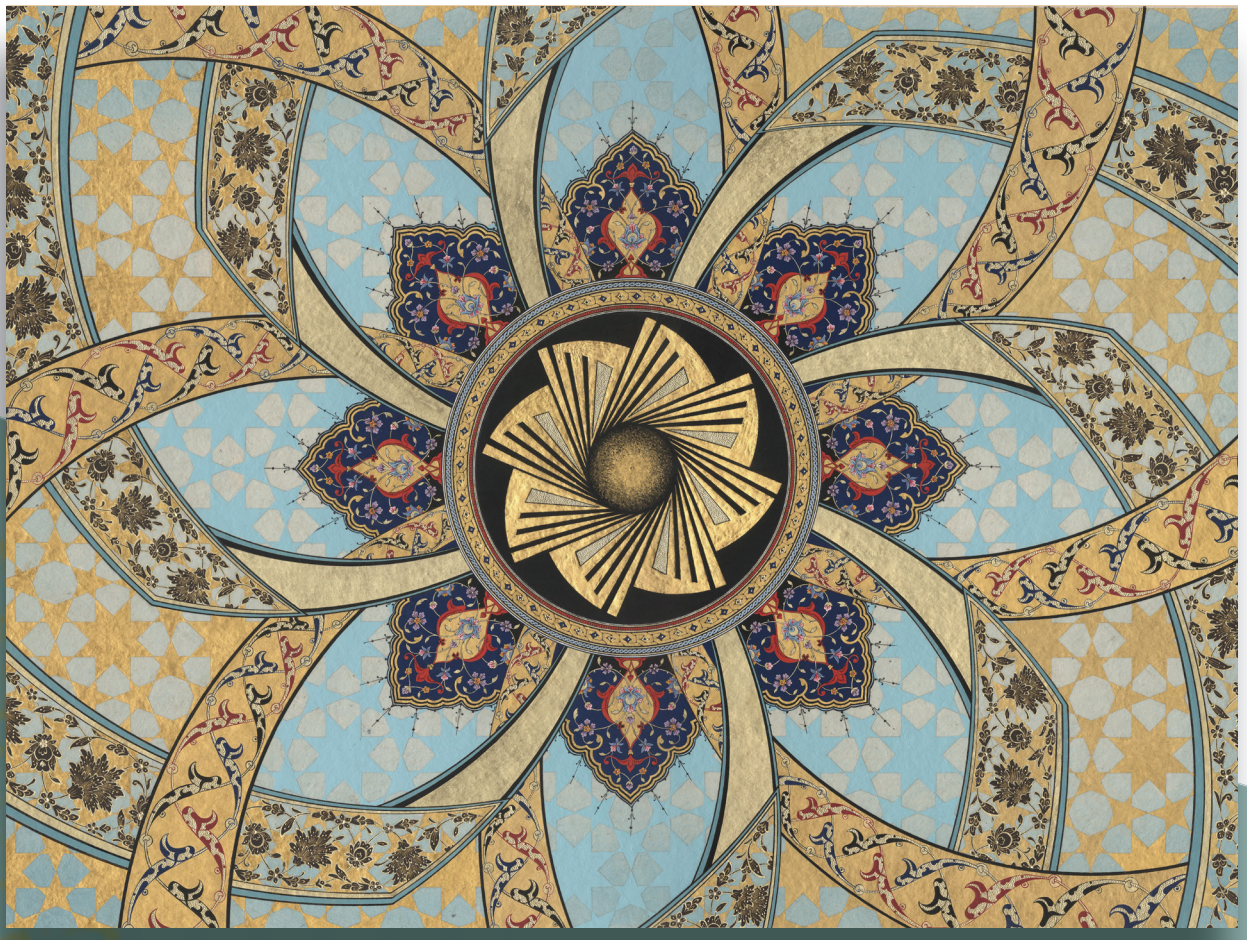
Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?

A) Akrilik boya B) Guaj boya C) Kök boya D) Sulu boya E) Toprak boya

6. Kompozisyon uygulamalarında farklı boyama teknikleri kullanılır. Bu boyama teknikleri uygulanma şekline göre isimlendirilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bir boyama tekniği değildir?

A) Karma Süpürme
B) Kat kat boyama
C) Sıvama tekniği
D) Süpürme (sulandırma)
E) Tarama

2. ÖĞRENME BİRİMİ

RÛMÎ, ORTABAĞ VE TEPELİK MOTİFLERİ İLE KOMPOZİSYON

ANAHTAR KAVRAMLAR

- Kompozisyon
- Ortabağ
- Rûmî
- Tepelik

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Rûmî, Ortabağ ve Tepelik Motiflerini
- Rûmî, Ortabağ ve Tepelik Motifleri ile Kompozisyonu
- Kompozisyon Uygulamalarını

KONULAR

2.1 Rûmî ve Çeşitleri
2.2 Rûmî, Ortabağ ve Tepelik Motifleri ile Kompozisyon
2.3 Kompozisyon Uygulamaları

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Süsleme sanatlarında hayvan figürleri kullanılmasının sebepleri neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. "Tezhip sanatında bazı çalışmaları icra ederken adeta iğne ile kuyu kazarsınız." cümlesini, altı çizili ifadeyi dikkate alarak yorumlayınız.

2.1. RÛMÎ, ORTABAĞ VE TEPELİK MOTİFLERİNİN ÇİZİLMESİ

Tavşan, balık, kurt, kuş, yılan, ejder gibi hayvanların kanat, bacak ve bedenlerinin stilize edilmesiyle oluşan motife **rûmî motifi** denir. Rûmî motifi; Türk tezyinatında bağlılık, kahramanlık, güç, mertlik ve bereket sembolü olarak kullanılan hayvan motiflerinin soyutlaştırılmış hâlidir. Orta Asya'da ortaya çıkan motif, eskiden Rum diyarı olarak bilinen Anadolu coğrafyasına nispetle "rûmî" ismini almıştır.

KELİME DEFTERİ

Rûmî kelimesi "Anadolu ile ilgili, Anadolu'ya bağlı, Anadolu'da yaşayan" anlamlarına gelir.

''Akdı demi kaçdı rengi bi-dirig
Yine bindi taht-ı şah-ı Rûmî şah''

Günümüz Türkçesiyle

''Kanı aktı, rengi kaçtı acımasızca
Yine bindi hükümdarlık tahtına Rûm padişahı.''

Kıssa-i Yusuf (Yusuf-u Züleyha), 14. yy. Mesnevi, 18

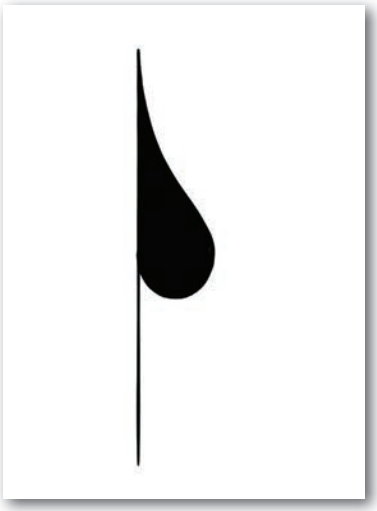
Rûmî motifi, köken itibariyle hayvanî karakterlidir. Ancak klasik eserlerde bitkisel karakterli rûmî motifleri de mevcuttur. Rûmî motifiyle müstakil kompozisyonlar oluşturulabildiği gibi bitkisel motifler veya bulut motifi ile birlikte de farklı kompozisyonlar tasarlanabilir. Rûmî motifi, Türk tezyinatının her alanında kullanılan ana motiflerdendir.

Tasarım imkânlarının genişliği nedeniyle **rûmî üslubu** olarak da nitelenen motif iki ana başlık altında incelenebilir: Desendeki yeri, vazifesi ve tamamlayıcılığına göre rûmî çeşitleri ile kullanıldığı yüzeye ve çizim özelliklerine göre rûmî çeşitleri.

Desendeki yeri, vazifesi ve tamamlayıcılığına göre rûmî çeşitleri; yalın rûmî, kanatlı rûmî, sencide rûmî, ayırma rûmî, ortabağ ve tepeliktir. Bu rûmîler, kullanıldığı yüzeye ve çizim özelliklerine göre rûmî çeşitlerinin ana formunu oluşturur.

2.1.1. Yalın Rûmî

Bütün rûmî çeşitlerinin ana formunu oluşturan detaysız rûmî motifine **yalın rûmî** denir. Yalın rûmî, daire esasına göre çizilir (Görsel 2.1, 2.2, 2.3).

Görsel 2.1: Düz yalın rûmî

Görsel 2.2: İç bükey yalın rûmî

Görsel 2.3: Dış bükey yalın rûmî

2.1. UYGULAMA

YALIN RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden yalın rûmîyi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

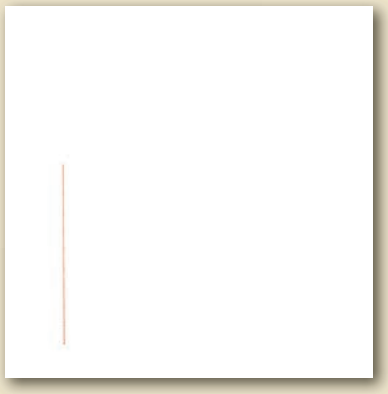
Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

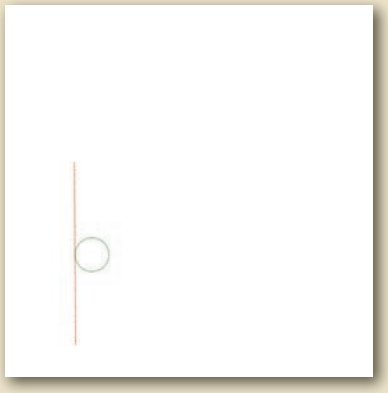
I. DÜZ YALIN RÛMÎ ÇİZİMİ

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.

3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.4).
5. Çizgiye değecek şekilde küçük bir çember çiziniz (Görsel 2.5).

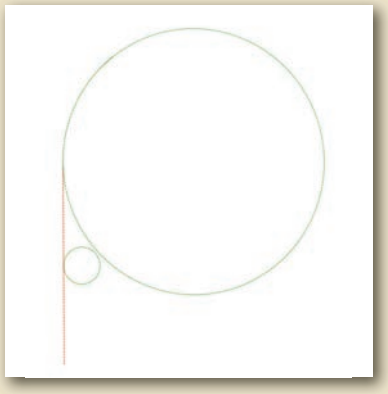

Görsel 2.4: Dikey çizgi çizimi

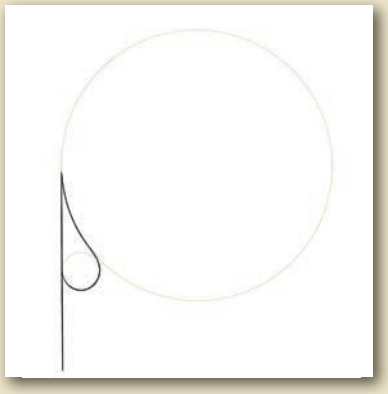

Görsel 2.5: Çember çizimi

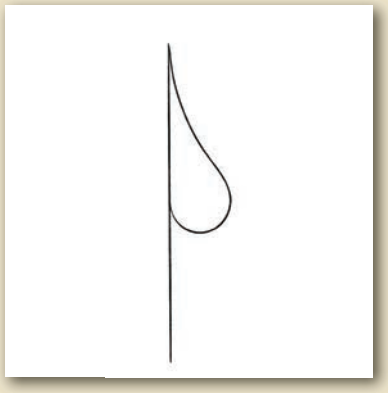
6. Hem çizgiye hem küçük çembere teğet büyük bir çember çizerek düz yalın rûmînin ana formunu oluşturunuz (Görsel 2.6).
7. Küçük ve büyük çemberlerin kesişim noktalarının üzerinden geçerek düz yalın rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.7, 2.8).

Görsel 2.6: Rûmînin ana formunu oluşturma

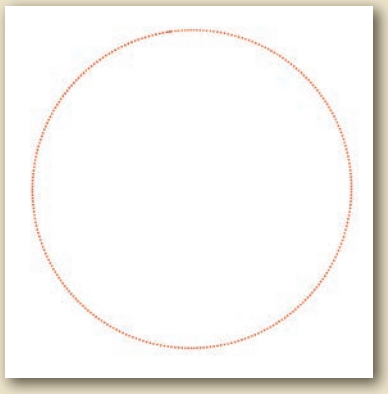
Görsel 2.7: Çizgilerin üzerinden geçilmesi

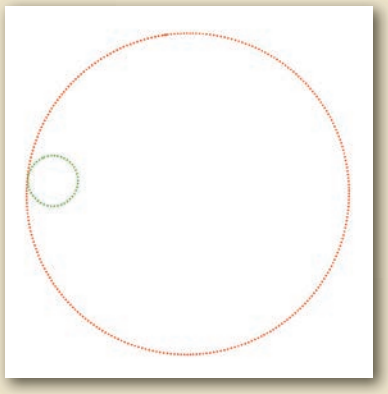
Görsel 2.8: Düz yalın rûmî

II. İÇ BÜKEY YALIN RÛMÎ ÇİZİMİ

1. Büyük bir çember çiziniz (Görsel 2.9).
2. Çemberin iç kısmına teğet küçük bir çember daha çiziniz (Görsel 2.10).

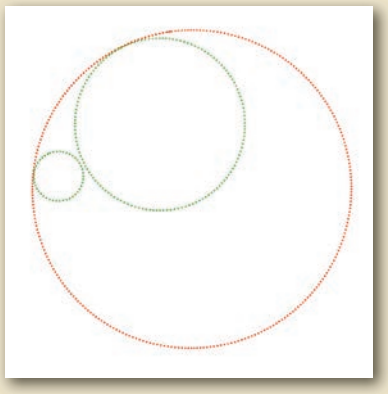

Görsel 2.9: Çember çizimi

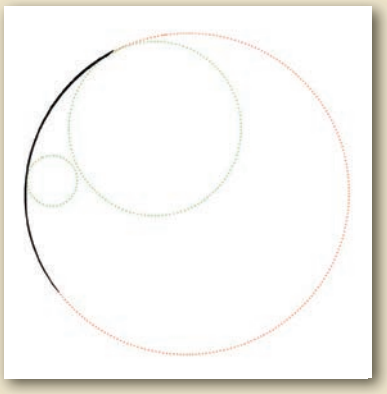

Görsel 2.10: Küçük çember çizimi

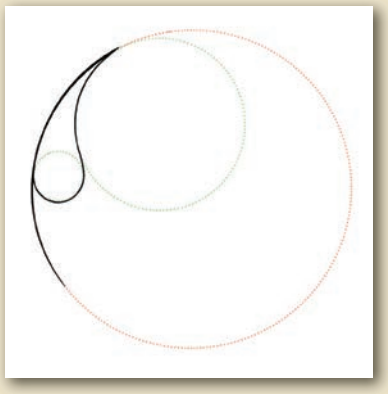
3. Bu iki çembere teğet bir çember daha çizerek iç bükey yalın rûmînin ana formunu oluşturunuz (Görsel 2.11).
4. Bu çemberlerin kesişim noktalarının etrafından geçerek iç bükey yalın rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.12, 2.13, 2.14).

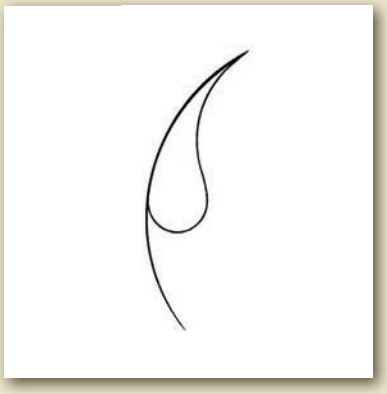
Görsel 2.11: Rûmînin ana formunu oluşturma

Görsel 2.12: Yalın rûmî çizimi

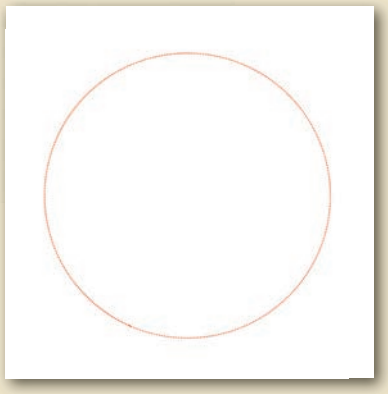
Görsel 2.13: Rûmînin ana formunu oluşturma

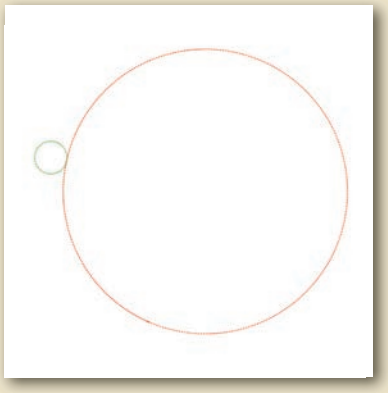
Görsel 2.14: İç bükey yalın rûmî

III. DIŞ BÜKEY YALIN RÛMÎ ÇİZİMİ

1. Büyük bir çember çiziniz (Görsel 2.15).
2. Bu çemberin dış kısmına teğet küçük bir çember daha çiziniz (Görsel 2.16).

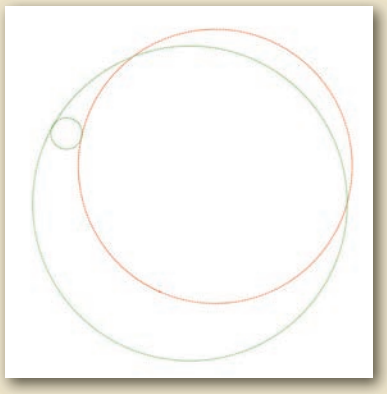

Görsel 2.15: Çember çizimi

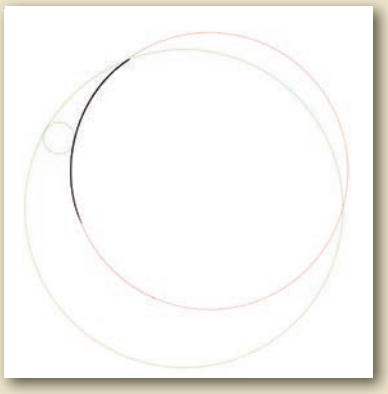

Görsel 2.16: Küçük çember çizimi

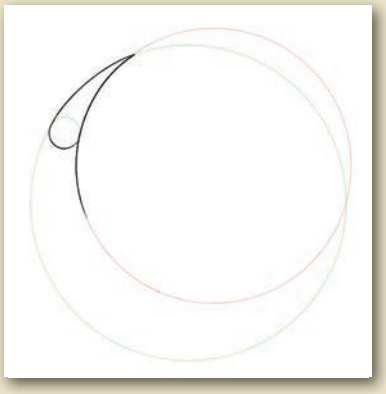
3. Küçük ve büyük çemberleri birleştiren büyük bir çember daha çizerek dış bükey yalın rûmînin ana formunu oluşturunuz (Görsel 2.17).
4. Bu çemberlerin kesişim noktalarının etrafından geçerek dış bükey yalın rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.18, 2.19, 2.20).

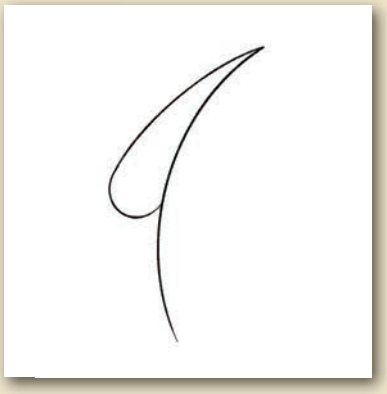
Görsel 2.17: Ana formu oluşturma

Görsel 2.18: Dış bükey yalın rûmî çizimi

Görsel 2.19: Dış bükey yalın rûmî çizimi

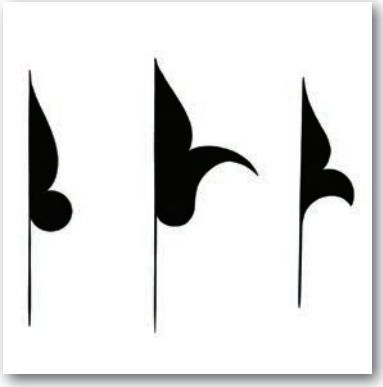
Görsel 2.20: Dış bükey yalın rûmî

Değerlendirme

Yalın rûmî uygulaması Ek-12'de (s.230) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.2. Kanatlı Rûmî

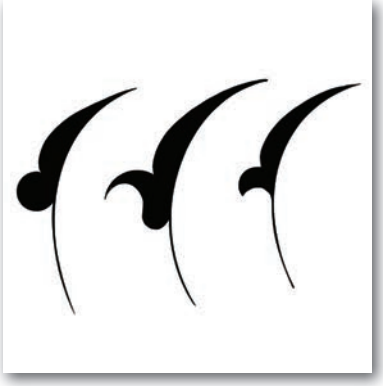
Kolları farklı yöne bakacak şekilde üst üste yerleştirilmiş iki yalın rûmîden oluşan motife **kanatlı rûmî** denir (Görsel 2.21, 2.22, 2.23).

Görsel 2.21: Düz kanatlı rûmî

Görsel 2.22: İç bükey kanatlı rûmî

Görsel 2.23: Dış bükey kanatlı rûmî

2.2. UYGULAMA

KANATLI RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden kanatlı rûmîyi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

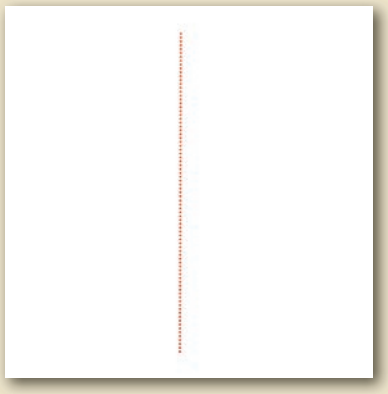
Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

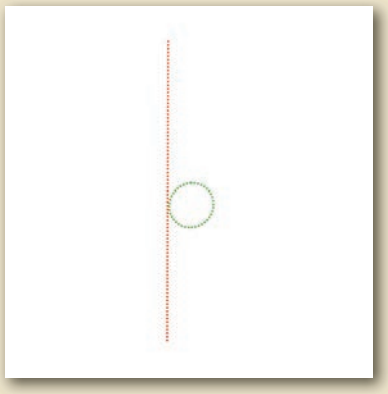
I. DÜZ KANATLI RÛMÎ ÇİZİMİ

A

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdını altına A4 kâğıdınızı yerleştiriniz.
4. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.24).
5. Dikey çizgiye teğet bir çember çiziniz (Görsel 2.25).

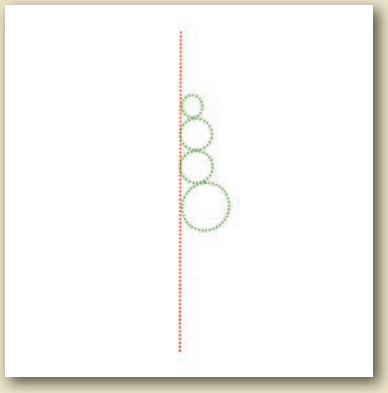

Görsel 2.24: Dik çizgi çizimi

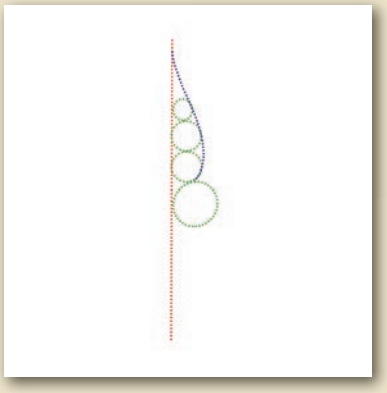

Görsel 2.25: Çember çizimi

6. Bu çembere teğet iki adet orta büyüklükte bir adet de küçük çemberler çiziniz (Görsel 2.26).
7. Üstteki çemberlerin dış hattının etrafından düz çizgiyle birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.27).

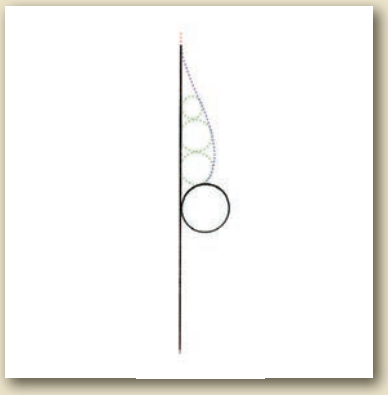

Görsel 2.26: Küçük çemberlerin çizimi

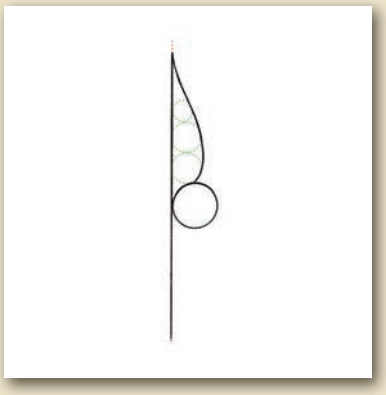

Görsel 2.27: Kavisli çizginin çizimi

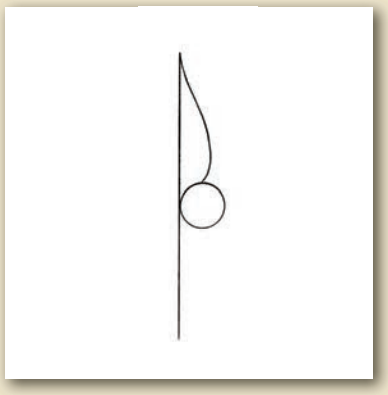
8. Oluşan formun üzerinden geçerek düz kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.28, 2.29, 2.30).

Görsel 2.28: Düz kanatlı rûmî çizimi

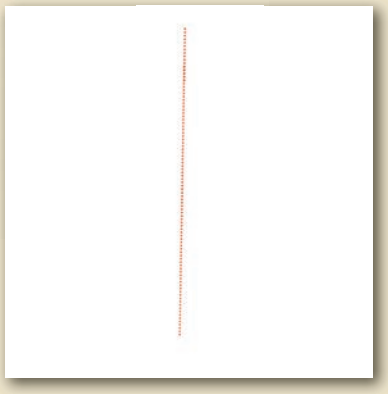
Görsel 2.29: Düz kanatlı rûmî çizimi

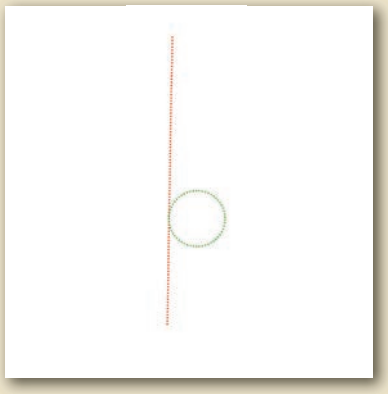
Görsel 2.30: Düz kanatlı rûmî

B

1. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.31).
2. Dikey çizgiye teğet bir çember çiziniz (Görsel 2.32).

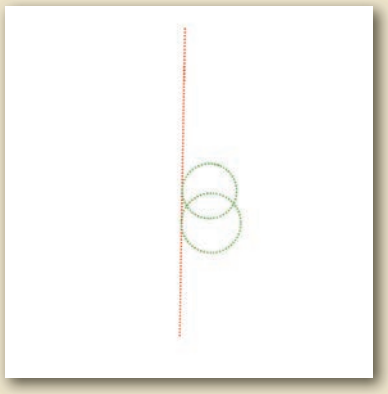

Görsel 2.31: Dik çizgi çizimi

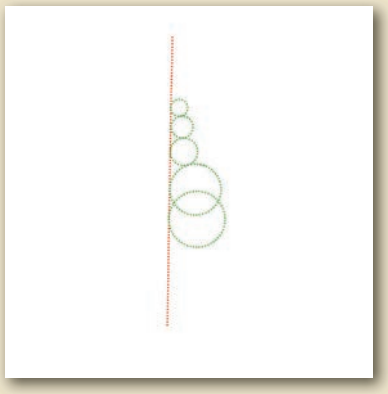

Görsel 2.32: Çember çizimi

3. Çemberin üst kısmından başlayarak yukarıya doğru küçülen çemberler çiziniz (Görsel 2.33, 2.34).

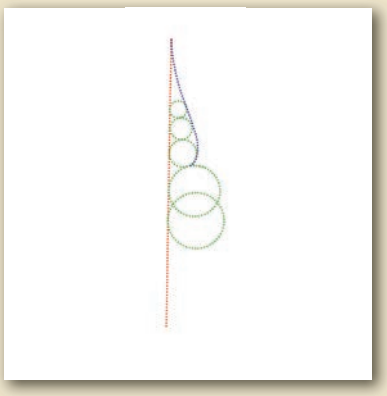

Görsel 2.33: Küçük çemberlerin çizimi

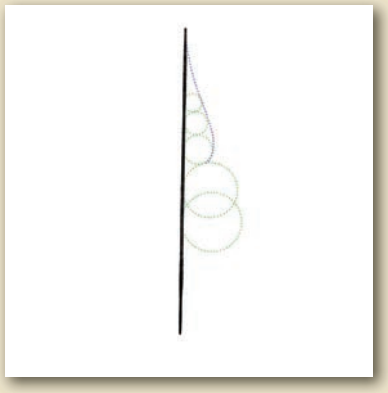
Görsel 2.34: Küçük çemberlerin çizimi

4. Üstteki çemberlerin dış hattından düz çizgiyle birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.35).

Görsel 2.35: Rûmînin üst kısmının oluşturulması

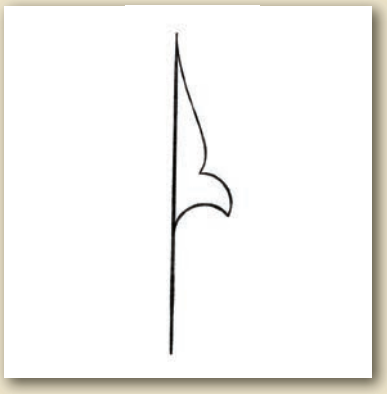
5. Oluşan formun üzerinden geçerek düz kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.36, 2.37, 2.38).

Görsel 2.36: Düz kanatlı rûmî çizimi

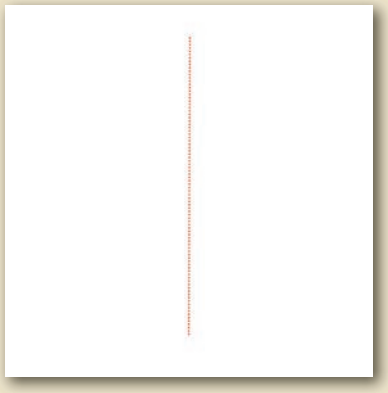
Görsel 2.37: Düz kanatlı rûmî çizimi

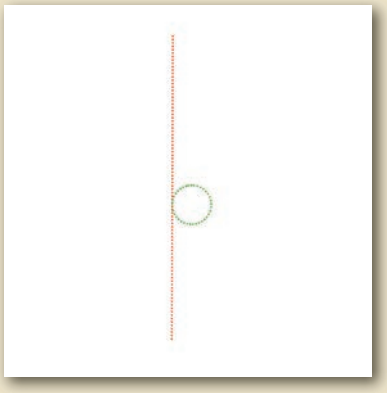
Görsel 2.38: Düz kanatlı rûmî

C

1. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.39).
2. Dikey çizgiye teğet bir çember çiziniz (Görsel 2.40).

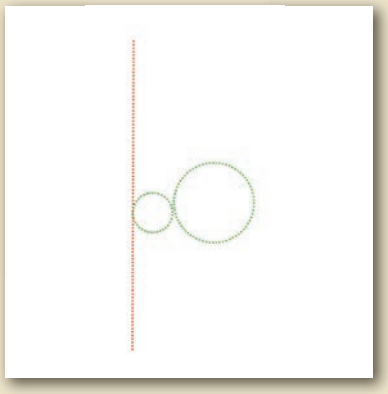

Görsel 2.39: Dik çizgi çizimi

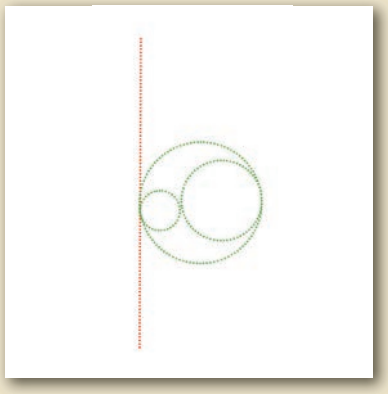

Görsel 2.40: Çember çizimi

3. Bu çemberin yanına büyük bir çember daha çiziniz (Görsel 2.41).
4. İki çemberi içine alan büyük bir çember çiziniz (Görsel 2.42).

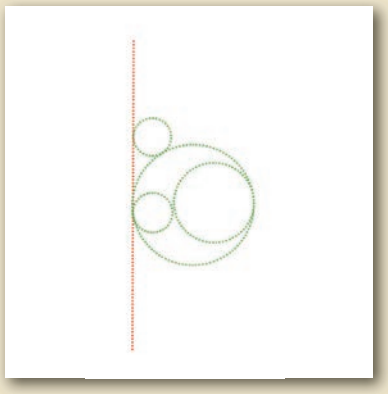

Görsel 2.41: Büyük çember çizimi

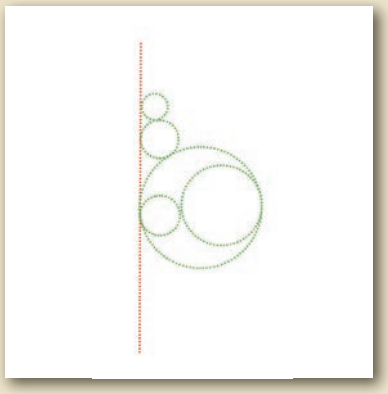

Görsel 2.42: Büyük çember çizimi

5. Dıştaki çemberin üst hizasına büyük ve küçük iki çember çiziniz (Görsel 2.43, 2.44).

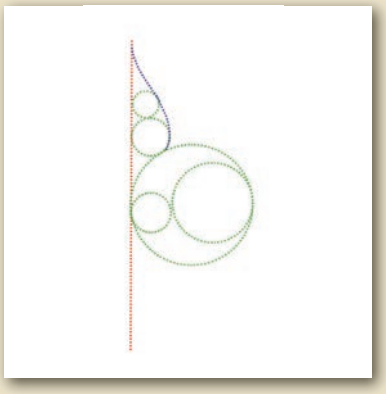

Görsel 2.43: Büyük çember çizimi

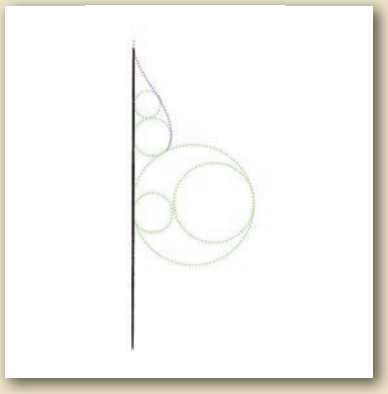
Görsel 2.44: Küçük çember çizimi

6. Üstteki çemberlerin dış hattından düz çizgiyle birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.45).

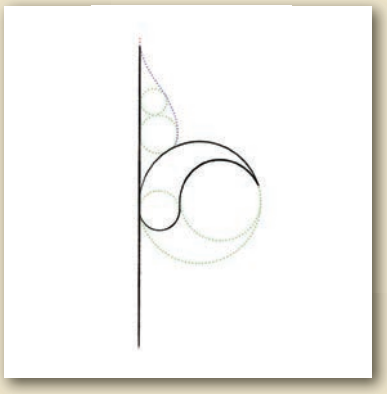

Görsel 2.45: Rûmînin üst kısmını oluşturma

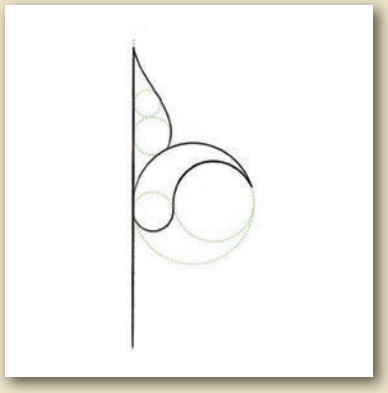
7. Oluşan formun üzerinden geçerek düz kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.46, 2.47, 2.48, 2.49).

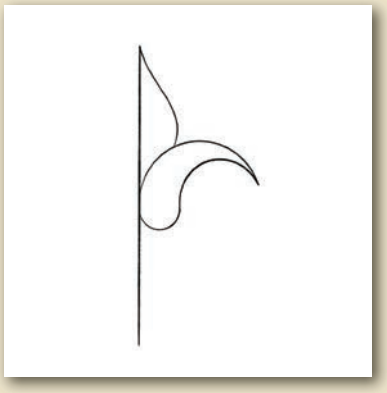
Görsel 2.46: Düz kanatlı rûmî çizimi

Görsel 2.47: Düz kanatlı rûmî çizimi

Görsel 2.48: Düz kanatlı rûmî çizimi

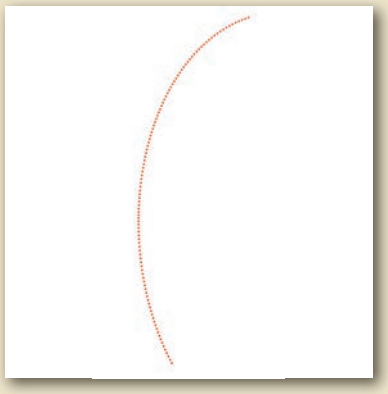

Görsel 2.49: Düz kanatlı rûmî

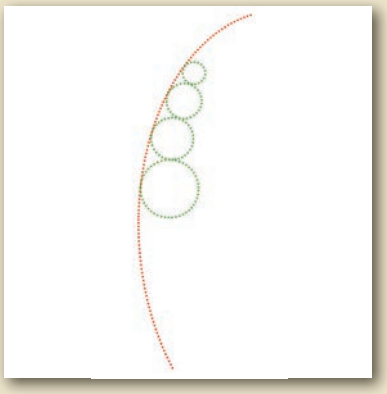
II. İÇ BÜKEY KANATLI RÛMİ ÇİZİMİ

A

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.50).
2. Yayın orta kısmından başlayarak yukarıya doğru küçülen çemberler çiziniz (Görsel 2.51).

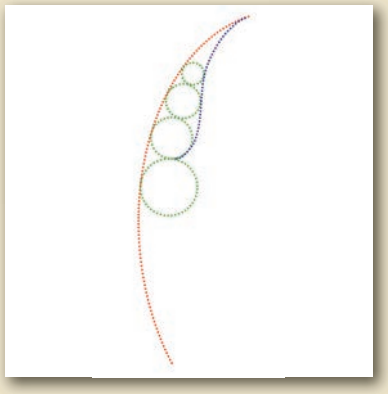

Görsel 2.50: Yay çizimi

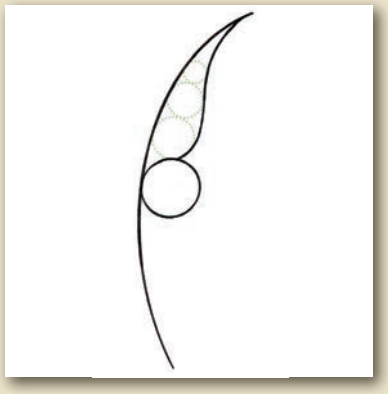

Görsel 2.51: Çemberlerin çizimi

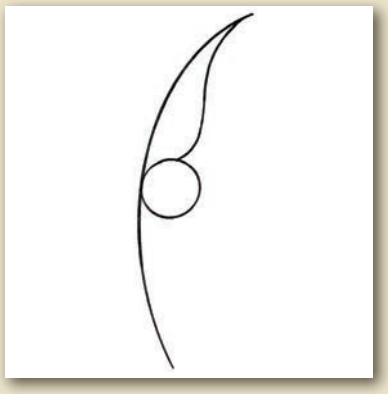
3. Üstteki çemberlerin dış hattından yay ile birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.52).
4. Oluşan formun üzerinden geçerek iç bükey kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.53, 2.54).

Görsel 2.52: Rûmînin üst kısmının oluşturulması

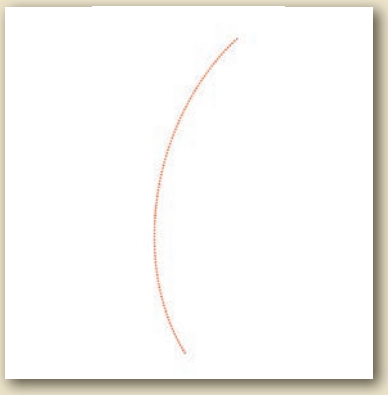
Görsel 2.53: İç bükey kanatlı rûmî çizimi

Görsel 2.54: İç bükey kanatlı rûmî

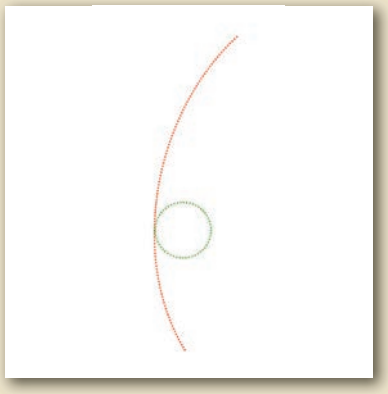
B

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.55).

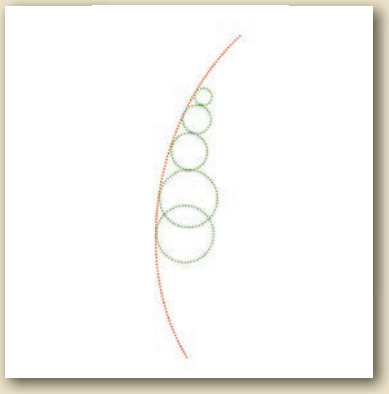

Görsel 2.55: Yay çizimi

2. Yayın alt kısmından başlayarak yukarıya doğru küçülen çemberler çiziniz (Görsel 2.56, 2.57).

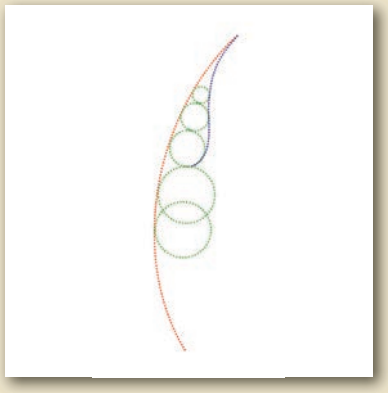

Görsel 2.56: Küçük çemberlerin çizimi

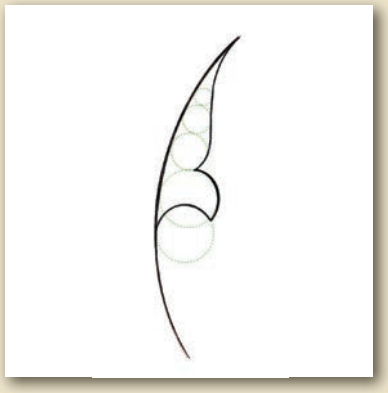

Görsel 2.57: Küçük çemberlerin çizimi

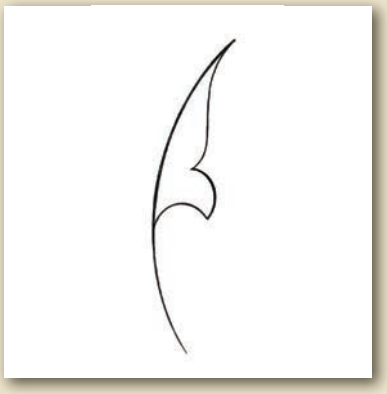
3. Üstteki çemberlerin dış hattından yay ile birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.58).
4. Oluşan formun üzerinden geçerek iç bükey kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.59, 2.60).

Görsel 2.58: Rûmînin üst kısmının oluşturulması

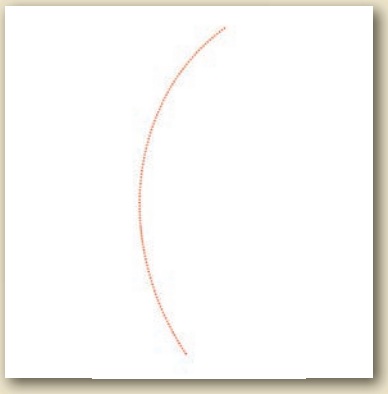
Görsel 2.59: İç bükey kanatlı rûmî çizimi

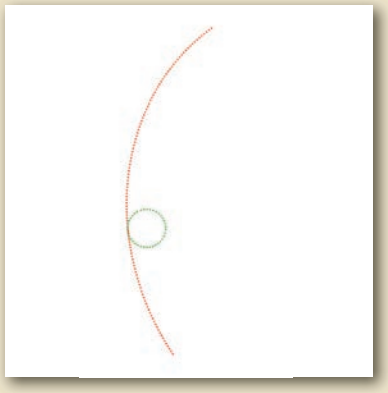
Görsel 2.60: İç bükey kanatlı rûmî

C

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.61).
2. Yaya teğet bir çember çiziniz (Görsel 2.62).

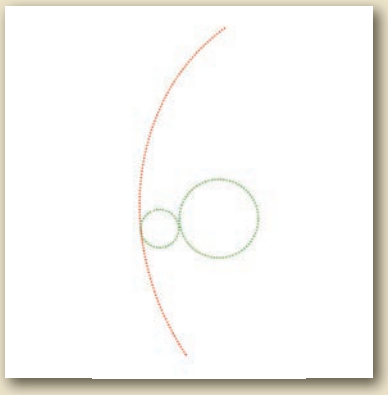

Görsel 2.61: Yay çizimi

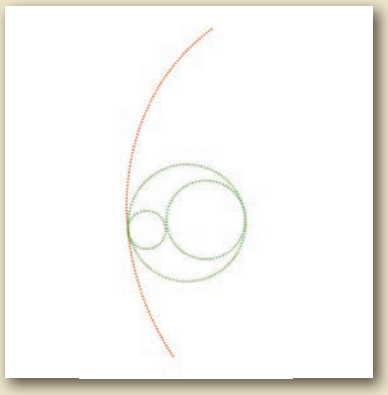

Görsel 2.62: Çember çizimi

3. Bu çemberin yanına büyük bir çember daha çiziniz (Görsel 2.63).
4. Bu iki çemberi içine alan büyük bir çember çiziniz (Görsel 2.64).

Görsel 2.63: Büyük çember çizimi

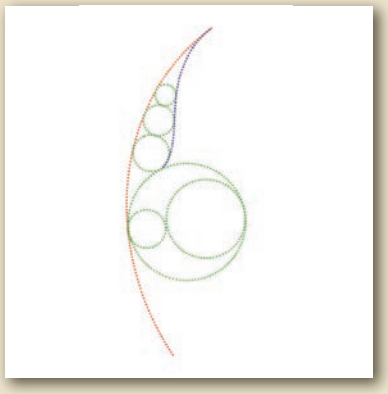

Görsel 2.64: Büyük çember çizimi

5. Büyük çemberin üst kısmına büyükten küçüğe üç çember çiziniz (Görsel 2.65).
6. Üstteki çemberlerin dış hattından yay ile birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.66).

Görsel 2.65: Küçük çemberlerin çizimi

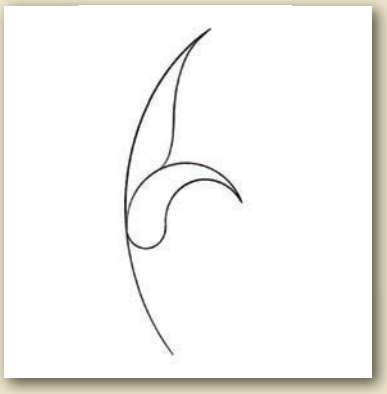

Görsel 2.66: Rûmînin üst kısmının oluşturulması

7. Oluşan formun üzerinden geçerek iç bükey kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.67, 2.68).

Görsel 2.67: İç bükey kanatlı rûmî çizimi

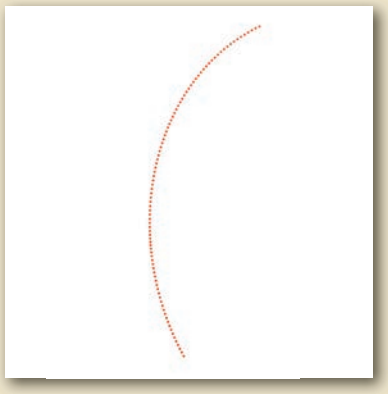

Görsel 2.68: İç bükey kanatlı rûmî

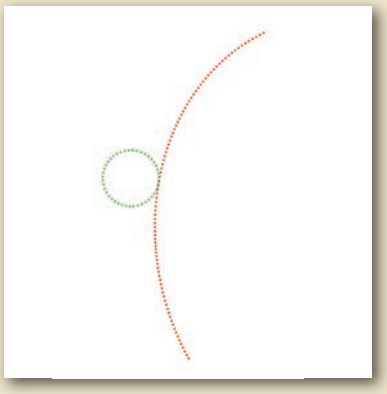
III. DIŞ BÜKEY KANATLI RÛMÎ ÇİZİMİ

A

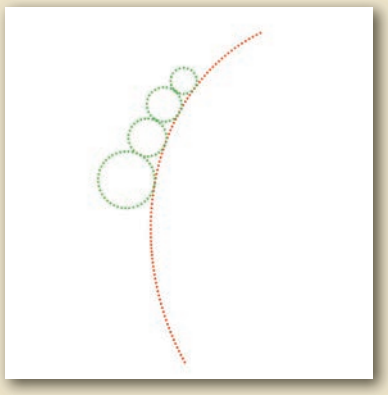
1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.69).
2. Yayın sırt orta kısmından başlayarak yukarıya doğru küçülen daireler çiziniz (Görsel 2.70, 2.71).

Görsel 2.69: Yay çizimi

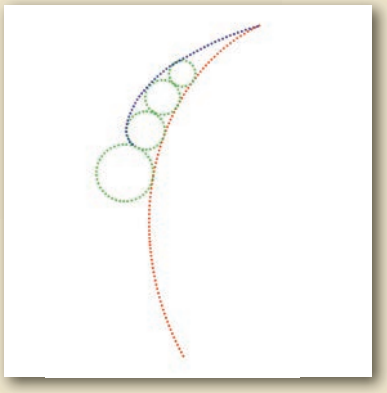

Görsel 2.70: Küçük dairelerin çizimi

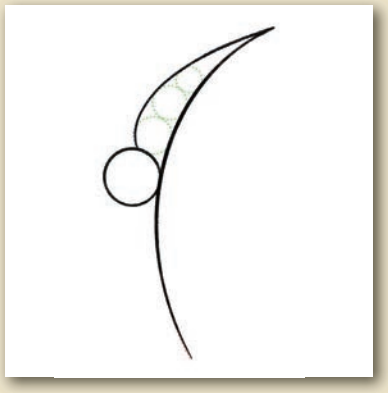

Görsel 2.71: Küçük dairelerin çizimi

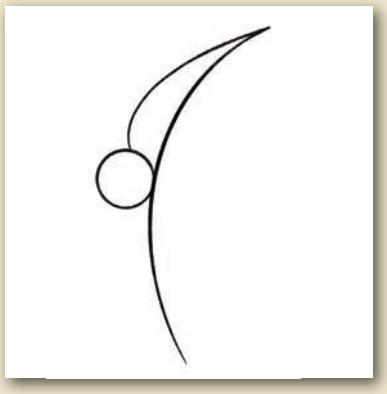
3. Üstteki çemberlerin dış hattından yay ile birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.72).
4. Oluşan formun üzerinden geçerek dış bükey kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.73, 2.74).

Görsel 2.72: Rûmînin üst kısmını oluşturma

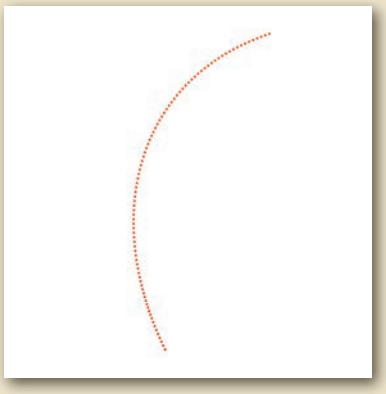
Görsel 2.73: Dış bükey kanatlı rûmî çizimi

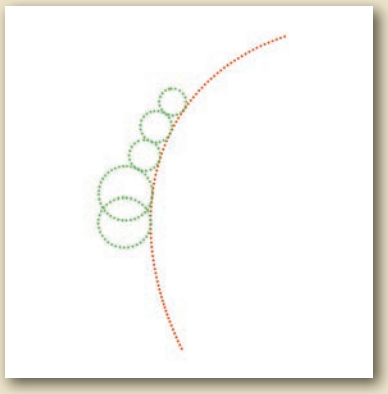
Görsel 2.74: Dış bükey kanatlı rûmî

B

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.75).
2. Yayın sırt kısmına yukarıya doğru iki büyük ve üç küçük daire çiziniz (Görsel 2.76).

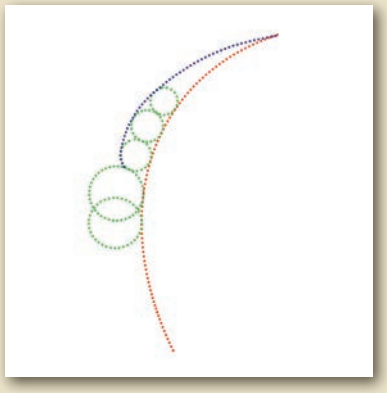

Görsel 2.75: Yay çizimi

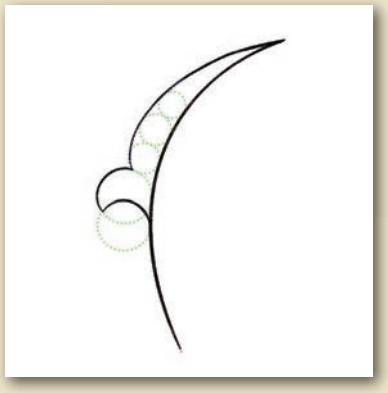

Görsel 2.76: Küçük dairelerin çizimi

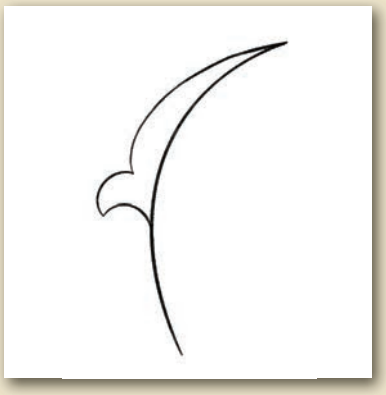
3. Üstteki çemberlerin dış hattından yay ile birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.77).
4. Oluşan formun üzerinden geçerek dış bükey kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.78, 2.79).

Görsel 2.77: Rûmînin üst kısmını oluşturma

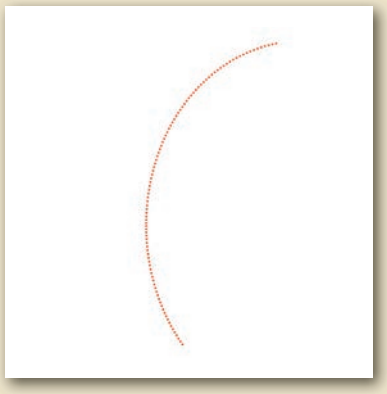
Görsel 2.78: Dış bükey kanatlı rûmî çizimi

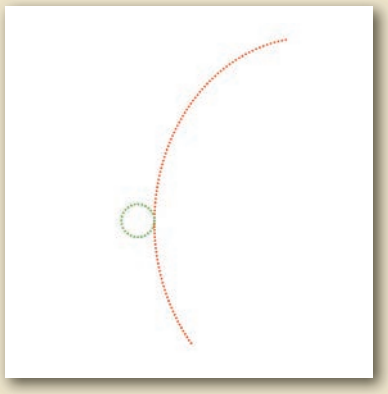
Görsel 2.79: Dış bükey kanatlı rûmî

C

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.80).
2. Yaya teğet bir çember çiziniz (Görsel 2.81).

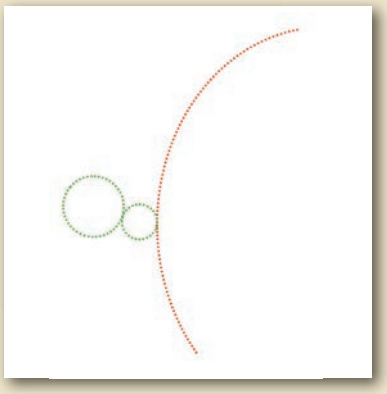

Görsel 2.80: Yay çizimi

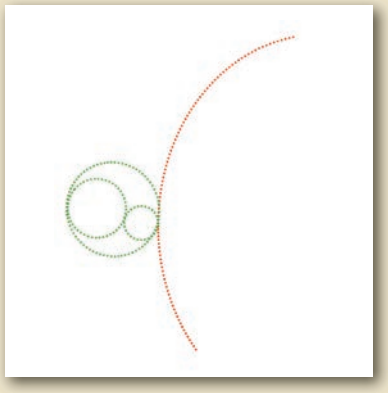

Görsel 2.81: Çember çizimi

3. Bu çemberin yanına büyük bir çember daha çiziniz (Görsel 2.82).
4. Bu iki çemberi içine alan büyük bir çember çiziniz (Görsel 2.83).

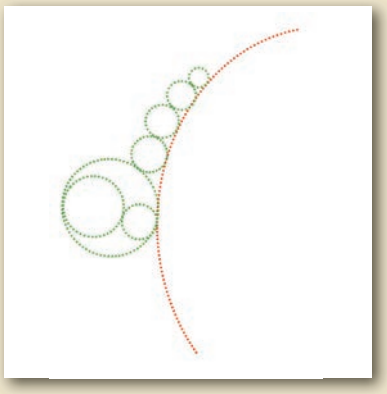

Görsel 2.82: Büyük çember çizimi

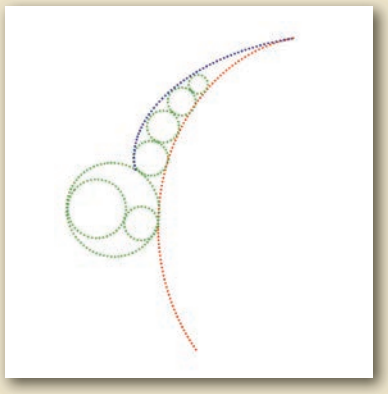

Görsel 2.83: Büyük çember çizimi

5. Büyük çemberin üst kısmına büyükten küçüğe dört çember daha çiziniz (Görsel 2.84).
6. Üstteki çemberlerin dış hattından yay ile birleşen kavisli bir çizgi çiziniz. Bu, rûmînin üst kısmını oluşturacaktır (Görsel 2.85).

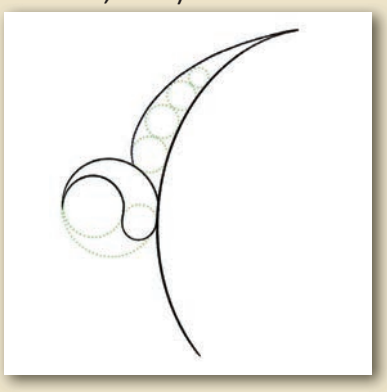

Görsel 2.84: Çemberlerin çizimi

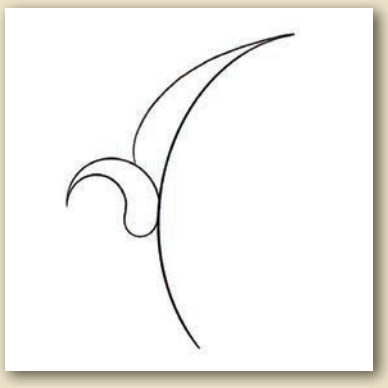

Görsel 2.85: Rûmînin üst kısmını oluşturma

7. Oluşan formun üzerinden geçerek dış bükey kanatlı rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.86, 2.87).

Görsel 2.86: Çemberlerin çizimi

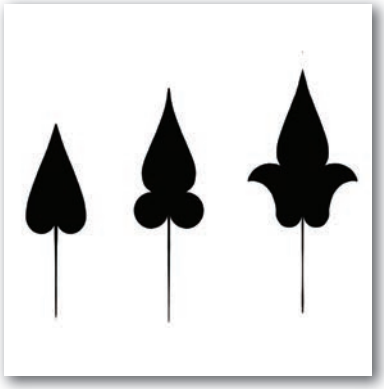
Görsel 2.87: Dış bükey kanatlı rûmî

Değerlendirme

Kanatlı rûmî uygulaması Ek-13'te (s.230) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir.

2.1.3. Sencide Rûmî

Yalın veya kanatlı iki rûmînin sırt sırta birleşimiyle oluşan rûmîye **sencide rûmî** denir (Görsel 2.88, 2.89). Sencide rûmî simetrik olabileceği gibi asimetrik de olabilir.

Görsel 2.88: Düz sencide rûmî

Görsel 2.89: Sencide rûmî

KELİME DEFTERİ

Sencide; ölçülmüş, tartılmış, değerli anlamına gelen Farsça kökenli bir kelimedir. Sencide eski eserlerde, tam yerinde söylenmiş söz için de kullanılmış bir kelimedir.

''Eger mizan-ı akl u fikr ile olursa sencide

Sözünden kimse olmaz ey gönül âlemde rencide''

Günümüz Türkçesiyle

''Ey gönül, eğer sözün akıl ve fikir tartısı ile ve yerinde olursa

Sözünden âlemde kimse incinmez.''

Hisâlî Divanı, 17. yy. Gazel, 370

2.3. UYGULAMA

SENCİDE RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 1 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden sencide rûmîyi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

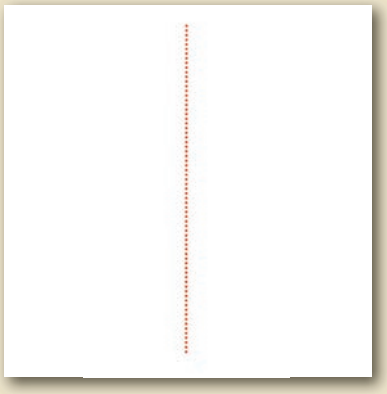
Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

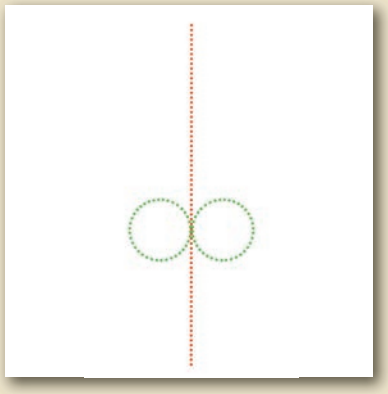
I. DÜZ SENCİDE RÛMİ ÇİZİMİ

A

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.90).
5. Düz çizgiye teğet karşılıklı iki çember çiziniz (Görsel 2.91).

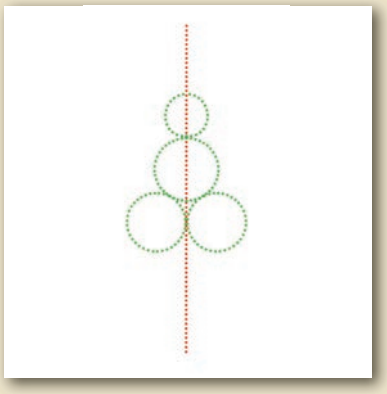

Görsel 2.90: Dik çizgi çizimi

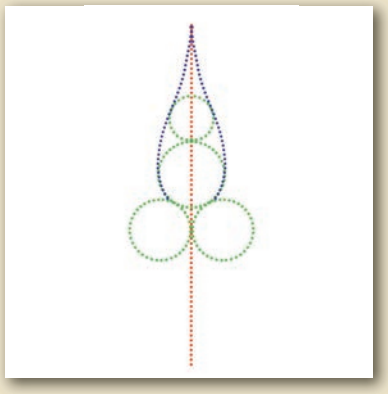

Görsel 2.91: Çember çizimi

6. Merkezi düz çizgi üzerinde olan iki çember çiziniz (Görsel 2.92).
7. Üstteki çemberlerin dış hattından düz çizgide birleşen kavisli iki çizgi çiziniz (Görsel 2.93).

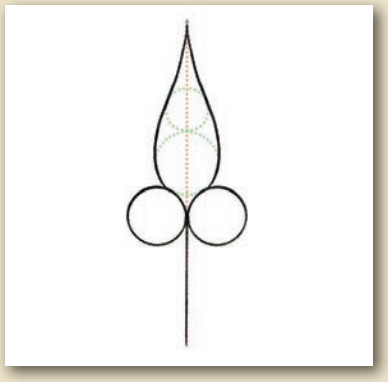

Görsel 2.92: Çember çizimi

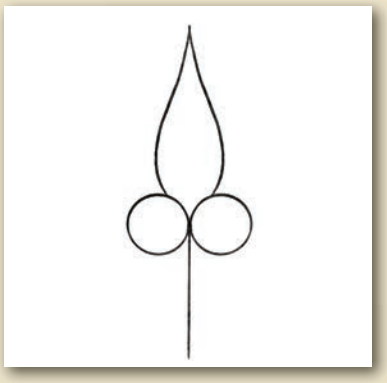

Görsel 2.93: Kavisli çizgi çizimi

8. Oluşan formun üzerinden geçerek düz sencide rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.94, 2.95).

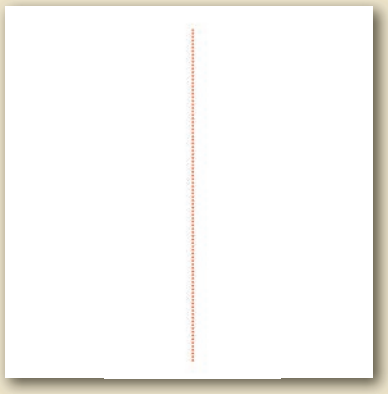
Görsel 2.94: Düz sencide rûmî çizimi

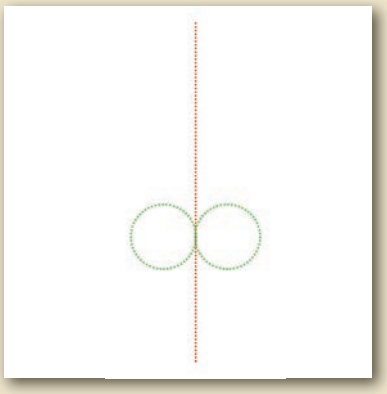
Görsel 2.95: Düz sencide rûmî

B

1. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.96).
2. Düz çizgiye teğet karşılıklı iki çember çiziniz (Görsel 2.97).

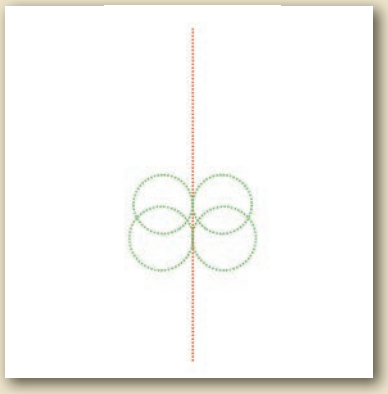

Görsel 2.96: Dik çizgi çizimi

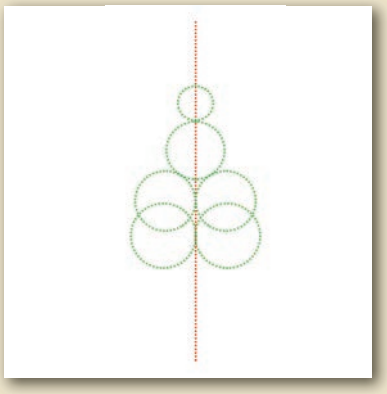

Görsel 2.97: Çember çizimi

3. Bu çemberleri kesen iki çember daha çiziniz (Görsel 2.98).
4. Merkezi düz çizgi üzerinde olan iki çember daha çiziniz (Görsel 2.99).

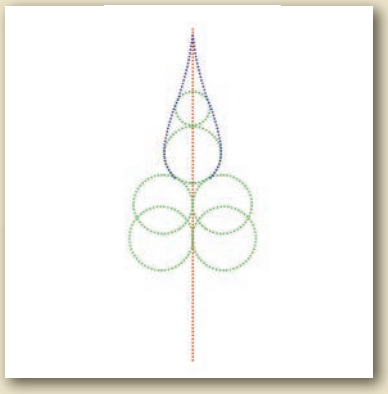

Görsel 2.98: Çember çizimi

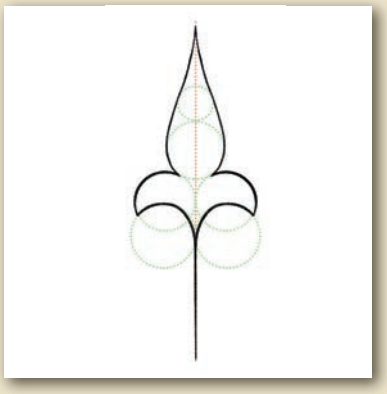

Görsel 2.99: Çember çizimi

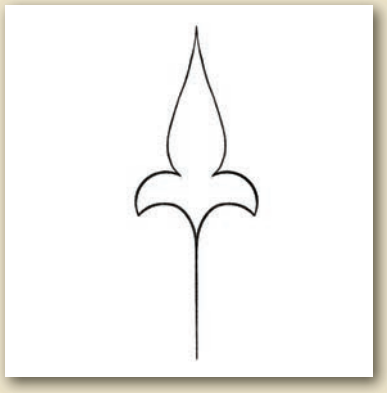
5. Üstteki çemberlerin dış hattından düz çizgide birleşen kavisli iki çizgi çiziniz (Görsel 2.100).
6. Oluşan formun üzerinden geçerek düz sencide rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.101, 2.102).

Görsel 2.100: Kavisli çizgi çizimi

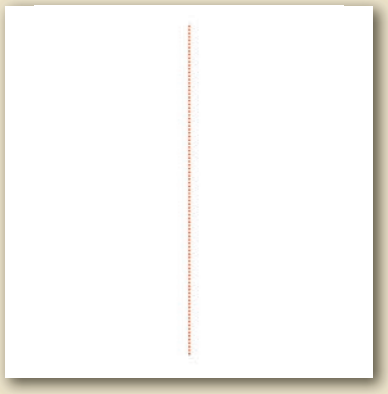
Görsel 2.101: Düz sencide rûmî çizimi

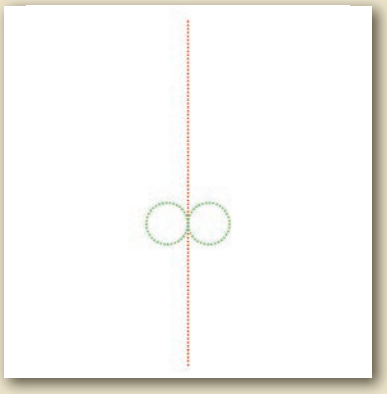
Görsel 2.102: Düz sencide rûmî

C

1. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.103).
2. Düz çizgiye teğet karşılıklı iki çember çiziniz (Görsel 2.104).

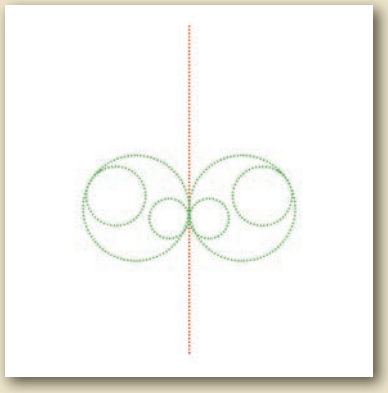

Görsel 2.103: Dik çizgi çizimi

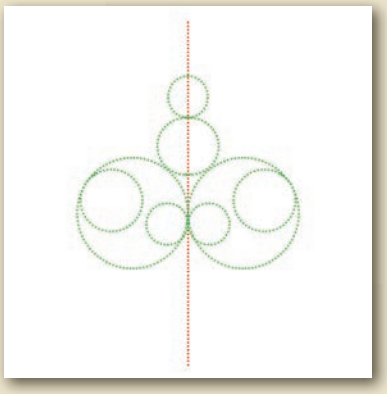

Görsel 2.104: Çember çizimi

3. Bu çemberlerin iki tarafına bitişik iç içe ikişer büyük çember çiziniz (Görsel 2.105).
4. Merkezi düz çizgi üzerinde olan iki çember çiziniz (Görsel 2.106).

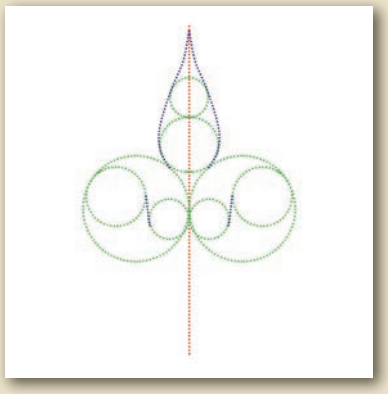

Görsel 2.105: Çember çizimi

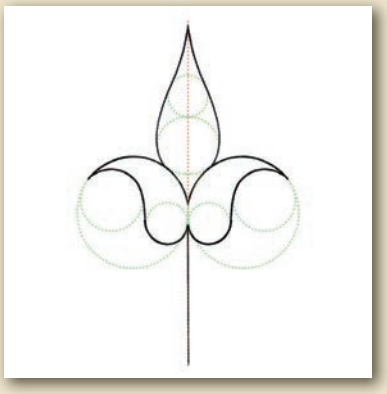

Görsel 2.106: Çember çizimi

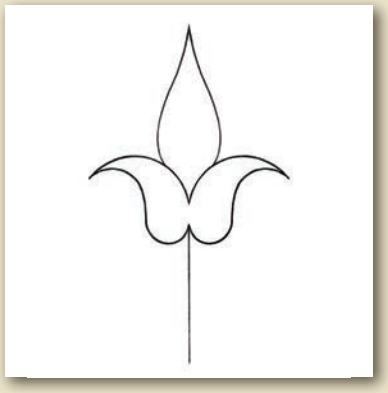
5. Üstteki çemberlerin dış hattından düz çizgide birleşen kavisli iki çizgi çiziniz. Alttaki küçük daireleri dışından bir çizgi ile birleştiriniz (Görsel 2.107).
6. Oluşan formun üzerinden geçerek düz sencide rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.108, 2.109).

Görsel 2.107: Kavisli çizgi çizimi

Görsel 2.108: Düz sencide rûmî çizimi

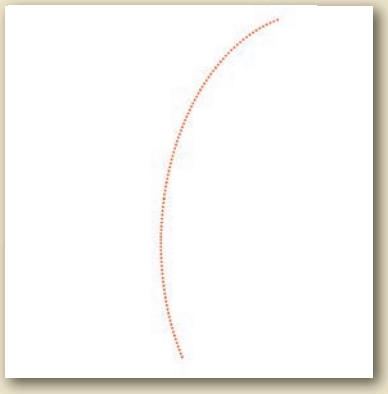

Görsel 2.109: Düz sencide rûmî

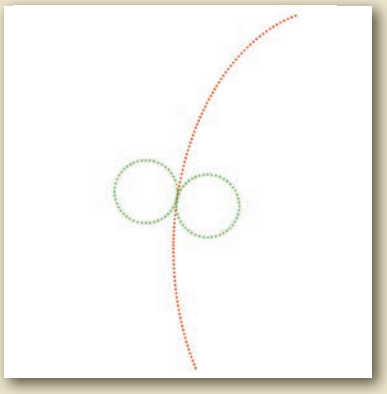
II. SENCİDE RÛMÎ ÇİZİMİ

A

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.110).
2. Yaya teğet karşılıklı iki çember çiziniz (Görsel 2.111).

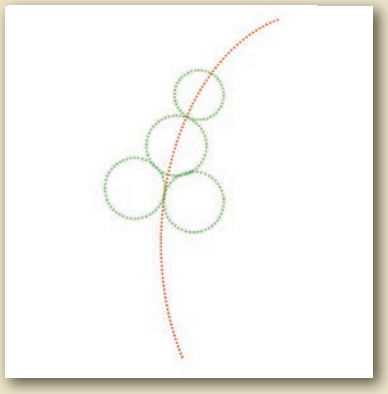

Görsel 2.110: Dik çizgi çizimi

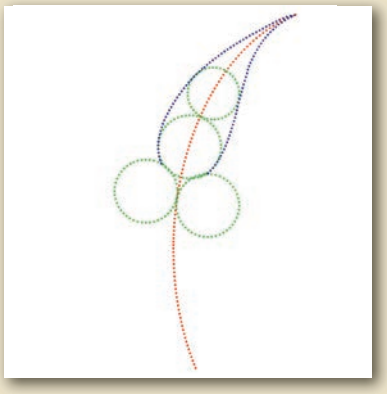

Görsel 2.111: Çember çizimi

3. Merkezi yay üzerinde olan iki çember çiziniz (Görsel 2.112).
4. Üstteki çemberlerin dış hattından düz çizgide birleşen kavisli iki çizgi çiziniz (Görsel 2.113).

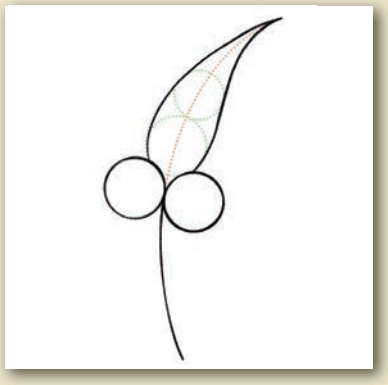

Görsel 2.112: Çember çizimi

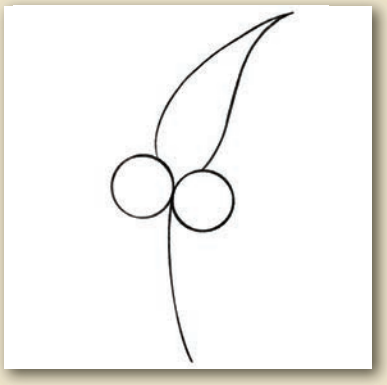

Görsel 2.113: Kavisli çizgi çizimi

5. Oluşan formun üzerinden geçerek sencide rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.114, 2.115).

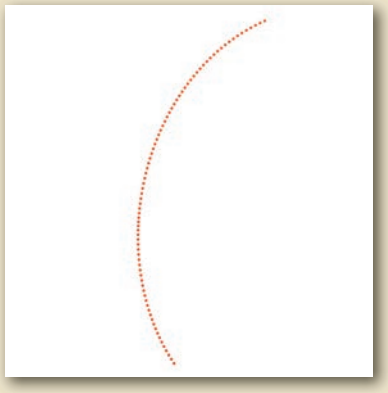
Görsel 2.114: Sencide rûmî çizimi

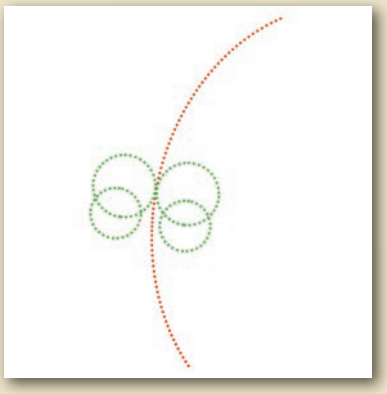
Görsel 2.115: Sencide rûmî

B

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.116).
2. Yaya teğet karşılıklı iki çember çiziniz. Bu dairelerin alt kısmına onlarla kesişen iki çember daha çiziniz (Görsel 2.117).

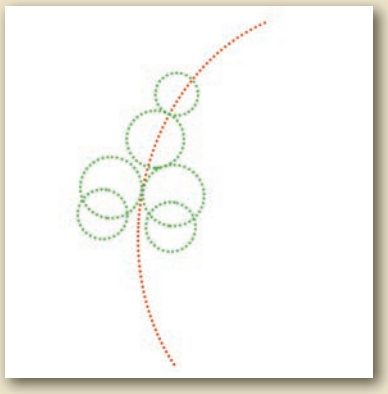

Görsel 2.116: Dik çizgi çizimi

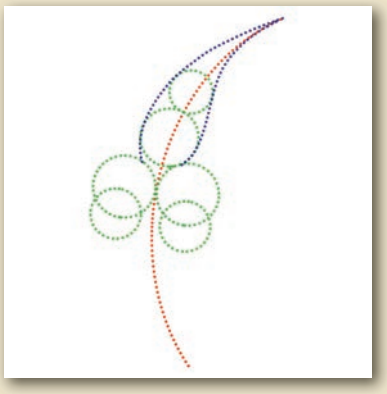

Görsel 2.117: Çember çizimi

3. Merkezi yay üzerinde olan iki çember çiziniz (Görsel 2.118).
4. Üstteki çemberlerin iki tarafına yay üzerinde birleşen kavisli iki çizgi çiziniz (Görsel 2.119).

Görsel 2.118: Çember çizimi

Görsel 2.119: Kavisli çizgi çizimi

5. Oluşan formun üzerinden geçerek sencide rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.120, 2.121).

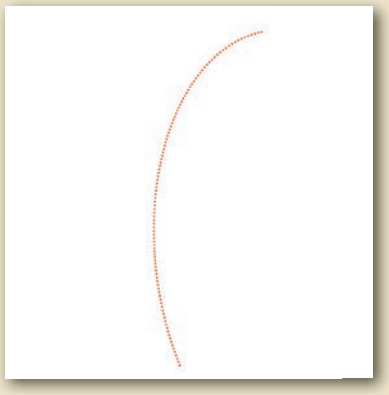
Görsel 2.120: Sencide rûmî çizimi

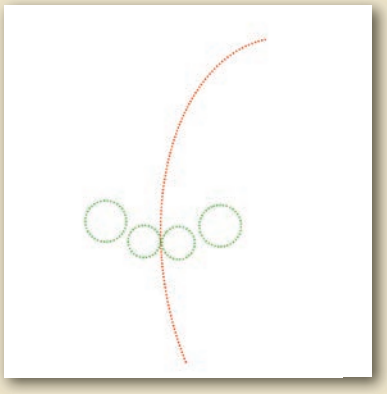
Görsel 2.121: Sencide rûmî

C

1. Bir yay çiziniz (Görsel 2.122).
2. Yaya teğet karşılıklı iki çember çiziniz. Bu çemberlerin yanına büyük birer çember çiziniz (Görsel 2.123).

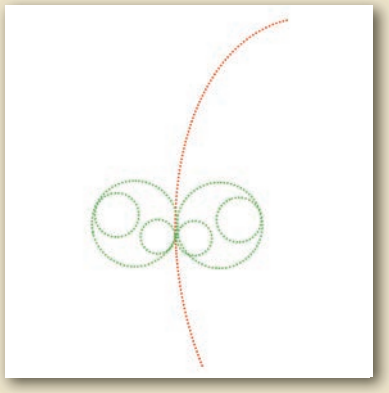

Görsel 2.122: Dik çizgi çizimi

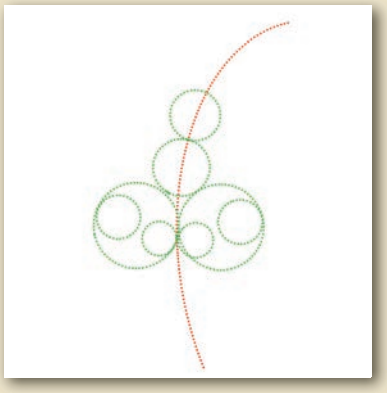

Görsel 2.123: Çember çizimi

3. Bu çemberleri içine alan iki çember daha çiziniz (Görsel 2.124).
4. Merkezi yay üzerinde olan iki çember çiziniz (Görsel 2.125).

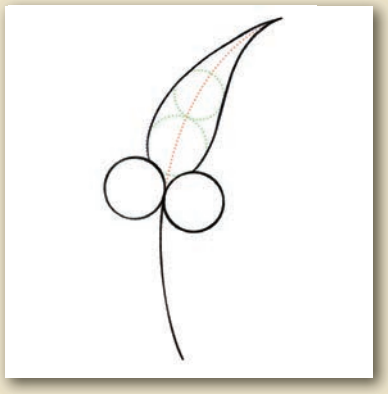

Görsel 2.124: Çember çizimi

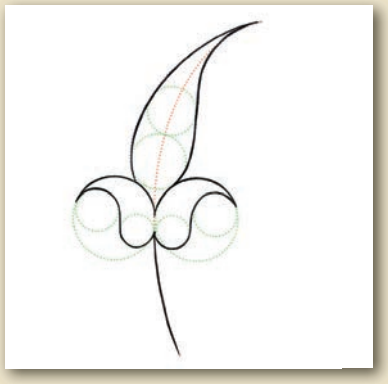
Görsel 2.125: Çember çizimi

5. Üstteki çemberlerin dış hattından yay üzerinde birleşen kavisli iki çizgi çiziniz (Görsel 2.126).

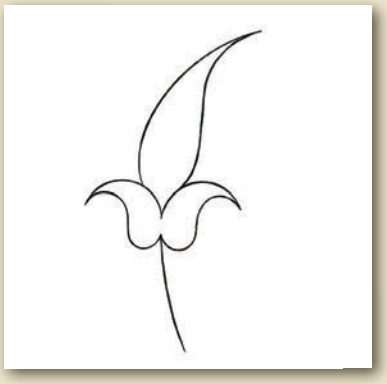

Görsel 2.126: Kavisli çember çizimi

6. Oluşan formun üzerinden geçerek sencide rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.127, 2.128).

Görsel 2.127: Sencide rûmî çizimi

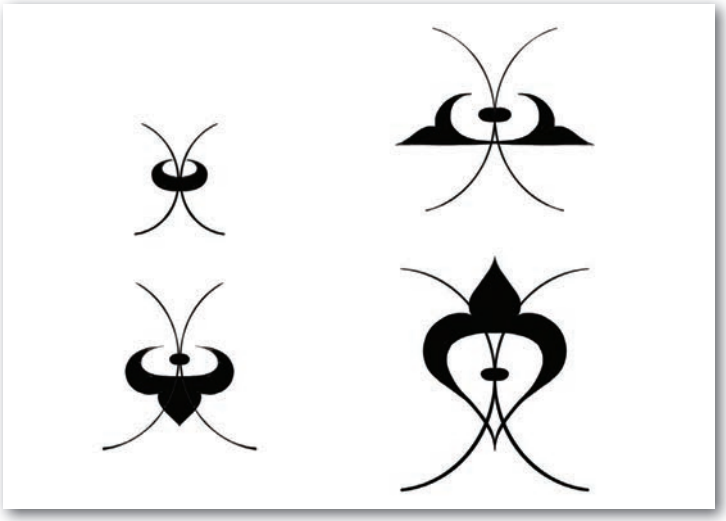
Görsel 2.128: Sencide rûmî

Değerlendirme

Sencide rûmî uygulaması Ek-13'te (s. 230) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.4. Ortabağ

Rûmî saplarının ve helezonların birleşim ve ayrım noktalarında yer alan damla formundaki motife **ortabağ** denir (Görsel 2.129). Ortabağın en küçük ve en yalın hâline aynı zamanda **düğüm (kenet)** de denir. İsminden de anlaşılacağı gibi desende bağlayıcı özelliğiyle ön plana çıkan ortabağ motifi, kompozisyonda yön değiştirici özelliğe sahiptir.

Görsel 2.129: Ortabağ örnekleri

NOT EDİNİZ

Düğüm, kenet, ortabağ ve tepelik olarak adlandırılan rûmî motifleri, dal ayrımlarında ve simetri ekseninde bitişen sapların birleşim noktalarına yerleştirilir.

2.4. UYGULAMA

ORTABAĞ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 2 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden ortabağ çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

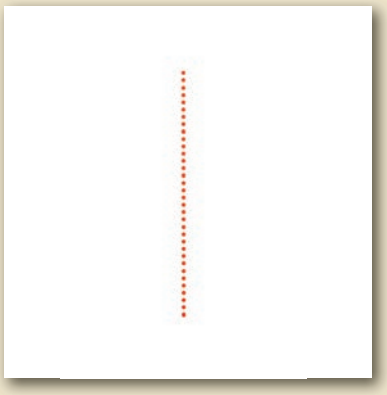
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

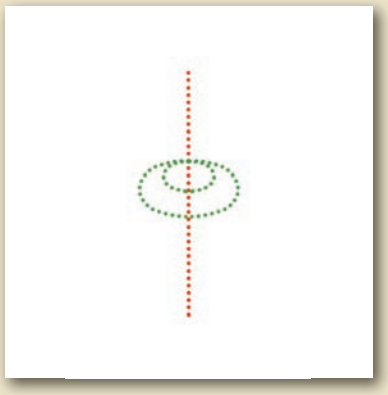
- Ders materyalinizde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Ortabağ Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Dikey bir simetri ekseni çiziniz (Görsel 2.130).
5. Eksen merkezli iç içe iki elips çiziniz (Görsel 2.131).

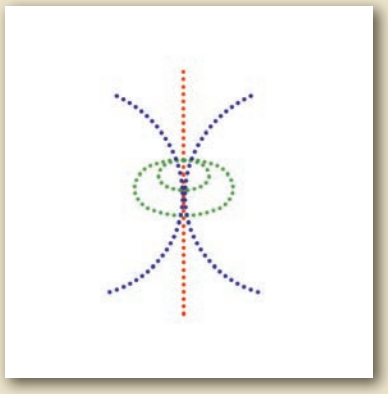

Görsel 2.130: Simetri ekseni çizimi

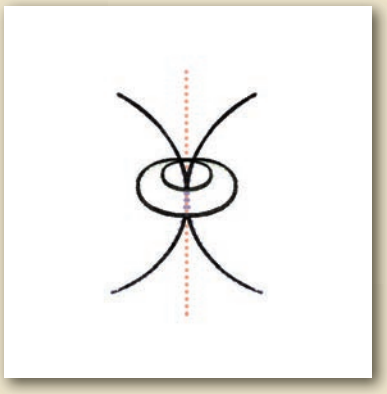

Görsel 2.131: Elips çizimi

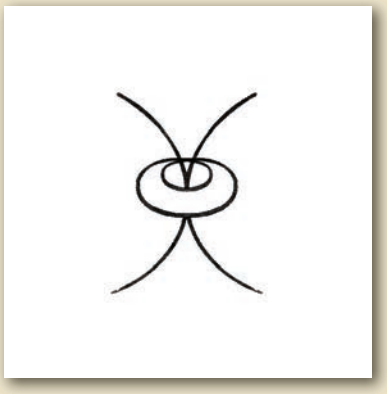
6. Rûmî dalı için eksene teğet simetrik çizgiler çiziniz (Görsel 2.132).
7. Oluşan formun üzerinden geçerek ortabağ çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.133, 2.134).

Görsel 2.132: Rûmî dalı çizimi

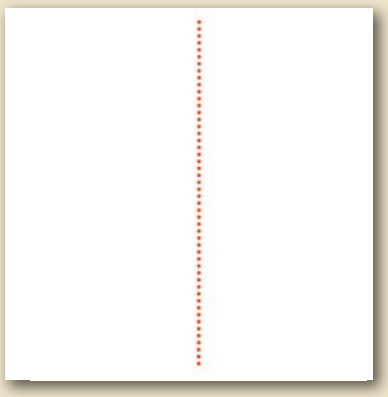
Görsel 2.133: Ortabağ çizimi

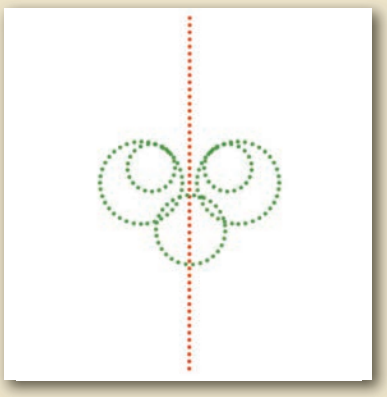
Görsel 2.134: Ortabağ

II

1. Dikey bir simetri ekseni çiziniz (Görsel 2.135).
2. Eksen merkezli bir çember çiziniz. Bu çemberin üst iki yanına iç içe ikişer çember daha çiziniz (Görsel 2.136).

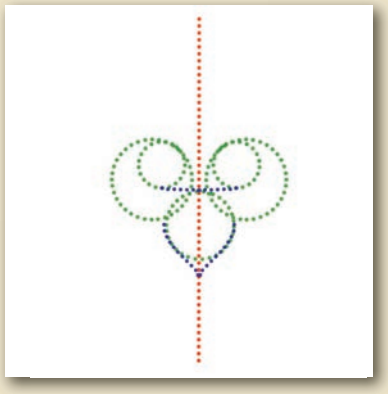

Görsel 2.135: Simetri ekseni çizimi

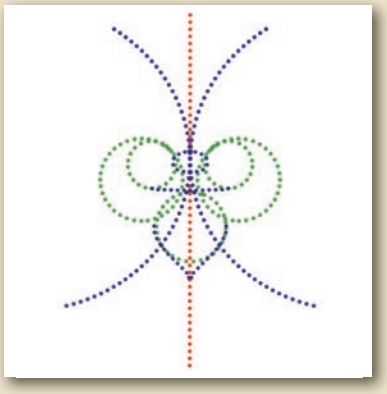

Görsel 2.136: Çember çizimi

3. En küçük çemberleri düz bir çizgiyle birbirine bağlayınız. Alttaki çemberin iki tarafına eksen üzerinde birleşen kavisli iki çizgi çiziniz (Görsel 2.137).
4. Rûmî dalı için eksene teğet simetrik iki kavis ve bu kavislerin kesişim noktasına bir düğüm çiziniz (Görsel 2.138).

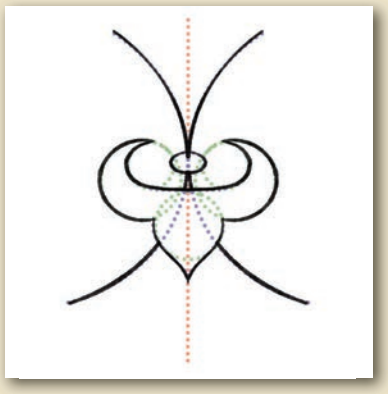

Görsel 2.137: Kavisli çizgi çizimi

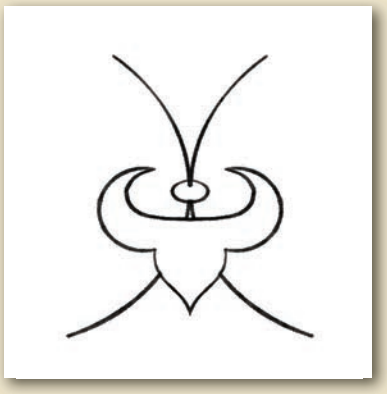

Görsel 2.138: Düğüm ve rûmî dalı çizimi

5. Oluşan formun üzerinden geçerek ortabağ çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.139, 2.140).

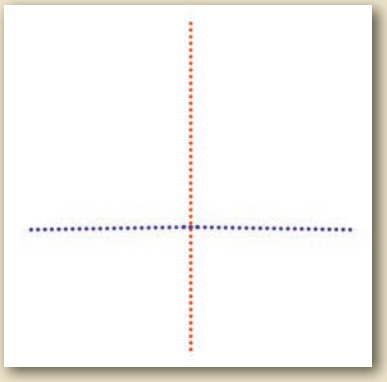
Görsel 2.139: Ortabağ çizimi

Görsel 2.140: Ortabağ

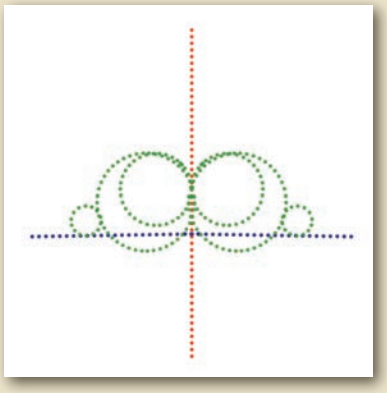
III

1. Yatay ve dikey simetri eksenlerini çiziniz (Görsel 2.141).

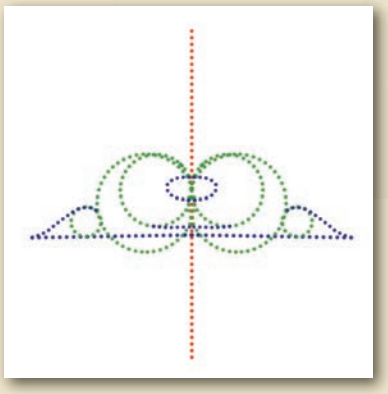

Görsel 2.141: Dik ve yatay çizgi çizimi

2. Dikey eksene teğet iç içe ikişer çember çiziniz. Bu çemberlerin yanına yatay eksene teğet birer küçük çember çiziniz (Görsel 2.142).
3. En küçük çemberleri kavisli bir çizgiyle yatay eksene bağlayınız. Simetri ekseni üzerine düğüm çiziniz (Görsel 2.143).

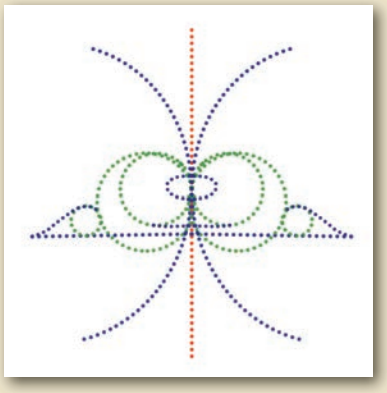

Görsel 2.142: Çember çizimi

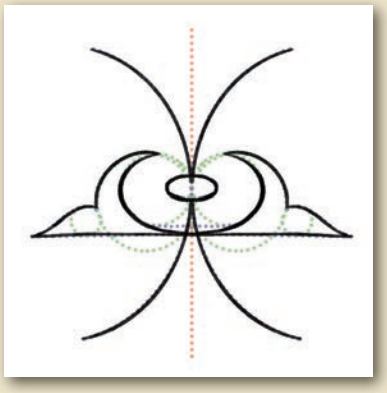

Görsel 2.143: Kavisli çizgi ve düğüm çizimi

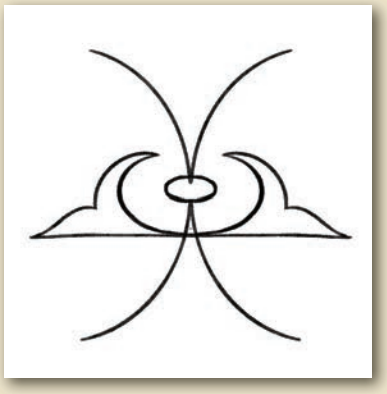
4. Rûmî dalı için dikey eksene teğet simetrik çizgiler çiziniz (Görsel 2.144).
5. Oluşan formun üzerinden geçerek ortabağ çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.145, 2.146).

Görsel 2.144: Simetrik çizgilerin çizimi

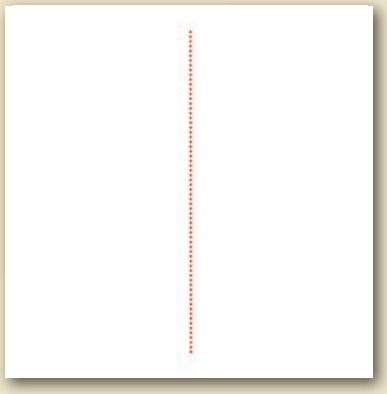
Görsel 2.145: Ortabağ çizimi

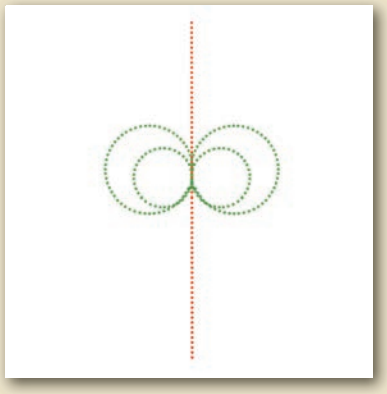
Görsel 2.146: Ortabağ

IV

1. Dikey bir simetri ekseni çiziniz (Görsel 2.147).
2. Eksene teğet iç içe ikişer çember çiziniz (Görsel 2.148).

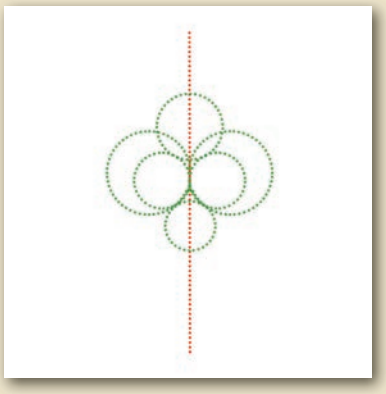

Görsel 2.147: Simetri ekseni çizimi

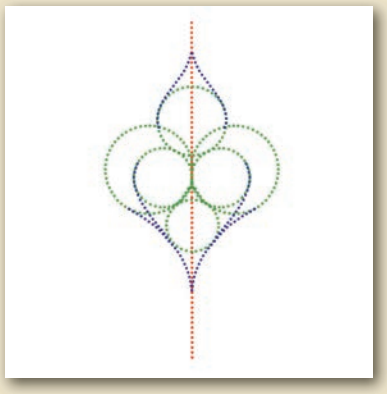

Görsel 2.148: Çember çizimi

3. Bu çemberlerin altına ve üstüne merkezi eksen üzerinde birer çember çiziniz (Görsel 2.149).
4. Üstteki çemberin iki tarafına eksen üzerinde birleşen kavisli iki çizgi çiziniz. İç içe dairelerden başlayıp eksende birleşen iki kavisli çizgi çiziniz (Görsel 2.150).

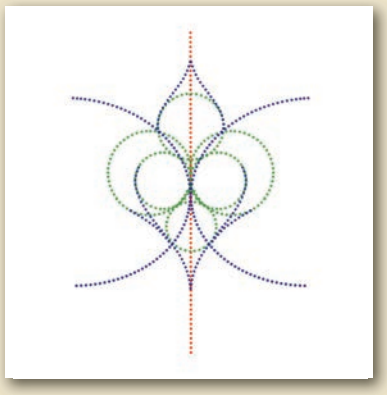

Görsel 2.149: Çember çizimi

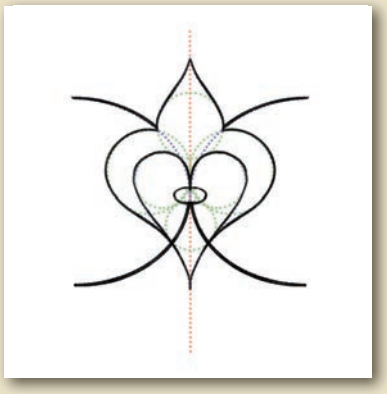
Görsel 2.150: Kavisli çizgilerin çizimi

5. Rûmî dalı için eksene teğet simetrik çizgiler çiziniz (Görsel 2.151).

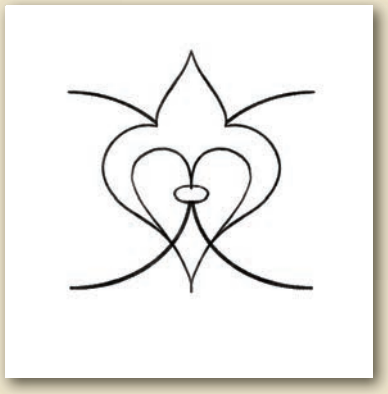

Görsel 2.151: Çember çizimi

6. Oluşan formun üzerinden geçerek ortabağ çiziminizi tamamlayınız. Çiziminize düğüm ekleyiniz (Görsel 2.152, 2.153).

Görsel 2.152: Ortabağ çizimi

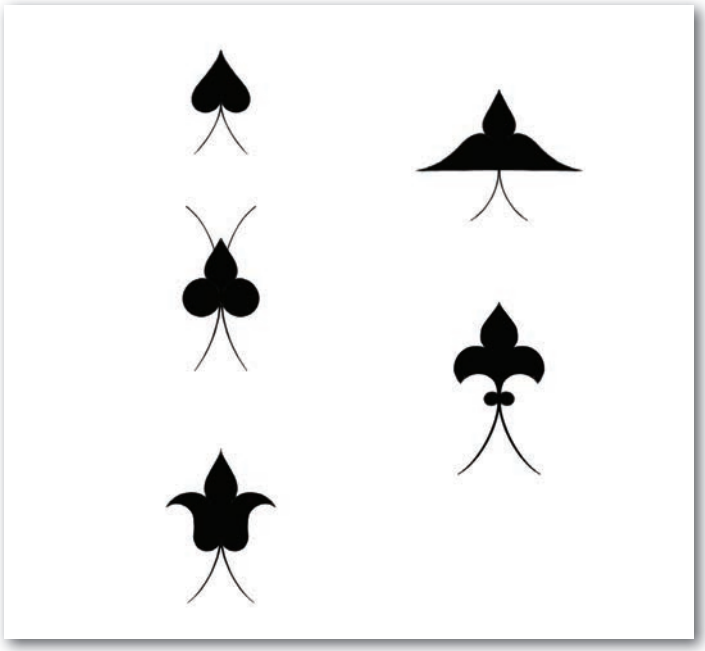
Görsel 2.153: Ortabağ

Değerlendirme

Ortabağ uygulaması Ek-13'te (s.230) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.5. Tepelik

Simetrik olarak çizilen ve rûmî kompozisyonda tepeye yerleştirilerek helezonların başlangıç ve bitiş noktalarını oluşturan rûmî motifine **tepelik** denir (Görsel 2.154). Simetri ekseni üzerine çizilen tepelik, desende tamamlayıcı bir göreve sahiptir.

Görsel 2.154: Tepelik örnekleri

2.5. UYGULAMA

TEPELİK ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 2 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden tepeliği çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

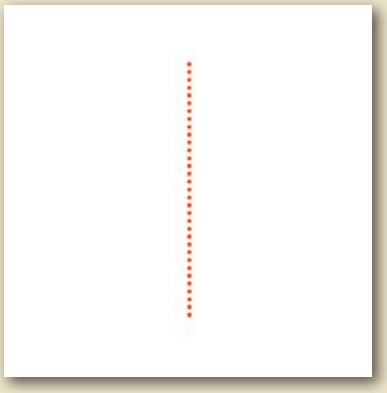
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

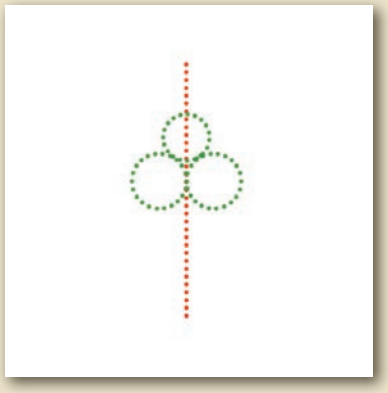
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

I

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Dikey bir simetri ekseni çiziniz (Görsel 2.155).
5. Eksenin iki tarafına iki eş çember çiziniz. Bu çemberlere teğet, merkezi eksen üzerinde olan bir çember daha çiziniz (Görsel 2.156).

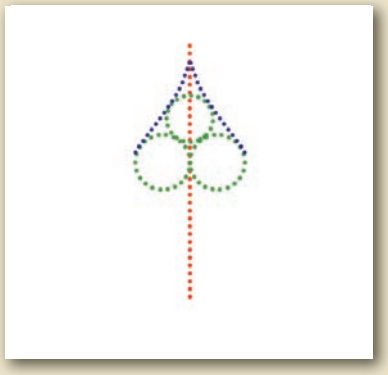

Görsel 2.155: Simetri ekseni çizimi

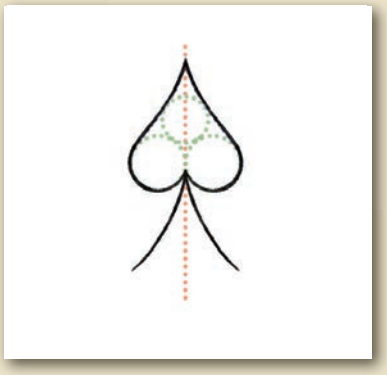

Görsel 2.156: Çember çizimi

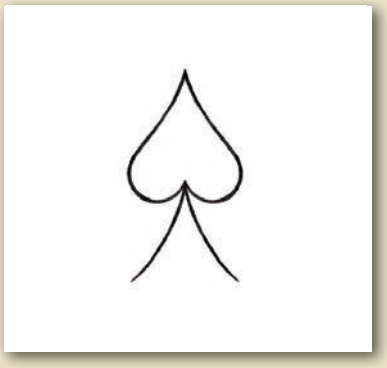
6. Çemberlerin dışından başlayıp eksen üzerinde birleşen kavisli iki çizgi çiziniz (Görsel 2.157).
7. Oluşan formun üzerinden geçerek tepelik çiziminizi tamamlayınız. Tepeliğin çanak kısmında birleşen iki rûmî dalı çiziniz (Görsel 2.158, 2.159).

Görsel 2.157: Kavisli çizgi çizimi

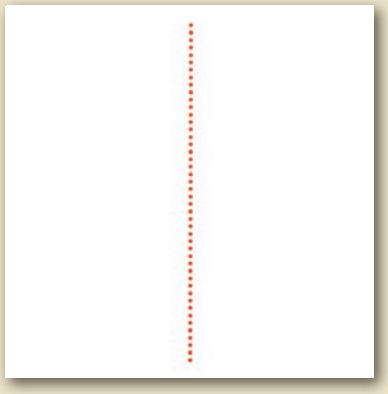
Görsel 2.158: Tepelik çizimi

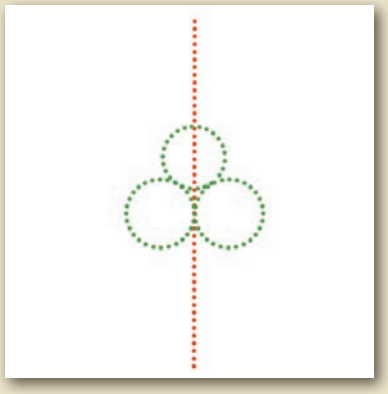
Görsel 2.159: Tepelik

II

1. Dikey bir simetri ekseni çiziniz (Görsel 2.160).
2. Eksenin iki tarafına eş çemberler çiziniz. Bu çemberlere teğet, merkezi eksen üzerinde olan bir çember daha çiziniz (Görsel 2.161).

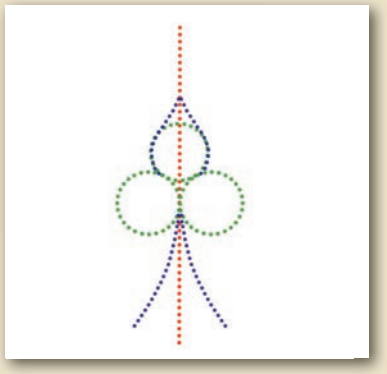

Görsel 2.160: Simetri ekseni çizimi

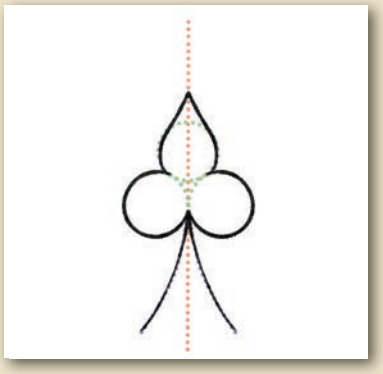

Görsel 2.161: Çember çizimi

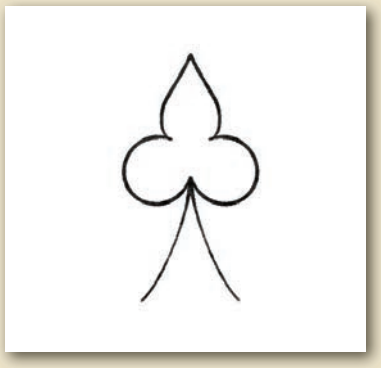
3. Üstteki çemberin iki yanından başlayıp eksen üzerinde birleşen kavisli iki çizgi çiziniz. Tepeliğin çanak kısmında birleşen iki rûmî dalı çiziniz (Görsel 2.162).
4. Oluşan formun üzerinden geçerek tepelik çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.163, 2.164).

Görsel 2.162: Kavisli çizgi çizimi

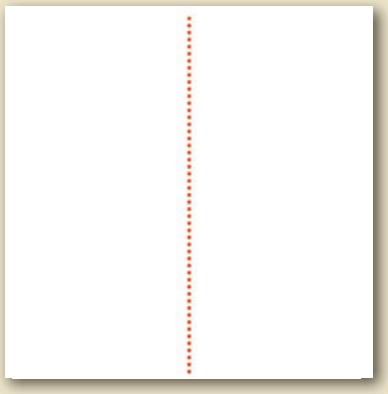
Görsel 2.163: Tepelik çizimi

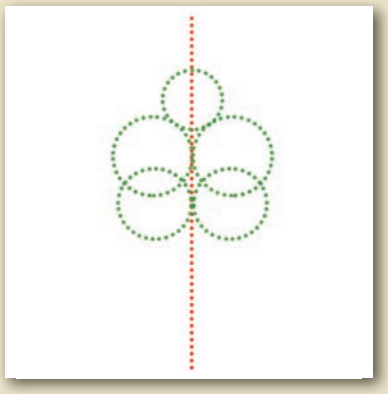
Görsel 2.164: Tepelik

III

1. Dikey bir simetri ekseni çiziniz (Görsel 2.165).
2. Eksenin iki tarafına eş çemberler çiziniz. Bu çemberlerle kesişen simetri eksenine teğet iki çember daha çiziniz. En üste merkezi eksen üzerinde olan küçük bir çember çiziniz (Görsel 2.166).

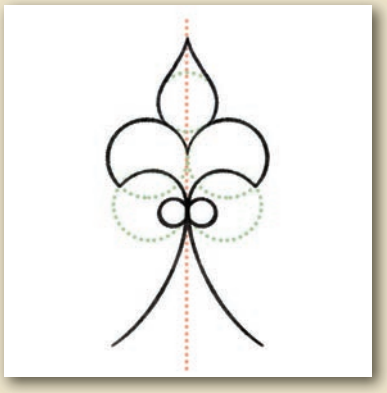

Görsel 2.165: Simetri ekseni çizimi

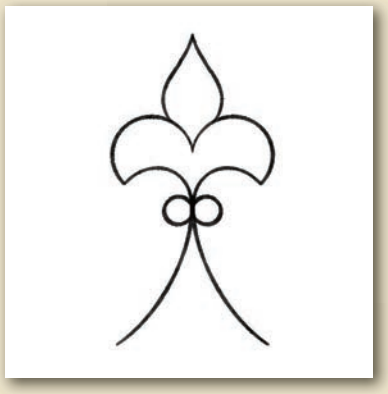

Görsel 2.166: Çember çizimi

3. Oluşan formun üzerinden geçerek tepelik çiziminizi tamamlayınız. Tepeliğin çanak kısmında birleşen iki rûmî dalı ve düğüm çiziniz (Görsel 2.167, 2.168).

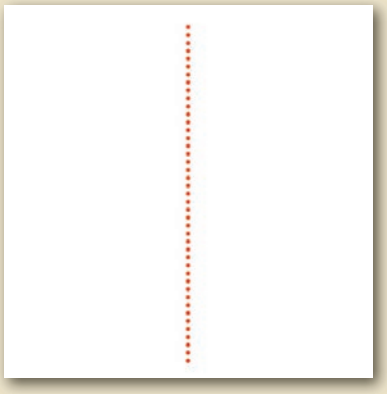
Görsel 2.167: Rûmî dalı ve düğüm çizimi

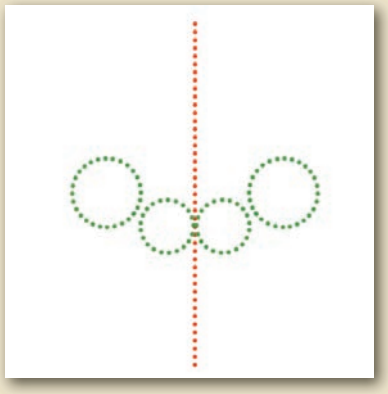
Görsel 2.168: Tepelik

IV

1. Dikey bir çizgi çiziniz (Görsel 2.169).
2. Dikey çizgiye teğet karşılıklı iki çember çiziniz. Bu çemberlerin iki tarafına büyük birer çember daha çiziniz (Görsel 2.170).

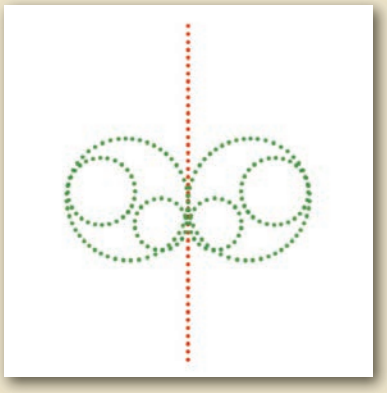

Görsel 2.169: Dik çizgi çizimi

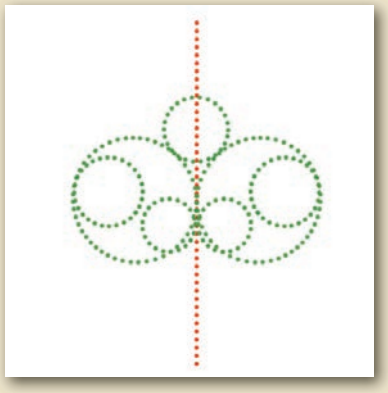

Görsel 2.170: Çember çizimi

3. Bu çemberleri içine alan büyük iki çember çiziniz (Görsel 2.171).
4. Merkezi eksen üzerinde olan bir çember daha çiziniz (Görsel 2.172).

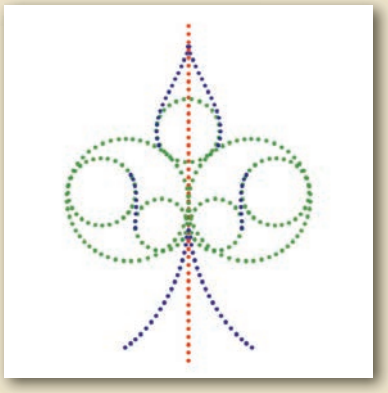

Görsel 2.171: Çember çizimi

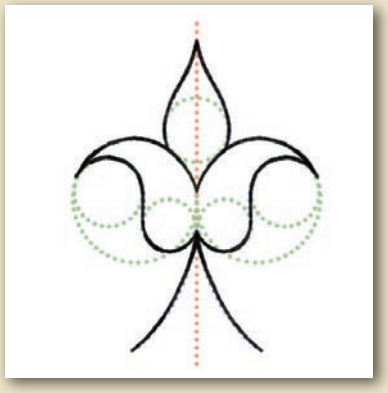

Görsel 2.172: Çember çizimi

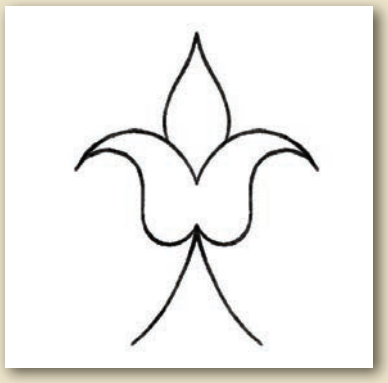
5. Üstteki çemberin iki tarafına düz çizgide birleşen kavisli çizgiler çiziniz. İçteki daireleri **S** oluşturacak şekilde birbirine bağlayınız. Tepeliğin çanak kısmında birleşen iki rûmî dalı çiziniz (Görsel 2.173).
6. Oluşan formun üzerinden geçerek tepelik çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.174, 2.175).

Görsel 2.173: Kavisli çizgilerin çizimi

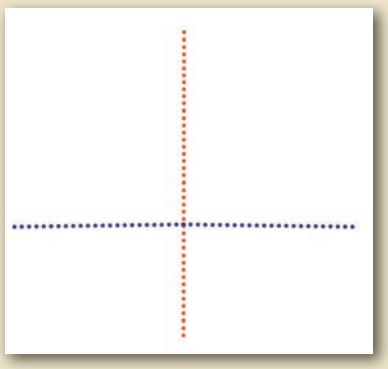
Görsel 2.174: Tepelik çizimi

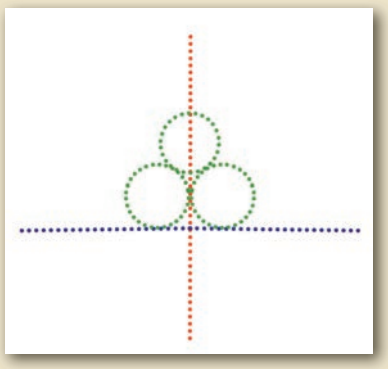
Görsel 2.175: Tepelik

V

1. Dikey bir simetri ekseni çiziniz. Eksene dik yatay bir çizgi çiziniz (Görsel 2.176).
2. Yatay çizgiye teğet karşılıklı iki çember çiziniz. Bu çemberlerin üst kısmına eksen merkezli bir çember çiziniz (Görsel 2.177).

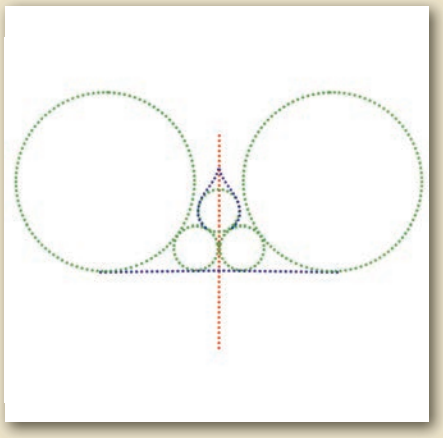

Görsel 2.176: Yatay ve dikey çizgilerin çizimi

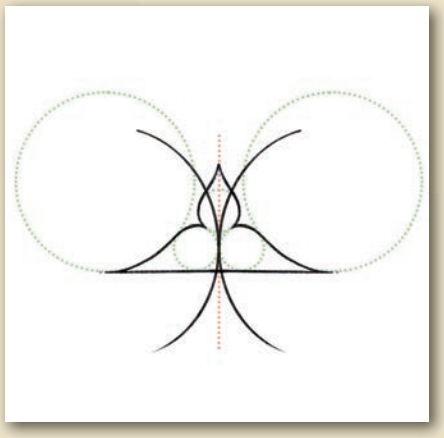

Görsel 2.177: Çember çizimi

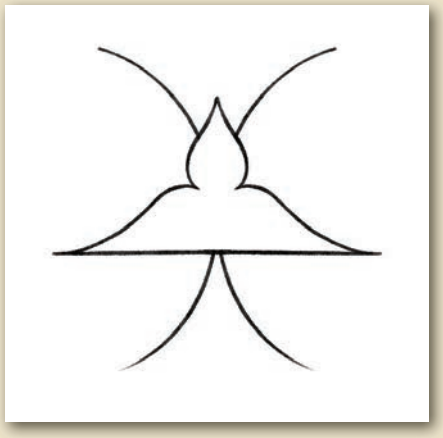
3. Çemberlerin iki yanına, yatay çizgiye teğet büyük birer çember çiziniz. Üstteki çemberin iki tarafına simetri ekseninde birleşen kavisli çizgiler çiziniz (Görsel 2.178).
4. Oluşan formun üzerinden geçerek tepelik çiziminizi tamamlayınız. Tepeliğin merkezinden geçen iki rûmî dalı çiziniz (Görsel 2.179, 2.180).

Görsel 2.178: Çember ve kavisli çizgi çizimi

Görsel 2.179: Tepelik çizimi

Görsel 2.180: Tepelik

Değerlendirme

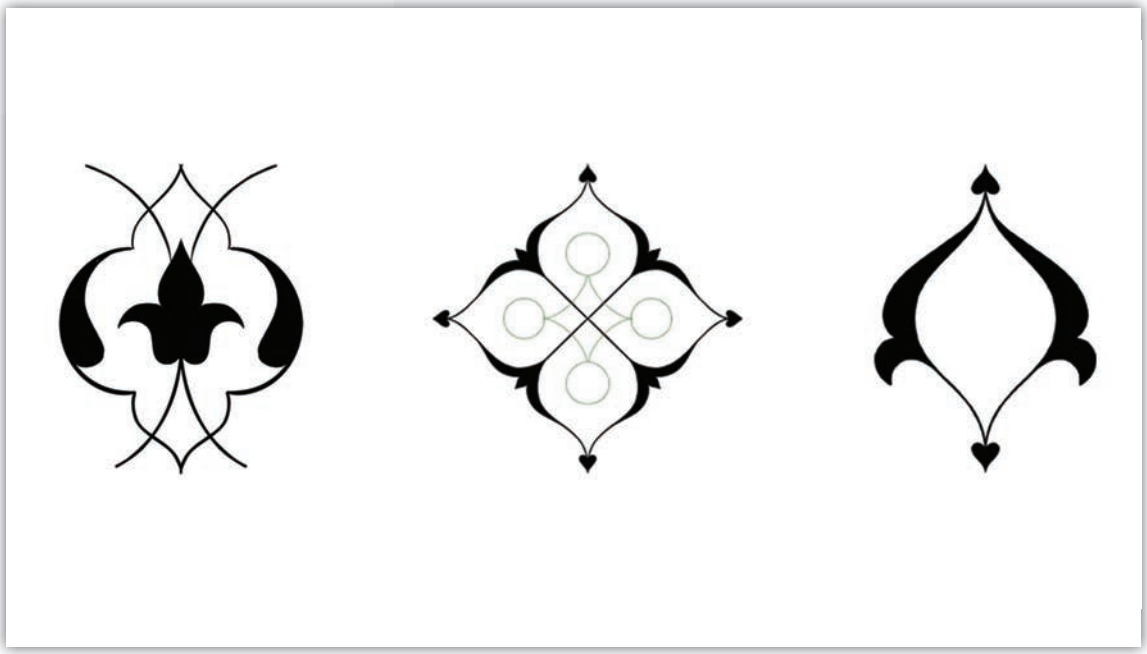
Tepelik uygulaması Ek-13'te (s.230) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.6. Ayırma Rûmî (Kapalı Form)

Tasarım alanını paftalara ayırıp kapalı alan oluşturmak için kullanılan rûmî motifine **ayırma rûmî** denir. Oluşan kapalı alana ise **kapalı form** denir. Kanatlı rûmînin kanat kısmı uzatılarak çizilir.

Her türlü rûmî çeşidi, ayırma rûmî olarak kullanılabilir. Bunlar çeşidine göre dendanlı ayırma rûmî, sencide ayırma rûmî, işlemeli ayırma rûmî gibi isimlerle ifade edilir (Görsel 2.181).

Ayırma rûmîyle oluşturulan kapalı formun zemini farklı renkle boyanır ve çok renkli kompozisyonlar üretmeye imkân sağlar. Böylece desen, farklı şekillerle oluşturulan kapalı form sayesinde bir hareketlilik kazanır ve tekdüzelikten kurtulur.

Görsel 2.181: Ayırma rûmî örnekleri

2.6. UYGULAMA

AYIRMA RÛMÎ (KAPALI FORM) ÇİZİMİ

Amaç

Süre: 2 saat

Rûmî motifi çeşitlerinden ayırma rûmî (kapalı form) çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

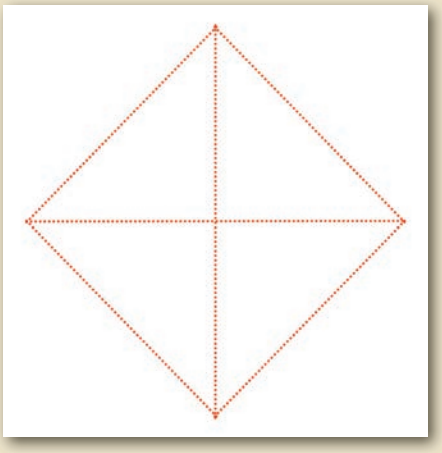
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

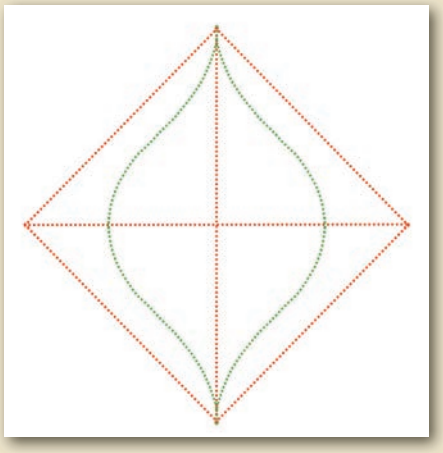
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Ayırma Rûmî (Kapalı Form) Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. 1/4 simetrili bir kare çiziniz (Görsel 2.182).
5. Dikey çizginin her iki yanına kapalı formu oluşturacak rûmî dalı çiziniz. rûmî dallarının yatay çizgiye göre simetrik olmasına dikkat ediniz (Görsel 2.183).

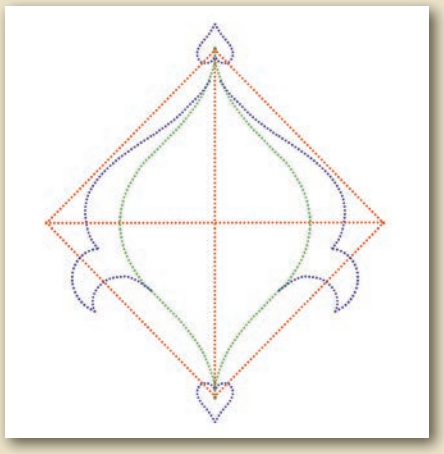

Görsel 2.182: Kare çizimi

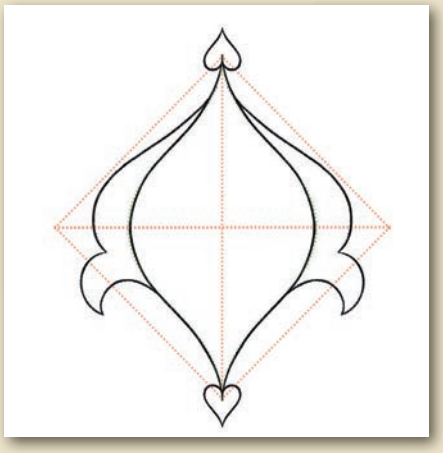
Görsel 2.183: Rûmî dalı çizimi

6. Rûmî dallarının üzerine dış bükey kanatlı rûmî, uç kısımlara tepelik yerleştiriniz (Görsel 2.184).

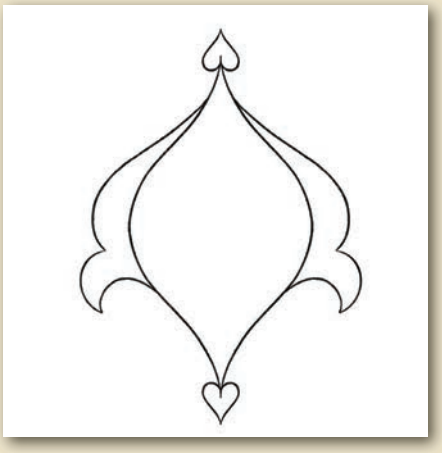

Görsel 2.184: Dış bükey kanatlı rûmî ve tepelik çizimi

7. Kapalı formun üzerinden geçerek 1/2 simetrili ayırma rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.185, 2.186).

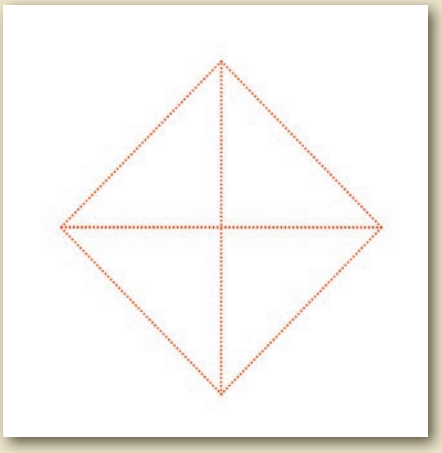
Görsel 2.185: Ayırma rûmî çizimi

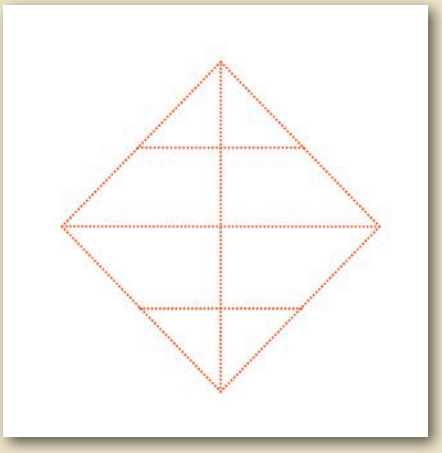
Görsel 2.186: Ayırma rûmî

II

1. 1/4 simetrili bir kare çiziniz (Görsel 2.187).
2. Karenin kenar orta noktalarını yatay çizgilerle birleştiriniz (Görsel 2.188).

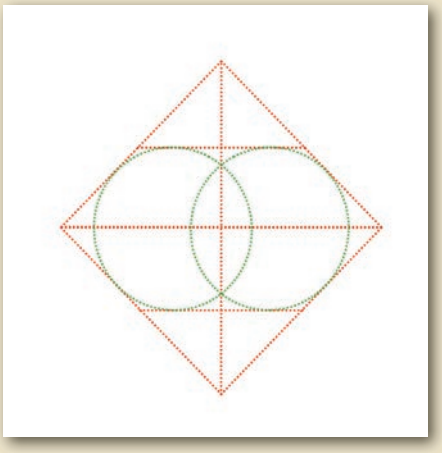

Görsel 2.187: Kare çizimi

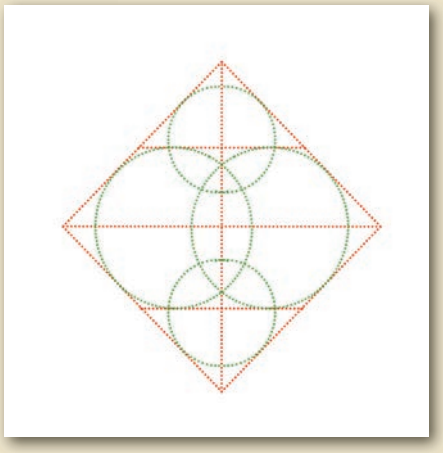

Görsel 2.188: Yatay çizgi çizimi

3. Karenin içine birbirini kesen iki çember çiziniz (Görsel 2.189).
4. Karenin alt ve üst köşelerine iki küçük çember yerleştiriniz (Görsel 2.190).

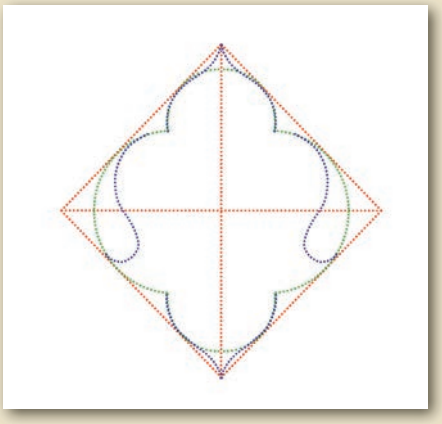

Görsel 2.189: Çember çizimi

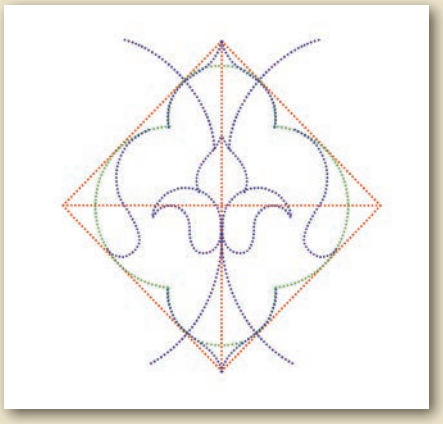

Görsel 2.190: Küçük çember çizimi

5. Çemberlerin dış hattını kullanarak karenin tepesinde birleşen iç bükey rûmîler çiziniz (Görsel 2.191).
6. Dikey simetri ekseni üzerine tepelik çiziniz (Görsel 2.192).

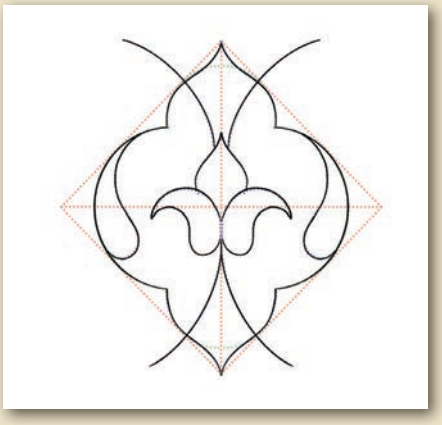

Görsel 2.191: İç bükey rûmî çizimi

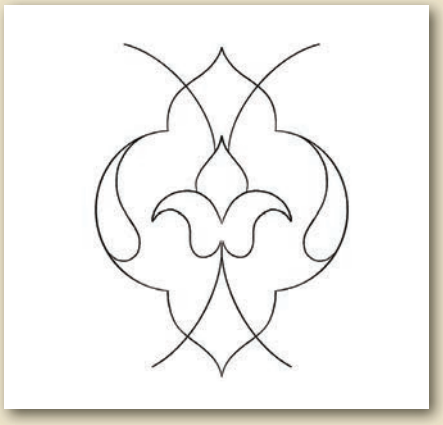

Görsel 2.192: Tepelik çizimi

7. Kapalı formun üzerinden geçerek 1/2 simetrili ayırma rûmî çiziminizi tamamlayınız (Görsel 2.193, 2.194).

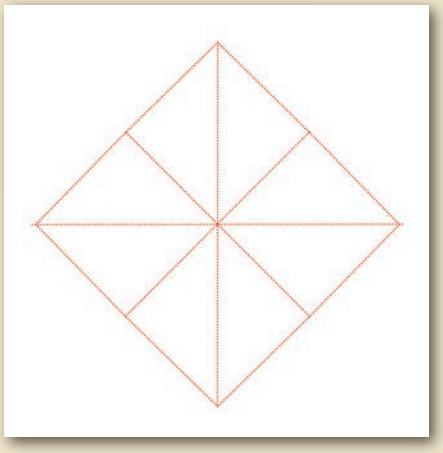
Görsel 2.193: Ayırma rûmî çizimi

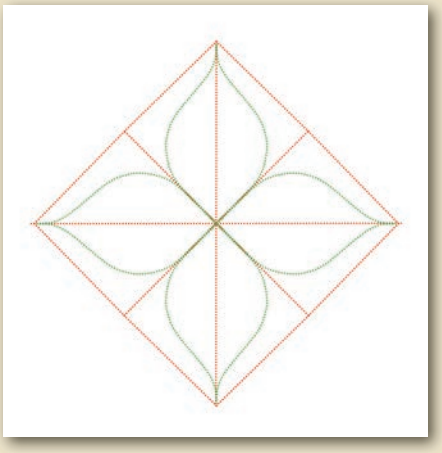
Görsel 2.194: Ayırma rûmî

III

1. 1/8 simetrili bir kare çiziniz (Görsel 2.195).
2. Merkezden başlayıp karenin köşelerinde birleşen rûmî dalları çiziniz (Görsel 2.196).

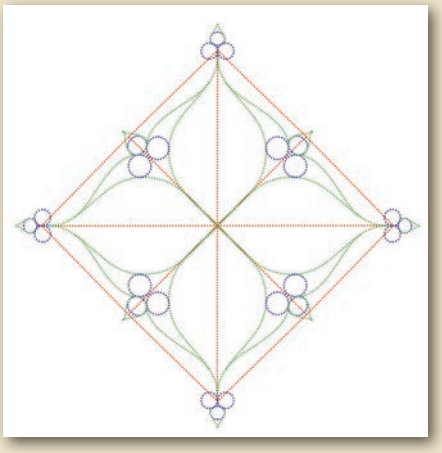

Görsel 2.195: Kare çizimi

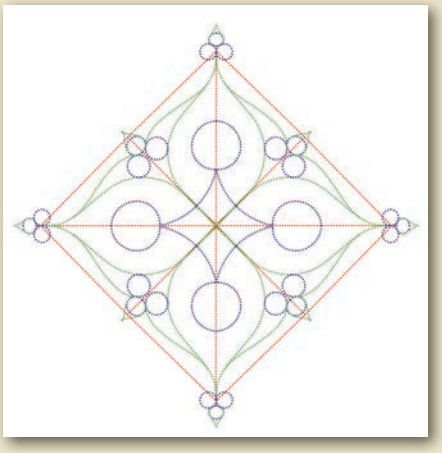

Görsel 2.196: Rûmî dalı çizimi

3. Dalların üzerine kanatlı rûmî, uç kısımlara tepelik yerleştiriniz (Görsel 2.197).
4. Orta kısma 1/4 simetrili hatâyî dalı ve formu çiziniz (Görsel 2.198).

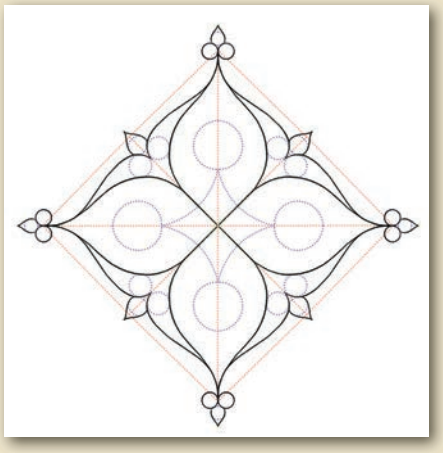

Görsel 2.197: Kanatlı rûmî ve tepelik çizimi

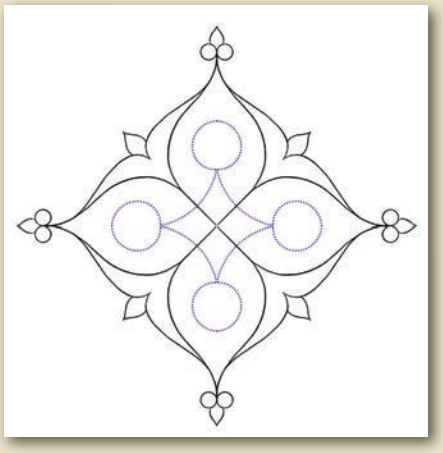

Görsel 2.198: Hatâyî dalı ve formu çizimi

5. Kapalı formun üzerinden geçerek 1/4 simetrili ayırma rûmî çiziminizi tamamlayınız. Hatâyî formlarının içine istediğiniz goncagül veya hatâyî motifini yerleştirebilirsiniz. (Görsel 2.199, 2.200)

Görsel 2.199: Ayırma rûmî çizimi

Görsel 2.200: Ayırma rûmî

Değerlendirme

Ayırma rûmî uygulaması Ek-14'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

BİLGİ KUTUSU

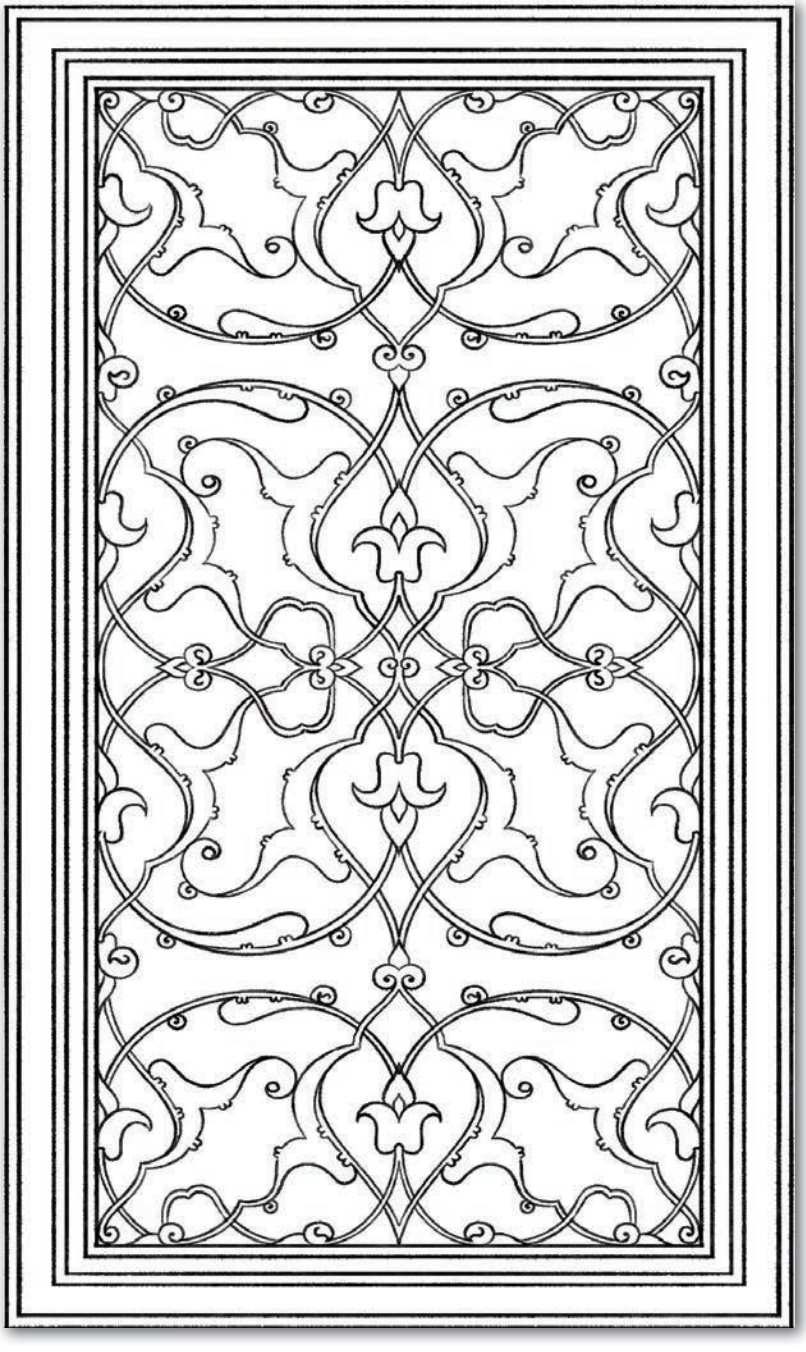
Kullanıldığı yüzeye ve çizim özelliklerine göre yedi tür rûmî vardır: Bunlar; **sade, münhanili, dendanlı, sarılma, işlemeli, hurdeli ve yapraklı rûmî**dir. "Desendeki yeri, vazifesi ve tamamlayıcılığına göre olan rûmî çeşitleri" ise bu rûmîlerin ana formunu oluşturur (Görsel 2.201).

Görsel 2.201: Bitkisel motifler ve rûmî motifleriyle hazırlanmış sûre başı tezhibi, TİEM 224

2.1.7. Sade Rûmî

Desendeki yeri, vazifesi ve tamamlayıcılığına göre rûmî çeşitlerinin iç bünyeli olarak çizilmesiyle oluşan rûmîye **sade rûmî** denir (Görsel 2.202).

Görsel 2.202: Sade rûmî motifleriyle tasarlanmış kompozisyon, Karahisarî Mushaf-ı Şerifi, TSMK Hırka-i Saadet 5

2.7. UYGULAMA

SADE RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 2 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden sade rûmîyi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

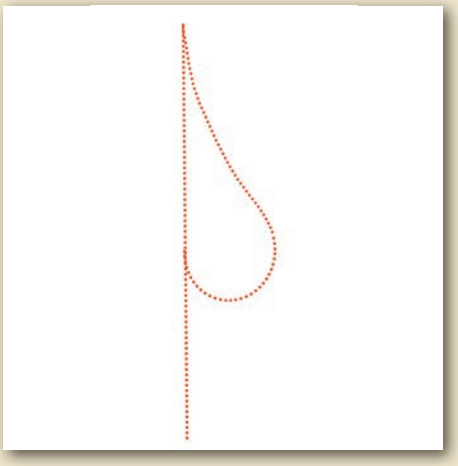
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

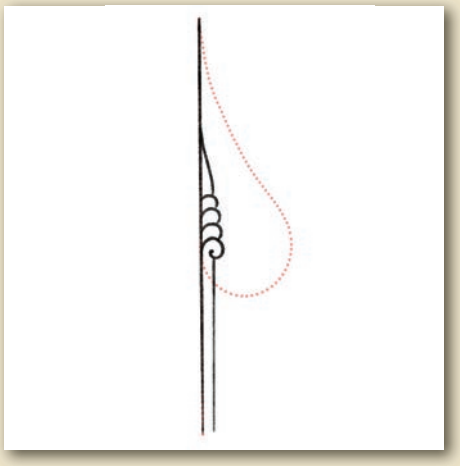
- Ders materyalinizde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

I. DÜZ SADE RÛMÎ ÇİZİMİ

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Düz yalın rûmî formu çiziniz (Görsel 2.203).
5. Bu motifin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.204).

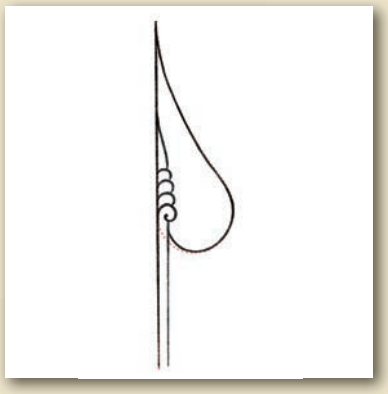

Görsel 2.203: Düz yalın rûmî çizimi

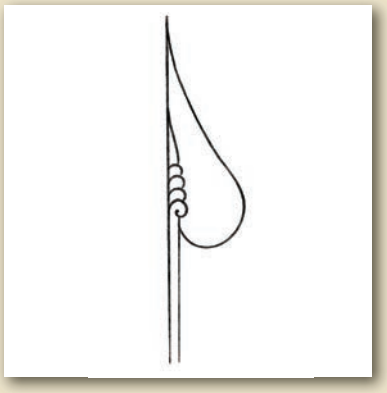

Görsel 2.204: Münhani çizimi

6. Çizgilerin üzerinden geçerek düz sade rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.205, 2.206).

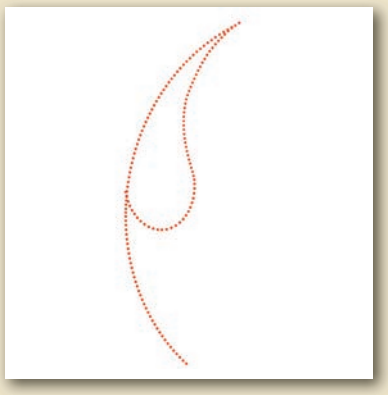
Görsel 2.205: Düz sade rûmî motifi çizimi

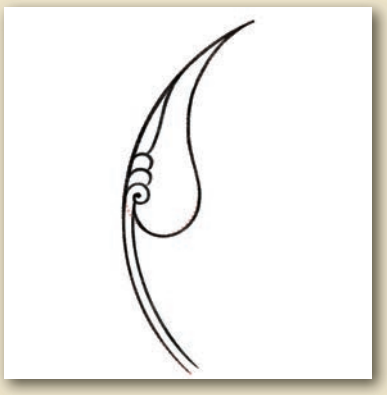
Görsel 2.206: Düz sade rûmî

II. İÇ BÜKEY SADE RÛMÎ ÇİZİMİ

1. İç bükey yalın rûmî formu çiziniz (Görsel 2.207).
2. Bu motifin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.208).

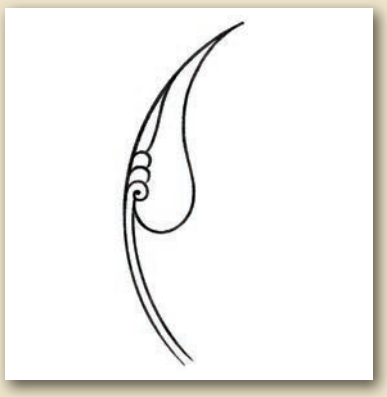

Görsel 2.207: İç bükey yalın rûmî çizimi

Görsel 2.208: Münhani çizimi

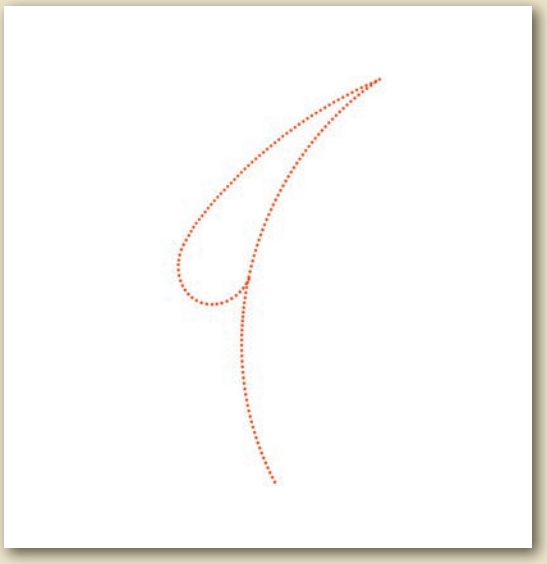
3. Çizgilerin üzerinden geçerek iç bükey sade rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.209).

Görsel 2.209: İç bükey sade rûmî

III. DIŞ BÜKEY SADE RÛMÎ ÇİZİMİ

1. Dış bükey yalın rûmî formu çiziniz (Görsel 2.210).
2. Bu motifin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.211).

Görsel 2.210: Dış bükey yalın rûmî çizimi

Görsel 2.211: Münhani çizimi

3. Çizgilerin üzerinden geçerek dış bükey sade rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.212).

Görsel 2.212: Dış bükey sade rûmî

IV. KANATLI SADE RÛMÎ ÇİZİMİ

A

1. İç bükey kanatlı rûmî formu çiziniz (Görsel 2.213).
2. Motifin kanat ve ana gövdesinin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.214).

Görsel 2.213: İç bükey kanatlı rûmî çizimi

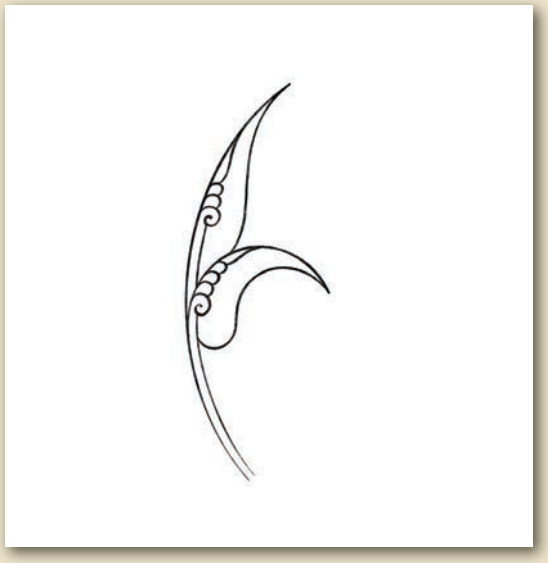

Görsel 2.214: Münhani çizimi

3. Çizgilerin üzerinden geçerek kanatlı sade rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.215, 2.216).

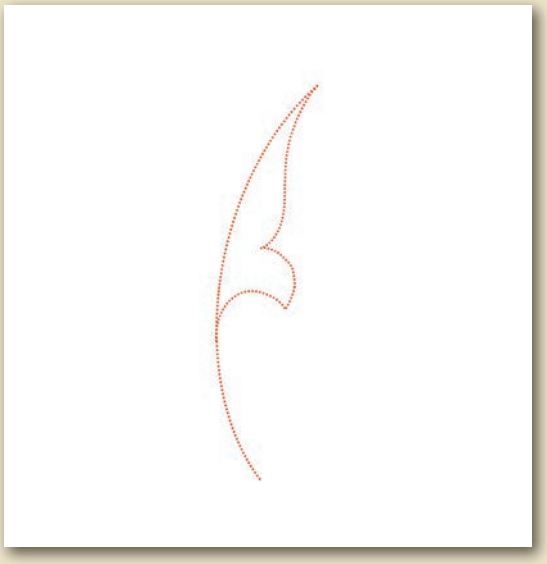
Görsel 2.215: Kanatlı sade rûmî çizimi

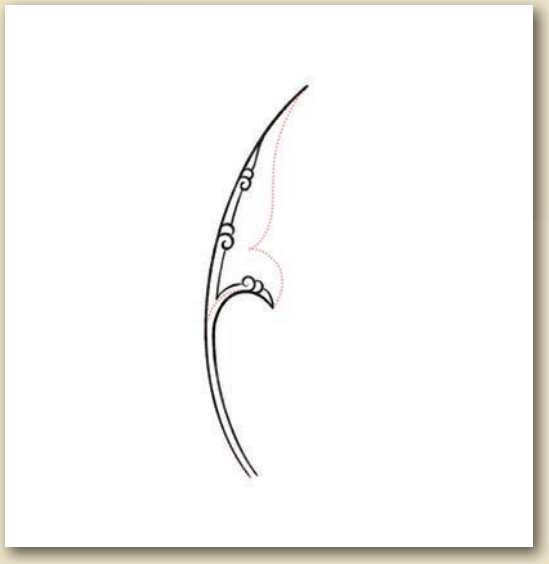
Görsel 2.216: Kanatlı sade rûmî

B

1. İç bükey kanatlı rûmî formu çiziniz (Görsel 2.217).
2. Motifin kanat ve ana gövdesinin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.218).

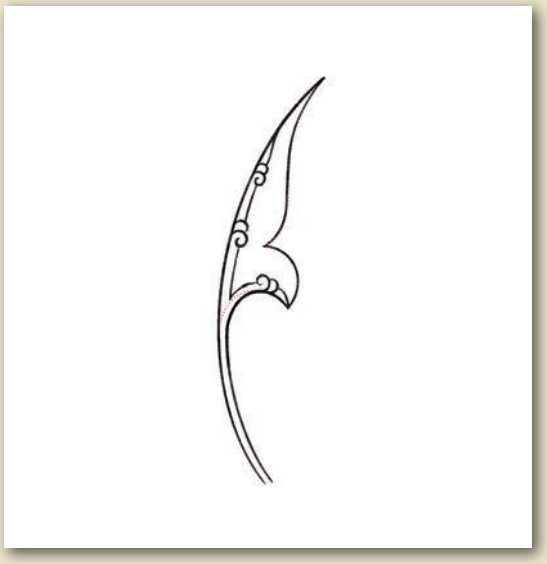

Görsel 2.217: İç bükey kanatlı rûmî çizimi

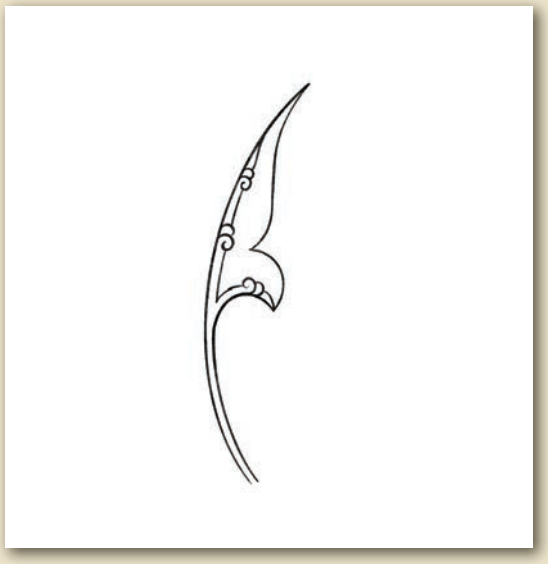

Görsel 2.218: Münhani çizimi

3. Çizgilerin üzerinden geçerek kanatlı sade rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.219, 2.220).

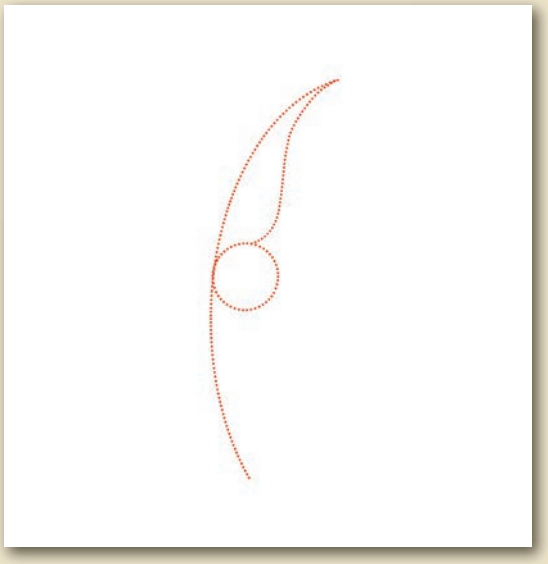
Görsel 2.219: Kanatlı sade rûmî çizimi

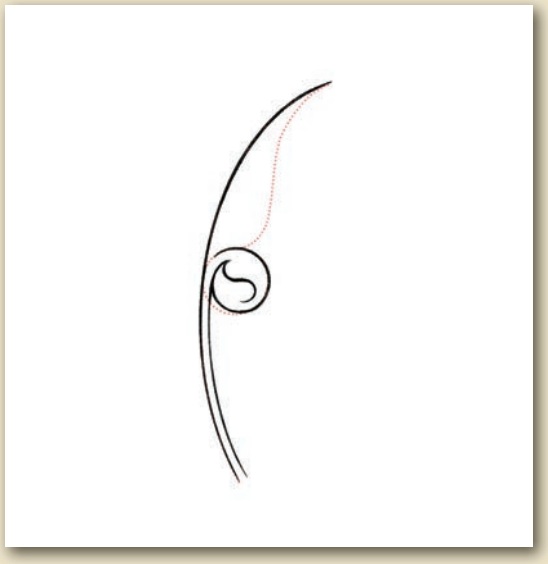
Görsel 2.220: Kanatlı sade rûmî

C

1. İç bükey kanatlı rûmî formu çiziniz (Görsel 2.221).
2. Motifin kanat kısmını münhani ile süsleyiniz (Görsel 2.222).

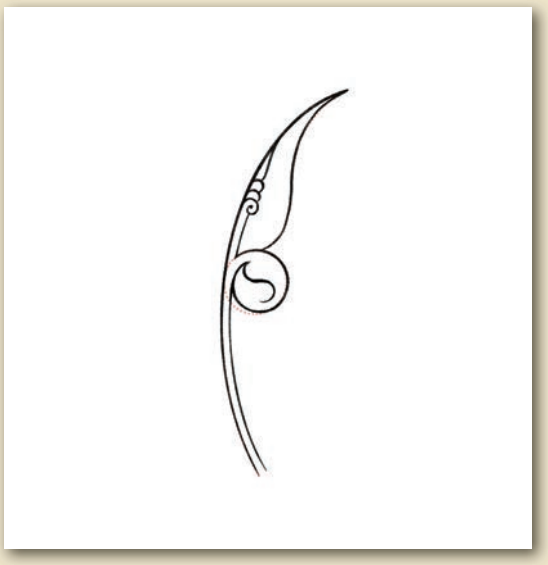

Görsel 2.221: İç bükey kanatlı rûmî çizimi

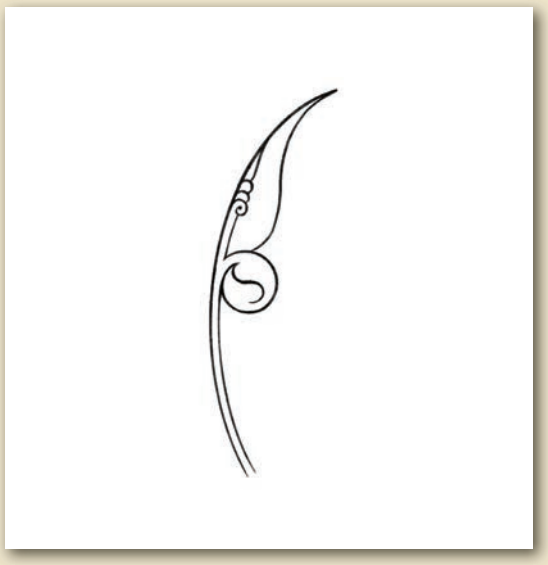

Görsel 2.222: Münhani çizimi

3. Motifin ana gövdesinin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.223).
4. Çizgilerin üzerinden geçerek kanatlı sade rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.224).

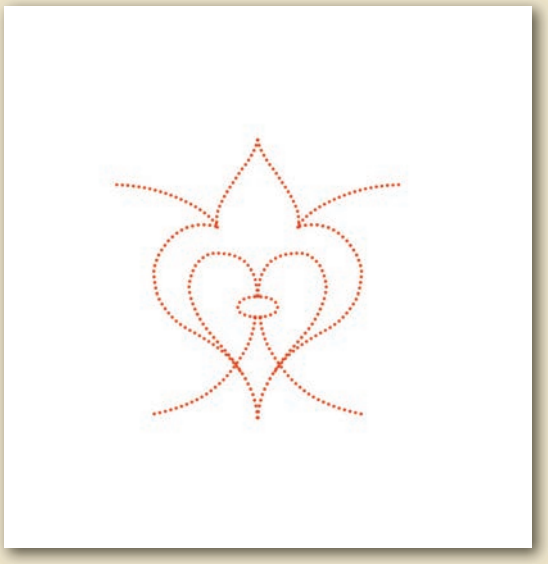
Görsel 2.223: Kanatlı sade rûmî çizimi

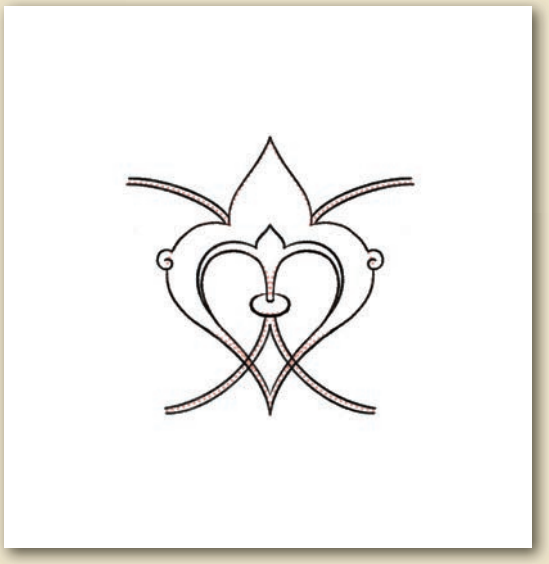
Görsel 2.224: Kanatlı sade rûmî

V. ORTABAĞ ÇİZİMİ

1. Ortabağ formu çiziniz (Görsel 2.225).
2. Bu motifin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.226).

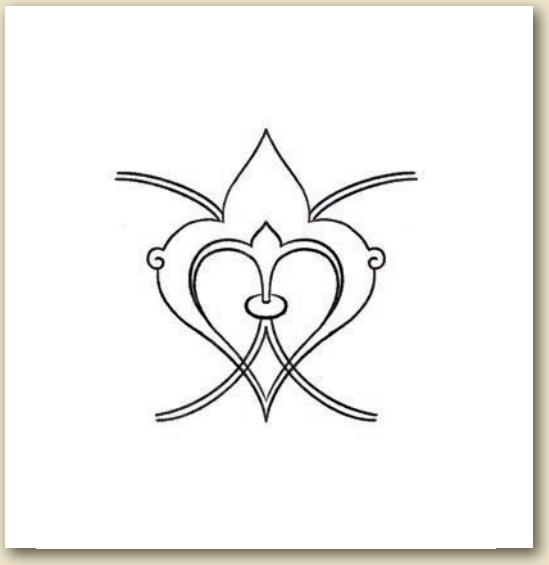

Görsel 2.225: Ortabağ formu çizimi

Görsel 2.226: Münhani çizimi

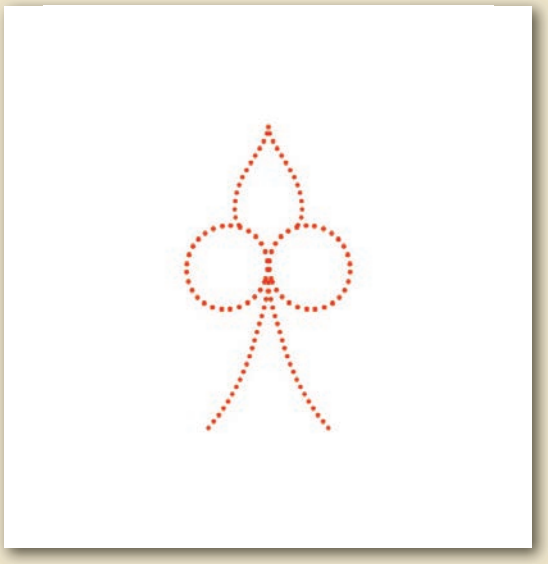
3. Çizgilerin üzerinden geçerek ortabağ motifini tamamlayınız (Görsel 2.227).

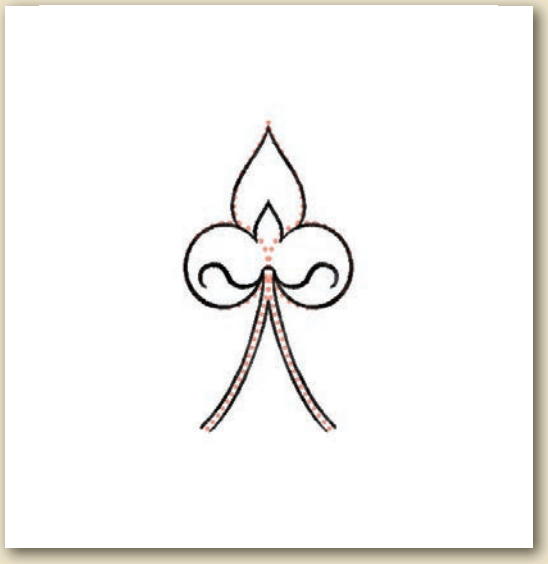
Görsel 2.227: Ortabağ

VI. TEPELİK ÇİZİMİ

1. Tepelik formu çiziniz (Görsel 2.228).
2. Bu motifin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.229).

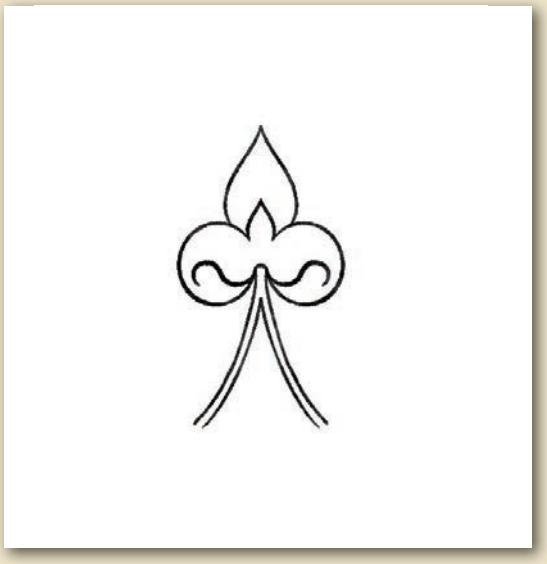

Görsel 2.228: Tepelik formu çizimi

Görsel 2.229: Münhani çizimi

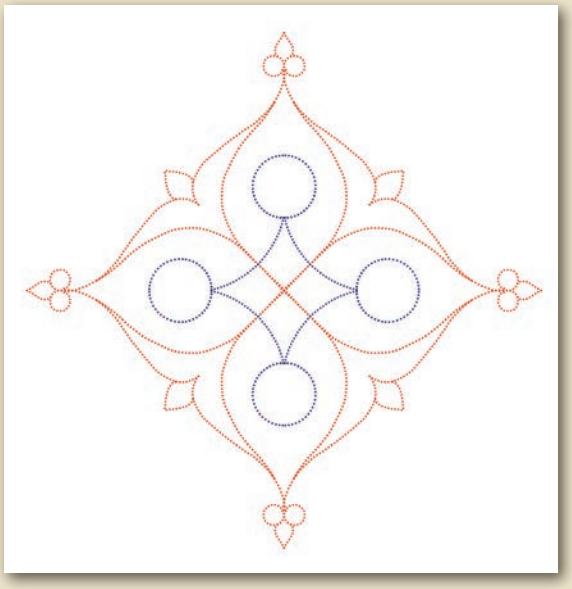
3. Çizgilerin üzerinden geçerek tepelik motifini tamamlayınız (Görsel 2.230).

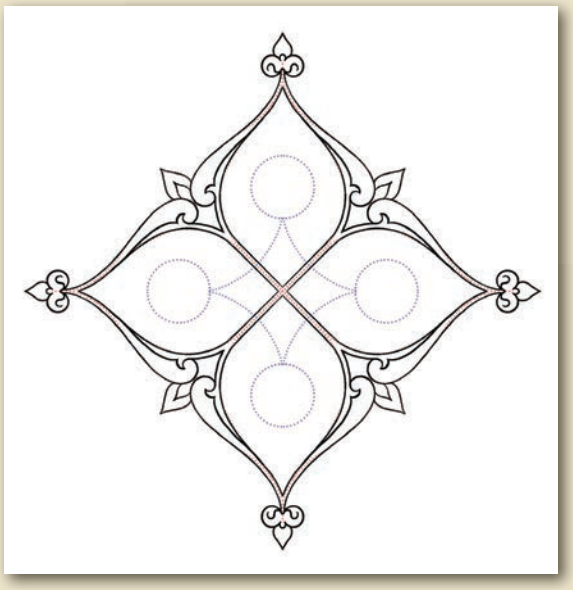
Görsel 2.230: Tepelik

VII. AYIRMA SADE RÛMÎ ÇİZİMİ

1. Ayırma rûmî formu çiziniz (Görsel 2.231).
2. Bu motifin iç bünyesini küçük münhanilerle süsleyiniz (Görsel 2.232).

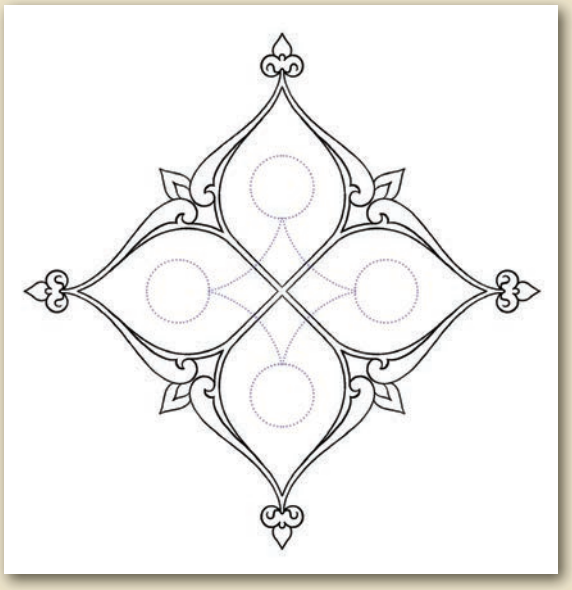

Görsel 2.231: Ayırma rûmî formu çizimi

Görsel 2.232: Münhani çizimi

3. Çizgilerin üzerinden geçerek ayırma sade rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.233).

Görsel 2.233: Ayırma sade rûmî

Değerlendirme

Sade rûmî uygulaması Ek-15'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.8. Münhanili Rûmî

Ana formu ve iç bünyesi münhani motifi ile bezenmiş rûmîye **münhanili rûmî** denir (Görsel 2.234). Münhanili rûmî, eğri çizilmiş, kavisli ve yumuşak hatların birbirlerine yapışık kümeler hâlinde tekrarlanarak çizilmesiyle oluşur.

KELİME DEFTERİ

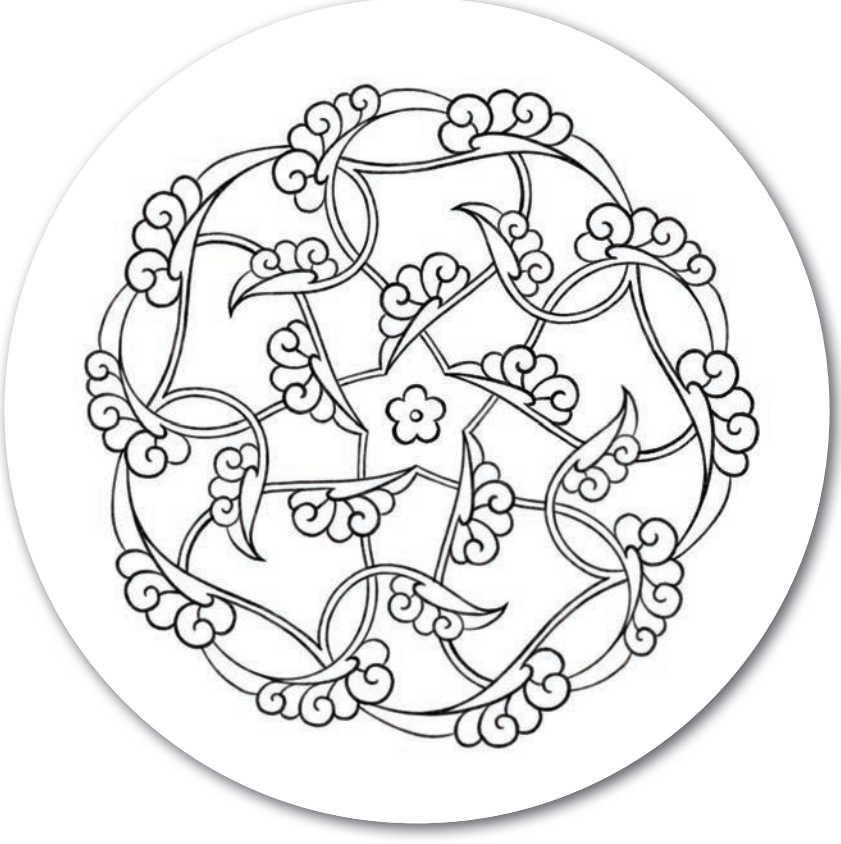
Arapça kökenli olan münhani kelimesi "eğri, eğrilmiş, bükülmüş, kemerli" anlamlarına gelmektedir.

''Medine'nin dalarak münhani sokaklarına
Dönüp dönüp hele geldik zahire anbarına''

Günümüz Türkçesiyle

''Medine'nin eğri büğrü sokaklarına dalarak
Dönüp dolaşıp nihayet geldik tahıl ambarına.''

M. Âkif Ersoy, Safahat, s. 97.

Görsel 2.234: Münhanili rûmî motifiyle tasarlanmış kompozisyon

2.8. UYGULAMA

MÜNHANİLİ RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 2 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden münhanili rûmî çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

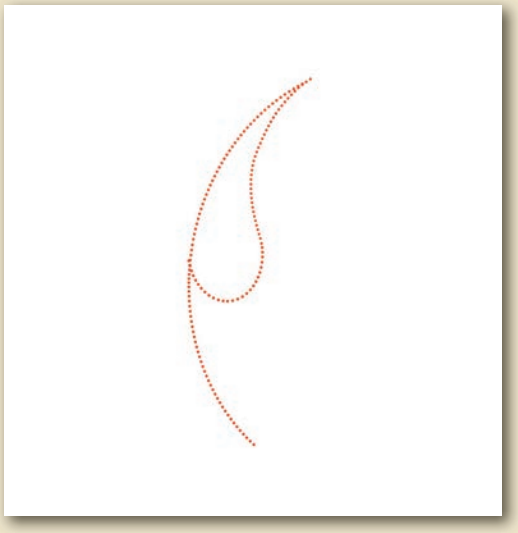
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

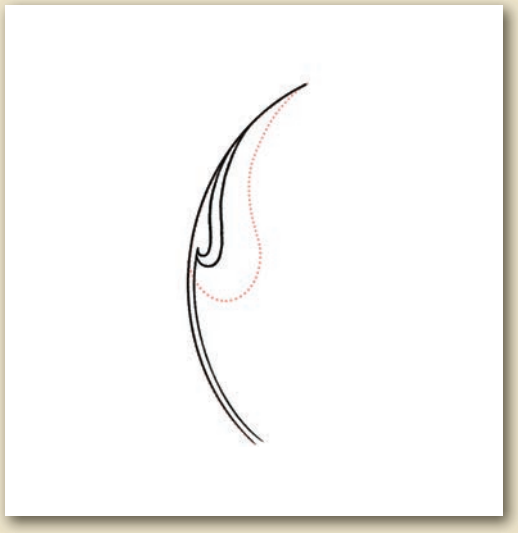
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Münhanili Rûmî Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. İç bükey yalın rûmî formu çiziniz (Görsel 2.235).
5. Bu motifin iç bünyesine iç içe küçük iki rûmî yerleştiriniz (Görsel 2.236).

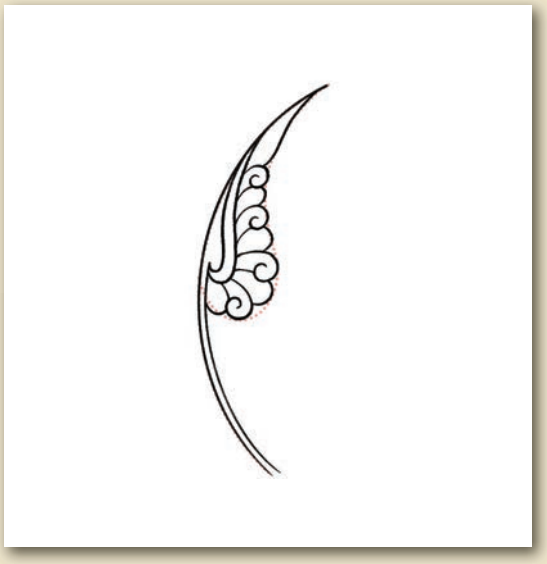

Görsel 2.235: İç bükey yalın rûmî çizimi

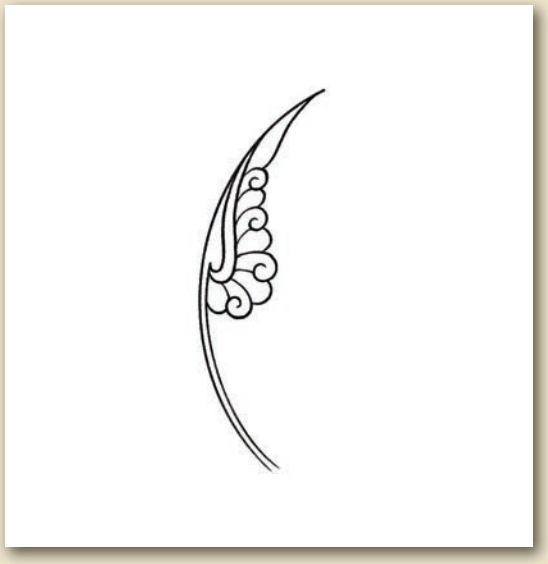

Görsel 2.236: Küçük rûmîlerin çizimi

6. Küçük rûmîlerin etrafına, iç bükey yalın rûmî sınırlarını aşmayacak şekilde iri münhaniler çizerek münhanili rûmî motifini tamamlayınız (Görsel 2.237, 2.238).

Görsel 2.237: Münhanili rûmî çizimi

Görsel 2.238: Münhanili rûmî

Değerlendirme

Münhanili rûmî uygulaması Ek-15'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.9. Dendanlı Rûmî

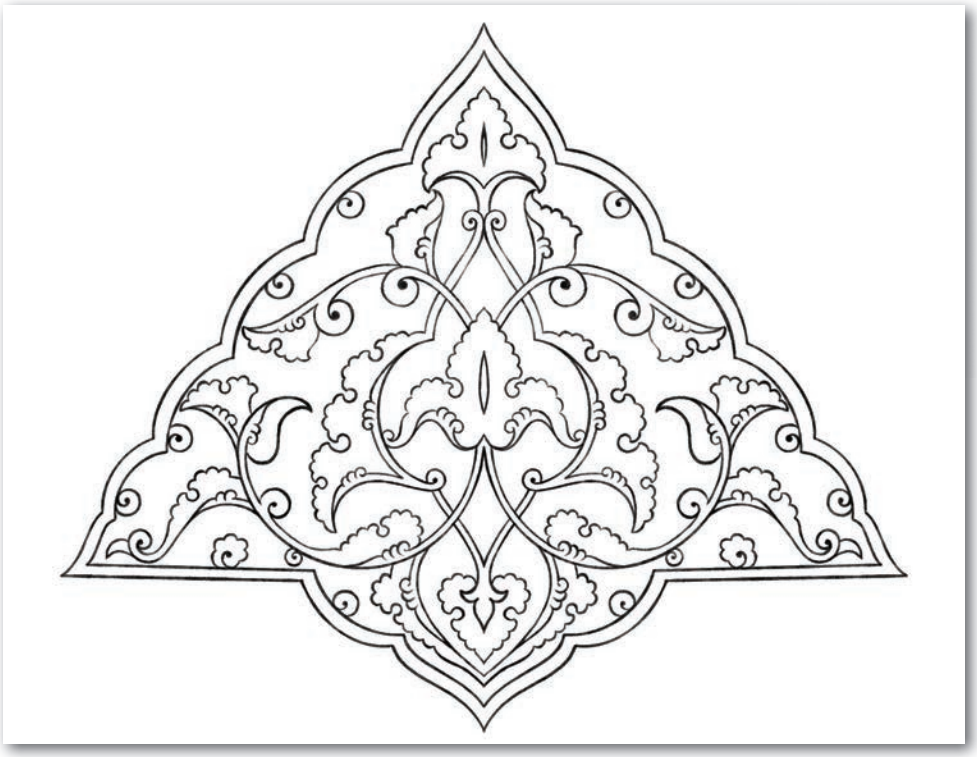
Desendeki yeri, vazifesi ve tamamlayıcılığına göre rûmî çeşitlerinin ana formlarının dilimlere ayrılıp dendanlanmasıyla oluşan rûmî çeşidine **dendanlı rûmî** denir (Görsel 2.239, 2.240).

BİLGİ KUTUSU

Dendan kelimesi Farsçada "diş" anlamına gelmektedir. Tezhip terimi olarak "dendan" başlıklarda; giriş, çıkış ve dönüş yerlerinde kendine mahsus yapılan şekillere verilen addır. Dendan bir süsleme şekli olup her motife uygulanabilir.

Görsel 2.239: Dendanlı rûmîlerle tasarlanmış kompozisyon

Görsel 2.240: Dendanlı rûmîlerle tasarlanmış kompozisyon

2.9. UYGULAMA

DENDANLI RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 2 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden dendanlı rûmî çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

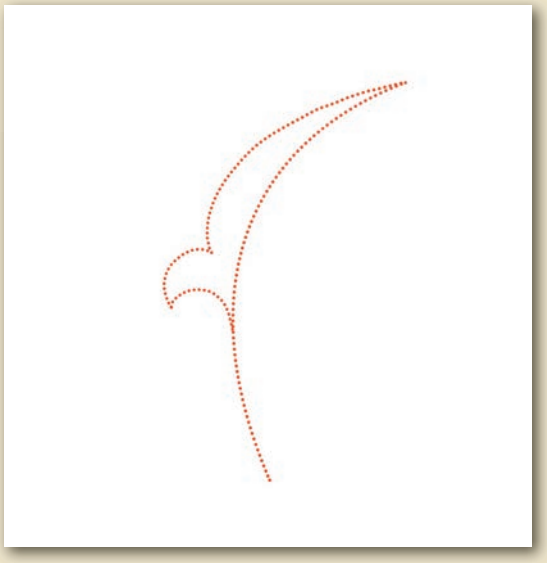
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Dendanlı Rûmî Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Dış bükey kanatlı rûmî formu çiziniz (Görsel 2.241).
5. Motifin dış kısmına birbirine eş dendanlar ve iç bünyesini çiziniz (Görsel 2.242).

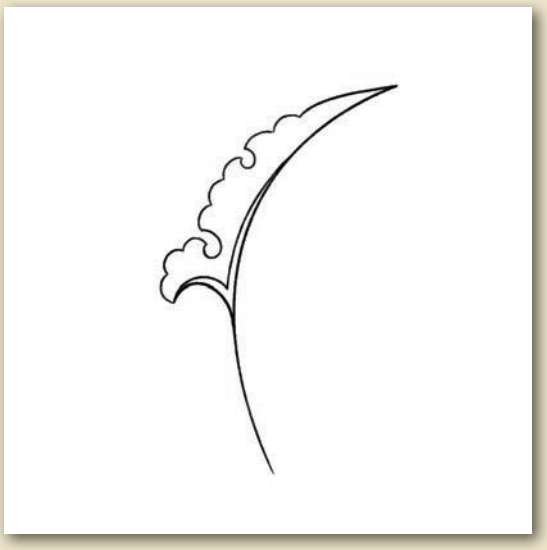

Görsel 2.241: Dış bükey kanatlı rûmî çizimi

Görsel 2.242: Dendan ve iç bünye çizimi

6. Dendanlı rûmî motifini temize çekerek tamamlayınız (Görsel 2.243).

Görsel 2.243: Dendanlı rûmî

Değerlendirme

Dendanlı rûmî uygulaması Ek-15'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir.

2.1.10. Sarılma Rûmî

Rûmî ana formunun üzerine kıvrım ve kavislerle sarılan dilimli ve küçük rûmîlere **sarılma rûmî** denir (Görsel 2.244). Sarılma rûmînin ana formu ince ve uzun çizilir. Ana form rûmîyi dairevi hareketlerle saran küçük rûmîler ise daha yuvarlak ve kalın hatlıdır.

BİLGİ KUTUSU

Sarılma rûmî, anne kuşun kanadı ile yavrusunu sarmasına benzerliğinden oluşan görüntüden ismini alır.

Görsel 2.244: Sarılma rûmîlerle tasarlanmış kompozisyon

2.10. UYGULAMA

SARILMA RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç

Süre: 3 saat

Rûmî motifi çeşitlerinden sarılma rûmîyi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

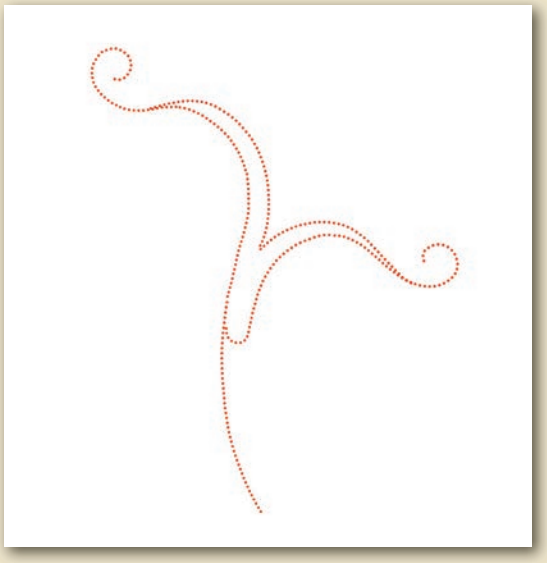
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

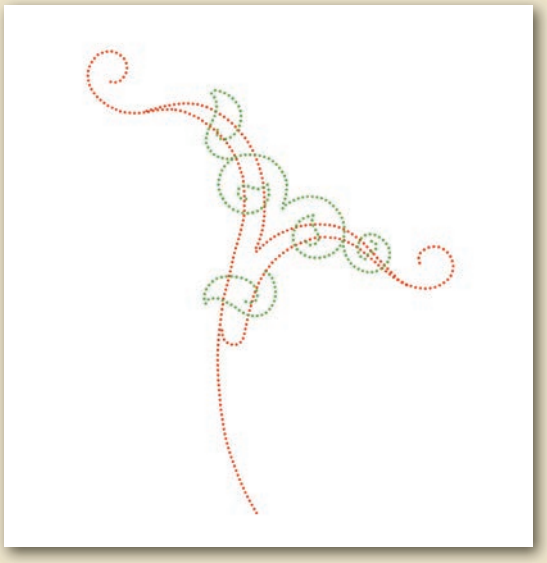
Sarılma Rûmî Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Gövdesi ince ve uzun bir kanatlı rûmî formu çiziniz (Görsel 2.245).

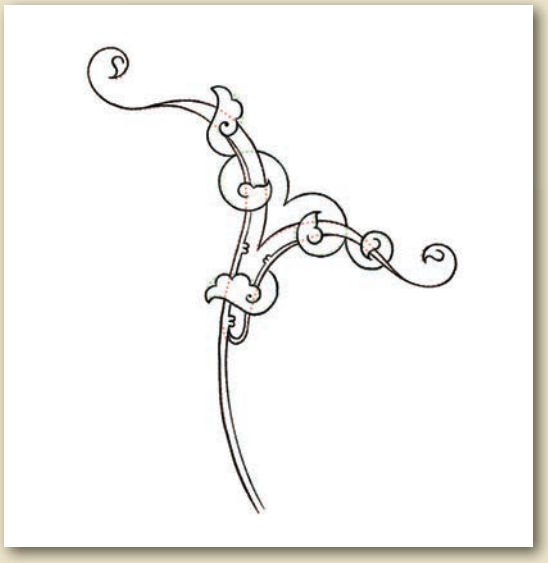

Görsel 2.245: Kanatlı rûmî çizimi

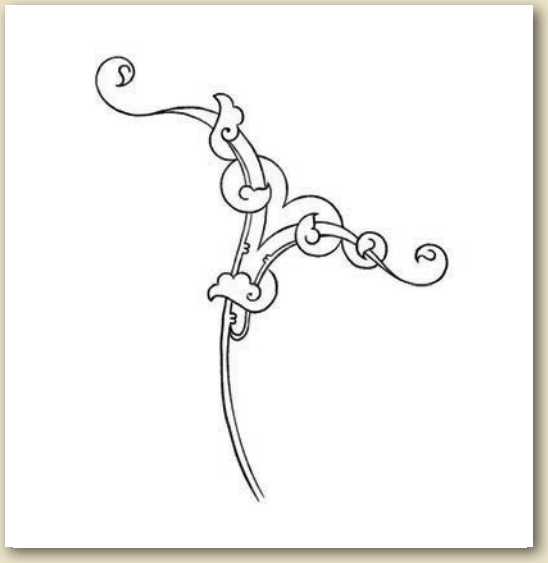
5. Bu formun üzerine helezonlar yerleştiriniz. Helezonların uçlarına küçük rûmîler çiziniz (Görsel 2.246).
6. Motifin iç bünyesini oluşturarak çizgilerin üzerinden geçiniz. Sarılma rûmî motifini temize çekerek tamamlayınız (Görsel 2.247, 2.248).

Görsel 2.246: Helezon ve rûmî çizimi

Görsel 2.247: Sarılma rûmî çizimi

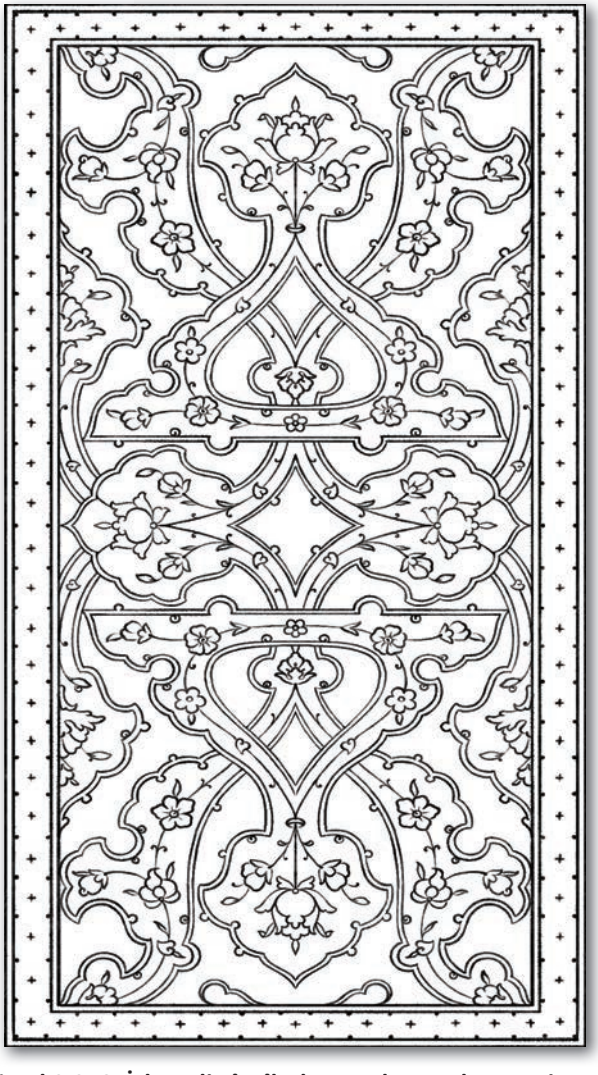
Görsel 2.248: Sarılma rûmî

Değerlendirme

Sarılma rûmî uygulaması Ek-15'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.11. İşlemeli (Tezyinî) Rûmî

İç bünyesi bitkisel motifler, rûmî veya bulut motifiyle bezenmiş iri rûmî motifine **işlemeli (tezyinî) rûmî** denir (Görsel 2.249). Simetrik olan tepelik ve ortabağ gibi rûmî motiflerinin işlemeli hâlleri de simetriktir. Dış hattı genellikle dendanlı olduğu için bu motife **dendanlı tezyinî rûmî** de denebilir. İşlemeli rûmînin iç bünyesi altınla veya boya ile sıvama şeklinde boyanır. İçine yerleştirilen motifler sanatçının zevkine göre renklendirilir.

Görsel 2.249: İşlemeli rûmîlerle tasarlanmış kompozisyon

BİLGİ KUTUSU

Türk tezyinatında 16. yy. başlarında görülmeye başlayan işlemeli rûmînin ilk örneklerine Yavuz Sultan Selim Türbesi süslemelerinde yer alan çinilerde rastlanmaktadır. İşlemeli rûmînin ustalık işi eserlerini ise Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesinde görebiliriz.

2.11. UYGULAMA

İŞLEMELİ (TEZYİNÎ) RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 3 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden işlemeli (Tezyinî) rûmîyi çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

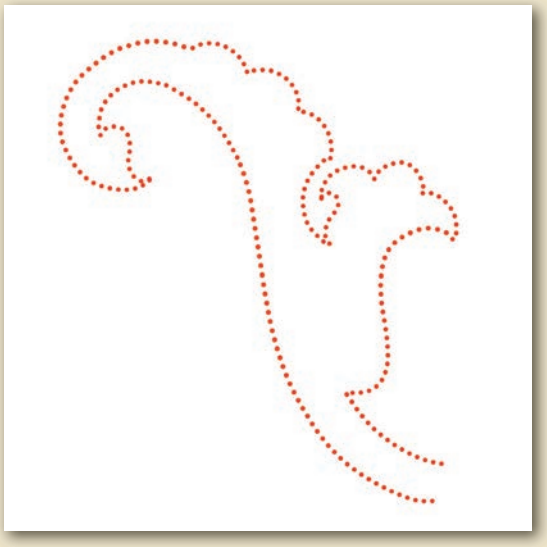
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

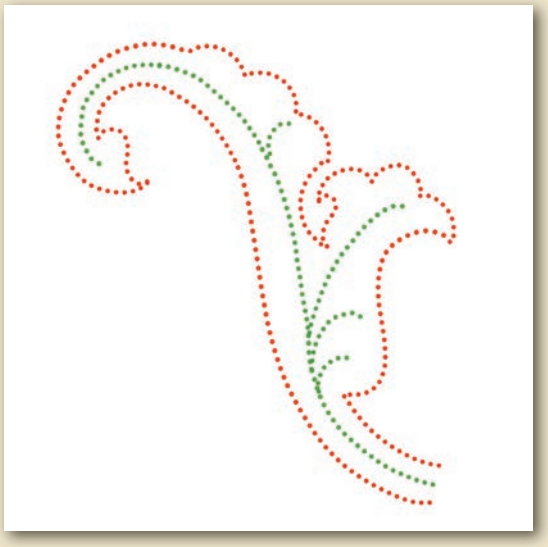
- Ders materyalinizde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

İşlemeli (Tezyinî) Rûmî Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Kanatlı ve dendanlı iri bir rûmî formu çiziniz (Görsel 2.250).
5. Bu formun iç bünyesine bitkisel motifleri yerleştirmek üzere dallar çiziniz (Görsel 2.251).

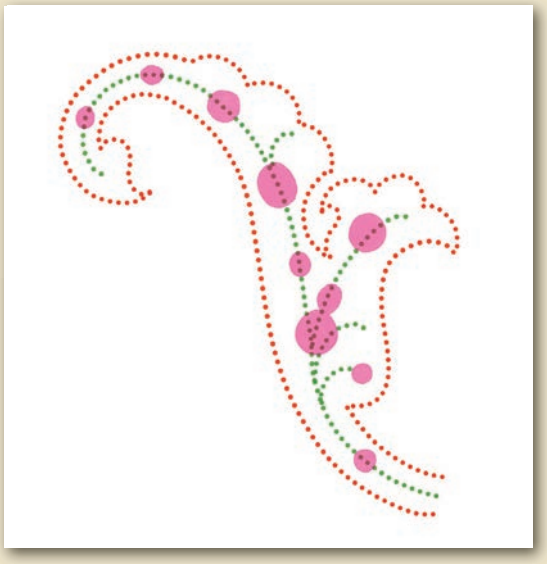

Görsel 2.250: Kanatlı ve dendanlı rûmî çizimi

Görsel 2.251: Dal çizimi

6. Dallar üzerinde motiflerin yerlerini belirleyiniz (Görsel 2.252).
7. Belirlediğiniz bitkisel motifleri çiziniz (Görsel 2.253).

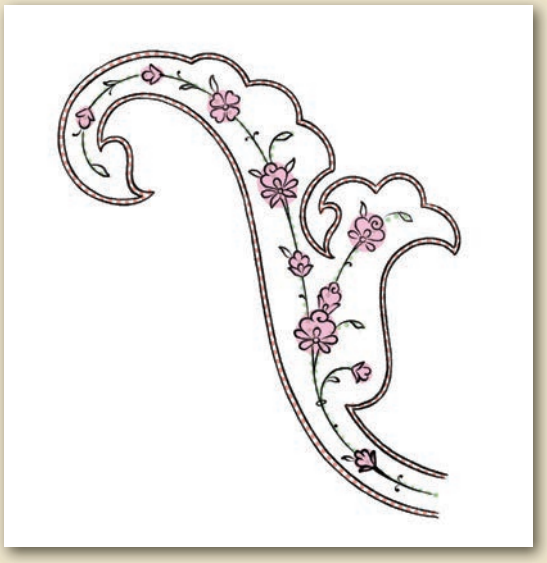

Görsel 2.252: Motif yerlerini belirleme

Görsel 2.253: Bitkisel motiflerin çizimi

8. Rûmînin ana formunu çift çizgiyle çiziniz (Görsel 2.254).
9. İşlemeli rûmî motifini temize çekerek tamamlayınız (Görsel 2.255).

Görsel 2.254: Rûmî ana formunun çizimi

Görsel 2.255: İşlemeli rûmî

Değerlendirme

İşlemeli rûmî uygulaması Ek-15'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.12. Hurdeli Rûmî

İri motiflerin iç bünyesini süslemek maksadıyla çizilen küçük rûmî motifine **hurde rûmî**, iç bünyesi hurde rûmîlerle tezyin edilmiş rûmîye ise **hurdeli rûmî** denir (Görsel 2.256).

KELİME DEFTERİ

Hurde, bir şeyin küçüğü ve ufağı anlamına gelen Farsça kökenli bir kelimedir.

''Hurdeler geçmiş-durur dendanun evsafında kim
Hâme-i Bâki delüpdür bağrını lü'lularun''

Günümüz Türkçesiyle

''Nükteli sözdür, sevgilinin küçük dişleri gibi ki
Bâki'nin kalemidir delen incilerin içini.''

Bâkî Dîvânı, 16. yy. Gazel, 253

Görsel 2.256: Hurdeli rûmîlerle tasarlanmış kompozisyon

2.12. UYGULAMA

HURDELİ RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 3 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden hurdeli rûmî çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

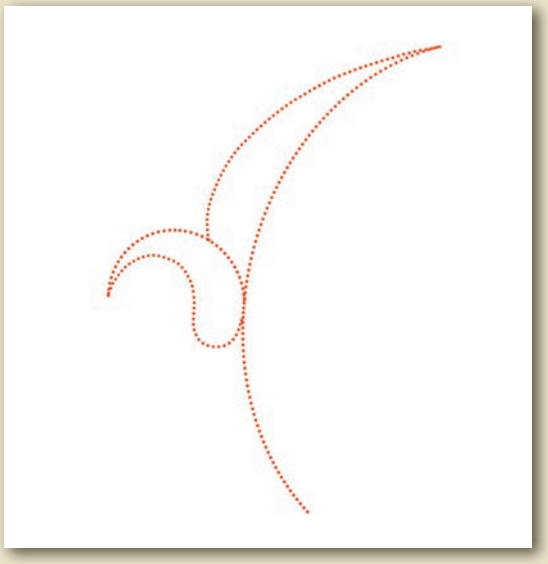
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinizde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Hurdeli Rûmî Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Dış bükey kanatlı rûmî formu çiziniz (Görsel 2.257).
5. Rûmînin iç bünyesine hurde rûmîler yerleştiriniz (Görsel 2.258).

Görsel 2.257: Dış bükey kanatlı rûmî çizimi

Görsel 2.258: Hurde çizimi

6. Motifin dış hattını çizerek hurdeli rûmîyi tamamlayınız (Görsel 2.259, 2.260).

Görsel 2.259: Hurde rûmî çizimi

Görsel 2.260: Hurde rûmî

Değerlendirme

Hurdeli rûmî uygulaması Ek-15'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.1.13. Yapraklı Rûmî

Ana formu ve iç bünyesi yapraklarla bezenmiş rûmîye **yapraklı rûmî** denir (Görsel 2.261). Yapraklı rûmî, sarılma rûmî şeklinde de çizilebilir. Bu durumda **yapraklı sarılma rûmî** adını alır (Görsel 2.262).

NOT EDİNİZ

İstanbul üslubunun belirleyici motiflerinden biri olan yapraklı rûmî, 16. yy.da gelişmiş ve çeşitlenmiştir.

Görsel 2.261: Yapraklı rûmî ve bitkisel motiflerle tasarlanmış kompozisyon

Görsel 2.262: Yapraklı rûmî ve bitkisel motiflerle tasarlanmış kompozisyon

2.13. UYGULAMA

YAPRAKLI RÛMÎ ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 3 saat**

Rûmî motifi çeşitlerinden yapraklı rûmî çizebilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

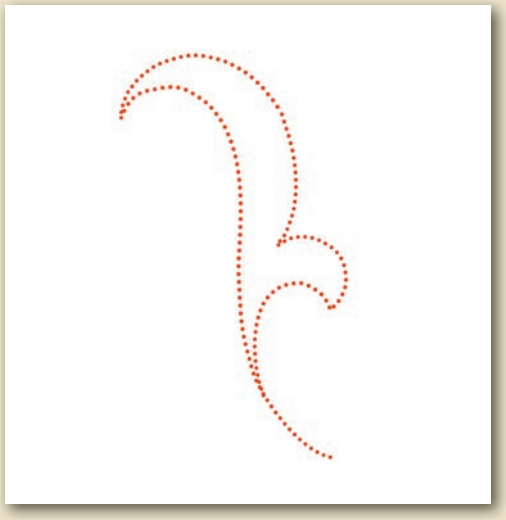
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

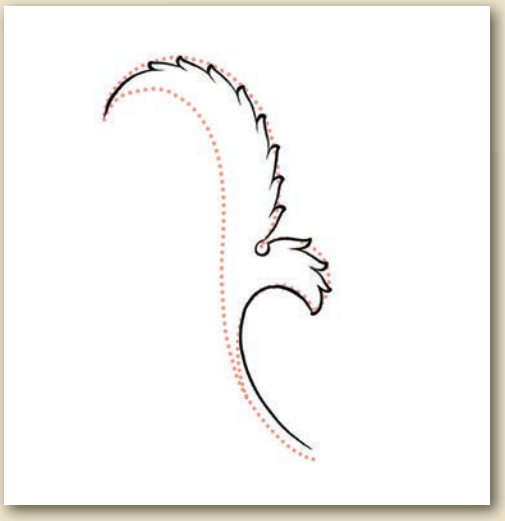
- Ders materyalinizde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Yapraklı Rûmî Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Kanatlı rûmî formu çiziniz (Görsel 2.263).
5. Rûmînin kanatlarına yaprak dişleri yerleştiriniz (Görsel 2.264).

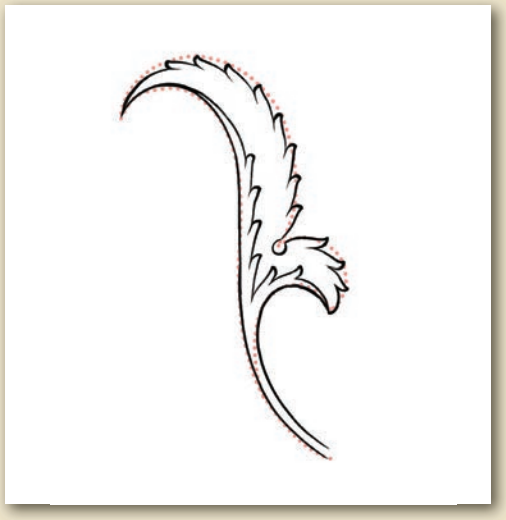

Görsel 2.263: Kanatlı rûmî çizimi

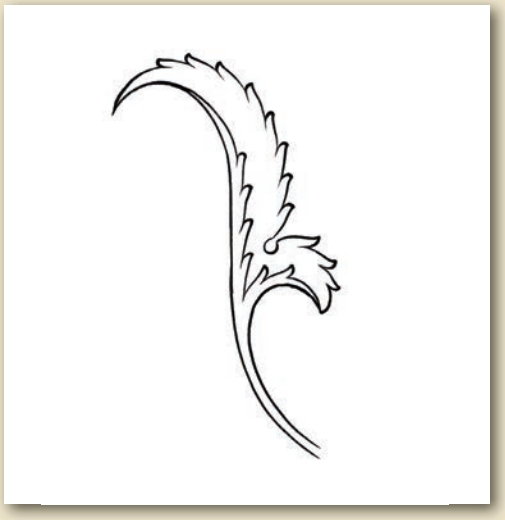

Görsel 2.264: Yaprak dişleri çizimi

6. Motifin iç bünyesine yaprak dişleri yerleştiriniz (Görsel 2.265).
7. Yapraklı rûmî motifini temize çekerek tamamlayınız (Görsel 2.266).

Görsel 2.265: Yaprak dişleri çizimi

Görsel 2.266: Yapraklı rûmî

Değerlendirme

Yapraklı rûmî uygulaması Ek-15'te (s.231) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

2.2. RÛMÎ, ORTABAĞ VE TEPELİK MOTİFLERİ İLE KOMPOZİSYON OLUŞTURMA

Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri ile kompozisyon oluşturmak için önce tasarım alanı belirlenir. Kapalı form yerleştirilir ve bu motiflerin dallarını oluşturan helezonlar çizilir. Helezonların ayrım noktalarına kanatlı rûmî veya düğüm yerleştirilir.

NASIL YAPILIR?

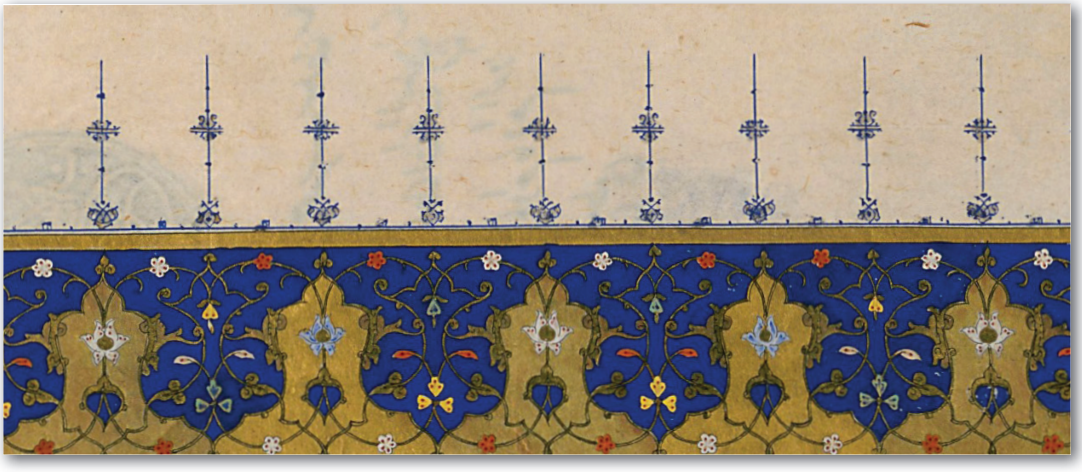
Rûmî motifleri aynı yöne gidecek şekilde helezon üzerine yerleştirilir. Helezon üzerine peş peşe yerleştirilen rûmîlerin birbirine mesafesi genelde bir motif uzunluğu kadardır. Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri daima dalların üstünden geçer ve kompozisyonda bu motiflerin birbiriyle çakışmamasına özen gösterilir. Desende dalların kesişim noktalarına -yerine göre- tepelik veya ortabağ yerleştirilir.

DİKKAT

Kompozisyonlarda kullanıldığı yüzeye ve çizim özelliklerine göre rûmî çeşitlerinden herhangi biri kullanılabilir. Ancak birden fazla çeşit kullanılacaksa bu çeşitlerin her birinin helezon kurgusu ayrı olmalıdır (Görsel 2.267, 2.268). Bütün rûmîli kompozisyonlarda bu kurala dikkat edilmelidir.

Kompozisyonda ortabağ, yön değiştirici özelliğe sahiptir.

Rûmîli kompozisyonlar; serbest kompozisyon, simetrik kompozisyon, rûmî ve bitkisel motiflerle kompozisyon olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

Görsel 2.267: Bitkisel motifler ve rumi motifleriyle tasarlanmış klasik tezhip, TİEM 1980

Görsel 2.268: Rûmî, ortabağ, tepelik motifleriyle kompozisyon, TİEM 1978

2.2.1. Serbest Kompozisyon

Serbest kompozisyonlarda kullanıldığı yüzeye ve çizim özelliklerine göre rûmî çeşitlerinden herhangi biri veya birkaçı, farklı helezonlara yerleştirilmek kaydıyla kullanılabilir. Bu kompozisyonlarda kapalı form genellikle kullanılmaz (Görsel 2.269).

NASIL YAPILIR?

S şeklinde bir helezon çizilir ve helezonun tam ortasına ortabağ yerleştirilerek iki farklı yöne gidecek şekilde yön belirlenir. Belirlenen bu yönler doğrultusunda yeni helezonlar oluşturulur. Bahsedilen genel kurallar çerçevesinde simetri gözetmeksizin dallar üzerine rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri yerleştirilerek kompozisyon tamamlanır.

Görsel 2.269: Serbest kompozisyon, TİEM 224

NOT EDİNİZ

Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleriyle tasarlanan serbest kompozisyonlar genellikle panolarda, şemse tasarımında ve yazı arkası tezhiplerinde görülür (Görsel 2.270).

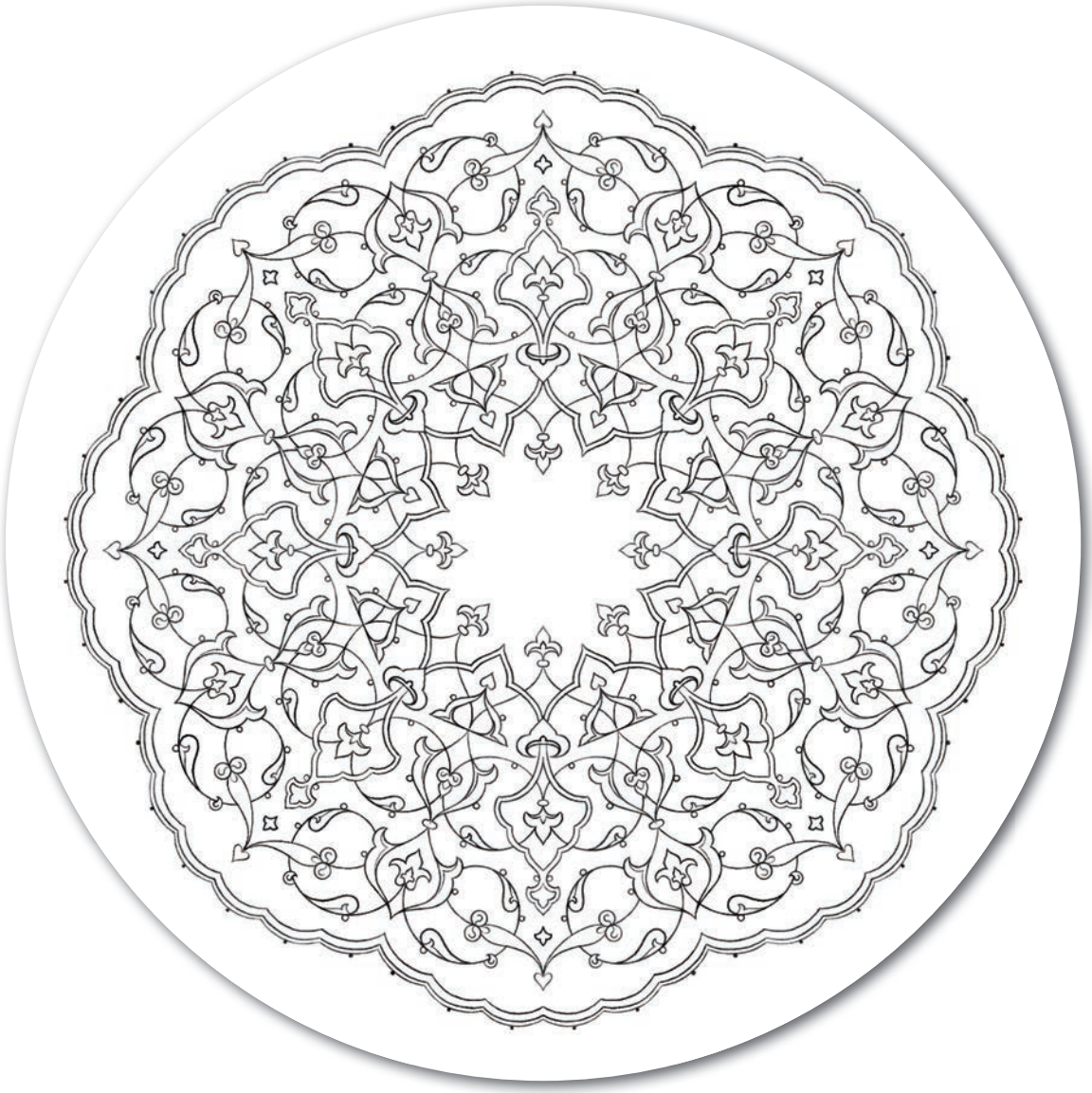
Görsel 2.270: Serbest kompozisyon, TİEM 402.

2.2.2. Simetrik Kompozisyon

Simetrik kompozisyonlarda da "kullanıldığı yüzeye ve çizim özelliklerine göre rûmî çeşitleri"nden herhangi biri veya birkaçı, farklı helezonlara yerleştirilmek kaydıyla kullanılabilir. Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleriyle kompozisyon kurallarına uymak kaydıyla düz simetrili, ters simetrili, akışkan, merkezî, ulama ve geometrik kompozisyonlar oluşturulabilir (Görsel 2.271).

NASIL YAPILIR?

Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleriyle simetrik kompozisyon, 1/2 ve 1/4 veya daha fazla kesrin çizilerek simetri eksenlerinden katlanması yöntemiyle oluşturulur. Merkezinde ortabağ veya tepelik bulunan bir kapalı form (ayırma rûmî) simetri eksenine yerleştirilerek kompozisyona başlanır. Merkezdeki motiften ve kapalı formun uç kısımlarından çıkan dallar kullanılarak kompozisyon oluşturulur. Rûmî kollarının birleştiği tepe kısımlarına tepelik yerleştirilir.

Görsel 2.271: Simetrik kompozisyon

2.14. UYGULAMA

SİMETRİK KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 7 saat**

Simetrik kompozisyonu oluşturabilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

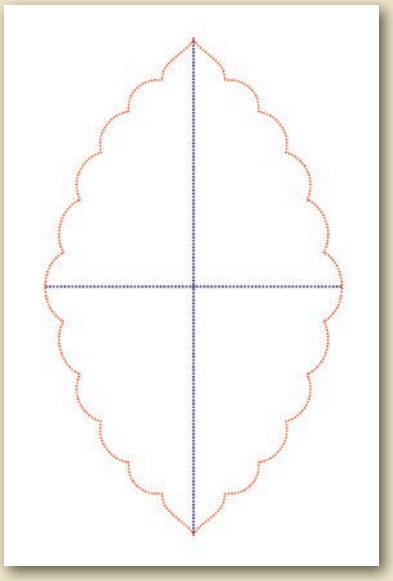
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

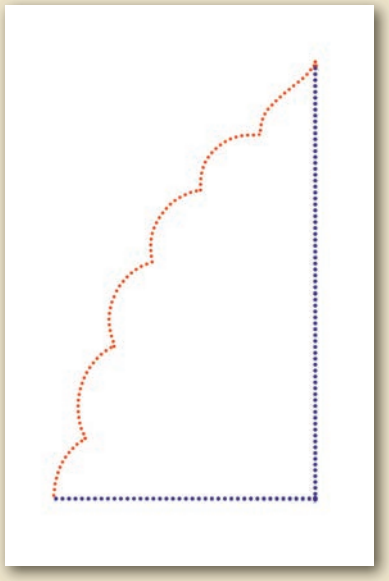
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Simetrik Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. 1/4 simetrili şemse çizerek tasarım alanını oluşturunuz (Görsel 2.272).
5. Birim alanı belirleyiniz (Görsel 2.273).

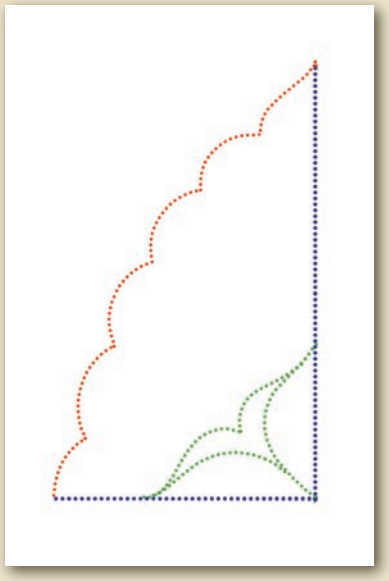

Görsel 2.272: Şemse çizimi

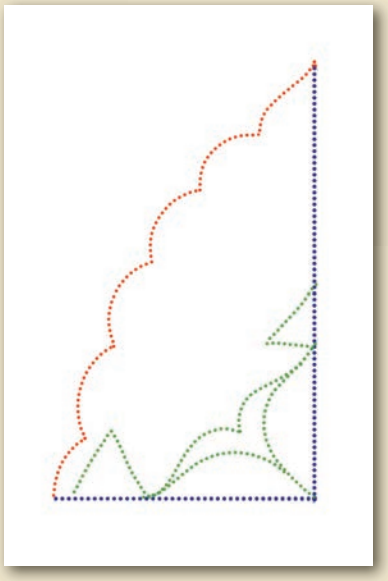

Görsel 2.273: Birim alanı belirleme

6. Birim alanda ayırma rûmî ile kapalı form oluşturunuz (Görsel 2.274).
7. Kapalı formun bir ucuna ortabağ diğer ucuna tepelik formu yerleştiriniz (Görsel 2.275).

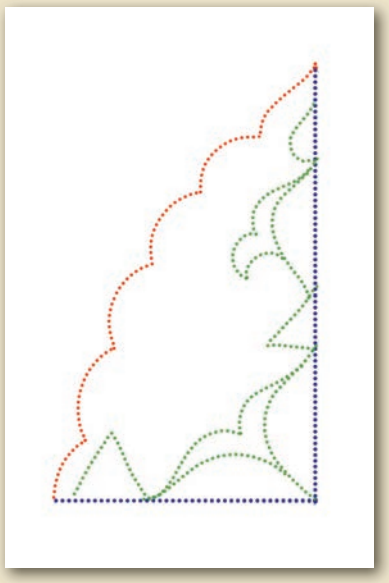

Görsel 2.274: Kapalı form oluşturma

Görsel 2.275: Ortabağ ve tepelik yerleştirme

8. Dikey simetri ekseni üzerine tepelik formundan çıkan yeni bir kapalı form çiziniz (Görsel 2.276).
9. Dikey ve yatay simetri eksenleri üzerine iki adet tepelik formu yerleştiriniz (Görsel 2.277).

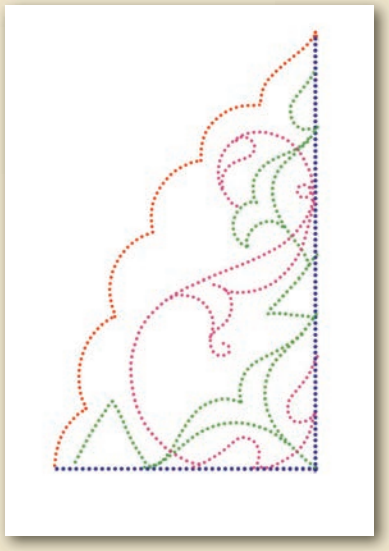

Görsel 2.276: Kapalı form çizimi

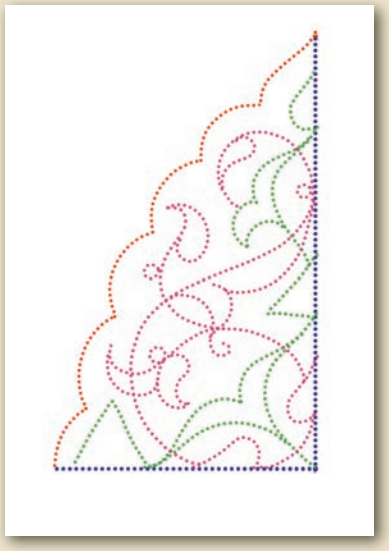

Görsel 2.277: Tepelik formu yerleştirme

10. Yatay simetri eksenindeki tepelikten çıkan bir rûmî dalı çiziniz. Dalın üzerine kanatlı rûmî formu yerleştiriniz. Dalın uç kısmında yalın rûmî formu yerleştiriniz (Görsel 2.278).
11. Dikey simetri eksenindeki tepelikten çıkan bir rûmî dalı çiziniz. Dalın uç kısımlarına yalın ve kanatlı rûmî formu yerleştiriniz (Görsel 2.279).

Görsel 2.278: Rûmîlerin çizimi

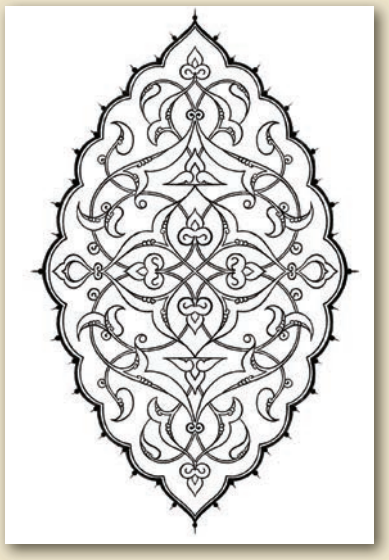

Görsel 2.279: Rûmîlerin çizimi

12. Kompozisyondaki motifleri sade rûmî olarak detaylandırınız (Görsel 2.280).
13. Birim alanını katlayarak simetrik kompozisyonu tamamlayınız (Görsel 2.281).

Görsel 2.280: Sade Rûmî çizimi

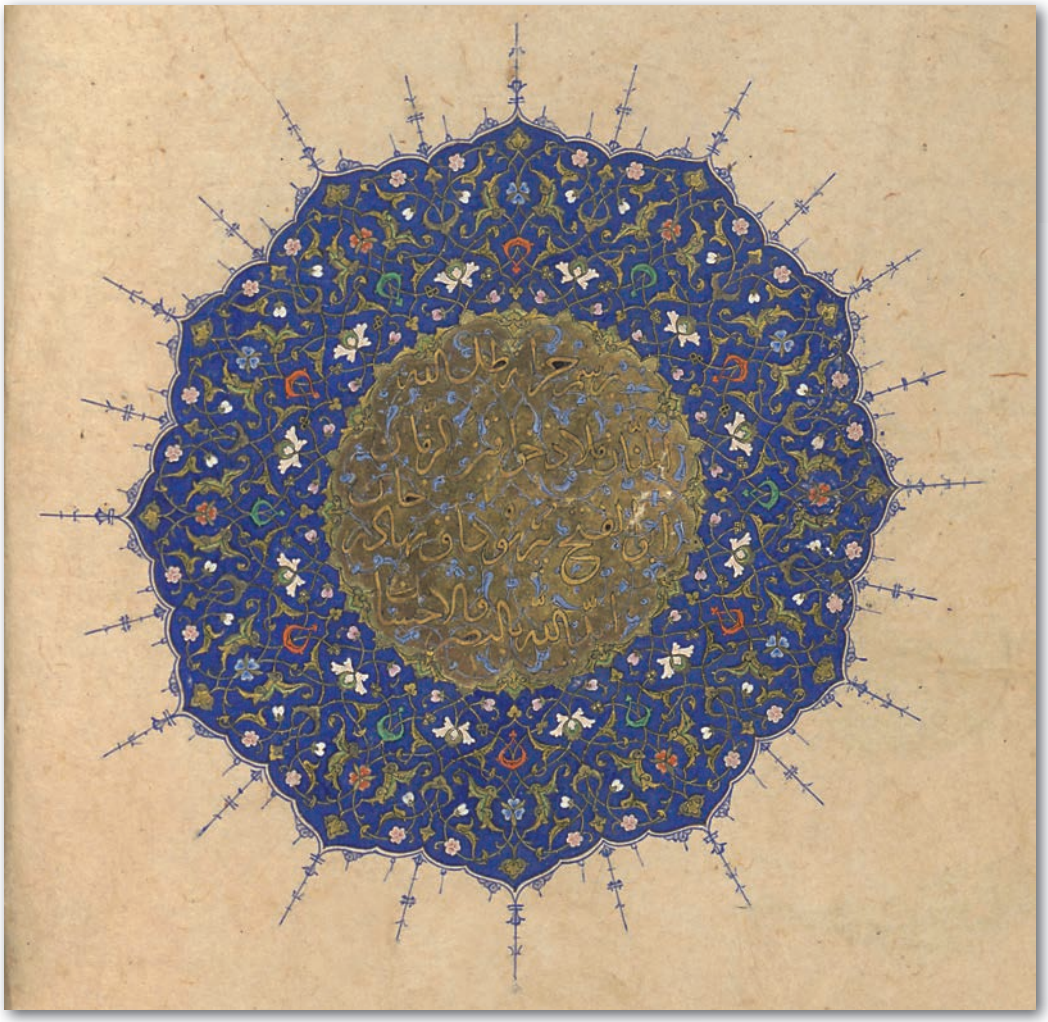
Görsel 2.281: Simetrik kompozisyon

Değerlendirme

Simetrik kompozisyon uygulaması Ek-16'da (s.232) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir.

2.2.3. Rûmî ve Bitkisel Motiflerle Kompozisyon

Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleriyle sınırsız sayıda serbest veya simetrik kompozisyon oluşturma imkânı olduğu gibi bitkisel motiflerle birlikte de çok zengin (karma) kompozisyonlar oluşturulabilir (Görsel 2.282).

Görsel 2.282: Rûmî, ortabağ, tepelik ve bitkisel motiflerle tasarlanmış klasik tezhip, TİEM 1986

NASIL YAPILIR?

Rûmî ve bitkisel motiflerle karma bir kompozisyon oluşturmak için yapılması gerekenler sırasıyla şöyledir:

- Tasarım alanı belirlenir.
- Ayırma rûmîyle kapalı form veya formlar oluşturulur.
- Rûmî dallarını oluşturacak helezonlar yerleştirilir.
- Doluluk-boşluk dengesine dikkat edilerek bitkisel motifleri yerleştirmek üzere yeni helezonlar yerleştirilir.

DİKKAT

- Rûmî ve bitkisel motiflerle kompozisyon çeşidinde bu iki motif kesinlikle aynı dal üzerinde yer almaz (Görsel 2.283). Dallar daima kendi hatlarında devam eder ve diğer dala karışmaz. Karma kompozisyonlarda motif ebatlarının birbiriyle orantılı olmasına dikkat edilmelidir.
- Bitkisel motifler ve rûmî üslubu motiflerde geçerli olan kompozisyon kuralları karma kompozisyonlarda da aynen uygulanır.

Görsel 2.283: Rûmî, ortabağ, tepelik ve bitkisel motiflerle tasarlanmış kompozisyon

2.15. UYGULAMA

RÛMÎ VE BİTKİSEL MOTİFLERLE KOMPOZİSYON ÇİZİMİ

Amaç **Süre: 7 saat**

Rûmî ve bitkisel motiflerle kompozisyon oluşturabilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

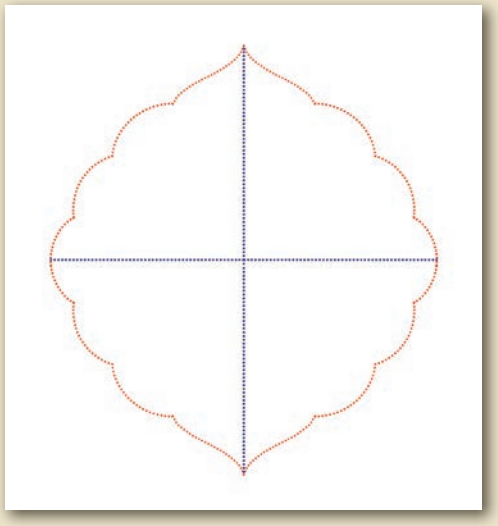
- A4 eskiz kâğıdı
- A4 kâğıdı
- 2B kurşun kalem
- Hamur silgi
- Kalemtıraş
- Daire şablonlu cetvel

Uygulama İçin Öneriler

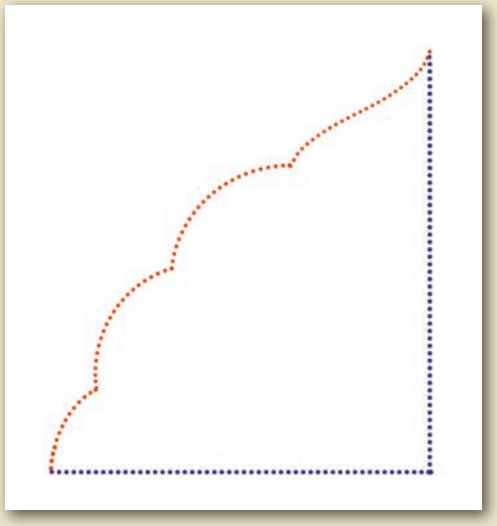
- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Rûmî ve Bitkisel Motiflerle Kompozisyon Çizimi İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. 1/4 simetrili şemse çizerek tasarım alanını oluşturunuz (Görsel 2.284).
5. Birim alanı belirleyiniz (Görsel 2.285).

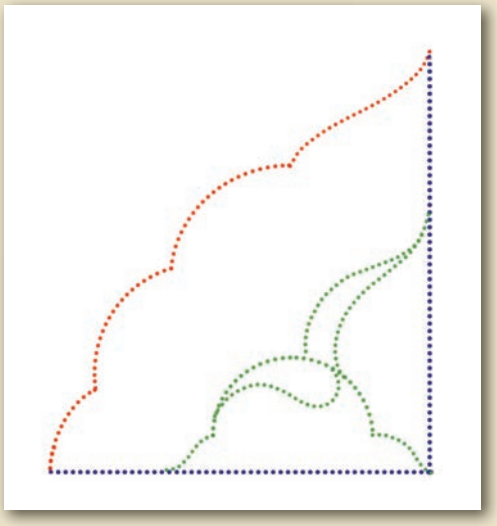

Görsel 2.284: Tasarım alanı oluşturma

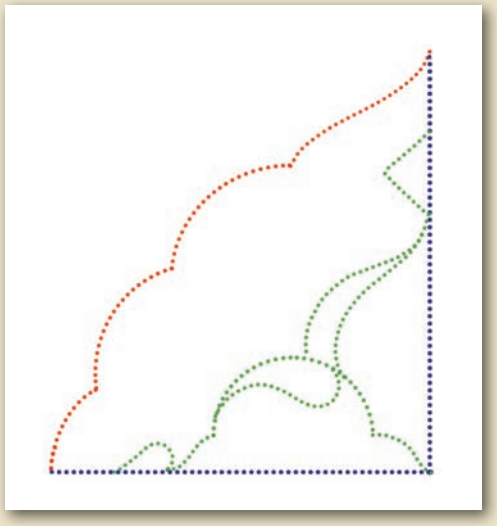

Görsel 2.285: Birim alanı belirleme

6. Birim alanda ayırma rûmî ile kapalı form oluşturunuz (Görsel 2.286).
7. Kapalı formun bir ucuna ortabağ, diğer ucuna tepelik formu yerleştiriniz (Görsel 2.287).

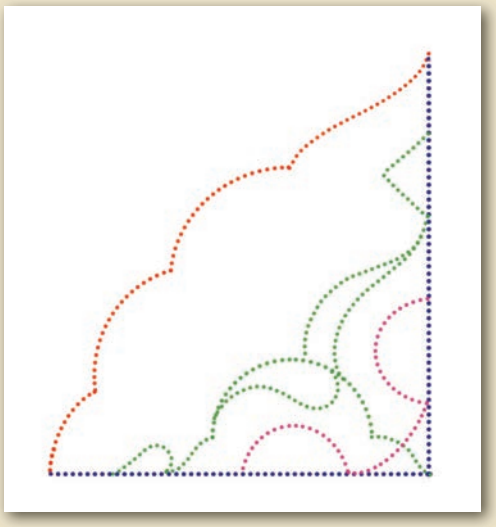

Görsel 2.286: Kapalı form oluşturma

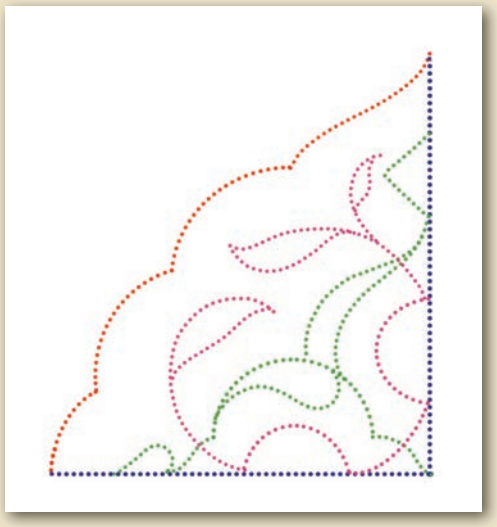

Görsel 2.287: Ortabağ ve tepelik formu çizimi

8. Dikey ve yatay simetri eksenler üzerine iki adet bitkisel motif formu yerleştiriniz (Görsel 2.288).
9. Bitkisel motiflerden çıkan dallar çiziniz ve uç kısımlarına yapraklar yerleştiriniz (Görsel 2.289).

Görsel 2.288: Bitkisel motif formu çizimi

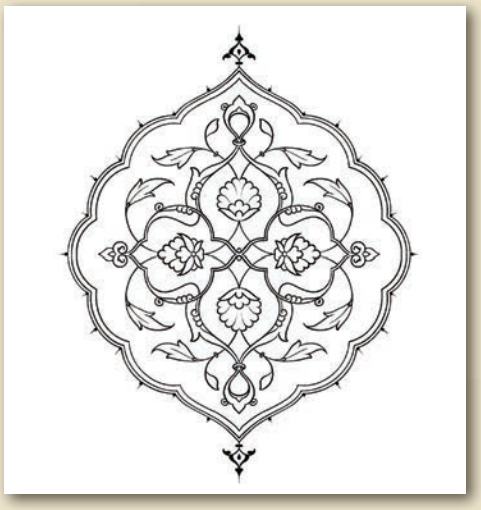

Görsel 2.289: Dal ve yaprak çizimi

10. Kompozisyondaki rûmî formlarını sade rûmî olarak detaylandırınız. Belirlediğiniz bitkisel motifleri çiziniz (Görsel 2.290).
11. Birim alanını katlayarak rûmî çeşitleri ve bitkisel motiflerle kompozisyonu tamamlayınız (Görsel 2.291).

Görsel 2.290: Sade rûmî ve bitkisel motif çizimi

Görsel 2.291: Rûmî çeşitleri ve bitkisel motiflerle kompozisyon

Değerlendirme

Rûmî ve bitkisel motiflerle kompozisyon uygulaması Ek-16'da (s.232) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir.

2.3. ÇEŞİTLİ ÖLÇÜLERDE ÇİZİLEN KOMPOZİSYONLARIN UYGULANMASI

2.3.1. Klasik Tezhip Boyama Uygulaması

Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleriyle oluşturulan kompozisyonların çoğu klasik tezhip usulüyle boyanır. Bu usulde en çok tercih edilen renkler; altın ve lacivert başta olmak üzere mercan, beyaz, yeşil, mavi ve pembedir (Görsel 2.292).

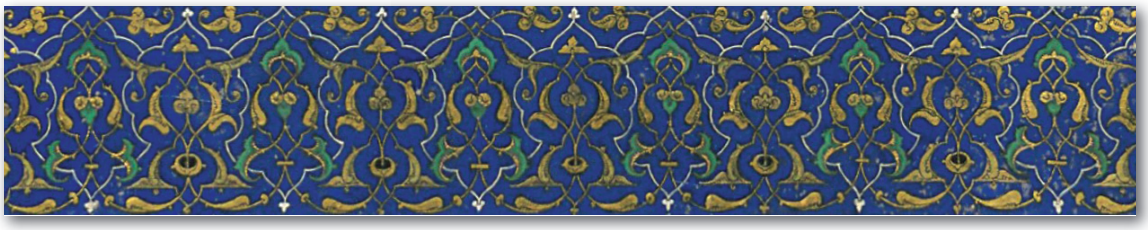
NASIL YAPILIR?

Klasik tezhip boyama uygulamasında yapılacaklar sırasıyla şöyledir:

- Altınla boyanacak rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerine sıvama tekniğiyle altın sürme ve parlatma yapılır.
- Cetvelde belirlenen yerlere sıvama tekniğiyle altın sürme ve parlatma yapılır.
- Zeminde belirlenen yerlere sıvama tekniğiyle altın sürme ve mat parlatma yapılır.
- Renkle boyanacak rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerini sıvama tekniğiyle boyama yapılır.
- Kompozisyona çok ince nüanssız tahrir çekilir.
- Rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerinin iç bünyelerine suluboya veya guaj boya ile gölgelendirme yapılır.
- Cetvelde renkli kurt veya kuzuların boyaması yapılır.
- Cetvel çizgileri çekilir.
- Lacivert zemine sıvama tekniğiyle dalgasız bir şekilde boyama yapılır.
- Tığ çekilir.

DİKKAT

Klasik tezhip boyama uygulaması, renk dağılımına göre farklı sonuçlar doğurur. Bu sebeple uygulamadan önce desen kâğıdı üzerinde çeşitli renk denemeleri yapmak gerekir.

Görsel 2.292: Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleriyle tasarlanmış klasik tezhip, TİEM 1986

2.16. UYGULAMA

KLASİK TEZHİP BOYAMA UYGULAMASI

Amaç **Süre: 13 saat**

Klasik tezhip boyama uygulaması yapabilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Desen kâğıdı
- Aydınger eskiz kâğıdı
- 0.3 uçlu kalem
- Hamur silgi
- Kuru boya
- Guaj boya
- Sulu boya
- Pudra
- Pamuk
- Tebeşir
- Murakka
- Cetvel
- Arap zamklı su
- Altın
- Tahrir fırçası
- Mühre

Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Klasik Tezhip Boyama Uygulaması İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.

4. Uygulamada altınla boyanacak rûmî motiflerini sarı ve turuncu kuru boyalarla desen kâğıdı üzerinde renklendiriniz (Görsel 2.293).
5. Altın-lacivert renk dengesine dikkat ederek kompozisyonun zeminini sarı, siyah ve lacivert; şemsenin dendanlarını da sarı kuru boyayla boyayınız (Görsel 2.294).

Görsel 2.293: Kompozisyonu renklendirme

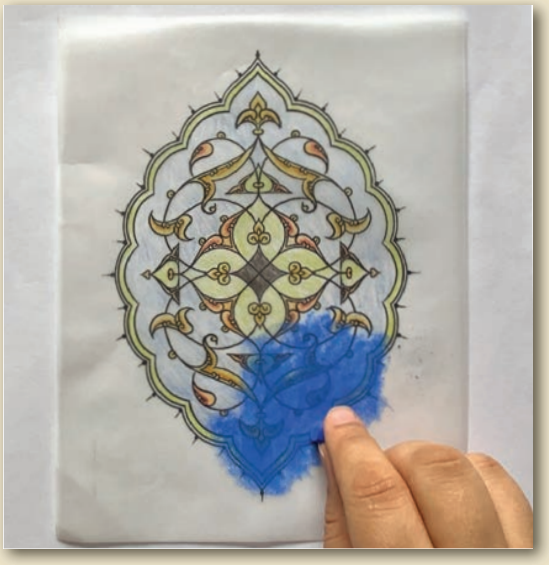

Görsel 2.294: Kompozisyonu renklendirme

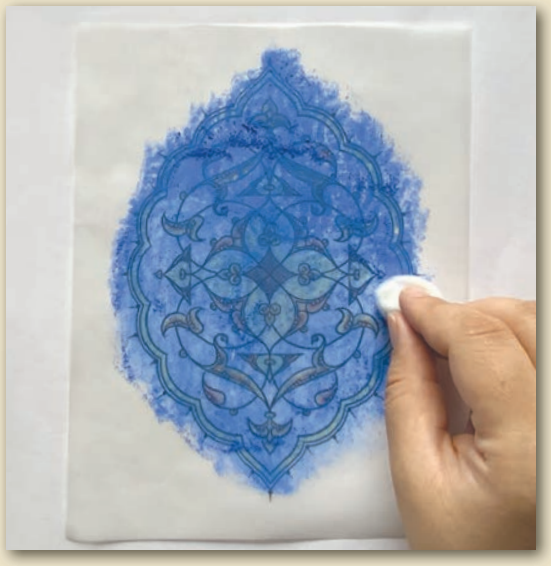
6. Rûmîlerin iç bünyelerini gölgelendiriniz (Görsel 2.295).
7. Eskiz kâğıdının arka yüzünü çeviriniz ve tebeşir ile tüm desen alanını boyayınız. Sonra pamukla tebeşiri kâğıda yediriniz ve artan tebeşir tozlarını temizleyiniz (Görsel 2.296, 2.297).

Görsel 2.295: Motifleri gölgelendirme

Görsel 2.296: Tebeşir sürme

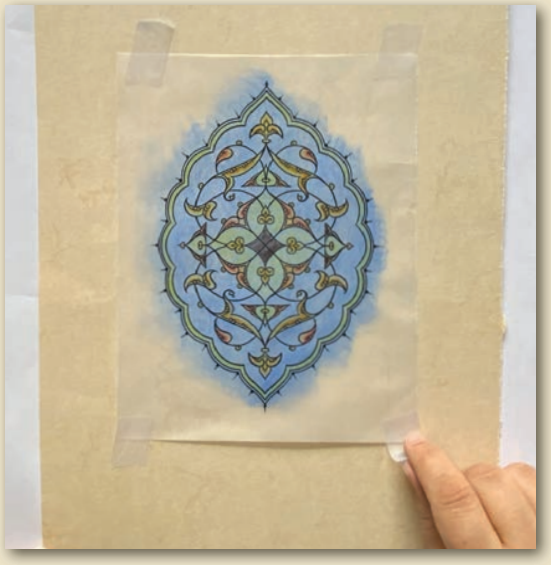

Görsel 2.297: Tebeşiri yüzeye yedirme

8. Önceden hazırladığınız aharlı murakkayı alınız ve üzerine bir pamuk veya peçete yardımıyla pudrayı bastırmadan sürünüz. Pamuk yardımıyla kâğıt yüzeyindeki fazla pudrayı temizleyiniz (Görsel 2.298).
9. Murakkanın tam ortasına tebeşir sürdüğünüz kısım altta olacak şekilde desen kâğıdınızı kenarlarından bantla yapıştırarak sabitleyiniz (Görsel 2.299).

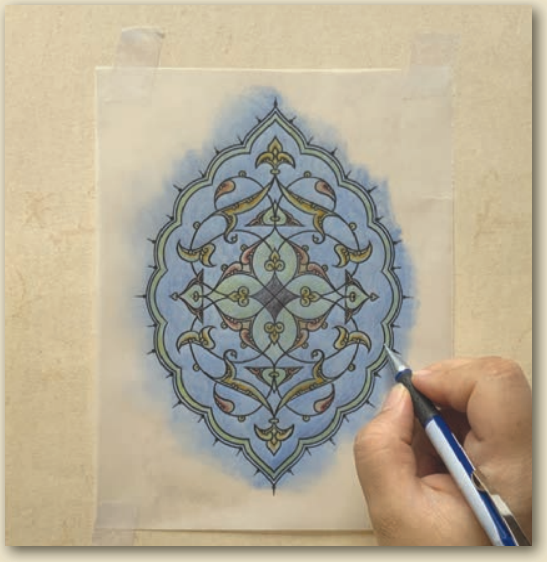

Görsel 2.298: Pudra sürülmesi

Görsel 2.299: Desen kâğıdını sabitleme

10. Desen çizgilerinin üstünden 0.3 uçlu kalemle geçerek deseni murakkaya aktarınız. Desen geçirme işlemini kaleminizi bastırarak yapınız (Görsel 2.300).
11. Eskiz kâğıdını murakkadan ayırınız. Murakka üzerindeki fazla tebeşir tozlarını hamur silgi yardımıyla bastırmadan tampon yaparak temizleyiniz. Bu işlem sırasında murakkanın yağlanmaması için elinizi yüzeye değdirmemeye çalışınız (Görsel 2.301).

Görsel 2.300: Deseni geçirme

Görsel 2.301: Tebeşir tozlarını temizleme

12. Arap zamklı suyunuzu hazırlayınız. Hazırlanan bu su ile kompozisyonda altın olan rûmîleri ve şemsenin dendanlarını sıvama tekniği ile boyayınız (Görsel 2.302, 2.303).

Görsel 2.302: Altın sürme

Görsel 2.303: Altın sürme

13. Desende altınla boyadığınız yerleri mühreleyerek parlatınız (Görsel 2.304).
14. Kapalı form zeminine sıvama tekniği ile altın sürünüz (Görsel 2.305).

Görsel 2.304: Altını mühreleme

Görsel 2.305: Zemine altın sürme

15. Sürdüğünüz altını aydınger eskizi üzerinden mühre ile mat parlatınız (Görsel 2.306).
16. Rûmîleri mercan rengine boyayınız ve kompozisyona nüanssız tahrir çekiniz (Görsel 2.307).

Görsel 2.306: Altını mat parlatma

Görsel 2.307: Rûmîleri boyama

17. Rûmîlerin iç bünyelerine suluboya ile gölge veriniz (Görsel 2.308).
18. Zemini sıvama tekniği ile laciverte boyayarak rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri ile klasik tezhip uygulamanızı tamamlayınız (Görsel 2.309, 2.310).

Görsel 2.308: Rûmîlere gölge verme

Görsel 2.309: Zemini laciverde boyama

Görsel 2.310: Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri ile klasik tezhip

Değerlendirme

Klasik tezhip boyama uygulaması Ek-11'de (s.229) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir.

2.3.2. Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması

Halkârî kompozisyon boyama uygulaması için tasarlanan rûmî, ortabağ ve tepelik motifli desenler, daha iri hatlardan oluşur. **Halkârî kompozisyon boyama** uygulamasında süpürme, sıvama, tarama, noktalama ve kat kat boyama tekniklerinden biri veya birkaçı aynı kompozisyonda kullanılabilir.

NASIL YAPILIR?

Halkârî kompozisyon boyama uygulamasında yapılacaklar sırasıyla şöyledir:

- Altınla boyanacak rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerin belirlenen boyama tekniğiyle gölgelendirme ve parlatması yapılır.
- Cetvelde belirlenen yerlere altınlama ve parlatma yapılır.
- Renkle boyanacak rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerin belirlenen boyama tekniğiyle gölgelendirmesi yapılır.
- Altınla veya farklı renkle kompozisyona nüanslı tahrir çekilir.
- Tercihen iğne perdaht yapılır.

DİKKAT

Halkârî kompozisyon boyama uygulamasında desene ve motiflere uygun renk ve boyama tekniği seçmek için klasik örnekleri incelemek çok önemlidir.

2.17. UYGULAMA

HALKÂRÎ KOMPOZİSYON BOYAMA UYGULAMASI

Süre: 11 saat

Amaç

Halkârî kompozisyon boyama uygulaması yapabilmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

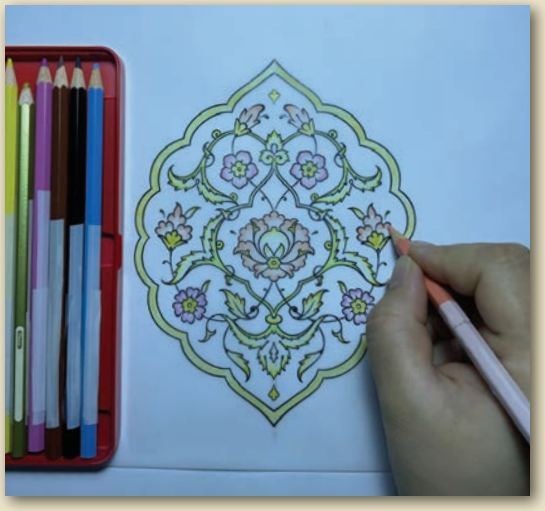
- Desen kâğıdı
- Aydınger eskiz kâğıdı
- 0.3 uçlu kalem
- Hamur silgi
- Kuru boya
- Guaj boya
- Sulu boya
- Pudra
- Pamuk
- Tebeşir
- Murakka
- Cetvel
- Arap zamklı su
- Altın
- Tahrir fırçası
- Mühre

Uygulama İçin Öneriler

- Ders materyalinde verilen bilgiler incelenmelidir.
- Hayvanların beden şekilleri incelenmelidir.
- Konuyla ilgili görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çalışma için araç gereçlerin tam olarak hazırlanması sürecin etkin kullanılmasını sağlar.

Halkârî Kompozisyon Boyama Uygulaması İşlem Basamakları

1. Malzemeleri masanıza hazırlayınız.
2. Kaleminizin ucunu sivri olacak şekilde açınız.
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştiriniz.
4. Kompozisyonu belirlediğiniz kuru boyalarla renklendirip gölgelendiriniz (Görsel 2.311).
5. Eskiz kâğıdının arka yüzünü çeviriniz ve tebeşir ile tüm desen alanını boyayınız (Görsel 2.312).

Görsel 2.311: Kompozisyonu renklendirme

Görsel 2.312: Tebeşir sürme

6. Pamukla tebeşiri kâğıda yediriniz ve artan tebeşir tozlarını temizleyiniz (Görsel 2.313).
7. Önceden hazırladığınız âharlı murakkayı alınız ve üzerine bir pamuk veya peçete yardımıyla pudrayı bastırmadan sürünüz. Pamuk yardımıyla kâğıt yüzeyindeki fazla pudrayı temizleyiniz (Görsel 2.314).

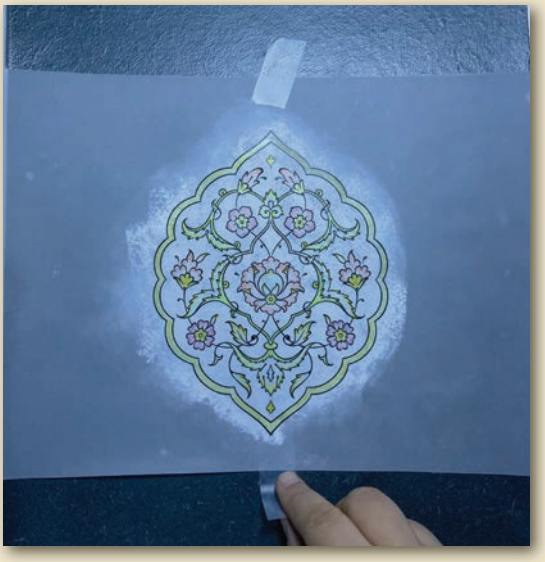

Görsel 2.313: Tebeşiri kâğıda yedirme

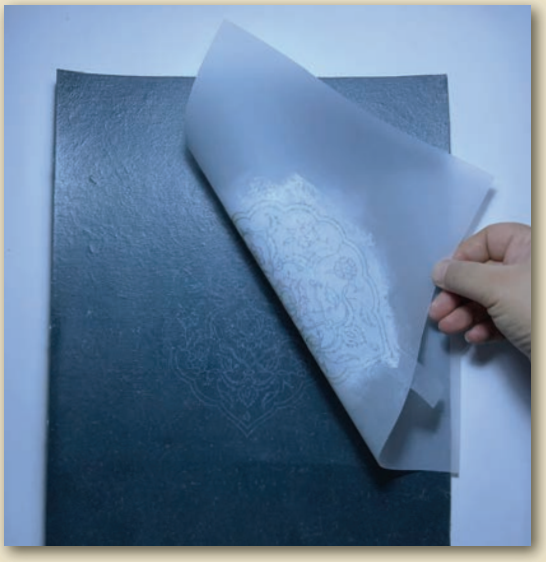

Görsel 2.314: Pudra sürme

8. Murakkanın tam ortasına tebeşir sürdüğünüz kısım altta olacak şekilde desen kâğıdınızı iki taraftan bantla yapıştırarak sabitleyiniz (Görsel 2.315).
9. Desen çizgilerinin üstünden 0.3 uçlu kalemle geçerek deseni murakkaya aktarınız (Görsel 2.316). Desen geçirme işlemini kaleminizi bastırarak yapınız. Eskiz kâğıdını murakkadan ayırınız. Murakka üzerindeki fazla tebeşir tozlarını hamur silgi yardımıyla bastırmadan tampon yaparak temizleyiniz. Bu işlem sırasında murakkanın yağlanmaması için elinizi yüzeye değdirmemeye çalışınız.

Görsel 2.315: Desen kâğıdını sabitleme

Görsel 2.316: Deseni murakkaya geçirme

10. Arap zamklı suyunuzu hazırlayınız. Kompozisyonda yapraklı rûmîlerin iç bünyelerini ve bitkisel motiflerin sıvama altın olan kısımlarını Arap zamklı su kullanarak sarı altınla boyayınız (Görsel 2.317).
11. Desende altınla boyadığınız yerleri mühreleyerek parlatınız (Görsel 2.318).

Görsel 2.317: Rûmîleri altın ile boyama

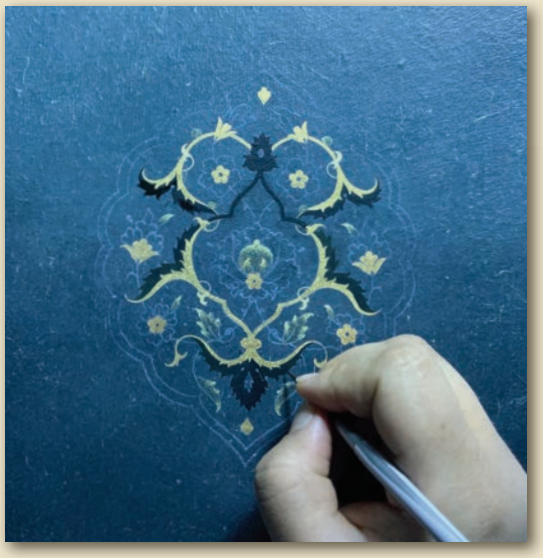

Görsel 2.318: Altını mühreleme

12. Yaprakları ve simetri ekseninde yer alan hatâyî motifinin meşime kısmını yeşil altınla sulandırma tekniğiyle gölgelendiriniz. Meşimenin içindeki yaprakları sarı altınla gölgelendiriniz (Görsel 2.319).
13. Yapraklı rûmîlerin gövdesini koyu yeşil suluboya ile renklendirerek fon oluşturunuz (Görsel 2.320).

Görsel 2.319: Altınla gölgelendirme yapma

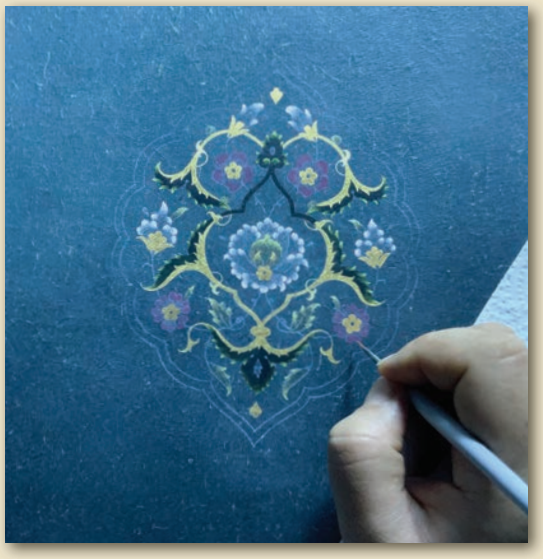

Görsel 2.320: Rûmîleri suluboya ile boyama

14. Yapraklı rûmîlerin dişlerini yeşil altınla gölgelendiriniz (Görsel 2.321).
15. Bitkisel motifleri guaj boyayla sulandırma tekniğiyle boyayınız (Görsel 2.322).

Görsel 2.321: Altınla gölgelendirme

Görsel 2.322: Bitkisel motifleri boyama

16. Yapraklı rûmîlere sarı altınla nüanslı tahrir çekiniz (Görsel 2.323).
17. Bitkisel motiflere sarı altınla nüanslı tahrir çekiniz (Görsel 2.324).

Görsel 2.323: Tahrir çekme

Görsel 2.324: Altınla tahrir çekme

18. Şemsenin dendanlarını sıvama tekniğiyle kırmızı altına boyayınız (Görsel 2.325).
19. Dendanları mühreleyiniz (Görsel 2.326).

Görsel 2.325: Dendanları altın ile boyama

Görsel 2.326: Dendanları mühreleme

20. Kompozisyondaki altınlı kısımları mühreleyiniz (Görsel 2.327).
21. Yaprakların sap kısmına, bitkisel motiflerin belirli kısımlarına ve düğüm motifine mühre ile iğne perdaht yapınız (Görsel 2.328).

Görsel 2.327: Altınları mühreleme

Görsel 2.328: İğne perdaht yapma

22. Şemsenin dendanlarına mühre iğne perdaht yaparak bitkisel rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri ile halkârî boyama uygulamanızı tamamlayınız (Görsel 2.329, 2.330).

Görsel 2.329: İğne perdaht yapma

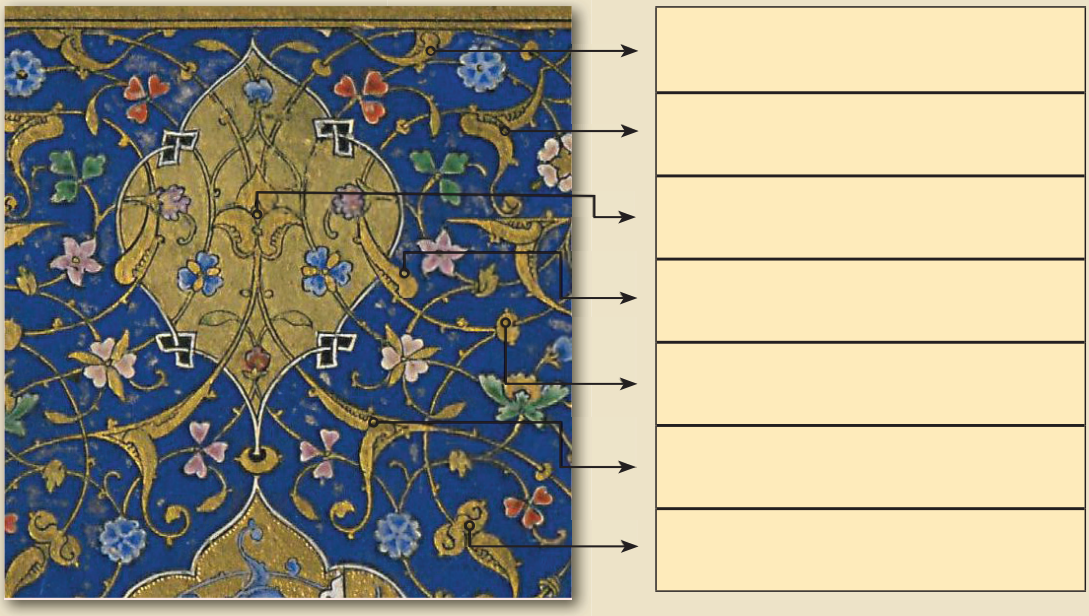
Görsel 2.330: Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri ile halkârî boyama

Değerlendirme

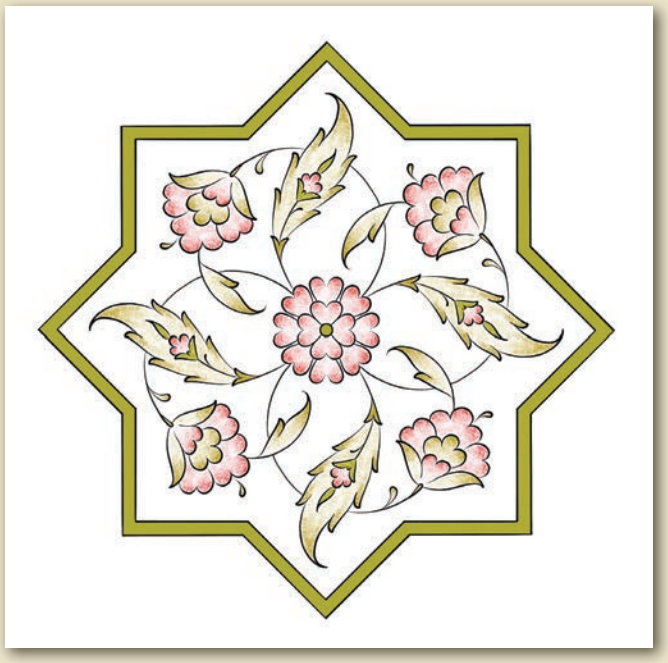
Halkârî boyama uygulaması Ek-11'de (s.229) verilen kontrol listesi kullanılarak değerlendirilecektir. Çalışmanızı planlarken kontrol listesinde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

SIRA SİZDE

Görsel 2.331'de kullanılan rûmî motifi çeşitlerini ve tamamlayıcı unsurları yandaki kutucuklara yazınız (Ortabağ, düğüm, tepelik, sade, ayırma, sencide, kanatlı, sarılma).

Görsel 2.331: Klasik tezhip örneği

Görsel 2.332: Tezhip kompozisyon örneği

ÖZ DEĞERLENDİRME

"Tezhip Sanatında Rûmî, Ortabağ ve Tepelik Motifleri ile Kompozisyon" öğrenme biriminde yer alan konuları, öğrenme ve uygulayabilme seviyenizi anlamak için öz değerlendirme yapınız. Bu amaçla çizelgede **"Evet"**, **"Hayır"** şeklinde belirtilen seçeneklerden size uygun olanı işaretleyiniz. Değerlendirme sonucunda **"Hayır"** cevaplarınız çoğunluktaysa öğrenme birimindeki konuları tekrar gözden geçiriniz.

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	DERECELER	
	EVET	HAYIR
Rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerini tanırım.		
Rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerinin işlevini bilirim.		
Rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerini çizerim.		
Rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerine rûmî çeşitlerini uygularım.		
Rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerini serbest şekilde tasarlarım.		
Rûmî motifi çeşitleri ile serbest şekilde tasarladığım kompozisyonu klasik usulde boyarım.		
Rûmî, ortabağ ve tepelik motiflerini simetrik şekilde tasarlarım.		
Rûmî motifi çeşitleri ile simetrik şekilde tasarladığım kompozisyonu, halkârî kompozisyon boyama tekniği ile boyarım.		
Rûmî motifi çeşitleri ve bitkisel motiflerle serbest kompozisyon tasarlarım.		
Rûmî motifi çeşitleri ve bitkisel motiflerle oluşturduğum serbest kompozisyonu, klasik üslupta boyarım.		
Rûmî motifi çeşitleri ve bitkisel motiflerle oluşturduğum simetrik kompozisyonu, halkârî kompozisyon boyama tekniği ile boyarım.		

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki yargılardan doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ( ) Rûmî motifi, Türk tezyinatının her alanında kullanılan ana motiflerden biridir.
2. ( ) Tepelik, simetrik olmayan desende helezonun arasında yer alan motiftir.
3. ( ) Helezonların ayrım noktalarına kanatlı rûmî veya düğüm yerleştirilir.
4. ( ) Helezon üzerine peş peşe yerleştirilen rûmîlerin biri bitince diğeri başlar.
5. ( ) Kompozisyonda ortabağ yön değiştirici özelliğe sahiptir.
6. ( ) Rûmîler ve bitkisel motifler aynı dal üzerine yerleştirilebilir.
7. ( ) Dendan bir süsleme şekli olup her motife uygulanabilir.
8. ( ) İsmini, anne kuşun kanadı ile yavrusunu sarmasına benzerliğinden alan rûmîye sencide rûmî denir.
9. ( ) Rûmî motifi bitkisel motiflerle bezenir.
10. ( ) Halkârî kompozisyon boyama uygulamasında tahrir nüanslı çekilir.

B) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere tabloda yer alan sözcüklerden uygun olanını yazınız.

rûmî	tepelik	işlemeli rûmî	ortabağ	sade rûmî	hurdeli rûmî

1. Tavşan, balık, kurt, kuş, yılan, ejder gibi hayvanların; kanat, bacak ve bedenlerinin stilize edilmesiyle oluşan motife ..... denir.
2. Rûmî saplarının ve helezonların birleşim ve ayrım noktalarında yer alan damla formundaki motife ..... denir.
3. Helezonların başlangıç ve bitiş noktalarını oluşturan rûmî motifine ..... denir.
4. İç bünyesi bitkisel, rûmî veya bulut motifiyle bezenmiş iri rûmîlere ..... denir.
5. Tüm rûmî motiflerinin ana iskeletini ..... oluşturur.

C) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi desendeki yeri, vazifesi ve tamamlayıcılığına göre rûmî çeşitlerinden biri değildir?

A) Ayırma B) Münhanili C) Ortabağ D) Sencide E) Yalın

2. Rûmi, ortabağ ve tepelik motifleri ile oluşturulan kompozisyonlar için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Desende dalların kesişim noktalarına yerine göre hatâyî motifi yerleştirilir.

B) Rûmî motifleri aynı yöne gidecek şekilde helezon üzerine yerleştirilir.

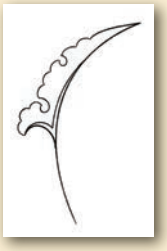
C) Rûmî, ortabağ ve tepelik motifleri daima dalların üstünden geçer.

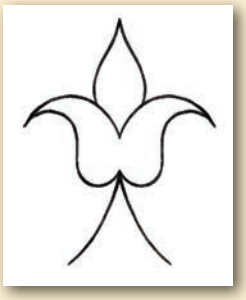
D) Rûmî kompozisyonlarda doluluk-boşluk dengesine dikkat edilir.

E) Kompozisyonu oluşturmak için önce tasarım alanı belirlenir.

3. "İç bünyesi hurde rûmîlerle tezyin edilmiş rûmîye hurdeli rûmî denir."

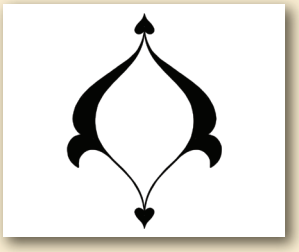
Bu tanım aşağıdaki rûmi görsellerinden hangisiyle ilgilidir?

A) B) C) D) E)

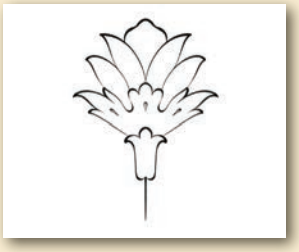

4. Yukarıdaki motifin ismi aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

A) Ayırma rûmî B) Münhani C) Ortabağ D) Sencide E) Tepelik

Görsel I

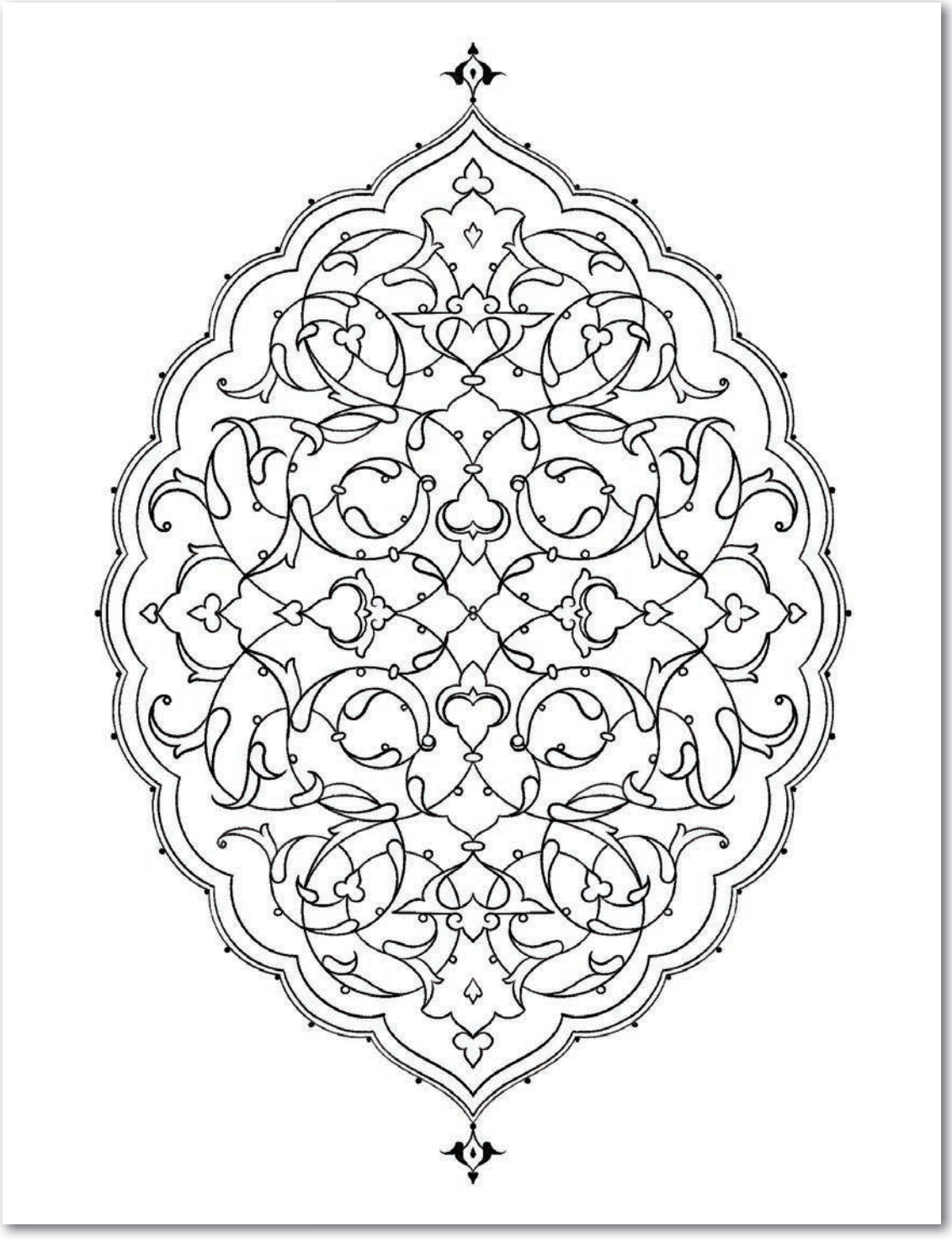
Görsel II

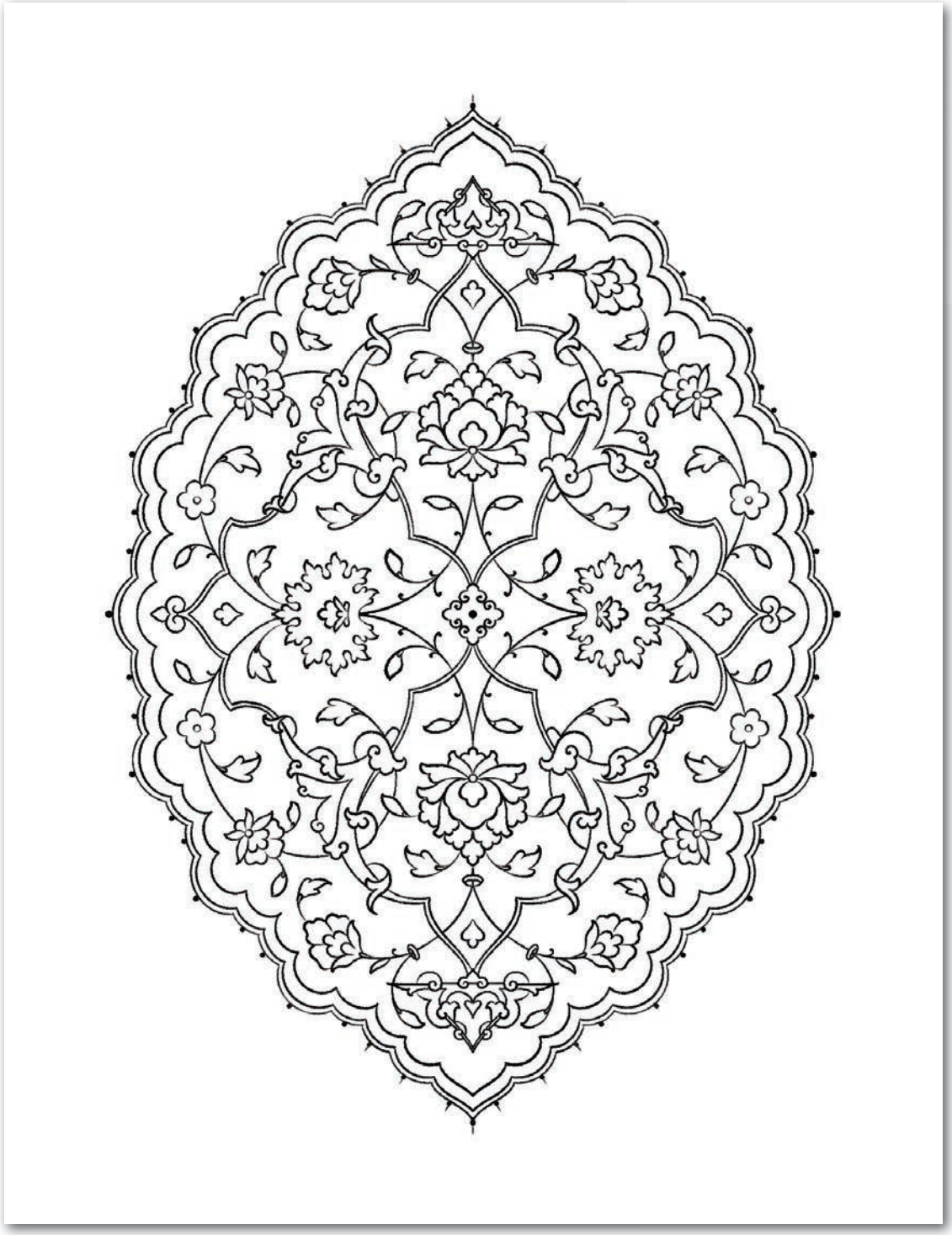
Görsel III

5. Yukarıda verilen görsellerden hangileri rûmî motifidir?

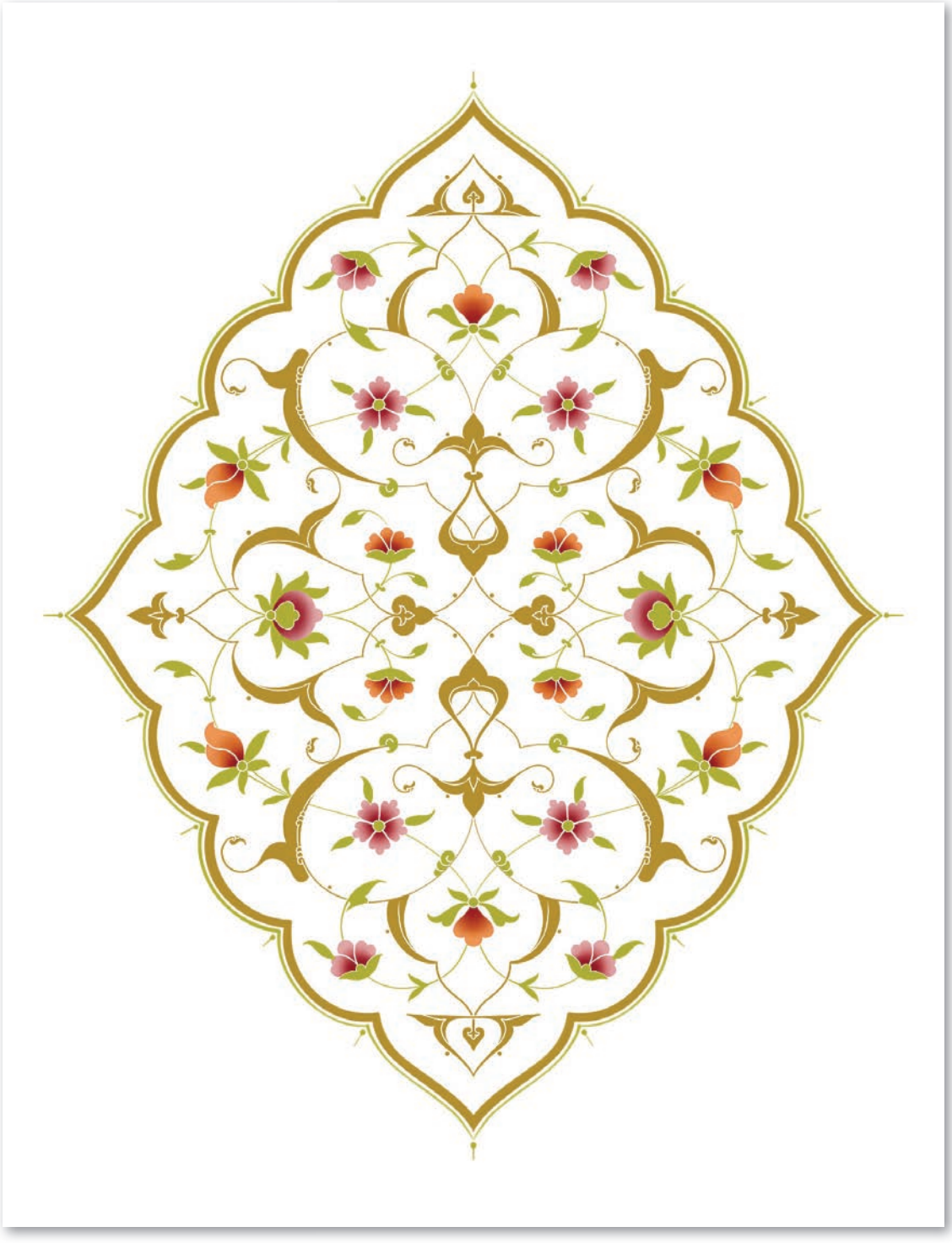
A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) I, II ve III

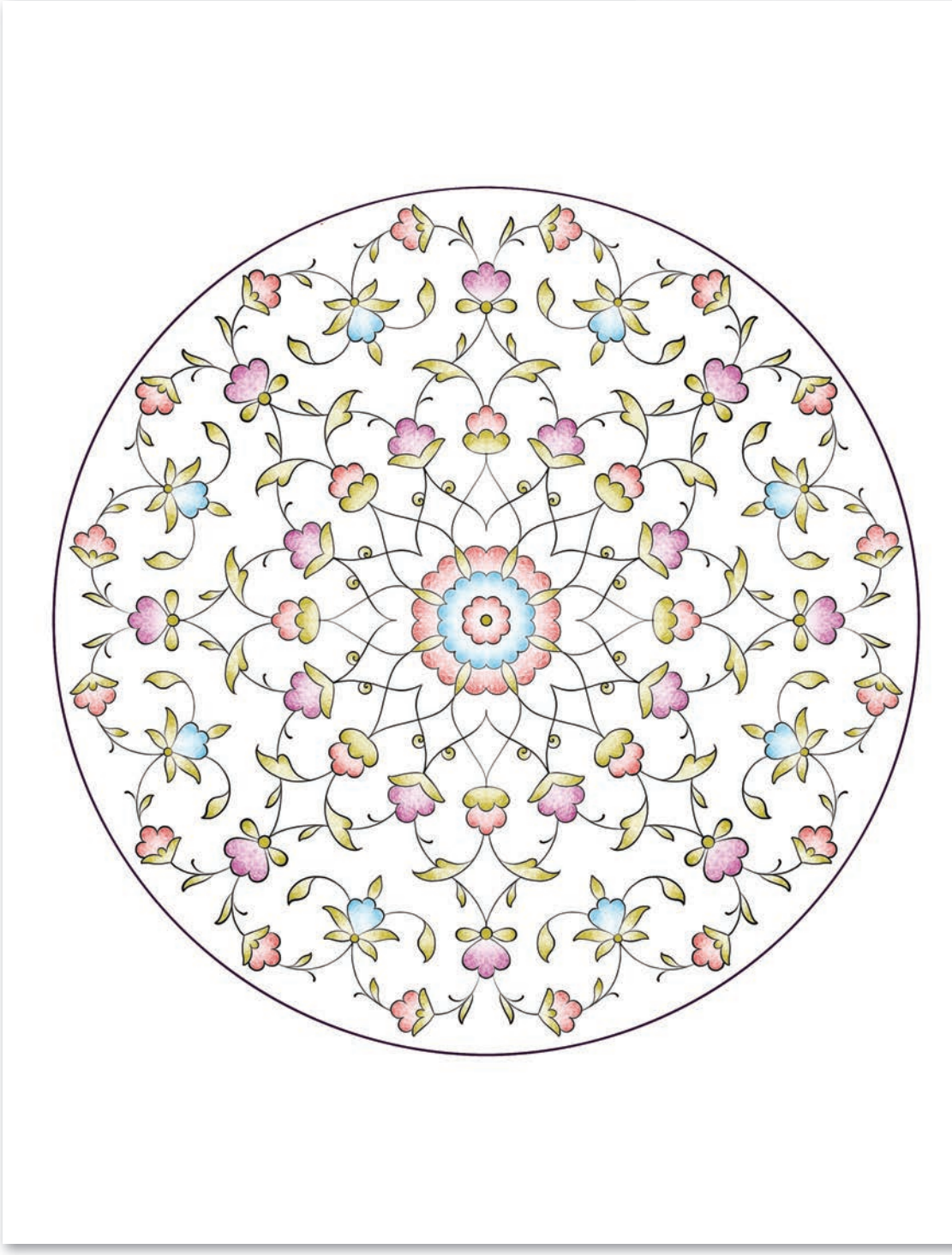
Görsel 2.333: Rûmî, tepelik ve ortabağ motifleriyle tasarlanmış 1/4 simetrili kompozisyon

Görsel 2.334: Bitkisel motifler, rûmî, tepelik ve ortabağ motifleriyle tasarlanmış 1/4 simetrili kompozisyon

Görsel 2.335: Bitkisel motifler, rûmî, tepelik ve ortabağ motifleriyle tasarlanmış 1/4 simetrili kompozisyon

Görsel 2.336: Bitkisel motiflerle tasarlanmış 1/16 simetrili kompozisyon

EKLER

Ek-1 Yaprak Çizimi Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Kâğıdına daire şablonlu cetvelle bir çember çizdi.				
5. Aşağıdan yukarıya doğru nüanslı bir yay çizdi.				
6. Aşağı yönde S hareketiyle ikinci çizgiyi çizerek ana formu tamamladı.				
7. Ana formun üzerine eskiz kâğıdı koyarak motifi temize çekti.				
8. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
9. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-2 Penç Çizimi Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Kâğıdına pergel yardımıyla bir çember çizdi.				
5. Çemberi 5 eşit parçaya böldü.				
6. Her parçanın içine daire şablonlu cetvel yardımıyla küçük çemberler yerleştirdi.				
7. Küçük çemberlerin ortasında kalan boşluğa daire yerleştirdi.				
8. Küçük çemberlerin dış hattına çiçeğin taç yapraklarını çizdi.				
9. Çiçeğin merkezini çizdi.				
10. Ana formun üzerine eskiz kâğıdı koyarak motifi temize çekti.				
11. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
12. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-3 Goncagül Motifi Çizim Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Simetrik olacak şekilde iki tane sade yaprak çizdi.				
5. Yaprakların üst kısmına bir çember çizdi.				
6. Üst kısmın içine yapraklara değecek şekilde 3 eşit çember çizdi.				
7. Ana formun üzerine eskiz kâğıdı koyarak motifi temize çekti.				
8. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
9. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-4 Hatâyî Motifi Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Kâğıdına aynı merkezli iki çember çizdi.				
5. İçteki çemberin altına çiçeğin taç ve çanak kısımlarını ayıracak teğet bir çizgi çizdi.				
6. Çiçeğin merkez noktasını belirledi.				
7. Merkezin alt kısmını üç, üst kısmını 5 eşit parçaya böldü.				
8. Çiçeğin çanak yapraklarını çizdi.				
9. Çiçeğin taç yapraklarını çizdi.				
10. Ana formun üzerinde motifin yarısını belirgin şekilde çizdi.				
11. Kâğıdını çizdiği kısmın üzerine katlayarak motifin simetrisini diğer tarafa geçirdi.				
12. Ana formun üzerine eskiz kâğıdı koyarak motifi temize çekti.				
13. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
14. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-5 Şükûfe Motifi Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Şükûfenin sapını hafif eğim ile çizdi.				
5. Şükûfenin çiçeklerini yerleştirdi.				
6. Şükûfenin yapraklarını dengeli biçimde yerleştirdi.				
7. Ana formun üzerine eskiz kâğıdı koyarak motifi temize çekti.				
8. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
9. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-6 Serbest Kompozisyon Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Tasarım alanını belirleyen sınır çizgisini çizdi.				
5. Başlangıç noktasını alt kısımdan seçti.				
6. Başlangıç noktasından alanın orta kısmına kadar bir helezon çizdi.				
7. İkinci helezonu çizdi.				
8. Motiflerin yerini dal yönüne göre tayin etti.				
9. Çiçek ve yaprak motiflerini hazırladığı kurgunun üzerine yerleştirdi.				
10. Ana formun üzerine eskiz kâğıdı koyarak motifi temize çekti.				
11. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
12. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-7 Simetrik Kompozisyon Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Tasarım alanını belirleyen sınır çizgisini çizdi.				
5. Birim alanı belirledi.				
6. Dalları oluşturacak helezonu yerleştirdi.				
7. Motiflerin yerini dal yönüne göre tayin etti.				
8. Çiçek ve yaprak motiflerini hazırladığı kurgunun üzerine yerleştirdi.				
9. Birim alanı, kompozisyonun tamamına uyguladı.				
10. Ana formun üzerine eskiz kâğıdı koyarak motifi temize çekti.				
11. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
12. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-8 Cetvel Çizimi Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Tasarım alanını belirleyen iç içe iki adet kare çizdi.				
5. Cetvel alanının içine ve dışına kuzu çizgisini çekti.				
6. Çizgilerin arasına tirilin yardımıyla altın çekti.				
7. Kuzuları tirilin yardımıyla mercan rengine boyadı.				
8. Kalan kuzuları tirilin yardımıyla yeşil renge boyadı.				
9. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
10. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-9 Zencerek Çizimi Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Tasarım alanını belirledi.				
5. Tasarım alanını eş karelere böldü.				
6. Her bir karenin merkezini buldu.				
7. Köşelere ve merkeze noktaları yerleştirdi.				
8. Noktaların bir üstünden bir altından olacak şekilde teğet çizgiler çizdi.				
9. Çizdiği şablonun üzerine eskiz kâğıdını koyarak zencereği temize çekti.				
10. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
11. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-10 Tığ Çizimi Uygulamaları Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Önceden çizmiş olduğu bir desen üzerinde birim alanı oluşturdu.				
5. Simetri eksenleri üzerinde yarım olacak şekilde negatif motifler çizdi.				
6. Birim deseni katlama yöntemiyle çoğalttı.				
7. Çizdiği desenin üzerine eskiz kâğıdını koyarak deseni temize çekti.				
8. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
9. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-11 Halkârî Boyama ve Klasik Tezhip Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Önceden çizmiş olduğu bir desen üzerinde tüm motifleri kuru boya ile renklendirdi.				
5. Eskiz kâğıdının arka yüzünü tebeşir ile boyadı.				
6. Murakkanın üzerine pamuk yardımıyla pudra sürerek zemini yağdan arındırdı.				
7. Tebeşir sürülen kısım altta olacak şekilde desen kâğıdını murakkaya sabitledi.				
8. Desen çizgilerinin üstünden geçerek deseni murakkaya aktardı.				
9. Sarı renkli motifleri ve cetveli altınla boyadı.				
10. Motifleri belirlediği renklere uygun olarak sulu boya ile renklendirdi.				
11. Tahrir fırçası yardımıyla tüm desene tahrir çekti.				
12. Altın ile boyanan motifleri mühre yardımıyla parlattı.				
13. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
14. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-12 Yalın Rûmî Motif Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Kâğıdına daire şablonlu cetvelle büyük bir çember çizdi.				
5. Büyük çemberin içine veya dışına küçük daireler yerleştirdi.				
6. Çizdiği ana formun üzerine eskiz kâğıdını koyarak motifi temize çekti.				
7. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
8. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-13 Kanatlı Rûmî, Sencide Rûmî, Ortabağ ve Tepelik Motifleri Uygulamaları Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Kâğıdına dikey veya kavisli bir çizgi çizdi.				
5. Çizginin sağına veya soluna küçük daireler yerleştirdi.				
6. Çizdiği ana formun üzerine eskiz kâğıdını koyarak motifi temize çekti.				
7. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
8. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-14 Ayırma Rûmî Motifleri Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Kâğıdına bir kare çizdi.				
5. Karenin simetri eksenlerini belirledi.				
6. Karenin içine rûmî dallarını yerleştirdi.				
7. Dalların üzerine rûmî motiflerini yerleştirdi.				
8. Çizdiği ana formun üzerine eskiz kâğıdını koyarak motifi temize çekti.				
9. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
10. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-15 Sade, Münhanili, Dendanlı, Sarılma, İşlemeli, Hurdeli, Yapraklı Rûmî Motifleri Uygulamaları Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. İstenilen rûmî çeşidini çizdi.				
5. Rûmî motifinin içini münhani, dendan, bitkisel motif veya hurde rûmî ile süsledi.				
6. Çizdiği ana formun üzerine eskiz kâğıdını koyarak motifi temize çekti.				
7. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
8. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
"Hayır" olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

Ek-16 ‘‘Serbest Kompozisyon” ve ‘‘Rûmî ve Bitkisel Motiflerle Kompozisyon” Uygulaması Kontrol Listesi

Sınıf	No.	Adı Soyadı	Değerlendirme Tarihi	
Ölçütler			**Evet**	**Hayır**
1. İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldı.				
2. Malzemeleri masasına hazırladı.				
3. Eskiz kâğıdının altına A4 kâğıdını yerleştirdi.				
4. Tasarım alanını belirledi.				
5. Birim alanı belirledi.				
6. Ayırma rûmî ile kapalı form oluşturdu.				
7. Kapalı form içerisine dalları yerleştirdi.				
8. İstenilen rûmî veya bitkisel motifleri dallar üzerine yerleştirdi.				
9. Birim alanı tüm desene uyguladı.				
10. Çizdiği şablon üzerine eskiz kâğıdını koyarak deseni temize çekti.				
11. Sabırlı, düzenli ve temiz çalıştı.				
12. İşi bittiğinde çalışma alanını temizledi.				
“Hayır” olarak işaretlenen ölçütler için ilgili konuları tekrar ediniz.				

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

âhar: Hattatların kâğıt cilalamak için kullandıkları nişasta ve yumurta akından yapılan özel bir karışım.

atlas: Yüzü ipek, altı pamuklu kıymetli bir kumaş cinsi.

aydınger: Üzerine çizim yapılabilen veya yazı yazılabilen kazımaya elverişli yarı şeffaf kâğıt.

B

barok: 1600-1750 yılları arasındaki klasik sanatı izleyen resim ve mimarlık üslubu.

bezeme: Süsleme, süs, süsleyen şey.

bordür: Kumaş, halı, minyatür, yazı, levha vb. şeylerin kenarlarında bulunan; üzerine süsleme maksadıyla desenler, işlemeler yapılmış olan şerit gibi kısım.

C

cüz: Bir bütünü meydana getiren kısımlardan her biri, kısım, parça.

cüz gülü: Kuran'ın cüz başlarında yer alan ve içinde cüz numarası yazılı olan süsleme motifi.

Ç

carkuşe: 1. Dört köşeli olan şey. 2. Harap olmuş kitap kapaklarının dört köşesine geçirilen meşin eklere verilen ad.

D

dendan: 1. Diş. 2. Tezhip sanatında kenarlardaki diş diş çıkıntılar. Desenler, işlemeler yapılmış olan şerit gibi kısım. Bir şeyin kenarı boyunca veya çepçevre.

E

ekol: Bir bilim ve sanat kolunda ayrı nitelik ve özellikleri bulunan yöntem veya akım, okul.

espas: 1. Basılı yazılarda harfler veya satırlar arasındaki açıklık, aralık. 2. Matbaacılıkta harfleri ve kelimeleri ayırmak için kullanılan, harflerden daha kısa madenî çubuk etrafına konan şerit gibi koruyucu kısım. 3. Tasarımda, görseller ve metinler haricinde kalan boş bölgeyi tanımlamak için kullanılır.

eyvan: Bir binanın iç veya dışındaki yalnız ön tarafı açık, genellikle kemerli kısım.

F

forma: Tek kâğıt tabaka üzerine basılan on altı sayfalık kırılmış kitap parçası.

fresk: Yaş duvar sıvası üzerine kireç suyunda eritilmiş madenî boyalarla resim yapma yöntemi.

H

halkârî: Yalnız altınla yapılan süslemeler.

hatâyî: Muhtelif çiçeklerin dikine kesitinin anatomik çizgilerinin stilize edilmesiyle ortaya çıkan motif.

helezon: Kıvrımlı, yılankavi biçim.

hizip: 1. Bölük, kısım. 2. Kur'an-ı Kerim'in her cüzünün beş sayfalık bölümü. 3. Hizip gülü: Yazma Kuran-ı Kerim'lerde hiziplerin başına konan tezhip motifi.

hurde: Ufak, küçük, kırıntı.

İ

irfan: 1. Bilme; anlama; anlayış; sezme; kavrayış. 2. Gerçeği anlamaya, kavramaya yarayan güçlü seziş.

K

kaligrafi: Güzel yazı sanatı.

keşide: 1. Çekme. 2. Hat sanatında yazıya güzellik ve satıra ferahlık vermek, istife uydurmak maksadıyle bazı harflerin uzatılarak yazılması ve harfin bu şekilde uzatılmış kısmı.

köşebent: Bir yere fotoğraf yapıştırmaya yarayan, üçgen biçiminde arkası zamklı küçük kâğıt.

M

meşime: Çiçeklerde yumurtacıkların yumurtalığa yapışık bulunduğu doku. Çiçeğin görünen tohum kısmı.

mîzân: Tartı, ölçü, terazi.

murakka: Geleneksel sanatlarda kullanılmak üzere kâğıtların üst üste yapıştırılmasıyla elde edilmiş tabaka.

murakka germek: Üzerine güzel yazı yazmak, cilt kapakları yapmak, deri üzerine işlenecek motiflerin patronunu çıkarmak vb. işler için kâğıtları üst üste yapıştırıp mukavva hâline getirmek.

mushaf: 1. Sayfalar hâlinde düzenlenmiş şey; sayfalar hâlindeki bir eserin iki kapak arasına alınarak kitap hâline getirilmiş biçimi; kitap. 2. El yazması olarak düzenlenen Kur'an-ı Kerim nüshalarından her biri; Kuran-ı Kerim nüshalarına verilen ad.

münhani: Eğri, eğrilmiş, bükülmüş, kemerli.

müzehhibe: Tezhip yapan kadın sanatkâr.

müzehhip: Tezhip yapan erkek sanatkâr.

P

penç: Tezhip sanatında, çeşitli çiçeklerin kuş bakışı görünüşlerinin stilize edilmesiyle ortaya çıkan ana tezyînî motiflerden biri.

perdaht: Perdaht etmek; cilalamak.

pervaz: 1. Kapı, gömme dolap, pencere v.b. işlerde taşıyıcı çerçeve ile duvarın üzerine tutturulan tahta. 2. Süsleme, kenar suyu.

R

rûmî: Anadolu Selçuklularının üsluplaştırdıkları filiz, yaprak ve hayvan motiflerinden oluşmuş dolaşık süsleme.

S

secde gülü: Kuran-ı Kerim'de secde ayetlerinin hizasına gelecek şekilde sayfa kenarlarına konan tezhipli motif.

serlevha: El yazması kitapların ilk sayfalarına yapılan süslü başlık.

sernakkaş: Osmanlı Dönemi'nde nakkaşhanenin başında olan usta nakkaş.

Ş

şemse: Yazma kitapların cildine, baş sayfalarının üst bölümüne veya kumaşlara; kapı, pencere vb. yerlere işlenen veya çizilen güneş biçiminde süs.

şükûfe: 1. Çiçek. 2. Altın üzerine üstübeçle yapılan üsluplaştırılmış bitkisel motiflerden oluşan bezeme.

T

tahrir: Boya veya altınla işlenen süsleme motiflerinin etrafına sınırlarını belli edecek şekilde daha koyu bir renkte ince olarak çekilen çizgi.

terkip: Birleşim, birleştirme, bir araya getirme.

tezyin: Süsleme.

tiğ: (tığ) 1. Kılıç. 2. Divan şiirinde sevgilinin kaşının, kirpiğinin, bakışının, cefasının simgesi. 3. Kitap süslemelerinde başlıkların üzerine ya da kitap kenarlarına çekilen ince çizgi; kılıç.

tirilin: Ucundaki kıskacı bir vidayla sıkılıp gevşetilen ve desinatörler tarafından çeşitli kalınlıklarda ve mürekkeple çizgi çizmek için kullanılan kalem şeklinde bir araç.

tuğra: Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işaret.

Ü

üslup: Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz.

üstübeç: Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat.

V

vakfe: 1. Durma, duraklama. 2. Kur'an-ı Kerim okunurken durulacak yerleri gösteren işaret ve böyle bir işaret olan yerde durma.

Z

zahriye: Yazmalarda kitabın cilt kapağının iç yüzüne verilen ad.

zencirek: Cilt kapağındaki ince çizgiler.

zer: 1. Altın. 2. Altın ile yapılmış. Zer cetvel; sayfa kenarlarına altın ile çizilen çizgi.

KAYNAKÇA

- Akar, A. Keskiner, C. (1978). *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif.* İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları.
- Aksu, H. (1989). *Türk Tezhip Sanatının Süsleme Unsurları.* İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Baytop, T. *İstanbul Lalesi,* Kültür Bakanlığı Yayınları-1415, Kültür Eserler Dizisi-180
- Birol, İ., Derman, Ç. (1991). *Türk Tezyînî Sanatlarında Motifler.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Birol, İ. (2012). *Klasik Devir Türk Tezyînî Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Çağlar, A. (2013). *Üsküplü Ata Divançesi: Metin-İnceleme,* Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Demiriz, Y. (1986). *Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler.* İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayını. Acar Matbaacılık.
- Demiriz, Y. (2019). *Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler.* İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Doğanay, A. (2011). *Osmanlı Tezyinatı, Klasik Devir İstanbul Hanedan Türbeleri.* İstanbul: Klasik Yayınları.
- Duran, G. (2008). *Ali Üsküdari Tezhip ve Rugani Üstadı, Çiçek Ressamı.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Ercan, Ö. (2008). *Peşteli Hisâlî Dîvânı.* Bursa: Gaye Kitabevi.
- Ersoy, Mehmet A. (2011) *Safahat.* Ankara: Tobb Yay.
- İsen, M. (1988). *Usûlî Hayatı Sanatı ve Divanı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kaptanoğlu, D. (2017). *Tezhip Sanatıyla İlk Tanışma.* İstanbul: A7 Kitap Yayınevi.
- Karahan, L. (1994). *Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf.* Ankara: TDK Yayınları.
- Keskiner, C. (1988). *Türk Süsleme Sanatlarında Rûmi.* Antika Dergisi, 2, 34.
- Keskiner, C. (1989). *Türk Motifleri.* İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Keskiner, C. (2002). *Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler-Hataî.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
- Kolektif. (2012). *İslâm Ansiklopedisi,* 41. cilt. s. 63-65. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Küçük, S. (1994). *Baki Divanı. Ankara:* TDK Yayınları.
- Özcan, A, R. (Ed.) (2015). *Hat ve Tezhip Sanatı.* Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özkeçeci, İ. (2008) Türk Sanatında Kompozisyon. İstanbul: Plastik Ofset.

- Özkendirci M., *Dokuma Desen Tasarım I. Ders Notları,* Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesini Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Yayın No: 13, Konya.
- Türkmen, E. *Süleymannamenin Cilt Tezyinatında Keşfedilen Benzersiz Rûmi Motifi*, Lale Dergisi. İstanbul: Ocak Haziran 2021.
- Özen, M, E. (2003). *Türk Tezhip Sanatı.* İstanbul: Gözen Yayınevi.
- Özen, M, E. (2009). *Tezhip Sanatından Örnekler.* İstanbul: Kişisel Yayınlar.
- *Türkçe Sözlük.* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, O. (2002), *Kansu Gavrî'nin Türkçe Divanı.* Konya: Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- *Yazım Kılavuzu.* (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

(Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.)

GENEL AĞ ADRESLERİ

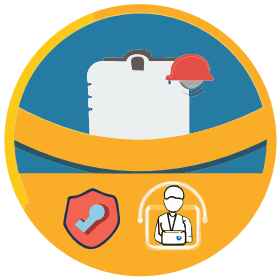
Sıra No	Ağ Adresleri	Erişim Tarihi ve Saati
1	https://www.yek.gov.tr/	08.06.2021 20:00
2	https://www.kulturportali.gov.tr/portal/tezhipsanati	17.07.2021 21:30
3	https://www.kalemguzeli.net/	20.08.2021 19:30
4	https://tezhipnedir.wordpress.com/category/tezhip	07.06.2021 22:30
5	http://www.millikultur.com/	20.10.2021 23:00
6	https://islamansiklopedisi.org.tr/islam-ansiklopedisi	05.06.2021 06:30
7	https://sozluk.gov.tr/	27.10.2021 15.00
8	https://otukensozluk.com/	27.10.2021 15.00
9	http://tebdiz.com/index.php?sayfa=arama_sonuc_yenisite	27.10.2021 15.30

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Karekod, ders materyalinde kullanılan görsel kaynakça listesini gösterir.

http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=2450

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ KURALLAR

1. Uygulamalar esnasında, kurumun belirlediği tüm iş sağlığı ve güvenliği talimatlarına uyunuz.
2. Uygulama öncesinde, uygulama esnasında ve sonrasında hijyen kurallarına uyunuz.
3. Çalışma ortamının düzen ve temizliği sağlayınız.
4. Ortamın ısı ve ışık durumuna dikkat ediniz. Yaz için ısı 22-26 derece kış için 18-22 derece olursa daha iyi bir çalışma ortamı olur. Işığın sol taraftan (sol elle yazanlar için sağ taraf-tan) gelmesine ve titrek olmamasına dikkat ediniz.
5. Masanızın sabit olmasına dikkat ediniz.
6. Uygulama esnasında nemli veya terli elinizin âharlı kâğıdı bozma ihtimali vardır. Bu nedenle elinizin altına el altlığı koymanız gerekmektedir.
7. Âharlı kâğıdın yağını almak için az bir miktar pudra veya tebeşir tozunu kâğıda dökünüz ve bir çuha yardımıyla hafifçe ovunuz.
8. Kullanacağınız boyalarınızı hazırlayınız. Çalışmanıza zarar gelmemesi ve boyalarınızın kurumaması için ağzı kapalı olarak muhafaza ediniz.
9. Fırçalarınızı kullandıktan sonra temizleyiniz.
10. Çalışma esnasında beden sağlığınız açısından oturuş pozisyonunuza dikkat ediniz.
11. Arkadaşlarınızla iş birliği içerisinde olmaya gayret ediniz.
12. Uygulamalardan sonra vücut sağlığı için öğretmen kontrolünde boyun, sırt ve kol egzersizleri yapınız.
13. Çalışmanız sırasında sabırlı ve dikkatli olunuz.
14. Çalışmanız bittikten sonra malzemelerinizi toplayınız, masanızı ve atölyeyi temizleyiniz.
15. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları, tüm uygulamalarda dikkate alınız.

16

Ders Materyalinde Kullanılan Kısaltmalar

TDK : Türk Dil Kurumu
TİEM : Türk İslâm Eserleri Müzesi
TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
İÜNEK : İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

CEVAP ANAHTARI

1. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ (A BÖLÜMÜ)	: 1) D 2) Y 3) D 4) D 5) Y 6) D 7) Y 8) D 9) Y 10) D
BOŞLUK DOLDURMA (B BÖLÜMÜ)	: 1) tahrir 2) şükûfe 3) akışkan 4) cetvel 5) tığ
ÇOKTAN SEÇMELİ (C BÖLÜMÜ)	: 1) B 2) B 3) C 4) A 5) A 6) A

2. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ (A BÖLÜMÜ)	: 1) D 2) Y 3) D 4) Y 5) D 6) Y 7) D 8) Y 9) D 10) D
BOŞLUK DOLDURMA (B BÖLÜMÜ)	: 1) rûmî 2) ortabağ 3) tepelik 4) işlemeli rûmî 5) sade rûmî
ÇOKTAN SEÇMELİ (C BÖLÜMÜ)	: 1) B 2) A 3) A 4) E 5) D